

პეტრე დავითაშვილი

სისხლის სამართალი
(ზოგადი ნაწილი)

თბილისი – 2003 წ.

სახელმძღვანელოს ავტორები – შსს აკადემიის სისხლის სამართლის, სისხლის სამართლის პროცესისა და კრიმინოლოგიის კათედრის უფროსის მოადგილე, იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, პოლიციის პოლკოვნიკი პეტრე დაუთაშვილი. შსს აკადემიის პროფესორი, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პოლიციის გადამდგარი პოლკოვნიკი ალექსანდრე კვაშილავა: პ. დაუთაშვილი (1-7, 10-12 თავები), ალ. კვაშილავა (8-9, 13-18 თავები).

წინამდებარე ნაშრომი სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში ავტორების მიერ შედგენილია საკმაოდ გამარტივებული სახით. მასში გამოყენებულია მრავალი ქართველ და უცხოელ მეცნიერ-იურისტთა შრომები. განსაკუთრებით ნიშანდობლივია კრიმინოლოგიის მეცნიერების თეორიის ჩართვა და დაკავშირება ზოგიერთ თემებთან, რომლებმაც უფრო მეტი სინათლე და გამჭვირვალება შეიტანეს სისხლის სამართლის თეორიის ადგილად შესწავლა-ათვისებაში. წიგნი განკუთვნილია ნებისმიერი უმაღლესი იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის და სისხლის სამართლის თეორიით დაინტერესებული ფართე მკითხველისათვის.

ბუნებრივია, რომ ნაშრომი დაზღვეული არ იქნება ცალკეული ხარვეზებისაგან, ამიტომ ავტორები გულთადად გაიზიარებენ შენიშვნებსა და წინადადებებს შემდგომი სამეცნიერო მუშაობის გაუმჯობესების მიზნით.

ნაშრომი განხილულია და მოწონებული შსს აკადემიის სისხლის სამართლის, სისხლის სამართლის პროცესისა და კრიმინოლოგიის კათედრის სხდომაზე.

ოქმი № 5

19 თებერვალი 2003 წ.

იბეჭდება თბილისის დამოუკიდებელი უნივერსიტეტის „იბერიას“ სამეცნიერო საბჭოს გადაწყვეტილებით და გვ.ლით.

(ოქმი №3 (60) 2002 წლის 20 ოქტომბერი).

რედაქტორი: შსს აკადემიის რექტორი, პოლიციის გენერალ-მაიორი

გურამ ქარაქაშაძე.

რეკენზენტები: იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

გივი ლომაჯანიძე

იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი

ომარ მინდაძე

იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი

ბადრი სალუშვაძე

სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, რომელიც სწავლობს სისხლის სამართლის მიზნებს, ამოცანებს, სისხლის სამართლებრივ ურთიერთობებს, სისხლის სამართლებრივ პოლიტიკას, სისხლის სამართლის კანონს, მის მოქმედებასა და სტრუქტურას, დანაშაულის ზოგად ცნებას, სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, სასჯელის მიზნებს, სახეებსა და ზომებს, პასუხისმგებლობისა და ბრალის გამომრიცხავ გარემოებებს, დანაშაულის კატეგორიებს, ბრალის ფორმებს, დანაშაულის სახეებს, დანაშაულში თანამონაწილეობის, დანაშაულის ჩასადენად მზადებისა და მცდელობისათვის პასუხისმგებლობას, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისა და გამამტყუნებელი განაჩენის სისრულეში მოყვანის ხანდაზმულობის ვადების გასვლის სამართლებრივ შედეგებს, ამნისტიისა და შეწყალების აქტების მნიშვნელობას, ნასამართლობის გაქარწყლებისა და მოხსნის წესებს, დიდი მნიშვნელობა აქვს სისხლის სამართლის, როგორც სამართლის დარგის ამოცანების განხორციელებაში. განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს შერაცხადობის საკითხის გარკვევას და მხოლოდ სსკ ზოგადი ნაწილის ნორმებთან შესაბამისობაში შეიძლება კერძო ნაწილის ნორმების გამოყენება, ხოლო კერძო ნაწილის ნორმები ასრულებენ სსკ ამოცანებს. აქედან გამომდინარე, გასაგებია სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მნიშვნელობა. ამიტომაც არც ისე ცოტაა ამ უკანასკნელ წლებში გამოცემული ლიტერატურის რაოდენობა სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში. ყველა მათგანი მეტ-ნაკლებად ემსგავსება ერთიმეორეს, ან პირიქით, მეტ-ნაკლებად განსხვავდება ერთიმეორისაგან, მაგრამ სასწავლოდ სტუდენტისათვის ყველა მათგანი გამოსადეგია. ადამიანი, რაც უფრო მეტ აზრთა სხვაობას წააწყდება, მით უფრო აანალიზებს მათ. ეს კი ხელს უწყობს საკითხის შესწავლას, ავარჯიშებს გონებას და ამძლავრებს ცოდნის ღონეს. სწორედ ამასთან დაკავშირებით არის შემოთავაზებული წინამდებარე წიგნი, რომელიც განსხვავდება ანალოგიური მიზნით გამოცემული წიგნებისაგან. კერძოდ, ამ წიგნში უფრო ღრმად და ფართოდ არის განხილული დანაშაულის სუბიექტის შესწავლის საკითხები, რისთვისაც გამოყენებულია არა მარტო სისხლის სამართლის დარგში მიღწეულ გამოკვლევათა შედეგები, არამედ კრიმინოლოგიაში მიღწეული შედეგებიც, არის ტერმინი „დამნაშაევობის“ ახლებურად გაგებისა და მისი სტრუქტურის განსაზღვრის მცდელობა, დასაბუთებულია წინააღმდეგობის არსებობა ერთის მხრივ, სსკ 28-ე მუხლის 1-3 ნაწილებსა და მეორეს მხრივ, ამავე მუხლის მე-4 ნაწილს შორის.

წიგნში განხილულია სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის შემსწავლელი სტუდენტებისათვის უმაღლესი სასწავლებლების პროგრამით გათვალისწინებული საკითხები.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა

§ 1. სისხლის სამართლის ცნება, საბანი და სისტემა

იურისპრუდენციაში სამართლის დარგებს შორის განსაკუთრებული და პრინციპული ადგილი უკავია სისხლის სამართალს. იგი სამართლის ფუნდამენტური დარგი და მეცნიერებაა, რომელიც ემსახურება დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლას. ბრძოლის პირველ ეტაპზე სასჯელის მუქარით ეწევა დანაშაულის თავიდან აცილებას ანუ პროფილაქტიკას, ხოლო მეორე ეტაპზე მიმართავს სასჯელის ან სხვა ღონისძიების გამოყენების საშუალებებს იმ პირთა მიმართ, რომლებმაც სხვადასხვა სუბიექტური თუ ობიექტური მიზეზების გამო, ჩაიდინეს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო (საზოგადოებრივად საშიში) და ბრალეული ქმედება.

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ.1. საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობისა და მისი მიზნის თანახმად: 1. „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, განსაზღვრავს თუ რომელზე ქმედებაა დანაშაულებრივი და აწესებს შესაბამის სასჯელს ან სხვა სახის სისხლის სამართლებრივ ღონისძიებას. 2. ეს კოდექსი შეესაბამება საქართველოს კონსტიტუციას, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. 3. ამ კოდექსის მიზანია დანაშაულებრივი, ხელყოფის თავიდან აცილება და მართლწესრიგის დაცვა“.

აღნიშნული მუხლის მე-3 პუნქტის შინაარსიდან გამომდინარე ზოგიერთი სპეციალისტი ეწინააღმდეგება სისხლის სამართლის მიზანს – დანაშაულებრივი ხელყოფის თავიდან აცილებას. ეს უკანასკნელი კი კრიმინოლოგიის მეცნიერების საქმიანობის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი და შესწავლის საგანია. ამიტომაც ისინი აღნიშნავენ, რომ სისხლის სამართლისა და კრიმინოლოგიის მეცნიერების ამოცანები და ფუნქციები ერთმანეთს შეერწყა და თითქოს სისხლის სამართლის დარგის პრინციპები გასცდა მისი საქმიანობის შინაარსს და გადაიქცა ე.წ. „პროფილაქტიკურ“ მეცნიერებად. რა თქმა უნდა, პირდაპირი გაგებით ასეთი წარმოდგენის ჩამოყალიბება არასწორია. პირველ რიგში იმიტომ, რომ ვერც ერთი სამართლის დარგი ვერ შესძლებს თავისი ამოცანების გადაწყვეტას, თუ არ იქონია მჭიდრო კავშირი და ურთიერთობა სხვა სამართლის დარგებთან და, მითუმეტეს, კრიმინოლოგიასთან, რომელიც გამოკვლევებით, ანალიზითა და დასკვნებით აფასებს, ამდიდ-

რებს და ამაღლებს სისხლისსამართლებრივ საშუალებებს დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. მეორე რიგში კი სწორედ, რომ სისხლის სამართლის (იგივე კანონმდებლობის) და კრიმინოლოგიის მეცნიერებათა დანაშაულის თავიდან აცილების ათვლის წერტილი ამა თუ იმ ქმედების ჩადენის აკრძალვიდან ე.ი. სასჯელის გამოყენების მუქარიდან იწყება. კრიმინოლოგია კი დანაშაულის შემსწავლელი მეცნიერებაა, რომელიც შეისწავლის აგრეთვე დანაშაულის ჩადენის მიზეზებსა და ხელშემწყობ პირობებს, დამნაშავეობას, დამნაშავეის პიროვნებას, დანაშაულის თავიდან აცილებას და ა.შ. აღსანიშნავია ისიც, რომ კანონმდებელმა ფართოდ გამოიყენა კრიმინოლოგიის მეცნიერების მიღწევები¹ და შემოიტანა ისინი ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში. კრიმინოლოგია დამნაშავეობის პრობლემის შესწავლისას ეყრდნობა სისხლის სამართლის ნორმებს და ახდენს კრიმინოლოგიური კუთხით ანალიზს. მაგალითად, მუხ.17. დანაშაულის რეციდივი, რომელშიც მოცემულია სამი ტიპის რეციდივი, როგორსაც ძველი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა არ ცნობდა. 44-ე მუხლის თანახმად კი არსებობდა მხოლოდ განსაკუთრებით საშიში რეციდივის ტიპი.

გარდა ამისა, კრიმინოლოგია შეისწავლის რა ამა თუ იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, თუ მოვლენებს (მათ შორის, დამნაშავეობის მოვლენას) შესაბამისად კანონმდებელს თავაზობს მრავალ რეკომენდაციასა და წინადადებას, სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში გარკვეული კორექტივების შეტანას. ამ უკანასკნელის საშუალებით კი დროში და სივრცეში იხვეწება და სისხლის სამართლის კანონი (და არა მარტო იგი) მეტად უახლოვდება საზოგადოების ობიექტურ რეალობას და უფრო მოქნილი და გამჭვირვალე ხდება, როგორც „პოტენციური დამნაშავეისათვის“, ასევე მსჯავრდებულისათვის. მაშასადამე, მარტივი სიტყვებით რომ ვთქვათ, კრიმინოლოგია სისხლის სამართლისათვის არის ე.წ. „გასაღები“, რომლითაც ავლენს, ებრძვის და ხსნის მრავალ დანაშაულებრივ გამოვლინებას და ა.შ.

ზემოთ აღნიშნული ამ ორი მეცნიერების საქმიანობის შინაარსიდან გამომდინარე გამოვკვეთოთ, რომ სისხლის სამართალი წარმოადგენს საქართველოს უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოს (პარლამენტის) მიერ დადგენილ იურიდიული ნორმატიული აქტების ერთობლიობას,

¹ სხვა თემების განხილვისას აქტიურად იჭნება გამოყენებული კრიმინოლოგიური თეორიები და დასკვნები ვიშლეონებთ, რომ გარკვეულ სიახლეს შეეიტანთ სისხლის სამართლის მეცნიერების განვითარებაში, რამაც შესაძლებელია დღის წესრიგიდან მოხსნას ზოგიერთი მეცნიერული კამათი და ა.შ.

რომელიც ადგენს ქმედების დანაშაულებრიობასა და დასჯადობას, სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, სასჯელთა სისტემას, სასჯელის დანიშვნასა და მისგან განთავისუფლების წესებსა და პირობებს. სისხლის სამართლის წყაროს კი წარმოადგენს საქართველოს კონსტიტუცია და მისგან გამომდინარე სისხლის სამართლის კანონი, რომელშიც ჩადებულია სისხლის სამართლის, როგორც სავალდებულო, ასევე ამკრძალავი და დასჯადი ნორმები.

სისხლის სამართლის მეცნიერების შესწავლის საგანია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშობიან დანაშაულის ჩადენის მიზეზით და დაკავშირებულნი არიან დანაშაულის კვალიფიკაციის თეორიული საკითხების დამუშავებასთან და სასჯელის შერჩევამოყენებასთან. ე.ი. სისხლის სამართლის კანონმდებლობის გამოყენების შესწავლასთან პირველ რიგში იმ სამართლის დარგებთან მჭიდრო კავშირში, როგორიცაა კრიმინოლოგია, სისხლის სამართლის პროცესი, სასჯელის აღსრულების სამართალი და ადმინისტრაციული სამართალი.

სისხლის სამართლის მეცნიერების შესწავლის მეთოდია ფილოსოფიური მეთოდი – დიალექტური მატერიალიზმი.¹ არსებობს აგრეთვე შედარებითი მეთოდი, რომელშიც მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონის შედარება საზღვარგარეთის სისხლის სამართლის კანონთან. სწორედ რომ ამ მეთოდმა დიდი როლი ითამაშა დღევანდელი მოქმედი სისხლის სამართლის კანონის, კერძოდ სისხლის სამართლის კოდექსის შექმნაში, რომელიც ძირითადად შედგა ამერიკის შეერთებული შტატების, გერმანიისა და რუსეთის სისხლის სამართლის კანონებთან შედარებაში. მართალია, ჯერ-ჯერობით იგი მთლიანად არაა დატვირთული და „გაუღენთილი“ ქართული ეროვნულობით, მისი თავისებურებებით, ტრადიციებითა და წეს-ჩვეულებებით, მაგრამ ახლო მომავალში (და დროთა განმავლობაში) დაიხვეწება და აუცილებლად მოგვევლინება საქართველოსა და მისი მოქალაქის ინტერესების დაცვის გარანტად.

სისხლის სამართალი შედგება ზოგადი და კერძო ნაწილებისაგან. ზოგადი ნაწილი მთლიანად არ ემთხვევა სისხლის სამართლის კანონ-

¹ამ მეთოდის არა მარტო გამოყენებას, არამედ მის ხსენებასაც მრავალი სპეციალისტი თითქოსდა ერიდება, რომელიც ასოცირდება მარქსისტულ-ლენინურ და დიალექტიკურ მატერიალიზმთან. ასეთი „მეთოდური“ მიდგომა ამ მეთოდთან გაუმართლებელია, ვინაიდან დღის წესრიგიდან არასოდეს მოიხსნება საზოგადოების ისტორიული განვითარება და ცვალებადობა. საზოგადოებაში არსებული მრავალი დადებითი თუ უარყოფითი მოვლენა შესწავლილი უნდა იქნეს წარსულის საფუძველზე. რათა აწმყოთი შევძლოთ მათი მომავლის პროგნოზი და ა.შ. ეს პირველ რიგში ეხება დანაშაულების მოვლენის პრობლემის შესწავლას.

მდებლობის ზოგად ნაწილს ანუ სისხლის სამართლის კოდექსს და ეს ბუნებრივიცაა, ხოლო კერძო ნაწილები ერთმანეთს ემთხვევა. ზოგადი ნაწილი შედგება 6 კარის, 18 თავისა და 107 მუხლისაგან, ხოლო კერძო ნაწილი – 8 კარის, 31 თავისა და 308 მუხლისაგან. ზოგად ნაწილში განსაზღვრულია დანაშაულისა და სასჯელის ზოგადი ხასიათის ნორმები, პრინციპები და წესები, სისხლის სამართლის კანონის მოქმედება დროში, სივრცეში და პირთა წრის მიმართ, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საფუძველი, დანაშაულის ცნება, კატეგორიები, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველები და ა.შ. კერძო ნაწილი კი წარმოადგენს კონკრეტული დანაშაულებების ნორმათა ამომწურავ ერთობლიობას. მაგ. მუხ.108. განზრახ მკვლელობა, მუხ.307. სახელმწიფო ღალატი და ა.შ. კერძო ნაწილში მოცემულია ხუთი ნორმა, რომელიც ზოგადი ნორმის ხასიათისაა ანუ გვევლინებიან პიპოთეზის რანგში. ესენია: მუხ. 307. სახელმწიფო ღალატი, მუხ.322. სახელმწიფოს წინააღმდეგ დანაშაულის ქმედითი მონაწილეობა და მუხ.382. სამხედრო სამსახურის საწინააღმდეგო დანაშაულის ცნება, მუხ. 414 გარდამავალი დებულებანი და მუხ. 415 დასკვნითი დებულებანი. აღნიშნული ნორმები ფაქტიურად აცნობიერებენ კონკრეტულ დანაშაულებებს და მოცემულზე მეტად დეტალურად ხსნიან ამა თუ იმ თავში ან კარში მოცემულ დანაშაულებათა ერთობლიობას მუხ.307, 382 და პასუხისმგებლობის საკითხის განსაზღვრას მუხ.322.

სისხლის სამართლის ზოგადი და კერძო ნაწილები ერთმანეთთან მჭიდრო და ორგანულ კავშირში არიან და წარმოადგენენ ერთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის მეცნიერებას, ხოლო მეორე შემთხვევაში სისხლის სამართლის ერთიან კანონს ანუ კოდექსს. ორივე ნაწილის წინაშე ერთი ამოცანაა: დაიცვან პიროვნება, პიროვნების სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, სხვადასხვა უფლებები და თავისუფლებები, საზოგადოებრივი წესრიგი და უშიშროება, სახელმწიფო ინტერესები, პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემები და ა.შ. მაშასადამე, ამ ორივე ნაწილის ერთიანობა უნდა წარმოვიდგინოთ შემდეგი გარემოებებით, რომ 1. მათ წინაშე დასმულია საერთო პოლიტიკური ამოცანები. 2. ორივე ნაწილი ერთიანია თავიანთი ზემოქმედების სერხებით დანაშაულის ჩამდენ პირთა მიმართ. 3. ისინი ერთიანი არიან პრაქტიკული გამოყენების პროცესში.

§ 2. სისხლის სამართლის პრინციპები.

სამართლის ნებისმიერ დარგს გააჩნია ზოგადი ხასიათის პრინციპები, რომლებიც თავიანთი სპეციფიკიდან გამომდინარე ასახავენ აგრეთვე კონკრეტული სამართლის დარგის პრინციპებს. თვითონ სიტყვა „პრინ-

ციპი“ — ნიშნავს ძირითადად სახელმძღვანელო იდეას, რომელიც მოცემულია სისხლის სამართლის ნორმაში და განსაზღვრავს სამართლის ძირითად შინაარსს, ფუნქციას, ამოცანებსა და დანიშნულებას. პრინციპი არსებობს სამი სახის: 1) საერთო. 2) დარგთშორისი. 3) სპეციალური ანუ დარგობრივი.

განვიხილოთ სისხლის სამართლის უშუალო სპეციალური ანუ დარგობრივი პრინციპები:

1) კანონიმარების პრინციპი — ეს ნიშნავს, რომ არ არსებობს დანაშაული კანონის გარეშე, ე.ი. ქმედების დანაშაულებრიობა და დასჯადობა განისაზღვრება იმ კანონით, რომელიც მოქმედებდა მისი ჩადენის დროს. კანონის ანალოგიის პრინციპი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით დაუშვებელია. იგი მოქმედებდა 1958 წლამდე. სისხლის სამართლის პრინციპები მიმართულია კანონიერებაზე და ამიტომ არავენ შეიძლება ცნობილი იქნეს დამნაშავედ და შეეფარდოს სასჯელი კანონისა და სასამართლო განაჩენის გარეშე.

2) კანონის წინაშე მოძალადეობა თანასწორობის პრინციპი — სისხლის სამართლის კანონის წინაშე ყველა თანასწორია, მიუხედავად მისი წარმომავლობის, სქესის, სოციალური როლისა და სტატუსის, ოჯახური მდგომარეობის, განათლების, რელიგიასთან დამოკიდებულების ნიშნით და ა.შ. ამ პრინციპს შეიძლება სხვა სიტყვებით ვუწოდოთ კანონის უზენაესობის პრინციპი, რომელიც სამწუხაროდ ხშირად ირღვევა.

3) პირადი პასუხისმგებლობის პრინციპი — რომლის თანახმადც დანაშაულისთვის პასუხს აგებს მხოლოდ ის, ვინც უშუალოდ დანაშაული ჩაიდინა და არა მის მაგივრად მისი ოჯახის წევრი, ახლობელი თუ უცხო პირი და ა.შ. სხვა საკითხია, რომ სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის შემთხვევაში მშობელმა პასუხი აგოს ქონებრივი ზიანისათვის, თუ მისი შვილი (ან შვილობილი) ზიანის მიყენების მომენტში მიღწეული არაა ათი წლის ასაკს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის¹ მუხ. 994-ის 1 და 2 პუნქტების თანახმად: „10 წლის ასაკს მიუღწეველი პირი არ აგებს პასუხს იმ ზიანისათვის, რომელიც მან სხვას მიაყენა. მშობლები ან 10 წლის ასაკს მიუღწეველი პირის მეთვალყურეობაზე ვალდებული სხვა პირები მოვალენი არიან ანაზღაურონ ზიანი, რომელიც ამ პირმა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით მიაყენა სხვას. მათი პასუხისმგებლობა გამოირიცხება, როცა მეთვალყურეობაზე ვალდებულ პირებს არ შეუძლიათ ზიანის თავიდან აცილება“.

¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. თბ. 1997წ.

4) სამართლიანობის პრინციპი – იგი ნიშნავს დანაშაულის და სასჯელის ურთიერთშესაბამისობასა და ურთიერთგანპირობებას, რომ სამართალში მიცემა უნდა ემყარებოდეს ობიექტურ და დამაკერებელ მტკიცებულებებს, რათა დანაშაულის სუბიექტს სსსკ მუხ.53-62-ის თანახმად მიესაჯოს სამართლიანი სასჯელი. აღსანიშნავია, რომ მოქმედი კოდექსით სამართლიანობის პრინციპი ფაქტიურად არაფერს ამბობს დაზარალებულის მიმართ, რაც ვფიქრობთ, უნდა ჩაითვალოს ხარვეზად. მაგ. მსჯავრდებულის სასჯელის შემდგომი მოზღისგან გათავისუფლება მუხ. 68-79-ით და სხვა საფუძვლებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ხდება ისე, რომ დაზარალებულის ინტერესები ილახება და მას არავინ ეკითხება, თანახმაა იგი თუ არა ის პირი გათავისუფლდეს, რომლის მიზეზითაც მას მიაღდა ნებისმიერი სახის ზიანი ან ზარალი და ა.შ.. სამართლიანობის პრინციპი გათვალისწინებულია მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსის 39-ე მუხლის I ნაწილში: „სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია“, ამ უკანასკნელით დაზარალებულის მიმართ კიდევ ილახება სამართლიანობის პრინციპი, ვინაიდან სასჯელმოზღილი უნდა გახდეს (და ეს აუცილებელია, მაგრამ არა ცალმხრივად) სრულფასოვანი ე.ი. რეაბილიტირებული პიროვნება, ხოლო მის მიერვე დანაშაულებრივი ქმედების შედეგად დაზარალებული პიროვნება ობიექტური, თუ სუბიექტური მიზეზების გამო კიდევ ერთხელ რჩება დაზარალებულის მდგომარეობაში. აქედან გაკომდინარე, სამართლიანობის პრინციპთან ერთად სისხლის სამართლის თეორიაში უნდა დაინერგოს ასეთი პრინციპი – სოციალური სამართლიანობის პრინციპი, რომელიც მთლიანად იმუშავებს დაზარალებულზე.

სისხლის სამართალში მოქმედებს ისეთი პრინციპიც, როგორცაა: დემოკრატიზმის პრინციპი, რომელიც გულისხმობს ნებისმიერი დანაშაულის ჩამდენი პირის თანაბარ პასუხისმგებლობას და, საერთოდ, საზოგადოების აქტიურ ჩაბმასა და მონაწილეობას დამნაშავეობასთან ბრძოლაში.

პატრიოტიზმის პრინციპი. იგი ნიშნავს იმას, რომ დავიცვათ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა, სუვერენიტეტი, ენა, სარწმუნოება, ეროვნული ღირსება, სულიერი და კულტურული ფასეულობები დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან. მაგ. სსკ-ს მუხ. 307-ში მოცემულია სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულობები, რომლებიც კვალიფიცირდებიან როგორც სახელმწიფოს ღალატი და ა.შ.

პუბლიცის პრინციპი. იგი წითელ ხაზად გასდევს მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსს, რომელიც ფართედ იყენებს ჰუმანურ

ლონისძიებებს არასრულწლოვან, ინვალიდ, ფეხმძიმე დანაშაულის ჩამდენ პირთა მიმართ, რომელიც გამოიხატება: ამინისტიკაში, შეწყალებაში, სასჯელის მოხდისაგან პირობით გათავისუფლებაში (მუხ.72) და სხვა მრავალ შემთხვევაში. განსაკუთრებულ ჰუმანურობას იჩენს უკუადო თავისუფლებადაცვეთილ პირებთან. მუხ.72-ის მე-7 პუნქტის თანახმად: „მსჯავრდებული უკუადო თავისუფლების აღკვეთის მოხდისაგან შეიძლება გათავისუფლდეს, თუ მან ფაქტობრივად მოიხადა თავისუფლების აღკვეთის ოცდახუთი წელი და თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ საჭირო აღარ არის მსჯავრდებულმა გააგრძელოს ამ სასჯელის მოხდა“. ჰუმანურობის პრინციპმა მნიშვნელოვნად უნდა შეუწყოს ხელი პიროვნების დეკრიმინალიზაციის პროცესს, რომლის პირდაპირი დადასტურებაა სასჯელთა სისტემაში მრავალი ახალი არასაპატიმრო სასჯელის შემოტანა. მუხ.42 ჯარიმა, მუხ. 43. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა, მუხ.44. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა, მუხ.45. გამასწორებელი სამუშაო, მუხ.46. სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა, მუხ.47. თავისუფლების შეზღუდვა, მუხ.52. დანაშაულის საგნის ან საშუალების ჩამორთმევა.

§ 3. სისხლის სამართლის პოლიტიკა და სისხლის სამართლის მმცნიერება.

სისხლის სამართლის პოლიტიკა წარმოადგენს შესაბამისი მეცნიერული ცოდნის განვითარების პოლიტიკურ-სამართლებრივ რეალობას. მისი შესწავლის საგანში შედის თვით სისხლის სამართლის პოლიტიკა, ხოლო კონკრეტულად მისი კანონზომიერებანი, რომლებიც განსაზღვრვენ სამართალდამცავი ორგანოების მიმართულებას დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ნებისმიერი პოლიტიკა ერთდროულად წარმოადგენს თეორიასაც და პრაქტიკასაც. მაგრამ მის მეტად სიღრმისეულ შესწავლაში მაინც გამოიკვეთება კონცეპტუალური და პრაქტიკული დონეები. კონცეპტუალური დონე არის სახელმძღვანელო იდეების თეორიული დებულებებისა და მიზნის განსაზღვრული ერთობლიობა. პრაქტიკული დონე კი წარმოადგენს სახელმწიფოებრივ-საზოგადოებრივ შესაბამის სფეროს. მაშასადამე სისხლის სამართლის პოლიტიკის მეცნიერული საფუძვლების საგნის პრობლემათა თეორიული დამუშავება მოიცავს ორივე დონეს. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორიის მთავარი ამოცანაა, მეცნიერული საფუძვლების დამუშავება დამნაშავეობის

პრობლემების გადასაწყვეტად, რამეთუ ერთიანი მეცნიერება დამნაშავეობის შესახებ და მისი გადალახვის გზები ხასიათდება მთლიანი და მანაკანი ლოგიკით. შეუძლებელია, მეცნიერული ცოდნის მდგომარეობისა და განვითარების გამოკვლევა მხოლოდ მიმდინარე მოთხოვნების გათვალისწინებით და მოსალოდნელი პერსპექტივის გათვალისწინებლად. ყოველივე ამას კი დიდი მნიშვნელობა აქვს თეორიული და მეთოდოლოგიური წინაპირობების შექმნაში, რათა წარმატებით იქნას გადაწყვეტილი დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლის ისტორიული ამოცანის განხორციელება.

სისხლის სამართლის პოლიტიკა შეისწავლის ქმედებათა კრიმინალიზაციის იურიდიულ საფუძველს, გამოძინარე სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორიით დამუშავებული სოციალური საფუძვლებიდან. მაგალითად, ისეთი ქმედების კრიმინალიზაციის კრიტერიუმი, როგორიცაა საზოგადოებრივი საშიშროება, რომელიც იმყოფება სისხლის სამართლის პოლიტიკის გამოკვლევის სფეროში, ხოლო ისეთი საკითხები, როგორიცაა საზოგადოებრივი საშიშროების სხვადასხვა დონის გამოხატულება სამართლებრივ ფორმებში, — სისხლის სამართლის მეცნიერების გამოკვლევის სფეროში. ამასთან, დანაშაულებრივი ქცევის ცნება იურიდიულად გამაგრებულია სისხლის სამართალში, რომელიც აუცილებელია ყველა იმ სამართლის დარგისთვის, რომლებიც მას შეისწავლიან. აქედან გამომდინარე არსებობს განსხვავება სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორიისა და სისხლის სამართლის მეცნიერების საგნებს შორის დამნაშავეობასთან ბრძოლის სამართლებრივ საფუძვლებში და სამართალურთიერთობების სისტემაში, რომლებიც არეგულირებენ აღნიშნულ ბრძოლას. სისხლის სამართლის მეცნიერებას თავისი საგნით არ შეუძლია მოიცვას დამნაშავეობასთან ბრძოლის მთლიანი სამართლებრივი საფუძველი, ხოლო სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორია ვალდებულია. უპირველესად სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორია იკვლევს მოცემული სამართლებრივი საფუძვლების სისტემატურ თვისებებს. მაგალითად, სისხლის სამართლის, კრიმინალისტიკის და სხვა სამართლის დარგების საერთო სტრუქტურას, კომპლექსურ ხასიათს, შემადგენელი ნაწილების ურთიერთქმედებას და ა.შ. მაშასადამე, კონკრეტული სისხლის სამართლებრივი დისციპლინები შეისწავლიან შესაბამისი სახის სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობებს (სისხლის სამართალი — სისხლისსამართლებრივი, სისხლის სამართლის პროცესი — სისხლის სამართლის პროცესუალური და ა.შ.), ხოლო სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორია განიხილავს მათ მთლიან სისტემას.

როგორ შეესაბამება სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორია კრიმინოლოგიას? კრიმინოლოგიისაგან განსხვავებით, რომელიც შეისწავლის დანაშაულის ჩადენის მიზეზებს, მის ხელშემწყობ პირობებსა და დანაშაულის პროფილაქტიკას, — სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორია იკვლევს კანონზომიერებათა მთლიან კომპლექსს, რომელიც დაკავშირებულია დამნაშავეობის არსებობასთან და მისი გადალახვის ამოცანებთან. აღნიშნული განსაზღვრავს, რომ სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორია წარმოადგენს სისხლის სამართლებრივი ციკლის ყველა სამეცნიერო დისციპლინის განვითარების საერთო თეორიულ და მეთოდოლოგიურ ბაზას კრიმინოლოგიის, კრიმინალისტიკის და ა.შ. ცალკეული განყოფილებების ჩართვით, რამეთუ ეს დისციპლინები ქმნიან სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორიის განვითარების შინაარსობრივ საფუძველს. მაშასადამე, დამნაშავეობის ანალიზზე, მის ტენდენციებზე და ფაქტორებზე, რომლებზეც შენდება არა მარტო დანაშაულის თავიდან აცილების თეორია, არამედ აგრეთვე სისხლის სამართლის პოლიტიკა მთლიანად, რამეთუ საუბარია სახელმწიფოსა და საზოგადოების განსაზღვრული სოციალური მოვლენების რეაქციაზე. სწორედ, ამ სიტუაციის ოპტიმალურად გადაწყვეტა იქნებოდა: ა) დამნაშავეობის პიროვნების კრიმინოლოგიური თეორიისა და დამნაშავეობასთან ბრძოლის თეორიული საფუძვლების გაერთიანება ერთიან საერთო თეორიაში. ბ) დარგობრივი თეორიის გამოყოფა, — კრიმინოლოგიური პოლიტიკისა და სისხლის სამართლებრივი პოლიტიკის, — სისხლის სამართლის პოლიტიკის თეორიის კერძო ნაწილის ხარისხში. გ) დანაშაულის პროფილაქტიკის თეორიისა და სისხლის სამართლებრივი თეორიის, როგორც დისციპლინის გამოყოფა, რომელიც ვითარდება ამ ბაზაზე, მაგრამ მას თან ახლავს თავისი საგანი და ა.შ.

ამრიგად, სისხლის სამართლის პოლიტიკა წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას, რომელიც მოიცავს ოთხ ძირითად მიმართულებას: სისხლის სამართლის, სისხლის სამართლის პროცესუალური, სასჯელაღსრულებითი და კრიმინოლოგიური.

სისხლის სამართლის მეცნიერება მოწოდებულია ერთიან თეორიულ სისტემაში მოიყვანოს სისხლის სამართლებრივი საკითხები, კანონის აღსრულების პრაქტიკა, იდეები და მეცნიერ-იურისტთა შეხედულებები და მეცნიერული დასკვნები, რათა პრაქტიკული დახმარება აღმოუჩინოს სამართალდამცავ ორგანოებს სისხლის სამართლებრივ დარღვევებთან ანუ დანაშაულთან ბრძოლაში. იგი სწორედ ასე აყალიბებს სამართლებ-

რივი რეგულირების მექანიზმს და ყოველდღიურად ეძებს ახალ-ახალ მეთოდებსა და გზებს საზოგადოებრივი ურთიერთობების პრაქტიკულად სამართლებრივად მოწესრიგებაში.

სისხლის სამართლის მეცნიერება ხასიათდება თავისი საგნითა და მეთოდით. მისი საგანია არა მხოლოდ მოქმედი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა თავისი პრაქტიკით, არამედ მისი დაარსებისა და განვითარების დინამიკა, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის ფარგლებს გარეთაც. სისხლის სამართლის მეცნიერების საგნის შესახებ გავრცელებულია ისეთი აზრი, რომ მისი შესწავლის საგანი დანაშაული და სასჯელია. რა თქმა უნდა, ეს მოსაზრება ცალსახად სწორია იმდენად, რამდენაც დანაშაული როგორც იდეალური ცნება, ბუნებაში არ არსებობს და როდესაც მოხდება იგი გადაიქცევა სოციალურ ფაქტად. სწორედ სასჯელიც, რომელიც განმარტავდა ამ იდეალის დასჯადობას, იგიც იდეის დონეზე იყო, ხოლო მას შემდეგ, რაც სასჯელით განმსაზღვრელი დანაშაული გადავიდა მატერიალურ თუ ფორმალურ განზომილებაში, მაშინ სასჯელიც გახდა მატერიალური. მაშასადამე, სასჯელი და დანაშაული მის ჩამდენ პირთან ერთად გადაიქცა საზოგადოებრივ მოვლენად, ე.ი. განხორციელდა სისხლის სამართლის მეცნიერების საზოგადოებრივად საშიშ ქმედებათა ჩადენის ამკრძალავი თეორიის პრაქტიკული რეალიზაცია. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის მეცნიერება ემსახურება ამ კანონზომიერების ღრმად შესწავლასა და გათვითცნობიერებას. აქედან ჩანს, რომ იგი არა მარტო კანონშემოქმედია, არამედ ბოლომდე მიეყვება თავისი თეორიის მიმდინარეობის ლოგიკას, სასჯელის მოხდის შემდეგ ნასამართლობის მოხსნისა ან გაქარწყლების პრინციპებს.

სისხლის სამართლის მეცნიერება ვითარდება, როგორც სხვა სამართლის ძირითად დარგებთან (კრიმინოლოგია, სოციოლოგია, სტატისტიკა, სისხლის საპროცესო სამართალი, ადმინისტრაციული და სასჯელის აღსრულების სამართალი და სხვა) მჭიდრო კავშირში, ასევე პრაქტიკულ საქმიანობასთან სისტემატურ კავშირში. სისხლის სამართლის მეცნიერების თეორიული არსენალი მდიდრდება მეცნიერ-იურისტებისა და სპეციალისტების მიერ გამოქვეყნებული მონოგრაფიებით, სტატიებით, სამეცნიერო კონფერენციებით, მრავალი თათბირ-სემინარით, მიძღვნილი დამნაშავეობის პრობლემებისადმი

ამრიგად, სისხლის სამართლის მეცნიერების საგანია სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობებისა და სისხლის სამართლის კანონშემოქმედებითი ურთიერთობების ერთიანობა.

§ 1. სისხლის სამართლის კანონის ცნება და შინაარსი.

სისხლის სამართლის მეცნიერება თავის თეორიულ დებულებებს, წესებსა და პრინციპებს გამოხატავს სისხლის სამართლის კანონში, ე.ი. კანონი და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები ამავე დროს წარმოადგენენ სამართლის წყაროებს და ისინი სისხლის სამართლის ნორმების გამოხატვის სპეციფიკური ფორმებია. მაშასადამე, სისხლის სამართლის კანონი არის უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოს (პარლამენტის) მიერ მიღებული უმაღლესი იურიდიული ძალის მქონე ნორმატიული აქტი, რომელიც ადგენს ერთის მხრივ, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საფუძველს, ხოლო მეორე მხრივ, განისაზღვრება, თუ რომელი საზოგადოებრივად საშიში ქმედებაა დანაშაული, რომლისთვისაც გათვალისწინებულია შესაბამისი სასჯელი. საზღვარგარეთის ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგ. გერმანიაში, სისხლის სამართლის კოდექსი მოიცავს მხოლოდ ტიპურად გავრცელებულ დანაშაულებებს ანუ დელიქტებს, როგორიც არის მკვლელობა, ტერორიზმი, ყაჩაღობა და ა.შ. ხოლო ისეთი დანაშაულობები, რომლებიც დაკავშირებულია რომელიმე სპეციალურად განსაზღვრული წესების დარღვევასთან, გათვალისწინებულია ცალკე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით. მაგ. დანაშაული სატრანსპორტო, ნარკოტიკების, ეკოლოგიის სფეროში და ა.შ. გამოდის, რომ სისხლის სამართლის ნორმებს შეიცავენ სხვა ნორმატიული აქტებიც, რომელსაც გვერდით კანონებს უწოდებენ. კანონის შინაარსის ასეთი ტრადიციული ლოგიკა ერთის მხრივ მისაღებია, რადგან უშუალოდ ე.წ. ძირითადი სისხლის სამართლის კანონი გადატირებული არაა და იგი სახელმძღვანელოდ უფრო მოსახერხებელი და მარტივია, მეორეს მხრივ, სამართალდამცავი ორგანოების წინასწარი, თუ სასამართლო გამოძიების პროცესში აწყდებათ ასეთ სიძნელეებსაც: მათ უხდებათ მრავალი სხვადასხვა ნორმატიული აქტის მოშველიება, რათა მოიძებნოს ესა თუ ის კონკრეტული ნორმა დანაშაულის ზუსტი კვალიფიკაციისათვის და ა.შ. საქართველოშიც იყო მსგავსი მცდელობა, მაგრამ მან კანონში დანერგვისათვის ჯერ-ჯერობით ვერ ჰპოვა ნაყოფიერი ნიადაგი.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონი სავსებით შეესაბამება საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციას და საერთა-

შორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმებსა და პრინციპებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში კონკრეტული საკითხის გადაწყვეტისას მოქმედებას იწყებს საერთაშორისო ნორმები და პრინციპები. საქართველოს 1999 წლის 22 იელისს მიღებული სისხლის სამართლის კოდექსი, რომელიც კანონიერ ძალაში 2000 წლის 1 იენისიდან შევიდა, ასეთ წინააღმდეგობებს არ იცნობს და ასეთ ექსცესებს დღემდე არ ქონია ადგილი, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იგი დაზღვეულია ამგვარი წინააღმდეგობებისაგან. ბუნებრივია, ასეთი რამ არ მოხდება, რადგანაც იგი გამომდინარეობს საქართველოს კონსტიტუციიდან და ეს უკანასკნელი კი ყოველთვის ითვალისწინებს და გაითვალისწინებს ასეთ მომენტებს და პირველ რიგში თვითონ მოვა სრულ სამართლებრივ შესაბამისობაში საერთაშორისო ნორმებთან მიმართებაში. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს ისეთ დანაშაულობებს (რასაც გარკვეულწილად მოკლებული იყო 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი), როგორიცაა დანაშაული კაცობრიობის წინააღმდეგ. კარი 14, თავი 47, მუხ.404-413. (გენოციდი, ეკოციდი).

როგორც აღენიშნეთ, სისხლის სამართლის კანონს სხვა სიტყვებით უწოდებენ სისხლის სამართლის კოდექსს, რომელიც წარმოადგენს ნორმატიული აქტების ერთობლიობას და ამასთანავე იგი სისხლის სამართლის თეორიის პრაქტიკულად განხორციელების სამართლებრივი დოკუმენტი. დღევანდელმა მოქმედმა სისხლის სამართლის კოდექსმა მოგვცა სრულიად ახალი დებულებები და პრინციპები, რომლებითაც არსებითად განასხვავა იგი 1961 წლის საბჭოური სისხლის სამართლის კოდექსისაგან. ეს ბუნებრივია, ვინაიდან შეიცვალა სოციალისტური საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ფორმაცია კაპიტალისტურით, რომელიც დამყარებულია კერძო საკუთრების პრინციპებზე. ყოველივე ამან გამოხატულება პპოვა, როგორც ჩვენი საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, ასევე სისხლის სამართლის კოდექსში. კერძოდ, შემოტანილი იქნა სრულიად ახალი ნორმები. მაგ. ახლებურად იქნა გააზრებული დანაშაულის ცნებისა და მისი ადგილის განსაზღვრა კოდექსში, მისი ნიშნები, მიზეზობრივი კავშირი, დანაშაულთა კატეგორიები, თანამონაწილეობისა და შერაცხადობის ინსტიტუტი და ა.შ. ახლებურად ჩამოყალიბდა: მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამომრიცხველი გარემოებანი, სასჯელთა მიზანი და სისტემა, რომელშიც დიდი აქცენტი გადატანილი იქნა არასაპატიმრო სასჯელებზე, რაც მიუთითებს მსჯავრდებული პიროვნების დეკრიმინალიზაციის

პროცესისაკენ, დანაშაულის სუბიექტის ასაკი, შერაცხადობა და არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თავისებურებანი და ა.შ. შესაბამისად კერძო ნაწილმაც დიდი ცვლილება განიცადა და პირველ ადგილზე, დანაშაულებრივი ხელყოფის ობიექტის მნიშვნელობის მიხედვით დააყენა პიროვნება და მისი სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, უფლებები და თავისუფლებები, ეინაიდან უფრო მაღალი ზნეობრივი ღირებულება არ არსებობს, ვიდრე პიროვნება.

გარდა ამისა, მრავალი ცვლილება ეკონომიკური ხასიათისაა და რაც მთავარია, ახლებურად ჩამოყალიბდა სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულობები კარი 11, რომელიც მოიცავს ოთხ თავს – 37-40. და რაც ნიშანდობლივია, სამოხელეო დანაშაული (თავი 39) აყვანილია სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის რანგში და ა.შ. მიუხედავად ყოველივე ამისა, სისხლის სამართლის კოდექსის შემუშავება უხარკეზოდ შეუძლებელია. მას სჭირდება გარკვეული დრო, რათა მისი ყოველდღიური საქმიანობის შინაარსი რეალურად პასუხობდეს საზოგადოების ობიექტურ მდგომარეობასა და მოთხოვნებს. ამიტომაც სისხლის სამართლის კოდექსის შედგენისათვის საჭიროა ათეულობით წლები და კოდიფიკაციის პრინციპის გამოყენება.

§ 2. სისხლის სამართლის ნორმის (კანონის) ცნება და სტრუქტურა.

სისხლის სამართლის ნორმა არის საგალღებულო ქცევის წესთა ერთობლიობა, რომლის შესრულებაც სანქციონირებულია და უზრუნველყოფილია სახელმწიფოს მიერ იძულების წესით კანონის ფარგლებში. საერთო წებით კი სისხლის სამართლის ნორმა წარმოადგენს კერძო ნაწილის კონკრეტულ იურიდიულ დებულებათა შეხამებას ზოგადი ნაწილის დებულებებთან. ასეთი შეცნობით სისხლის სამართლის ნორმა შედგება სამი ნაწილისაგან:

- 1) პიპოთეზა
- 2) დისპოზიცია
- 3) სანქცია

– პიპოთეზა ნორმის ის ნაწილია, რომელშიც აღწერილია, თუ რა პირობების არსებობის დროს იწყებს მოქმედებას ეს ნორმა, მას ძირითადად სისხლის სამართლის კოდექსის საერთო ნაწილი მოიცავს და ეხება როგორც დისპოზიციას, ასევე სანქციას.

– დისპოზიცია ნორმის ის ნაწილია, რომელშიც უშუალოდ აღწერილია სავალდებულო ქცევის წესი, რომელიც შეიცავს განსაზღვრული ქცევის აკრძალვას ან მისი შესრულების მოთხოვნას.

– სანქცია ნორმის ის ნაწილია, რომელშიც მოცემულია ის უარყოფითი შედეგი, რომელიც დადგება დისპოზიციაში აღწერილ მოთხოვნათა შეუსრულებლობის შემთხვევაში.

სისხლის სამართლის ნორმის სამივე ნაწილი ერთმანეთთან დაკავშირებულია. განსაკუთრებით ჰიპოთეზა და დისპოზიცია, რომლებსაც ფაქტიურად შეიცავს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის ნორმების დისპოზიცია, ე.ი. დისპოზიციის შინაარსში შერეულადაა მოცემული ჰიპოთეზაც. მაგალითად, ქურდობა მუხ. 177. პ.1. „ქურდობა ე.ი. სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით“. მისი პირველი ქვენაწილი – ქურდობა, ე.ი. სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლება ჰიპოთეზაა, ხოლო მეორე ქვენაწილი მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით – დისპოზიცია.

სისხლის სამართლის კოდექსის სტრუქტურის მაგალითზე აღვნიშნოთ, რომ იგიც შედგება სამი ნაწილისაგან: 1) ჰიპოთეზა – კოდექსის ზოგადი ნაწილი, მთლიანად 107-ვე მუხლი. 2) დისპოზიციისა, 3) სანქციისაგან – კოდექსის კერძო ნაწილის ყველა მუხლი, გარდა ხუთი მუხლისა: მუხ. 307. – სახელმწიფოს ღალატი, მუხ 322 – სახელმწიფოს წინააღმდეგ დანაშაულის ქმედითი მონაწილეობა და მუხ 382 – სამხედრო სამსახურის საწინააღმდეგო დანაშაულის ცნება, მუხ. 414. კოდექსის ამოქმედებასთან დაკავშირებული ღონისძიებები და მუხ. 415. კოდექსის ამოქმედება. აღნიშნული მუხლები წარმოადგენენ ჰიპოთეზებს. ვინაიდან არ გააჩნიათ სანქციები და ამასთანავე მათ შინაარსში აღწერილია ის პირობები, რომელთა არსებობის დროსაც სხვადასხვაგვარად კონკრეტდება შესაბამისი თავის ნორმები. მაშასადამე, მთლიანობაში სისხლის სამართლის კოდექსში 112 ნორმა წარმოადგენს ჰიპოთეზას, ხოლო 303 ნორმა დისპოზიციასა და სანქციას.

სისხლისსამართლებრივი ნორმის დისპოზიცია არსებობს 4 სახის: 1) მარტივი. 2) აღწერილობითი. 3) ბლანკეტური 4) მითითებითი.

– მარტივია დისპოზიცია, რომელიც დანაშაულის ნიშნებს უშუალოდ არ აღწერს და მხოლოდ ასახელებს. მაგ. სსკ-ს მუხ. 108 განზრახ მკვლელობა. იგი არ მოიცავს 109 მუხლის განზრახ მკვლელობის დაამძიმებელ გარემოებებს. ცხადია, თუ რომელ დანაშაულზეა საუბარი. კანონმდებელი ასეთ ხერხს მიმართავს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც დანაშაულის ნიშნები ყველასათვის ნათელია, მათი ჩაბოთვლის გარეშეც.

– აღწერილობითია დისპოზიცია, რომელიც დანაშაულს ასახელებს და ფართოდ აღწერს მის ყველაზე არსებით ნიშნებს. მაგალითად მუხ. 181 გამოძალვა ე.ი. სხვისი ნივთის ან ქონებრივი უფლების გადაცემის ან ქონებრივი სარგებლობის მოთხოვნა, რასაც თან ერთვის დაზარალებულის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ ძალადობის გამოყენების ან მათი ნივთის განადგურების, ან დაზიანების, ანდა სახელგამტეხი ცნობის გახმაურების ან სხვა ისეთი ცნობის გავრცელების მუქარა, რამაც შეიძლება არსებითად დააზიანოს მათი უფლებები.

– ბლანკეტურია დისპოზიცია, რომელიც კონკრეტული დანაშაულის ნიშნების განსაზღვრისათვის მიუთითებს სხვა სამართლის დარგის ან სხვა ხასიათის სამართლებრივ აქტებზე. მაგ. სსსკ-ს მუხ. 214 – საბაჟო წესის დარღვევა. დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია მიემართოთ საბაჟო სამსახურის შესრულებისას რა საბაჟო წესების დარღვევაზე მიდის საუბარი და ა.შ.

– მითითებითია დისპოზიცია, რომელიც აყალიბებს ქცევის წესს ამავე კოდექსის სხვა მუხლის დისპოზიციაზე დაყრდნობით ანუ მითითებით. მაგ. სსსკ-ის მუხ. 117 და 118.

სისხლის სამართლის სანქცია არსებობს ხუთი სახისა: 1) აბსოლუტურად განუსაზღვრელი. 2) შეფარდებით განსაზღვრული. 3) აბსოლუტურად განსაზღვრული.. 4) ალტერნატიული. 5) კუმულაციური.

– აბსოლუტურად განუსაზღვრელი სანქცია აღიარებს მხოლოდ ამ ან თუ იმ ქმედებას დასჯადად, სასჯელის სახეზე ან ზომაზე მიუთითებლად და საკითხის გადაჭრას სასამართლოს უტოვებს. 20-ე საუკუნის 20-იან წლების სისხლის სამართლის კოდექსი ცნობდა ასეთ სანქციას – ისჯება კანონის მთელი სიმკაცრით, მაგრამ როგორ, – ეს იყო რაღაც ბუნდოვანი და არა რეალური.

– აბსოლუტურად განსაზღვრული სანქცია ზუსტად განსაზღვრავს სასჯელის როგორც სახეს, ასევე ზომას, რითაც სასამართლოს ართმევს სასჯელის ინდივიდუალიზაციის შესაძლებლობის პრინციპს. ამ სახის სანქცია მოქმედ კანონში არ არსებობს. იგი ითვალისწინებდა, მაგალითად, თავისუფლების აღკვეთას 15 წლის ვადით და ა.შ.

– შედარებით განსაზღვრული სანქცია ადგენს სასჯელის სახეს, მინიმალურ და მაქსიმალურ ზომას. მაგ. სსკ-ს მუხ. 108 განზრახ მკვლელობა ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით 7-დან 15 წლამდე. ზოგიერთ სანქციაში მითითებულია სასჯელის მხოლოდ ზედა ზღვარი – ამ შემთხვევაში ქვედა ზღვარი იქნება სასჯელის მინიმალური ვადა 6 თვე. მაგალითად, სსსკ-ს მუხ. 253. პროსტიტუციაში ჩაბმა ისჯება

თავისუფლების აღკვეთით ვადით 5 წლამდე. ან კიდევ გამონაკლისი ქვედა ზღვარზე დაბლა. სსკ-ს მუხ. 50-ის მე-3 პუნქტი მიუთითებს: „საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის, გამასწორებელი სამუშაოს ან თავისუფლების შეზღუდვის ვადიანი თავისუფლების აღკვეთით შეცვლის შემთხვევაში, იგი შეიძლება დაინიშნოს 6 თვეზე მცირე ვადით“. რამდენია ეს მცირე ვადა, მითითებული არაა, მაგრამ მინიმალური ზღვარია შეიძლება იყოს ერთ თვემდე.

– ალტერნატიული სანქცია, „ალტერნატივა“ ფრანგული სიტყვაა და მონაცვლეობას ნიშნავს. კანონმდებელი სასამართლოს უფლებას ანიჭებს გამოიყენოს სანქციაში მითითებული სანქციის ერთ-ერთი სახე. მაგ. სსკ-ს მუხ. 169 შრომის კანონმდებლობის დარღვევისათვის ისჯება: ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით 2 წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით 3 წლამდე ან უამისოდ.

– კუმულაციური სანქცია ასახელებს სასჯელის რამდენიმე სახეს, რომლის დროსაც ძირითად სასჯელთან ერთად გამოიყენება დამატებითი სასჯელიც. მაგ. სსკ-ს მუხ. 194 უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციისათვის – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით 10 წლამდე და ჯარიმით. მუხ. 195. მონოპოლიური საქმიანობა და კონკურენციის შეზღუდვისათვის – ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით 3-დან 7 წლამდე და ჯარიმით.

§3. სისხლის სამართლის კანონის ახსნა-განმარტება¹

სისხლის სამართლის კანონის ახსნა-განმარტება არის კანონმდებლის ზუსტი ნების დადგენა კანონის აზრის გახსნისა და მასში ნახმარი ტერმინების შინაარსის განსაზღვრის გზით. კანონის ახსნა-განმარტება ხდება არა მარტო მაშინ, როდესაც იგი არაა სრული ან გაუგებარი, არამედ მისი შეფარდების ყველა შემთხვევაში. ეს იმიტომ განპირობებული, რომ კანონი, როგორც სავალდებულო ქცევის წესი, დაყვანილი უნდა იქნეს ყოველ კონკრეტულ ერთეულ შემთხვევამდე, რომელსაც ადგილი ექნება საგამოძიებო-სასამართლო პრაქტიკაში.

კანონის ახსნა-განმარტების დროს, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა მისი მოქმედი ტექსტის დადგენა. მოქმედად ითვლება კანონის ის ტექსტი, რომელიც გამოქვეყნებულია ოფიციალურ გამოცემაში, ყველა თავისი დამატებით და ცვლილებით.

¹ ლ. სურგულაძე. სისხლის სამართალი. დანაშაული. თბ. 1997წ.

კანონის ახსნა-განმარტება იყოფა შემდეგ სახეებად:

- 1) განმარტების სუბიექტის.
- 2) ახსნა-განმარტების ხერხის.
- 3) მოცულობის მიხედვით.

სუბიექტის მიხედვით განარჩევენ: ლეგალურ (აუტენტურ), სასამართლო (კაზუალურ) და მეცნიერულ (დოქტრინალურ) ახსნა-განმარტებას.

– ლეგალურია ახსნა-განმარტება, რომელსაც იძლევა ამისათვის კანონით უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანო.

– სასამართლო ანუ კაზუალურ ახსნა-განმარტებას იძლევა სასამართლო ყოველი კონკრეტული საქმის განხილვისას. იგი სავალდებულოა მხოლოდ იმ საქმისათვის, რომელთან დაკავშირებითაც არის მოცემული.

– მეცნიერულ ანუ დოქტრინალურ ახსნა-განმარტებას იძლევიან სამეცნიერო დაწესებულებები, მეცნიერები თავიანთ მონოგრაფიებში, სახელმძღვანელოებში, სტატიებში, მოხსენებებში.

ახსნა-განმარტების ხერხის მიხედვით ცნობილია გრამატიკული, სისტემატური და ისტორიული ახსნა-განმარტება.

– გრამატიკული ახსნა-განმარტების დროს კანონის ზუსტი აზრი დგინდება მისი ტექსტის, ეტიმოლოგიური, სინტაქსური გარჩევისა და ასევე კანონში ნახმარი სიტყვების, ცნებების, ტერმინების მნიშვნელობის გარკვევის გზით.

– სისტემატური ახსნა-განმარტება გამოიხატება კანონის აზრის გარკვევაში მოქმედი სისხლის სამართლის საერთო სისტემაში მისი დადგენით, შინაარსით მასთან ახლოს მდგომ კანონებთან დაპირისპირებითა და მათგან განცალკევებით: ამ გზით შესაძლებელი ხდება კანონებს შორის წინააღმდეგობის თავიდან აცილება, შესაბამისი კანონის ნამდვილი აზრის გარკვევა.

– ისტორიული ახსნა-განმარტების დროს მხედველობაში მიიღება ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური ვითარება, რომლებმაც ნორმის გამოცემა განაპირობეს.

სისხლის სამართლის კანონის ახსნა-განმარტება მოცულობის მხრივ შეიძლება იყოს: შეზღუდვითი, გავრცობითი და სიტყვა-სიტყვითი.

– შეზღუდვითი ახსნა-განმარტება ეწოდება ისეთ ახსნა-განმარტებას, როდესაც კანონს ეძლევა უფრო მოკლე შინაარსი ან აზრი, ვიდრე კანონის სიტყვა-სიტყვითი აზრია.

– გავრცობითია ახსნა-განმარტება, როდესაც კანონი გამოიყენება ისეთ შემთხვევაში, როდესაც კანონი უშუალოდ არ მიუთითებს, მაგრამ

იგულისხმება, ე.ი. კანონს ეძლევა სიტყვა-სიტყვითზე უფრო ფართო აზრი, ე.ი. კანონის აზრი უფრო ფართოა, ვიდრე მისი ტექსტი. მაგ. სსსკ-ს მუხ.109. ა) პუნქტით: განზრახ მკვლელობა ორი ან მეტი პირისა.

– შეზღუდვითი ახსნა-განმარტება ეწოდება ისეთ ახსნა-განმარტებას, რომლის დროსაც კანონის მოცულობა უფრო მეტია, ვიდრე მისი აზრი. მაგ. სსსკ-ს მუხ.171 არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში. ამ დანაშაულის სპეციფიკიდან გამომდინარე პასუხი უნდა აგოს 18 წელს მიღწეულმა პირმა, მაშინ, როდესაც ზოგადი წესის თანახმად (სსსკ-ს მუხ.33 და 80) პასუხისმგებლობის ასაკია 14 წელი.

§4. სისხლის სამართლის კანონის მიღების წესი და მოქმედების უარგლები: დროში, სივრცეში და პირთა წრის მიმართ.

**სისხლის სამართლის კანონის მიღების წესი და მოქმედება
დროში.**

სისხლის სამართლის კანონის მიღების წესს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი არ იძლევა. მისი მიღების წესს ადგენს საქართველოს კონსტიტუციის 68-ე მუხლი, რომ – „1. პარლამენტის მიერ მიღებული კანონპროექტი 5 დღის ვადაში გადაეცემა საქართველოს პრეზიდენტს“.

2. პრეზიდენტი 10 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს კანონს ან მოტივირებული შენიშვნებით უბრუნებს პარლამენტს.

3. თუ პრეზიდენტი დააბრუნებს კანონპროექტს, პარლამენტი კენჭს უყრის პრეზიდენტის შენიშვნებს. შენიშვნათა მისაღებად საკმარისია ხმათა იგივე რაოდენობა, რაც ამ სახის კანონპროექტისათვის დადგენილია კონსტიტუციის 68 მუხლით. თუ შენიშვნები მიღებულია, კანონპროექტის საბოლოო რედაქცია გადაეცემა პრეზიდენტს, რომელიც 7 დღის ვადაში ხელს აწერს და აქვეყნებს მას.

4. თუ პარლამენტმა არ მიიღო პრეზიდენტის შენიშვნები, კენჭი ეყრება კანონპროექტის პირვანდელ რედაქციას. კანონი ან ორგანული კანონი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარი დაუჭირა პარლამენტის სიითი შემადგენლობის არანაკლებ სამმა მესამედმა. კონსტიტუციის შესწორება მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარი დაუჭირა პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორმა მესამედმა.

5. თუ პრეზიდენტმა დადგენილ ვადაში არ გამოაქვეყნა კანონი, მას ხელს აწერს და აქვეყნებს პარლამენტის თავმჯდომარე.

6. კანონი ძალაში შედის მისი ოფიციალურ ორგანოში გამოქვეყნებიდან მეთხუთმეტე დღეს, თუ სხვა ვადა არ არის დადგენილი“.

კანონი ვიდრე გაივლიდეს ასეთ პროცედურას, მანამდე შედგენილი კანონპროექტი გადაეცემა იუსტიციის საბჭოს და შესაბამისი კორექტივების შეტანის შემდეგ გამოქვეყნდება პრესაში საყოველთაო სახალხო განხილვისათვის. საზოგადოების ნებისმიერ მოქალაქეს უფლება აქვს შეიტანოს საკუთარი მოსაზრებები, წინადადებები, შენიშვნები და მიწოდოს ისინი იუსტიციის საბჭოს. ეს უკანასკნელი გაითვალისწინებს (ან შეიძლება არ გაითვალისწინოს ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო) რა მოწოდებულ შენიშვნებს, შესაბამისი კორექტივების შეტანის შემდეგ გადაუგზავნის პარლამენტის იურიდიულ კომისიას. თავის მხრივ იურიდიული კომისია კანონპროექტს განიხილავს, დახვეწავს და გადაუგზავნის პარლამენტს განსახილველად. მამასადამე, პარლამენტი ერთი ან რამდენიმე მოსმენის შემდეგ ხმათა უმრავლესობის ორი მესამედის თანახმად კანონპროექტს გადაუგზავნის საქართველოს პრეზიდენტს ხელმოსაწერად, რათა აღნიშნულ კანონს მიეცეს იურიდიული ძალა. იმ შემთხვევაში, თუ პარლამენტი სხვადასხვა მიზეზის გამო არ დაეთანხმება პრეზიდენტის შენიშვნებსა და წინადადებებს, პარლამენტის თავმჯდომარე კონსტიტუციით უფლებამოსილია მოაწეროს ხელი კანონპროექტს და გამოქვეყნების შემდეგ მიეცეს იურიდიული ძალა. კანონი ქვეყნდება გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ და „საკანონმდებლო მაცნეში“.

იმისათვის, რომ ამა თუ იმ კანონს გამოქვეყნების შემდეგ მიეცეს იურიდიული ძალა (ანუ კანონმა დაიწყოს მუშაობა და ყველასათვის სავალდებულო გახდეს შესასრულებლად), არსებობს მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგი წესი და პირობა:

1. თუ ხელმოწერილ კანონს დართული აქვს შესაბამისი დრო და თარიღი, მაშინ იგი ძალაში შედის ამ დროისა და თარიღის დადგომის მომენტიდანვე. ამ შემთხვევაში (და შემდგომში ქვემოთ აღნიშნულ წესებსა და პირობებშიც) კანონის კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტი ახალი დღის დასაწყისი 24 საათი და 01 წამი. მამასადამე, 24 საათამდე თუ ვინმე ჩაიდენს დასჯად ქმედებას, მაშინ იგი არ მიეცემა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში.

2. თუ ხელმოწერილ კანონს დართული აქვს სიტყვიერი შენიშვნა, რომ ეს კანონი კანონიერ ძალაში შედის მისი გამოქვეყნებისთანავე, მაშინ იგი ძალაში შედის გამოქვეყნების მომენტიდანვე. ე.ი. პერიოდულ პრესაში როგორც კი დაისტამბება, დაიბეჭდება და დაიწყება პრესის გაერცელება.

3. თუ ხელმოწერილ კანონს დართული არა აქვს შესაბამისი არც დრო და თარიღი, არც სიტყვიერი შენიშვნა (ანუ კანონი გამოქვეყნდა „უკომენტაროდ“), მაშინ იგი კანონიერ ძალაში შედის პერიოდულ პრესაში მისი გამოქვეყნების მომენტიდან მეთხუთმეტე დღეს.

4. ზოგიერთ შემთხვევაში კანონის ამოქმედება იწყება მაშინ, როდესაც საქართველოს პარლამენტი ხმათა უმრავლესობით მიიღებს ასეთ გადაწყვეტილებას: კანონი მიღებულია. ე.ი. მისი მიღებისთანავე კანონს ენიჭება იურიდიული ძალა.

5. არის ისეთი მომენტები, როდესაც ომის, საგანგებო მდგომარეობის, ბუნებრივი სტიქიური მოვლენების მიზეზების საფუძველზე ძირითადად კანონმა მთლიანად ან ნაწილობრივ შეწყვიტოს ან შეაჩეროს მოქმედება. ამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანოთ ცნობილი მაგალითი: დიდი სამამულო ომის დროს აუცილებელი გახდა ასეთი კანონის მიღება: სინათლის მასკირება ანუ შენიღბვა ღამის პირობებში. ის, ვინც არ დაიცავდა ამ კანონის მოთხოვნებს, მიეცემოდა სისხლის სამართლის პასუხისგებაში. ვინაიდან პიროვნება ასეთი დაუდევრობითა თუ გულგრილობით საფრთხეს უქმნიდა მოსახლეობას, მრავალი ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, რადგან ღამის პირობებში მტრის მზვერავი თვითმფრინავისათვის ადვილი ამოსაცნობი გახდებოდა დასახლებული პუნქტის ადგილმდებარეობა და ა.შ. აღნიშნული კანონი მოქმედებდა მხოლოდ ომის პერიოდში, ხოლო ომის დამთავრებისთანავე ავტომატურად კარგავდა იურიდიულ ძალას და საჭირო აღარ იყო ახალი კანონის გამოცემა, რომელიც მას გააუქმებდა.

6. საერთოდ ნებისმიერი კანონი მოქმედებს მისი მიღებიდან გაუქმებამდე. მაგალითად, 1961 წლის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსმა, მიუხედავად იმისა, რომ (2000 წლის 1 ივნისამდე, ვიდრე გაუქმდებოდა) განიცადა უამრავი ცვლილება და ფაქტიურად 1992 წლიდან ცნობილი მოვლენების გამო, აუცილებელი იყო მისი შეცვლა, მაინც არ შეიცვალა, ვიდრე არ ამოწურა ბოლომდე თავისი სოციალისტური მისია. ისტორიულად კი 1991-2000 წელი იყო ე.წ. გარდამავალი ეპოქა სოციალისტური საზოგადოებრივი წეს-წყობილებიდან კაპიტალიზმის რელსებზე გადასვლისა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ.2 თანახმად მოცემულია კონკრეტულად განსაზღვრული დანაშაულის და სასჯელის მოქმედების დრო: „ქმედების დანაშაულებრიობა და დასჯადობა განისაზღვრება სისხლის სამართლის კანონით, რომელიც მოქმედებდა მისი ჩადენის დროს. დანაშაულის ჩადენის დროა ის დრო, როდესაც მოქმე-

დებდა ამსრულებელი ან თანამონაწილე, ანდა უნდა ემოქმედა მას. შედეგის დადგომის დროს მნიშვნელობა არა აქვს.“

7. ეს იმას ნიშნავს, რომ დანაშაულის ჩადენის დროდ ითვლება დროის ის მონაკვეთი, როდესაც სუბიექტმა გამოავლინა თავისი ნება. დანაშაულის შედეგი კი შეიძლება დადგეს მოგვიანებით, მაგრამ დანაშაული ჩადენილად ითვლება ნების გამოვლენის მომენტში. ე.ი. როდესაც ჩადენილია ქმედება, ხოლო შედეგის დადგომის დრო მხედველობაში არ მიიღება, შესაძლებელია შემთხვევა, როდესაც თანამონაწილეობით ჩადენილი დანაშაულისათვის მისი ჩადენის ადგილად ითვლება ამსრულებლისათვის ის ადგილი, სადაც მან სააღმსრულებლო მოქმედება ჩაიდინა, ხოლო თანამონაწილეებმა თუ იცოდნენ ამსრულებლის მიერ დანაშაულის ჩადენის ადგილი, სწორედ დანაშაულის ჩადენის დროდ ითვლება არა შეთანხმების დრო, არამედ აღმსრულებლის მიერ დანაშაულის ჩადენის დრო, ან ის დრო, როდესაც შეთანხმების თანახმად მას უნდა ემოქმედა.

საერთოდ სისხლის სამართლის კანონს არ გააჩნია უკუძალა.¹ მაგრამ კანონმდებელი ამ წესიდან გამომდინარე მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსის მე-3 მუხლის თანახმად უშვებს ოთხი სახის გამონაკლის შემთხვევას, როდესაც კანონს ენიჭება უკუძალა: სისხლის სამართლის კანონს, რომელიც აუქმებს ქმედების დანაშაულებრიობას, ამსუბუქებს სასჯელს ან სხვაგვარად აუმჯობესებს დამნაშავის მდგომარეობას, აქვს უკუძალა.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, კანონის მოქმედების პრინციპი დროში, შეუსაბამისობაში ანუ წინააღმდეგობაში მოდის ბრალის გამოძრიცხველ ანუ შემამსუბუქებელი გარემოების ნორმასთან — შეცდომა. მუხ.36. 31. „ის, ვინც არ იცის, რომ ქმედება, რომელსაც სჩადის, აკრძალულია, არ დაისჯება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა შეცდომა მისატყუებელია“. ნორმის ამ პუნქტის შინაარსში პირდაპირ ნათლად ჩანს, რომ პირმა არ იცის, რომ სჩადის აკრძალულ და დასჯად ქმედებას. ისმის კითხვა: რა მიზეზი ან გარემოება უნდა არსებობდეს იმის გასამართლებელი ანუ მისატყუებელი, რომ არ იცოდეს, რას სჩადის. ამ შემთხვევაში ირდევია კანონის კანონიერ ძალაში შესვლის ვადების პრინციპი. სწორედ იმ ვადებისა, რომლის ცოდნაც აუცილებელია საქართველოში მცხოვრები ნებისმიერი მოქალაქისათვის და არა მარტო მისთვის. ე.ი. უცხო სახელმწიფოს მოქალაქე, რომელიც სტუმრად ან ტრანზიტის სახით იმყოფება საქართველოს ტერიტორიაზე. და წინასწარ

¹ ძველი 1961 წლის სისხლის სამართლის კანონით უკუძალა იწოდებოდა უკუქცევით ძალად.

თუ შემოსვლისას ვალდებულია გაეცნოს ქვეყნის არა მარტო კანონებს, არამედ მის წეს-ჩვეულებებსა და ტრადიციებს (ამ უკანასკნელის ცოდნა კი განსაკუთრებულად აუცილებელია მისი დიდი ხნით ვიზიტის დროს, სწორედ აღნიშნულ ნორმაში სასურველია ჩაიდოს უცხო ქვეყნის მოქალაქის, როგორც სტუმრის მიერ ჩადენილი დანაშაულის მისატყვევლობა ანუ შეცდომად ჩათვლა). ასეთი შედარებით ერთხელ კიდევ აღვნიშნოთ, რომ ნებისმიერი მოქალაქისათვის, რომელიც ცხოვრობს, თუ დროებით იმყოფება საქართველოს ტერიტორიაზე, კანონის კანონიერ ძალაში შესვლის ვადების არცოდნა შეცდომად არ უნდა ჩაეთვალოს. გავიხსენოთ ასეთი ფრაზა: „კანონის არცოდნა პირს არ ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან“. ასე რომ, დაუშვებელია პირმა არ იცოდეს ყოველივე ზემოთ აღნიშნული და მიუწვდომელი იყოს ინფორმაცია მის შესახებ ან არ წაეკითხა, ან არ მოესმინა და ა.შ. ყოველივე ამით კი გარანტირებულია კანონიერების პრინციპი დანაშაულებასთან ბრძოლაში.

1. კანონს, რომელიც აწესებს ქმედების დანაშაულებრიობას, ამკაცრებს სასჯელს, უკუძალა არა აქვს.

2. თუ ახალი სისხლის სამართლის კანონი ამსუბუქებს სასჯელს ქმედებისათვის, რომლის გამოც დამნაშავე მას იხდის, ეს სასჯელი უნდა შემცირდეს ამ სისხლის სამართლის კანონის სანქციის ფარგლებში.

3. თუ დანაშაულის ჩადენიდან განაჩენის გამოტანამდე სისხლის სამართლის კანონი რამდენჯერმე შეიცვალა, გამოიყენება ყველაზე მსუბუქი განაჩენი.

4. აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიება და სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება გამოიყენება მხოლოდ ამ კანონის საფუძველზე, რომელიც მოქმედებს სასამართლოში საქმის გადაწყვეტის დროს.

სისხლის სამართლის კანონის უკუძალის მექანიზმის მარტივად აღსაქმელად¹ მოვიყვანოთ ასეთი მაგალითი ძველი 1961 წლის კოდექსიდან. 1984 წლის 22 აგვისტოს კანონმდებელმა სისხლის სამართლის კოდექსის მე-6 თავში „სამეურნეო დანაშაულებებში“ 1791 მუხლად შეიტანა „ვენახების უკანონოდ გაჩეხვა“. საამისო პირობად იქცა (განსაკუთრებით კახეთის რეგიონში) ვენახების მასიური გაჩეხვა. როგორც ცნობილია, საქართველოს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და სტრატეგიულ ნედლეულს წარმოადგენს ყურძენი. ამიტომ კანონმდებელმა გათვალა

¹ სტუდენტ-ახალგაზრდობის დიდ ნაწილს, როგორც ამას პრაქტიკა გვიჩვენებს, საკმაოდ უჭირთ უკუძალის ინსტიტუტის გათვითცნობიერება და ამიტომ საჭიროდ ჩათვალეთ მისი სამართლებრივი მექანიზმის დეტალური განხილვა მაგალითებზე დაყრდნობით.

ის უარყოფითი შედეგები, რაც ვენახების გაჩეხვას მოყვებოდა და საფრთხეს შეუქმნიდა საზოგადოებას, სწრაფად შეიტანა სისხლის სამართლის კოდექსში ნორმა, რომელიც კრძალავდა ვენახების უკანონო გაჩეხვას. მაშასადამე, კანონიერი გაჩეხვა შეიძლებოდა, თუ გლეხი შესაბამისი სუბიექტური თუ ობიექტური მიზეზების გამო განცხადებით მიმართავდა ადგილობრივ სასოფლო საბჭოს. შეიქმნებოდა კომისია, რომელიც დართავდა ან არ დართავდა ნებას ვენახის გაჩეხვაზე. სწორედ თვითნებური გადაწყვეტილება გახდა დასჯადი. ამ ქმედების დასჯადობა გაგრძელდა სამი წელი და კანონმდებლის მიერვე ამოღებული და გაუქმებული იქნა ეს ნორმა. ამის საფუძველი გახდა ის, რომ გაჩეხილი ვენახის ადგილზე ითესებოდა საზამთრო ან სხვა სასოფლო-სამეურნეო კულტურა. და არა ისე, რომ იგი გადაქცეულიყო ე.წ. უდაბნოდ ან სარეველების ბუდედ. ე.ი. გლეხი მაინც ქმნიდა პროდუქციას საზოგადოების სასარგებლოდ. მაშასადამე ამ ნორმის გაუქმების შედეგად პასუხისმგებლობისაგან ან სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლდა ყველა ის პიროვნება, რომელსაც ვენახის უკანონო გაჩეხვისათვის დაედო ბრალი ან სასჯელი. ე.ი. კანონს მიეცა უკუძალის პრინციპი და გაერცელდა ყველა პირზე, გაათავისუფლა ისინი და ბუნებრივია, მოეხსნათ ნასამართლობის საკითხიც და ა.შ. ეს მაგალითი მიუთითებს სასჯელის გაუქმებაზე. ახლა მოვიყვანოთ მაგალითი, რომელიც ამსუბუქებს ძველ დასჯადობას. 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 117 მუხლის მე-4 პუნქტით „გაუპატიურება ჩადენილი განსაკუთრებით საშიში რეციდივისტის მიერ, ან რასაც განსაკუთრებით მძიმე შედეგი მოჰყვა, აგრეთვე მცირეწლოვანის გაუპატიურება — ისჯებოდა რვიდან თხუთმეტ წლამდე გადასახლებით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე ან გადასახლების გარეშე ან სიკვდილით“.

1999 წლის ახალი კოდექსის 137-ე მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად: „გაუპატიურება იმისა, ვისაც არ შესრულებია თოთხმეტი წელი — ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ათიდან ოც წლამდე.“

აღნიშნული მაგალითიდან გამომდინარე, იმ პიროვნებას, რომელსაც მისჯილი ჰქონდა სიკვდილით დასჯა და სასჯელი ახალი კანონის ამოქმედების მომენტამდე სისრულეში არ იყო მოყვანილი, ბუნებრივია იგი სიკვდილით აღარ დაისჯებოდა და სასჯელი შეეცვლებოდა (ეს უკვე სასამართლოს გადასაწყვეტია) ან უჯდო თავისუფლების აღკვეთით ან ვადიანით ათიდან ოც წლამდე ვადით. ე.ი. კანონმა უკუძალის პრინციპით პიროვნებას შეუმსუბუქა სასჯელი. ხოლო იმ პიროვნებას, რომელსაც 117-ე მუხლით არ შეეფარდა სიკვდილით დასჯა და მის სანაცვლოდ თავისუფლების აღკვეთა რვიდან თხუთმეტ წლამდე, ახალი კოდექსის 137 მუხლით არ შეიცვლება სასჯელის ზომა და მოიხდის

15 წელს, ვინაიდან კანონმდებელმა გაამკაცრა თავისუფლების აღკვეთის ვადა ოც წლამდე. ე.ი. ვინც ამის შემდეგ ჩაიდენს 137 მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებულ ქმედებას – გაუპატიურებას, იგი დაისჯება ათიდან ოც წლამდე ვადით.

§5. სისხლის სამართლის კანონის მოქმედება სივრცეში.

სისხლის სამართლის კანონის მოქმედებას სივრცეში სხვა სიტყვებით ტერიტორიულ პრინციპსაც უწოდებენ. ვინაიდან ცნობილია სისხლის სამართლის კანონის მოქმედება დროში, აუცილებელია ვიცოდეთ, თუ რა სივრცეში, ანუ რომელ ტერიტორიაზე ვრცელდება მისი იურისდიქცია. ამისათვის საჭიროა დავადგინოთ, თუ რა შედის ტერიტორიის ცნების ქვეშ ანუ რას წარმოადგენს საქართველოს ტერიტორია. საქართველოს ტერიტორიად ითვლება:

1. საქართველოს სახელმწიფო საზღვრებს შიგნით მოქცეული ხმელეთის ნაწილი თავისი წყლებით, ტბებით, მდინარეებით, ტყეებითა და წიაღით.

2. საქართველოს სახელმწიფო საზღვრებს შიგნით მოქცეული ატმოსფერო ხმელეთის ზედაპირიდან ვერტიკალური მიმართულებით 30-35 კილომეტრის მანძილზე. მის ზემოთ ნეიტრალური ზონაა.

3. საქართველოს საელჩოებისა და საკონსულოების ტერიტორიები (დღემდე საქართველოს დიპლომატიური ხელშეკრულება დადებული აქვს 30-მდე სახელმწიფოსთან საელჩოების ტერიტორიების გაცვლა-გამოცვლის საკითხის ჩათვლით), რომლებიც მდებარეობენ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების ტერიტორიებზე იმავე პრინციპით, რაც საქართველოს ერთიან და ძირითად ტერიტორიას შეეხება. (ხმელეთი, წიაღი, ჰაერი და ა.შ. ე.ი. ამ საელჩოს ტერიტორიას შემოვლებული მესერის შიგნით არსებული სივრცე).

4. საქართველოს შავი ზღვის სანაპირო ზოლი 12 მილის¹ ანუ 24 კილომეტრის სიგანით ხმელეთის სანაპიროდან ზღვის სიღრმის მიმართულებით. საქართველოს მიმდებარე ზონა არის საზღვაო სარტყელი, რომელიც აკრავს საქართველოს ტერიტორიულ ზღვას და რომლის გარე საზღვარია 24 საზღვაო მილი.² საქართველოს იურისდიქცია ვრცელდება უცხო სახელმწიფოს გემზე ჩადენილ დანაშაულზე მის შემდეგადაც, როდესაც გემი დატოვებულია შიდა წყლებში.³

¹ 1 მილი უდრის 1852 მეტრს.

ე.ი. ხმელეთის ნაპირიდან ზღვის სიღრმის მიმართულებით ზღვის ნაწილის საერთო ნაწილი შეადგენს 36 მილს, რომელიც ითვლება საქართველოს ტერიტორიად.

² საქართველოს კანონი "სახელმწიფო საზღვრის შესახებ".

5. საქართველოს ტერიტორიად ითვლება კონტინენტური შეღვის (შელვი ზღვის ფსკერის ის ნაწილია, რომელზეც მდებარეობს ზღვის წყლის მასა) ის ნაწილიც, რომელიც მდებარეობს 12 მილიანი საზღვაო ზოლის საზღვრის იქით ზღვის სიღრმის მიმართულებით, თუ ზღვის ფსკერიდან წყლის ზედაპირამდე 200 მეტრია. მაშასადამე ამ პერიმეტრში ფსკერი საქართველოს ტერიტორიაა, რომლის წიაღის ან სხვა რესურსების მოპოვების უფლება არავის არ აქვს, ხოლო აღნიშნული ფსკერის ზემოთ მოქცეული წყლის მასა ნეიტრალურია. იმ შემთხვევაში, როგორც კი ზღვის ფსკერი დაიწყებს გაღრმავებას და 200 მეტრიანი მანძილი ფსკერიდან წყლის ზედაპირამდე დაიწყებს ზრდას 201, 202 მეტრით და ა.შ. მაშინ ფსკერიცა და მის ზემოთ არსებული წყლის მასა ხდება ნეიტრალური.

6. საქართველოს ტერიტორიად ითვლება ე.წ. „მომხრავი ტერიტორიები“: სამხედრო და საჰაერო ლაინერები და ზომალდები საქართველოს ამოსაცნობი ნიშნით ან დროშით მათი ადგილსამყოფელის მიუხედავად.

7. საქართველოს ელჩის მანქანა საქართველოს სახელმწიფო აღმით, სადაც უნდა იმყოფებოდეს იგი.

ჩვენი წარმოდგენით, ყოველგვარ ლოგიკას ექვემდებარება ის აზრი, რომ საქართველო, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყანა, მის ტერიტორიად საქართველოს დროშით ან ამოსაცნობი ნიშნით უნდა ითვლებოდეს, აგრეთვე მატარებელი და სამგზავრო ავტობუსი, რომლებიც ყოველდღიურად გრაფიკით ტოვებენ საქართველოს ტერიტორიას და გადიან უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე. ეფიქრობთ, აღნიშნულ ტრანსპორტში მყოფი ნებისმიერი ქვეყნის მოქალაქე თავს უფრო იგრძნობს უსაფრთხოდ და დაცულად. რა თქმა უნდა, პრაქტიკულად შეიქმნება გარკვეული სიძნელეები. მაგ. საბაჟო შემოწმებისას, მაგრამ ეს და სხვა ანალოგიური მომენტი უნდა იყოს გამონაკლისი და საბაჟო კონტროლისა თუ კრიმინალის შემთხვევაში არ უნდა კვალიფიციირდებოდეს როგორც უცხო სახელმწიფოს ტერიტორიის ხელყოფა და ა.შ.

სისხლის „კანონის მოქმედება“ პირთა წრის მიმართ.

რადგანაც ცნობილია, კანონის მოქმედების დრო და სიერცე, საჭიროა ვიცოდეთ, თუ ვის მიმართ და როგორი სამართლებრივი წესით ვრცელდება საქართველოს სისხლის სამართლის კანონი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში. ამ წესს ეწოდება კანონის მოქმედება პირთა წრის მიმართ.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით, საქართველოს ზემოთ აღნიშნულ ტერიტორიებზე ჩადენილი დანაშაულისათვის სისხლისსამარ-

თლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება და სასჯელი დაედება ნებისმიერ პირს, რომელიც შეიძლება წარმოადგენდეს: საქართველოს მოქალაქეს, მოქალაქეობის არმქონე პირს, რომელიც მუდმივად ცხოვრობს საქართველოში და უცხო სახელმწიფოს მოქალაქეს.

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ.4. განმარტავს სისხლის სამართლის კანონის მოქმედებას საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილი დანაშაულის მიმართ. მეორე პუნქტის თანახმად: „საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილად ითვლება დანაშაული, რომელიც დაიწყო, გრძელდებოდა, შეწყდა ან დამთავრდა საქართველოს ტერიტორიაზე. ამ კოდექსის მოქმედება ვრცელდება აგრეთვე საქართველოს კონტინენტურ შელფზე და განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაში.“ მე-3 პუნქტში საუბარია იმ პირის პასუხისმგებლობაზე, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა ისეთ ზომალდზე, რომელიც უფლებამოსილია ატაროს საქართველოს სახელმწიფო აღამი ან ამოსაცნობი ნიშანი. ბუნებრივია, პასუხისმგებლობა დაეკისრება საქართველოს კანონით თუ საერთაშორისო ნორმებით ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არაა გათვალისწინებული. მაშასადამე, კანონმდებელმა ამ მუხლში მართალია არ მოგვცა ტერიტორიების სრული ჩამონათვალი, მაგრამ აღნიშნულს მისცა განვრცობითი შინაარსი, რომელიც იმავე პრინციპით მოქმედებს საქართველოს სხვა ტერიტორიებზეც.

კანონმდებელი მე-4 მუხლის მე-4 პუნქტით განსაკუთრებულ აქცენტს ახდენს უცხო ქვეყნის დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლის ან სხვა დიპლომატიური იმუნიტეტის მქონე პირთა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილი დანაშაულისათვის. კანონი ერთმნიშვნელოვნად აღნიშნავს, რომ მათ პასუხი უნდა აგონ საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებული წესით. ვიდრე დეტალურად განვიხილავდეთ ამ წესს, პირველ რიგში აღვნიშნოთ, თუ ვინ მიეკუთვნება და სარგებლობს დიპლომატიური იმუნიტეტით¹, მხოლოდ დიპლომატიური ფუნქციების განხორციელების მოტივით. ესენია: ელჩები, დუაინი,² კონსული, საქმეთა რწმუნებულები და დროებითი რწმუნებულები, ღესპანები, მრჩეველები, პირველი, მეორე,

¹ დიპლომატიური იმუნიტეტი ნიშნავს ზელშეუხლებლობას. დიპლომატიური მისიით მომუშავე პირის ე.წ. ჯავშანია, რომელსაც იცავს დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაშიც კი. ყოველივე ეს გათვალისწინებულია საერთაშორისო სამართლის ნორმებით. რაც შეეხება საქართველოს პარლამენტის წევრს, ისიც იმუნიტეტით მოსარგებლე პირია. დანაშაულის ჩადენისას ჯერ პარლამენტი წვევტს მისი იმუნიტეტის მოხსნის ან არმოხსნის საკითხს, ზოლო შემდეგ გადაწყდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი. რა თქმა უნდა, იმუნიტეტის მოხსნის შემთხვევაში დგება პასუხისმგებლობა ჩადენილი დანაშაულისათვის.

² პირი, რომელიც დიპლომატიურ კორპუსს მეთაურობს, უმაღლესი რანგის დიპლომატიური წარმომადგენელი.

მესამე მდივნები, ატაშეები, მდივანი-არქივარიუსები, სავაჭრო წარმომადგენლები, სავაჭრო ატაშეები და მათი მოადგილეები, სპეციალური ატაშეები (ხელოვნების, კულტურის, სოფლის მეურნეობის, პრესის დარგებში) დიპლომატიური კურიერი, სადაც არ უნდა იმყოფებოდეს იგი. დიპლომატიური იმუნიტეტი ვრცელდება დიპლომატიური მუშაკის მეუღლეზე და მასთან მცხოვრები ოჯახის ყველა წევრზე. მასპინძელი ქვეყნის იურისდიქციისაგან არ თავისუფლდებიან მხოლოდ დიპლომატთა ოჯახის მოსამსახურეები.

ზემოთ აღნიშნული დიპლომატიური პირის მიერ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომელი მას აკავებს ადმინისტრაციული წესით, რათა დარწმუნდეს მის პირადობის ვინაობაში და დაუყონებლივ ათავისუფლებს მას და ამავე დროს დაუყონებლივ ატყობინებს დანაშაულისა და მისი ჩამდენი პირის შესახებ იმ დიპლომატიური ქვეყნის წარმომადგენლობას, რომელსაც იგი მიეკუთვნება. ამავე დროს, საქმის კურსში აყენებს საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს. სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი გადაწყდება დიპლომატიური გზით ან მოეხსნება იმუნიტეტი იმ ქვეყნის პირველი პირის მიერ და მიეცემა პასუხსგებაში საქართველოს ან იმ ქვეყნის სისხლის სამართლის კანონით, ან შეიძლება არ მოუხსნან იმუნიტეტი და გაამწესონ სხვა ქვეყანაში კვლავ დიპლომატიურ თანამდებობაზე. ყველა შემთხვევაში, რა გადაწყვეტილებაც უნდა იქნას მიღებული, კრიმინალი დიპლომატიის გაძევება ხდება საქართველოდან და ასეთივე გაწვევას ახდენს მისი ქვეყნის ხელისუფლებაც.

დიპლომატიური წარმომადგენლის ფუნქციებში სავსებით არ შედის დამნაშავეისათვის თავშესაფრის მიცემა. იმ შემთხვევაში, თუ დანაშაულის ჩამდენი პირი თავს შეაფარებს დიპლომატიურ კორპუსს, მაშინ მასპინძელი ქვეყნის საგარეო საქმეთა სამინისტრო მიმართავს წარმომადგენლობის მეთაურს თხოვნით, გადასცეს დამნაშავე, რომელიც მართლმსაჯულებისაგან თავის არიდებას ცდილობს. თუ თხოვნა არ შესრულდა, მაშინ მასპინძელი ქვეყანა იტოვებს უფლებას ალყა შემოარტყას საელჩოს, რათა დამნაშავე არ გაიქცეს. ვენის კონვენცია პირდაპირ არ მიუთითებს საელჩოში შეჭრას და დამნაშავეს ძალით გამოყვანას, მაგრამ კრძალავს მისთვის თავშესაფრის მიცემას. ლოგიკურია, რომ მოხდეს მისი ძალით გამოყვანა, რომელსაც საერთაშორისო სამართლის მრავალი სპეციალისტი უჭერს მხარს.¹

¹ პაბლეტ ჭიკაშვილი. დიპლომატიის ანბანი. თბ. 1993წ.

საქართველო დამნაშაულობასთან ბრძოლის სხვადასხვა საერთაშორისო კონვენციის უშუალო მონაწილეა. იგი შეუერთდა 1993 წლის 22 ივნისს – საპაერო ხომალდის ბორტზე დანაშაულისა და სხვა ქმედების შესახებ 1963 წლის 14 სექტემბრის კონვენციას, 1993 წლის 11 დეკემბერს – დანაშაულის წინააღმდეგ ზომებისა და გენოციდის დასჯის შესახებ ნიუ-იორკის 1948 წლის დეკემბრის კონვენციას, 1994 წლის 20 მაისის სამოქალაქო ავიაციის უსაფრთხოების წინააღმდეგ ბრძოლის პააგის 1970 წლის 16 დეკემბრის კონვენციებს, 1994 წლის 25 ოქტომბერს – წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობისა და დასჯის შესახებ ნიუ-იორკის 1984 წლის 10 დეკემბრის კონვენციას, 1995 წლის იანვრის – სამხედრო დანაშაულისადმი ხანდაზმულობის ვადის მიუღებლობის კონვენციას და სხვა. ამ კოდექსის მე-5 მუხლით საქართველოს მოქალაქე, აგრეთვე საქართველოში მუდმივად მცხოვრებ მოქალაქეობის არმქონე პირს საზღვარგარეთ ჩადენილი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება ამ კოდექსით, თუ მსჯავრდებული არ ყოფილა იმ სახელმწიფოს კანონით. ჩვენი კანონმდებლის ასეთი მიდგომა ატარებს ძალზე მკაცრ პრევენციულ ხასიათს და თავის თითოეულ მოქალაქეს მოუწოდებს ე.წ. ზეგათვითცნობიერებასა და სიფრთხილეს, რათა დანაშაული არ ჩაიდინოს, ამით იკვეთება პრინციპი: „სხვამ თუ არ დაგსაჯა, მე მაინც დაგსჯი“. უფრო მეტიც, (ეს კი მისაღებია) პასუხისმგებლობას მაშინაც აკისრებს თავის მოქალაქეს, თუ მის მიერ საზღვარგარეთ ჩადენილი მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული იმ სახელმწიფოს კანონი არ ითვლება დანაშაულად, მაგრამ მიმართულია საქართველოს ინტერესების წინააღმდეგ. ამავე კოდექსით პასუხისმგებლობა ეკისრება უცხო სახელმწიფოს მოქალაქეს, თუ საზღვარგარეთ ჩაიდენს მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულს, რომელიც ხელყოფს საქართველოს სახელმწიფო ინტერესებს. ამ შემთხვევაში ბუნდოვანია პასუხისმგებლობის გადაჭრის მექანიზმი, ვინაიდან ამ კოდექსის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად: „არ შეიძლება სხვა სახელმწიფოს გადაეცეს შემოხიზნული, დანაშაულის ჩამდენი პირი, რომელსაც დევნიან პოლიტიკური მრწამსისათვის, აგრეთვე ის, ვინც ჩაიდინა ქმედება, რომელიც საპაერო-თვალის კანონმდებლობით დანაშაულად არ ითვლება, ან თუ ჩადენილი დანაშაულისთვის სიკვდილით დასჯაა დაწესებული იმ სახელმწიფოში, რომელიც გადაცემას მოითხოვს. ასეთ პირთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი გადაწყდება საერთაშორისო სამართლით გათვალისწინებული წესით“. აქედან გამომდინარე, საზღვარ-

გარეთ ჩადენილი დანაშაულისთვის სჯის თავის მოქალაქეს, ხოლო იგივე ქმედებისათვის არ გადასცემს უცხო ქვეყნის მართლმსაჯულებას თავის მოქალაქეს, სრული პარაფოქსია. სხვა შემთხვევაში, საქართველოს მოქალაქე სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში და სასჯელის მოსახდელად არ შეიძლება გადაეცეს სხვა სახელმწიფოს, თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.

თემა III

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი. დანაშაულის კატეგორიები.

§1. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძვლის ცნება, არსი და ნიშნები.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი – დანაშაული, ერთ-ერთი ძირითადი და მნიშვნელოვანი ქვაკუთხედი სისხლის სამართლის თეორიაში. მოქმედი სისხლის სამართლის მე-7 მუხლის I პუნქტის თანახმად: „სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობის საფუძველია დანაშაული, ე.ი. ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგი და ბრალეული ქმედება“. ამ განმარტებიდან პირდაპირი გაგებით ჩანს, რომ დანაშაული ძირითადად ზასიათდება სამი ნიშნით: შემადგენლობით, ე.ი. სუბიექტური და ობიექტური ნიშნების ერთობლიობით, მართლწინააღმდეგობითა და ბრალით. დანაშაულის ასეთი შინაარსი წარმოადგენს გერმანული სისხლის სამართლის მოდელს, რომელიც იძლევა დანაშაულის ფორმალურ ნიშანს – მართლწინააღმდეგობას და უარყოფს დანაშაულის მატერიალურ ნიშანს – საზოგადოებრივ საშიშროებას, როგორც მისი სოციალური ბუნებისა თუ თვისების გამომხატველს. ჩვენ ამ მოსაზრებას არ ვეთანხმებით. იგი საკამათო პოლემიკის თემად იქცა სისხლის სამართლის თეორიაში და ბუნებრივია, მას მრავალი მომხრე და მოწინააღმდეგე ეყოლება.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კანონმდებელმა დანაშაულის ცნება ცალკე ნორმად არ ჩამოაყალიბა და მისი საერთო შინაარსი პირდაპირი მინიშნებით ჩამოაყალიბა სსსკ-ს მე-7 მუხლში. ე.ი. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი და დანაშაულის ცნება მოგვცა ერთადერთ ნორმაში. ასეთი მიდგომა არ მიგვაჩნია მართებული, ვინაიდან ნებისმიერ ჩვეულებრივ რიგით მკითხველს წარმოადგენა არ აქვს, თუ რა არის დანაშაული. ეს საკითხი მეტად მეთოდურად და

მოხერხებულად ჰქონდა გადაწყვეტილი ძველ კანონმდებელს 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის მე-8 მუხლით: დანაშაულის ცნება — „დანაშაულად ჩაითვლება სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული საზოგადოებრივად საშიში ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა)“. რომელიც ხელყოფს საქართველოს რესპუბლიკის საზოგადოებრივ წეს-წყობილებას, მის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სისტემებს, საკუთრებას, პიროვნებას, მოქალაქეთა პოლიტიკურ, შრომით, ქონებრივ და სხვა უფლებებსა და თავისუფლებებს, აგრეთვე მართლწესრიგის ხელშეწყობის საზოგადოებრივად საშიში სხვა ქმედება, რომელიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კანონით.

აგრეთვე მუხლის მეორე ნაწილით: დანაშაულად არ ჩაითვლება მოქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც, თუმცა ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული რაიმე ქმედების ნიშნებს, მაგრამ მცირე მნიშვნელობის გამო არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას.“

ფაქტურად აღნიშნული დანაშაულის ცნებაში პირდაპირ გამოხატული იყო სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის სტრუქტურა დანაშაულებრივი ხელყოფის ობიექტების სერიოზულობისა და მნიშვნელობის პრინციპის მიხედვით. მიუხედავად კანონმდებლის ასეთი მოხერხებისა, მასაც გააჩნდა ასეთი გამოკვეთილი და არასაპატიო ხარეზი, როგორიც იყო პიროვნებისა და მისი ყოველგვარი სიკეთის უკანა პლანზე გადაწევა. უფრო მეტიც, საკუთრების დაცვა უფრო მაღლა იდგა, ვიდრე პიროვნება და ა.შ. რა თქმა უნდა, დღევანდელმა კანონმდებელმა საკმაოდ იდეალურ და ორიგინალურ დონეზე გადაწყვიტა ზემოთ აღნიშნული საკითხები და პიროვნების პრიორიტეტი დააყენა პირველ ადგილზე, ხოლო დანარჩენი სიკეთე დაალაგა მათი მნიშვნელობის პრინციპის მიხედვით. მაშასადამე, ქართველმა კანონმდებელმა უფრო მეტი პრიორიტეტი მიანიჭა გერმანული სისხლის სამართლის კოდექსის შინაარსის ლოგიკას, ვიდრე რუსეთის სისხლის სამართლის კოდექსს. ამ უკანასკნელს კი დანაშაულის ცნება შეტანილი აქვს მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსში, რაც ქართველი კანონმდებლისათვისაც მისაბამია.

სისხლის სამართლის დანაშაულს, მოქმედი კანონმდებლობით, გააჩნია სამი ნიშანი:

— I) მართლწინააღმდეგობა. 2) ბრალეულობა. 3) დასჯადობა.

1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსით კი გააჩნდა ხუთი ნიშანი:

1) საზოგადოებრივად საშიშროება, როგორც დანაშაულის მატერიალური ნიშანი.

2) მართლწინააღმდეგობა, როგორც დანაშაულის ფორმალური ნიშანი.

3) ბრალეულობა.

4) დასჯადობა.

5) ამორალურობა.¹

ასეთი პარალელის გავლებით ჩვენ შევეცდებით აეხსნათ დანაშაულის ნიშნებიდან საზოგადოებრივად საშიშროების ნიშნის ამოღება, რაც არამართებულად მიგვაჩნია. პირველ რიგში აღვნიშნოთ, რომ დანაშაული იდეალური ცნებაა და ბუნებაში არ არსებობს და როდესაც მოხდება, მაშინ იგი გადაიქცევა სოციალურ უარყოფით ფაქტად, რომელიც კვალიფიცირდება, როგორც სისხლის სამართლის დანაშაული. მაშასადამე, პირველ რიგში, დანაშაულის მატერიალური ნიშანი – საზოგადოებრივად საშიშროება წინმსწრება მისსავე ფორმალურად კანონით განმსაზღვრელი ნიშანისა – მართლწინააღმდეგობასთან. ე.ი. საზოგადოებრივად საშიშროება სოციალური პარამონიის დარღვევის აღმნიშვნელი და განმსაზღვრელი ნიშანია, ხოლო მართლწინააღმდეგობა – მისი სამართლებრივად ამკრძალავი და მაკვალიფიცირებელი ნიშანი. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის დანაშაულს ქმნის საზოგადოებრივად საშიშროებას პლუს მართლწინააღმდეგობა. საზოგადოებრივად საშიშროების ამოღება პრინციპულად (და თითქოსდა მისმა გაიგივებამ მართლწინააღმდეგობაში), გააუფერულა სისხლის სამართლის დანაშაული, რომელიც სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში წარმოდგენილია მართლწინააღმდეგობის ნიშნით. ბუნებრივია და ცალსახად ვეთანხმებით კანონმდებელს, რომ რაც სისხლისსამართლებრივი ფორმით აკრძალულია, ამავე დროს საზოგადოებრივად საშიშიცაა, მაგრამ ასეთი მიდგომით სისხლისსამართლებრივი სამართალდარღვევა ფაქტიურად იდენტურია ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევასთან. ამ უკანასკნელსაც გარეგნულად გააჩნია იგივე საში ნიშანი, რაც სისხლის სამართალდარღვევას ანუ დანაშაულს: 1) მართლწინააღმდეგობა. 2) ბრალეულობა. 3) დასჯადობა. მაშასადამე, როგორ მოვახერხოთ ამ ერთმანეთთან ახლოს მდგომი სამართალდარღვევების გამიჯვნა? პასუხი ერთმნიშვნელოვანია: 1) დიახ, ზედაპირულად

¹ იმდენად, რამდენადაც ამორალურობა წითელ ზაზად გასდევდა ზემოთ ჩამოთვლილ ოთხივე ნიშანს. ამიტომ მას შეგნებულად სახელობით არ მოიხსენიებდნენ, მაგრამ იგულისხმებოდა. დღესაც არ დაუკარგავს იგივე პრინციპი და ნებისმიერი დანაშაული ამორალურია, მაგრამ ნებისმიერი ამორალური ქცევა, თუ ქმდება არ წარმოადგენს დანაშაულს.

იმით, რომ დოკუმენტურად არსებობენ სისხლის სამართლისა და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსები. 2) არა, რომელიც შინაარსობრივად გამორიცხავს პირველს, რადგანაც სამართალდარღვევის ჩადენის შემთხვევაში, მისი გარეგნული ერთგვაროვანი ნიშნები კონკრეტულ ადრესატთან ე.ი. ნორმატიულ აქტთან ვერ მიგვიყვანს.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვამტკიცებთ იმას, რომ საზოგადოებრივად საშიშროება, როგორც სისხლის სამართალდარღვევის მატერიალური ნიშანი, პირდაპირი მინიშნებით ანსხვავებდა მას ადმინისტრაციული სამართალდარღვევისაგან, არა მარტო მომეტებული საფრთხით, არამედ თავისი უარყოფითი სოციალური, თუ სამართლებრივი შედეგებით, (მიყენებული ზიანისა და ზარალის მნიშვნელობის მასშტაბებით, საპატიმრო და არასაპატიმრო სასჯელების გამოყენებით და ა.შ.). გავიხსენოთ, ოთხი სამართალდარღვევის სახე (1. სისხლის სამართლებრივი დარღვევა ანუ დანაშაული. 2. ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა. 3. სამოქალაქო და საოჯახო. 4. დისციპლინური), რომელთაგანაც ყველაზე მნიშვნელოვანია სისხლის სამართალდარღვევა, რომელიც დაკავშირებულია პიროვნების თავისუფლების აღკვეთასთან და, აქედან გამომდინარე, ნასამართლობასთან. ასეთი თვისება დანარჩენ სამ დარღვევას არა აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს. ამიტომ კიდევ ერთხელ აღვნიშნოთ, რომ კანონმდებელს სისხლის სამართლის დანაშაულის ფორმალურ ნიშანში — მართლწინააღმდეგობაში კი არ უნდა ეგულისხმას საზოგადოებრივად საშიშროება, არამედ მისაღები იქნებოდა გაეკეთებინა, მაგალითად ასეთი მინიშნება: მართლწინააღმდეგობა (საზოგადოებრივად საშიშროება) ან დაეტოვებინა ოთხივე ნიშნით, რომელიც ზემოთ აღვნიშნეთ. ამის გამო (რაოდენ აბსურდულიც არ უნდა მოგვეჩვენოს ასეთი მსჯელობის ლოგიკა) პრინციპში სისხლის სამართლის არც ერთი დანაშაულის ჩამდენი პირი არ შეიძლება მიეცეს სისხლის სამართლებრივ პასუხისგებაში, ვინაიდან მათი ქმედება არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას და ქმედება დაკვალიფიცირდეს, როგორც ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა, ან კიდევ პირიქით — ჩაედინა ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა და ამისათვის მიეცეს იგი სისხლის სამართლებრივ პასუხისგებაში. ამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანოთ ასეთი მაგალითი: პიროვნებამ ჩაიდინა ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა, რომელიც გამოიხატა უკანონო თევზჭერაში. იგი დააკავეს, ჩამოართვეს დაჭერილი თევზიცა და თევზჭერის საშუალებაც და ა.შ. და ოფიციალურად ადმინისტრაციული წესით გააფრთხილეს, რომ თუ იგი ერთი წლის განმავლობაში განმეორებით ჩაიდენდა იგივე აკრძალულ ქმედებას,

დაისჯებოდა სისხლისსამართლებრივი წესით. ეს სწორია, მაგრამ ისმის კითხვა — რატომ? როდესაც ამას სისხლის სამართლის კანონი ბუნდოვნად ან უფრო სწორედ ვერ განსაზღვრავს, ვინაიდან აღნიშნული ქმედების რეციდივი ქმნის ისევ და ისევ ახალ-ახალ ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევას და არა სისხლის სამართლის დანაშაულს. ე.ი. ადმინისტრაციულად დასჯადია და არა სისხლისსამართლებრივი წესით. მაგრამ მიუხედავად ამისა, პირი მაინც ისჯება სისხლის სამართლის კანონით. მაშ სად არის ჩადებული ე.წ. „აქტუალის ქუსლი“? აღნიშნული მაგალითიდან ჩანს, სწორედ ქმედების რეციდივი საზოგადოებას¹ (სახელმწიფოს) უქმნის საშიშროებას. ე.ი. გამოიკვეთა სისხლის სამართლის მატერიალური ნიშანი — საზოგადოებრივად საშიშროება, რომლითაც პირის მიერ პირველად ჩადენილ ქმედებას მკვეთრად ანსხეავენ ქმედების რეციდივისაგან. ეს უკანასკნელი ამიტომაც უნდა დაისაჯოს სისხლის სამართლის კანონით და არა ისჯებოდეს ისე, როგორც დღეს ამას კანონმდებელი ამბობს.

ამრიგად, კანონმდებელმა უარყო საზოგადოებრივად საშიშროების როგორც ცნება, ასევე ნიშანი და ერთმნიშვნელოვნად მოგვცა მართლწინააღმდეგობის ცნება. იგი შინაარსობრივად და არა ფორმალურად გულისხმობს სოციალურ საშიშროებას და ამიტომ მისი პირდაპირი სიტყვიერად მოხსენიება საჭიროდ არ ჩათვალა. მაგრამ არანაკლებ პრინციპულად სხვა თვალსაზრისით, სისხლის სამართლის ნორმისადმი ქმედების წინააღმდეგობა, წარმოადგენს ამ ქმედების სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივ შეფასებას, რომელიც თავის მხრივ უნდა ეფუძნებოდეს ამ ქმედების საზოგადოებრივ-სოციალურ შეფასებას, რომელიც საზოგადოების საშიშროების ცნებითა და ნიშნით გამოიხატება. აქედან გამომდინარე, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კანონმდებლის მიერ საზოგადოებრივად საშიშროების ცნების იგნორირება არ არის მართებული, რადგან ქმედების დანაშაულად განსაზღვრისა და სასჯელის გამოცხადებისას სწორედ რომ ხელმძღვანელობს² საზოგადოებრივად საშიშროების ხასიათისა და ხარისხით, ამასთანავე, მაშინაც კი, როდესაც სწავლობს რეციდივისტი პიროვნების საშიშროებას საზოგადოებისათვის. ეს უკანას-

¹ ბუნებრივია, რეციდივის ყველა შემთხვევა პირველ რიგში საშიშროებას უქმნის ფლორასა და ფაუნას (ჩვენი მაგალითის შემთხვევაში კი თევზის რესურსების შეპყრობას და ა.შ.), რაც შესაბამის საშიშროებას უქმნის საზოგადოებას.

² თუ ღრმად გაეითვისებთ დანაშაულის ამ ორ უმნიშვნელოვანეს ძირითად ნიშანს, სასჯელის განსაზღვრისას სასამართლო წარმოადგენს პიროვნებისა და მის მიერ ჩადენილი ქმედების სოციალური საშიშროების მხარეს, ხოლო სამართლებრივს ანუ მართლწინააღმდეგობრივს — სახელმწიფო ბრალმძებელი.

კნელი თითქოს შედარებით განწყნებული საკითხია, მაგრამ პირიქით, ქმედებით საშიშროების შექმნა აბსურდულია პიროვნების გარეშე, ხოლო თუ საუბარია ბუნების სტიქიური მოვლენებით შექმნილ საშიშროებაზე, ამის შესახებ ქვემოთ ვისაუბრებთ.

ზემოთ აღნიშნულთან დაკავშირებით, რამდენადაც სისხლის სამართლის კანონი იცავს საზოგადოებას დანაშაულისაგან, იმდენად საზოგადოებასაც მიუძღვის დიდი როლი დანაშაულის მომზადების მიზეზებში. ამ მოსაზრებას მეტად ორიგინალური შეფასება მისცა ბელგიელმა მეცნიერმა, სტატისტიკის მამამ ადოლფ კეტლემ: „საზოგადოება თვითონ ამზადებს დანაშაულს, ხოლო ადამიანი ბრალეული მის ჩადენაში არის მხოლოდ ინსტრუმენტი, რომლის დახმარებითაც იგი ხორციელდება“.

§2. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. ბადაუღახავი ძალის, ფიზიკური და ფსიქიკური ზემოქმედების ქვეშ ჩადენილ დანაშაულზე.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხის განსაზღვრისას, ხშირია შემთხვევები, როდესაც ფორმალურად დანაშაულია სახეზე, რომელიც დიდ საფრთხეს უქმნის საზოგადოებას. მათი ჩადენის მიზეზი და მოტივი შეიძლება იყოს მრავალი გარემოება, რომელთა დადგენისას პიროვნების მიმართ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი გამოირიცხება. სსსკ-ს მუხ.32-ის თანახმად: „მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ამ კოდექსით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩაიდენს სხვა ისეთი გარემოების არსებობისას, რომელიც თუმცა ამ კოდექსში სახელდებით არ არის მოხსენიებული, მაგრამ საცხებით აკმაყოფილებს ამ ქმედების მართლზომიერების პირობებს.“

ძველი კანონმდებელი ამ გარემოებებს არ მოიხსენიებდა სისხლის სამართლის კოდექსში, მაგრამ ისინი არსებობდნენ სისხლის სამართლის თეორიაში და დიდ როლს თამაშობდნენ პასუხისმგებლობის საკითხის განსაზღვრაში. დღევანდელი კანონმდებელიც პირდაპირ არ ასახელებს ამ გარემოებებს, მაგრამ 32-ე მუხლში ისინი ფართო გაგებით მოგვცა. მით უფრო, სსსკ-ს კერძო ნაწილის ნორმათა უმრავლესობა ფიზიკური და ფსიქიკური ზემოქმედების ქვეშ ჩადენილი ქმედებებისაგან შედგება, რაც ერთის მხრივ დანაშაულის მაკვალიფიცირებელ ნიშნებად გვევლინებიან, ხოლო მეორეს მხრივ კი ცალკე დანაშაულის სახეობებსაც ქმნიან. მა.გ. მუხ.143. თავისუფლების უკანონო აღკვეთა, მუხ.144. მძევლად ხელში ჩაგდება. მუხ.147. განზრახ უკანონო დაკავება ან და-

პატიმრება. მუხ.148. ცილისწამება. მუხ.149. უკანონო მოთავსება ან დაკავება ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, მუხ.150. იძულება, მუხ.151. მუქარა, მუხ.155. რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლა, მუხ.156. ღვეწა, მუხ.161. შეკრების ან მანიფესტაციის უფლების ხელყოფა და სხვა.

გადაულახავი ძალა შეიძლება გამოწვეული იყოს ბუნების სტიქიური ძალების მიზეზებიდან გამომდინარე: მიწისძვრა, წყალდიდობა, მეწყერი, ზეავი, გვალვა და ა.შ. ავხსნათ ისინი ასეთ მაგალითზე: ექიმი მიღის ავადმყოფის დასახმარებლად, მაგრამ ავადმყოფამდე დროულად ვერ მიაღწია, რის გამოც ავადმყოფი გარდაიცვალა. არადროულად მისვლის მიზეზად აღმოჩნდა გზაზე ზეავის ჩამოწოლა, ან წინა დღეებში კოკისპირულმა წვიმებმა მდინარე ააღიდა და ხიდი წაიღო ა.შ.

ფიზიკური ზემოქმედების ქვეშ დანაშაულის ჩამდენი პირი დანაშაულს სჩადის უმოქმედობით, რომელსაც სხვა პირებმა ფიზიკურად, განგებ აღუკვეთეს ან შეუზღუდეს იმ მოქმედების ან მოვალეობის შესრულება, რომელიც მას ევალებოდა. მაგალითად, ხულიგნებმა მეისრეს ხელფეხი შეუკრეს და ჩაეკეტეს თავისისავე ჯიხურში. ამის შედეგად მოხდა მატარებლის შეჯახება, რომელმაც დიდი მარცხი გამოიწვია. მიზეზი ნათელია. აქ დამნაშავე მეისრეა, მაგრამ აღნიშნული მიზეზის გამო მან ვერ გადაწია მატარებლის მიმართულების შეცვლის ისარი და შედეგიც დადგა. მეისრე თავისუფლდება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან, ხოლო სსსკ-ს მუხ.143-ით „თავისუფლების უკანონო აღკვეთა“, პასუხისმგებლობა ეკისრებათ იმ პირებს, ვინც მეისრეს აღუკვეთა მოქმედების უნარი.

ფსიქიკური ზემოქმედების შედეგად დამდგარ შედეგზე პასუხისმგებლობა ყოველთვის ეკისრება იმას, რომელიც სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის მოსპობით ემუქრება სხვა პირს შეასრულოს მუქარის პირობები. მაგ. პირი მივიდა სალაროსთან და მოლარეს იარაღის ან სხვა საშუალების გარეშე სიცოცხლის ან ქონების მოსპობის მუქარით ფულს სძალავს. იმ შემთხვევაში, თუ მოლარემ გადასცა ფული, მაშინ ისიც აგებს პასუხს მაგ. მუხ.342. სამსახურეობრივი გულგრილობისათვის. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მოძალადის მუქარას თან ახლავს იარაღის გამოყენება, მაშასადამე მუქარა უკვე რეალურია და მოლარე გადასცემს ფულს, მაშინ მას პასუხისმგებლობა მოეხსნება. არის შემთხვევა, როდესაც დანაშაულის ჩადენის საშუალება ე.ი. იარაღი სათამაშოა ან ტექნიკურად გაუმართავი, რომლითაც სხვის სიცოცხლესაც ემუქრებიან და არ დადგებოდა შედეგი, მაგრამ მოძალადემ მიაღწია თავის მიზანს,

ე.ი. გამოსაძალა¹ ფული, მაშინ ამ შემთხვევაშიც მოღარე თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, ვინაიდან მას კანონი არ ავალდებულებს და არც შეიძლება დაავალდებულოს – გაარჩიოს ან ვერ გაარჩიოს – გამოიყნოს ან ვერ გამოიყნოს იარაღი საბრძოლოა თუ სათამაშო და ა.შ. ნიშანდობლივია, რომ ბოროტმოქმედი თავისი განზრახვის გაერცელებისათვის პიროვნების მიმართ იყენებს სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიშ საშუალებებს და სხვა.

ტექნიკური ან სხვა სატრანსპორტო საშუალება შეიძლება გახდეს გადაულახავი ძალის ანუ გარემოების წარმოშობის მიზეზი, რის შედეგადაც ადგილი აქვს დანაშაულის ნიშნებს. მაგ. ექიმმა, სასწრაფო მანქანის მწყობრიდან გამოსვლის მიზეზით, ვერ მიაღწია პაციენტამდე, რის გამოც ავადმყოფი გარდაიცვალა. ამ შემთხვევაშიც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი გამოირიცხება.

გადაულახავი ძალის მიზეზად შეიძლება იქცეს ცხოველთა მოქმედებაც. მაგ. ექიმის მაგალითზე. ექიმი ფეხით გაემართა პაციენტთან სამედიცინო დახმარების აღმოსაჩენად, მაგრამ გზად მიმავალი ძაღლმა ისე დაგლიჯა, რომ აქეთ ის გახდა დასახმარებელი. ამ მიზეზით პაციენტის მდგომარეობა გაუარესდა, რაც გახდა მისი სიკვდილის მიზეზი. ამ შემთხვევაშიც გამოირიცხება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი. გარდა ზემოთ აღნიშნული გარემოებისა, ბუნებაში წარმოშობილი მსგავსი გარემოებები გამოირიცხავენ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს. მაგ. იგივე ექიმის ბუნებრივი სიკვდილი, სასწრაფო დახმარების მანქანის ავტო ავარია და ა.შ.

§3. დანაშაულის კატეგორიები.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დანაშაული საზოგადოებრივად საშიში მართლსაწინააღმდეგო, ბრალეული და შესაბამისად დასჯადი ქმედებაა. კანონმდებელი, პირველ რიგში, საზოგადოებრივად საშიშროების მიხედვით განსაზღვრავს, თუ რა სახის დანაშაულია ჩადენილი და ამასთანავე სასჯელად გათვალისწინებული თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალური ვადების პრინციპით, ადგენს დანაშაულის მხარეს ანუ კატეგორიებს – ასეთი პრინციპით: რაც უფრო მაღალია თავისუფლების აღკვეთის ვადა, მით უფრო მძიმეა დანაშაული. დანაშაულის სიმძიმეთა კატეგორიები პრაქტიკულად მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის ნორმებში. ზოგიერთ ნორმაში ერთდროულად მოცემულია დანაშაულის სამივე კატეგორია, რომელთა ე.წ. შერჩევა ხდება

¹ მოძალადის ქმედება კვალიფიცირდება, როგორც ყაჩაღობა მუხ.179 და შეიძლება მუხ.236-ით „ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლეჯლულიანი სანადირო თოფისა) საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, შენახვა, ტარება, დამზადება, გადაზიდვა, გაგზავნა ან გასაღება.“

პირველ რიგში წინასწარგამოძიების სტადიაზე, დანაშაულის კვალიფიკაციის პროცესში დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტებისა და მაკალიფიცირებელი ნიშნების გამოკვეთისა და დადგენის შედეგად. მეორე რიგში, საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო.

ძველი კანონმდებელი 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსით პირდაპირ არ განსაზღვრავდა დანაშაულის კატეგორიებს, იგი მუხ.8¹ იძლეოდა მხოლოდ მძიმე დანაშაულის ცნებას, რომ „მძიმე დანაშაულად ითვლება ამ მუხლის მეორე ნაწილში ჩამოთვლილი განზრახი ქმედებანი, რომლებიც წარმოადგენენ მომეტებულ საზოგადოებრივ საფრთხეს.“ ასეთი-დანაშაულის რანგში გადიოდა განსაკუთრებით საშიში სახელმწიფო დანაშაული (65-90¹ მუხლები), სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი ქონების დიდი და განსაკუთრებით დიდი ოდენობით გატაცება (96-ე მუხლის მეოთხე ნაწილი, 93-ე და 94-ე მუხლების მესამე ნაწილები, 96¹ მუხლი), განზრახ მკვლელობა (მუხ.104-105) და ა.შ. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ არ არსებობდა სხვა კატეგორიის დანაშაულობები. მათ მოიცავდა სისხლის სამართლის თეორია, რომელიც განმარტავდა დანაშაულობათა სიმძიმის ოთხ კატეგორიას ასეთი თანამიმდევრობით: 1) განსაკუთრებით მძიმე, 2) მძიმე, 3) ნაკლებად მძიმე, 4) მსუბუქი დანაშაულობები, რომლებიც მცირე მნიშვნელობის გამო არ წარმოადგენდნენ საზოგადოებრივ საშიშროებას. რაც შეეხება მეოთხე ტიპის დანაშაულის კატეგორიას, იგი დღევანდელ მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსშიც არის, მაგრამ ვინაიდან კანონმდებელმა დანაშაულის ნიშნებიდან ამოიღო საზოგადოებრივად საშიშროება (როგორც სიტყვა, ასევე ნიშანი), ამიტომ ეს კატეგორია სახეობრივად აღარ ფიგურირებს კანონში).

მოქმედი კანონმდებლობა მე-12 მუხლით დანაშაულის სამ კატეგორიას იძლევა: 1) ნაკლებად მძიმე, 2) მძიმე, 3) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. მაშასადამე, ამავე მუხლის მე-2 პუნქტი შინაარსობრივად იძლევა მათ განმარტებას:

„ნაკლებად მძიმეა ისეთი განზრახი ან გაუფრთხილებლობითი დანაშაული, რომლის ჩადენისათვის ამ კოდექსით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება 5 წლით თავისუფლების აღკვეთას.

მძიმეა ისეთი განზრახი ან გაუფრთხილებლობითი დანაშაული, რომლის ჩადენისათვის ამ კოდექსით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება 10 წლით თავისუფლების აღკვეთას, აგრეთვე გაუფრთხილებლობითი დანაშაული, რომელზეც სასჯელის სახით გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა 5 წელზე მეტი ვადით.

განსაკუთრებით მძიმეა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლის ჩადენისათვის ამ კოდექსით გათვალისწინებულია სასჯელის სახით თავისუფ-

ლების აღკვეთა 10 წელზე მეტი ვადით ან უვადო თავისუფლების აღკვეთა.

როგორც ვხედავთ, კანონმდებელი ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულის კატეგორიებს განმარტავს ასეთებად იმ შემთხვევაში, როდესაც დანაშაული ჩადენილია განზრახ ან გაუფრთხილებლობით, ხოლო განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულს მხოლოდ განზრახი ქმედების ჩადენისათვის. ძველი კანონმდებლობით გაუფრთხილებლობით დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთა არ აჭარბებდა 5 წლით თავისუფლების აღკვეთას. გარდა ამისა, მოქმედი კანონმდებლობით აღარ მოიხსენიება განსაკუთრებით საშიში დანაშაულის ცნება (ძირითადად ზემოთ აღნიშნული მიზეზების გამო), რომელსაც ძველი კანონმდებელი აღნიშნავდა. მხოლოდ განსაკუთრებით საშიში სახელმწიფო დანაშაულობების კერძო ნაწილის მთლიან პირველ თავს (მუხ.65-90).

მაშასადამე, დანაშაულის კატეგორიების ცოდნა გვეხმარება დანაშაულის სიმძიმის ხარისხის განსაზღვრაში და, ამასთანავე, მიგვანიშნებს დანაშაულებრივი ხელყოფის სიკეთის ანუ ობიექტის მნიშვნელობის გამოკვეთაში. აქვე აღსანიშნავია, რომ ქმედების კატეგორიებად განსაზღვრა აუცილებლად ხდება საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხის გათვალისწინებით, ე.ი. საზოგადოებრივად საშიშროება მხედველობაში მიიღება კანონმდებლის მიერ სისხლის სამართლის კანონის შექმნის პროცესში. მაშასადამე, მართლწინააღმდეგობა საშიშროების განმსაზღვრელი საკანონმდებლო კონსტრუქციაა.

§4. დანაშაულის შემადგენლობის ცნება და ელემენტები. მნიშვნელობა და სახეები.

დანაშაულის შემადგენლობა არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშანთა ერთობლიობა, რომლითაც დგინდება ქმედების დანაშაულებრივი ხასიათი და, აქედან გამომდინარე, — დასჯადობა. აუცილებელია დანაშაულის შემადგენლობისა და დანაშაულის გამიჯვნა ერთმანეთისაგან, რამეთუ ისინი ძალზე ახლოს მდგარი, მაგრამ განსხვავებული ინსტიტუტები არიან. დანაშაული, როგორც სსკ-ს მე-7 მუხლით აღვნიშნეთ, არის საზოგადოებრივად საშიში მართლსაწინააღმდეგო, ბრალეული და დასჯადი ქმედება. დანაშაულის შემადგენლობა კი არის ამ საზოგადოებრივად საშიში და მართლსაწინააღმდეგო ქმედების საკანონმდებლო კონსტრუქცია. სწვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დანაშაული სისხლის სამართლის კანონით

აკრძალული ქმედების გარეგანი ანუ ზედაპირული განსაზღვრაა, ხოლო დანაშაულის-შემადგენლობა განმარტავს დანაშაულის შინაგან აგებულებას.

ვიდრე გადავიდოდეთ დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტებისა და მათი ნიშნების დეტალურ განხილვაზე, აღსანიშნავია ამ საკითხთან მიმართებაში მეცნიერ-იურისტთა მეცნიერული კამათი, რომელიც მრავალი ათწლეულის მიღმიდან მომდინარეობს. ღელსაც, ახალი კანონმდებლობით, შემადგენლობის ასეთი სახით წარმოდგენას მრავალი მოწინააღმდეგე ჰყავს. ავხსნათ, თუ რაში მდგომარეობს ამ წინააღმდეგობის ძირითადი აზრი, რომ დანაშაულის შემადგენლობა, როგორც ასეთი არ არსებობს და არსებობს მხოლოდ მისი ე.ი. დანაშაულის ელემენტები და არა დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტები: ერთიც და მეორეც მოიცავს ოთხ ელემენტს: სუბიექტს, ობიექტს, სუბიექტურ და ობიექტურ მხარეებს. მაშასადამე, გამოკვეთთ კამათის ძირითადი არსი, რომ დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტი არ შეიძლება იყოს ადამიანი. ე.ი. არ არსებულ და იდეალურ ცნებაში — დანაშაულში დაუშვებელია ადამიანის, როგორც შემადგენელი ნაწილის აღქმა და ა.შ. ამ პოზიციის მოწინააღმდეგე მეცნიერ-იურისტთა (სხვათა შორის უმეტესობა) მხარე აღნიშნავს, რომ არსებობს დანაშაულის შემადგენლობა მისავე დანაშაულის ცნების პირველსავე ნიშანში ე.ი. შემადგენლობა ნიშნავს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შინაარსისა და სტრუქტურის ობიექტური და სუბიექტური მხარეების ერთიანობას. მაშასადამე, დანაშაულის ჩადენა ხდება დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელების გზით. ცხადია, რომ დანაშაულის ჩადენა შეუძლებელი და წარმოუდგენელია მისი ჩამდენი სუბიექტის — ადამიანის გარეშე განზრახვით ან გაუფრთხილებლობით. ასეთი ლოგიკით, მოწინააღმდეგეთა უმცირესობასაც ვერ დავუკარგავთ იმ საღ აზრს, რომ საერთოდ დანაშაული და მისი ჩადენის მექანიზმი ღვეს სუბიექტში და არა სუბიექტი დანაშაულში. აქედან გამომდინარე, დანაშაულის შემადგენლობა არის ადამიანის ქმედების მართლზომიერებისა და მართლწინააღმდეგობის კავშირის ფორმა. მაშასადამე, ადამიანის მართლზომიერი ქმედება (მიუხედავად იმისა, თუ მის შეგნებაში რამდენად სოციალურად, თუ სამართლებრივადაა გამართლებული ესა თუ ის ქცევა) გადადის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაში არა უშუალოდ, არამედ დანაშაულის შემადგენლობის მეშვეობით. ამიტომაც კანონმდებელმა სისხლის სამართლის კოდექსში (თავი 8 და 9) საკმაოდ ფართოდ მოგვცა მრავალ გარემოებათა სახეობითი ჩამონათვალი. (ზოგიერთ მათგანს სახელდებით არ მოიხსენიებს. მაგ. 32 და 38 მუხლებში

გათვალისწინა მრავალი ქმედება, რომელიც გამოირიცხავს როგორც მართლწინააღმდეგობას, ასევე ბრალს), აქედან გამომდინარე, დანაშაულის შემადგენლობა არის სუბიექტის მართლზომიერი აქტი, რომელიც არც მართლსაწინააღმდეგოა, რადგან საზოგადოებრივად საშიშროებაც და მართლწინააღმდეგობაც დანაშაულის ნიშნებია და არა დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნები.

ჩვენ შევეცდებით, ქვემოთ ჩამოყალიბებული დასკვნებით, დღის წესრიგიდან მოვხსნათ ურთიერთსაწინააღმდეგო კამათის დეტალები, რომელთა შეფასებაც მეცნიერ-იურისტებისათვის მიგვინდია. დავიწყოთ იქიდან, რომ საქართველოს მთავრობის სისხლის სამართლის პოლიტიკის ძირითადი ამოცანაა დამნაშაევობასთან ბრძოლა. იგი ამ ბრძოლას ახორციელებს სამი მიმართულებით: სისხლის სამართლის, სისხლის სამართლის პროცესუალური და სასჯელაღსრულებითი. ჩვენი აქცენტი, რა თქმა უნდა, გადატანილია სისხლის სამართლის მიმართულებაზე, რომლითაც დამნაშაევობას ებრძვის სხვადასხვა მეთოდითა და ხერხით. მისი საქმიანობის უპირველესი მიმართულებაა დამნაშაევობის თავიდან აცილება, ხოლო შემდგომში ამ დანაშაულობათა გახსნა-გამოძიება და მათ ჩამდენ პირთა სამართალში მიცემა და შესაბამისად დასჯა. აქედან გამომდინარე, ბრძოლა მიმდინარეობს, როგორც დანაშაულთან, ასევე მის ჩამდენ პირთან, რამეთუ დამნაშაევობის შემადგენლობაში შედის დანაშაული და მისი ჩამდენი პირი. სწორედ დამნაშაევობის შემადგენლობის ცნების შემოტანა-დამკვიდრებამ სისხლის სამართლის თეორიაში ხელი უნდა შეუწყოს ამ ინსტიტუტის უკეთ გათვითცნობიერებას და ვიმედოვნებთ, რომ მეტ გამჭვირვალობასა და სინათლეს შეიტანს მასში. ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დანაშაულის შემადგენლობის ინსტიტუტს გაევამდიდრებთ კრიმინოლოგიის მიღწევებით. ეს აუცილებელიცაა, რადგან ამ ორი მეცნიერების მჭიდრო კავშირი უდავოა და ერთის მიღწევები შესაბამისი სპეციფიკის გათვალისწინებით უნდა ჩაიდოს მეორეში, რათა განვითარდეს არა მარტო ორივე, არამედ სხვა მეცნიერებებიც. კანონმდებელმა ასეთი მიდგომა უკვე განახორციელა სისხლის სამართლის კოდექსში და საკმაოდ წარმატებულადაც. იგი მეტად სოციალიზებული გახდა, ვიდრე მანამდე იყო. მაგ. სისხლის სამართლის კოდექსის მე-17 მუხლში „დანაშაულის რეციდივი“, მოგვცა სწორედ ის კრიმინოლოგიური დასკვნები, რომლებიც შეეხება რეციდივის სახეებს საერთოდ. ამ მაგალითზე მითითებით განვიხილოთ დამნაშაევობის შემადგენლობა კრიმინოლოგიურ ჭრილში, რადგანაც დანაშაულსა და მის ჩამდენ პირს შეისწავლის მეცნიერება კრიმინოლოგია. გარდა

ამისა, მისი შესწავლის საგანი უამრავია. მათ შორის: დანაშაულის ჩადენის მიზეზები და მისი ხელშემწყობი პირობები, დამნაშავეობა, დამნაშავის პიროვნების და დანაშაულის თავიდან აცილება ანუ პროფილაქტიკა.

ჩვენი მოსაზრების დასადასტურებლად ზოგადად დავახასიათოთ დამნაშავეობა. დაეიწყოთ დამნაშავეობის ცნებით, რომ იგი არის ისტორიულად მომავალი, ცვალებადი, ანტი-სოციალური სამართლებრივი მოვლენაა, რომელიც შედგება ყველა დანაშაულისა და მათ ჩამდენ პირთა ერთობლიობით, ჩადენილი მთლიანად სახელმწიფოში ან მის ცალკეულ რეგიონში გარკვეული დროის მონაკვეთში.

დამნაშავეობის ცნების განმარტებიდან ჩანს, რომ დამნაშავეობა მოვლენაა. იგი საზოგადოებრივი ცხოვრების განუყოფელი შემადგენელი ნაწილია. ზოლო დანაშაული იდეალური ცნებაა, რომელიც ბუნებაში არ არსებობს. ე.ი. მას იქამდე ვერ დავინახავთ და არ გვექნება ურთიერთობა, ვიდრე იგი არ გადაიქცევა სოციალურ ფაქტად – დანაშაულად. მაშასადამე, გამოიკვეთა ასეთი პრინციპი: უმჯობესია შევისწავლოთ უკვე რეალურად არსებული დამნაშავეობის მოვლენა, ვიდრე არარსებული იდეალი ანუ დანაშაული. ამიტომ დამნაშავეობის სისხლისსამართლებრივ და კრიმინოლოგიურ ურთიერთდახასიათებას დიდი მნიშვნელობა აქვს დამნაშავეობის სამი ძირითადი მაჩვენებლის შეფასებისათვის. ეს მაჩვენებლებია: მდგომარეობა, სტრუქტურა და დინამიკა.

დამნაშავეობის მდგომარეობა განისაზღვრება ანუ გამოითვლება, როგორც დანაშაულისა და დანაშაულის ჩამდენ პირთა რაოდენობის აბსოლუტური რიცხვის შეფარდებით მოსახლეობის გარკვეულ შემადგენლობასთან, ასევე დამნაშავეობის კოეფიციენტებსა და ინდექსებში და ა.შ.

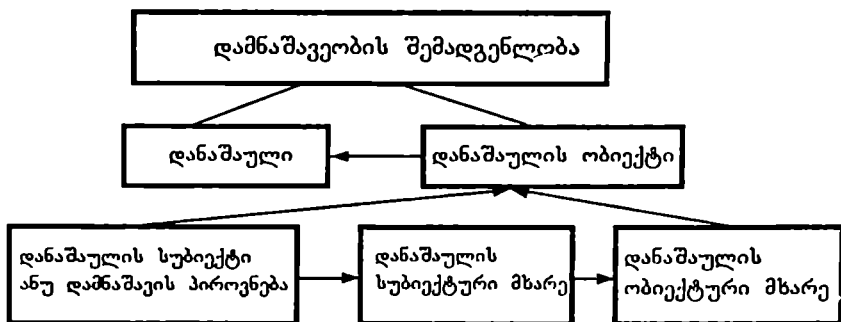
დამნაშავეობის სტრუქტურა განისაზღვრება დამნაშავეობის სხვადასხვა ჯგუფის შეფარდებით, რომლებიც კლასიფიცირდებიან სისხლის-სამართლებრივი ან კრიმინოლოგიური საფუძვლებით. სტრუქტურის მაჩვენებლები გვაძლევენ რაოდენობრივ და ხარისხობრივ (დანაშაულის კატეგორიები) დახასიათებას სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის მიხედვით და საბოლოო ჯამში გვეხმარებიან დანაშაულის პროფილაქტიკაში.

დამნაშავეობის დინამიკა – ეს ელემენტი ანუ მაჩვენებელი იძლევა დამნაშავეობის შიშობადობისა და ცვლილების დახასიათებას კონკრეტული პერიოდისათვის. ფართო, გაგებით დამნაშავეობის დინამიკა შეიცავს დამნაშავეობის მდგომარეობას, სტრუქტურასა და დონეს, ამიტომ

ყოველთვის საჭიროა განისაზღვროს, თუ რა გვაქვს მხედველობაში: მდგომარეობა, სტრუქტურა თუ ღინამიკა. ასეთი მიდგომა, პირველ რიგში, აუცილებელია, დამნაშავეობასთან ბრძოლის პროფილაქტიკის პირობებების გადაწყვეტაში.

დამნაშავეობის ღინამიკა განიხილება მის მოძრაობაში და ცვალებადობაში, ხოლო დრო კი წარმოადგენს ამ მოვლენის აუცილებელ ატრიბუტს. დამნაშავეობის მეცნიერულად შესწავლისათვის აუცილებელია ვიცოდეთ, თუ სად და როდის წარმოიშვა ესა თუ ის მოვლენა, რა ძირითადი ეტაპები გაიარა თავისი განვითარების პერიოდში, როგორი გახდა ახლა და როგორი იქნება ახლო მომავალში. დამნაშავეობის ღინამიკის ცოდნა საშუალებას გვაძლევს მხედველობაში მივიღოთ დანაშაულის, როგორც უახლესი, ასევე მისი ცალკეული შედეგები. სწორედ, ეს ის ძირითადი საკითხებია, რომლებზედაც ბევრადაა დამოკიდებული მრავალი მმართველობითი, თუ საკანონმდებლო გადაწყვეტილების მიღება, რომლებიც საზოგადოებაში არეგულირებენ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს დანაშაულისა და სასჯელის სფეროებში და ა.შ.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, წარმოვადგინოთ დამნაშავეობის შემადგენლობა სქემატურად, რომელიც მოიცავს ხუთ ელემენტს: 1. დანაშაული. 2. დანაშაული სუბიექტი ანუ დამნაშაის პიროვნება. 3. დანაშაულის ობიექტი. 4. დანაშაულის სუბიექტური მხარე. 5. დანაშაულის ობიექტური მხარე.

განვიხილოთ თითოეული ელემენტი ცალ-ცალკე:

1. დანაშაული, როგორც ელემენტი, არის მართლსაწინააღმდეგო და (საზოგადოებრივად საშიში) ბრალეული ქმედება, რომელიც ხელყოფს პიროვნებას, პიროვნების სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, სხვადასხვა

უფლებასა და თავისუფლებებს, ეკონომიკას, საზოგადოებრივ უშიშროებასა და წესრიგს, გარემოს, სახელმწიფოს არსებობის ნიშნებს და ა.შ.

2. დანაშაულის სუბიექტი ანუ დამნაშავის პიროვნება.

ვიდრე შევხვდეთ დანაშაულის სუბიექტის თემას, განვიხილოთ დამნაშავის პიროვნება კრიმინოლოგიური თვალსაზრისით, ხოლო შემდეგ ჩამოვაყალიბოთ დანაშაულის სუბიექტი ისე, როგორც ამას განმარტავს სისხლის სამართლის კანონი.

§5. დანაშავის პიროვნება და დანაშაულის სუბიექტი

დამნაშავის პიროვნება და დანაშაულის სუბიექტი ერთმანეთთან ახლოს და ურთიერთკავშირში არიან, მაგრამ მათ შორის არის სხვაობა. დამნაშავის პიროვნების ცნება უფრო ფართო ცნებაა, როგორც მისი სოციალური არსის გამომხატველი, ხოლო დანაშაულის სუბიექტი ვიწრო ცნებაა, რომელიც შეიცავს ინდივიდის თვისებებს და დიდი მნიშვნელობა აქვს მისი სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის განსაზღვრის საკითხში. გარდა ამისა, დამნაშავის პიროვნების შესწავლა აუცილებელია დანაშაულის ჩადენისა და მისი ხელშემწყობი პირობების დადგენისათვის და აქედან გამომდინარე პროფილაქტიკური ღონისძიებების შემუშავებისათვის და ა.შ.

ვინ შეიძლება ჩაითვალოს დამნაშავის პიროვნებად? დამნაშავის პიროვნებად შეიძლება ჩაითვალოს პირი, რომელმაც ჩაიდინა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედება და სასამართლოს მიერაა ცნობილი დამნაშავედ, რის შემდეგადაც კანონის შესაბამისად აწესებს სასჯელის მოხდას. ეს ცნება, კრიმინოლოგიის მეცნიერების თვალსაზრისით, თეორიულად არ გამოირიცხავს შესაძლებლობას, რომ დამნაშავის პიროვნებად ჩაითვალოს და წარმართოს მისი ასეთად შესწავლა, როგორც დანაშაულის ჩადენამდე¹ და გაგრძელდეს სასჯელის მოხდის პერიოდში, ასევე სასჯელის მოხდის შემდეგაც².

¹ აქ საუბარი მოდის პოტენციური დანაშავის პიროვნებაზე, როდესაც მას ჯერ კიდევ არ ჩაუდენია სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული რაიმე ქმედება, მაგრამ იგი თავისი ამორალური ქცევით, ხასიათით, მისწრაფებით, ინტერესებით და ა.შ. აღრე თუ გვიან გახდება დანაშაულის ჩადენი პირი სწორედ ამ პერიოდში მასთან მომდინარეობს ინტენსიური მუშაობა, რათა მისი მხრიდან აცილებული იყოს დანაშაულის ჩადენის ალბათობა.

² ამ შემთხვევაში კი, როდესაც პიროვნება უკვე დაისაჯა და მოიხდა სასჯელი, ბუნებრივია ის აღარ ითვლება დამნაშავედ, მაგრამ იმდენად, რამდენადაც სასჯელის მოხდის შემდეგ, ვიდრე მოხდება მისი ადაპტირება სოციალურ გარემოში, რომელიც მან დანაშაულის ჩადენის მიზეზით დატოვა, აუცილებელია მასზე განხორციელდეს სოციალური კონტროლი იქამდე, სანამ მას სსკ-ს 79-ე მუხლით ნასამართლობის მოხსნის ან გაქარწყლების ვადები არ გაუვა. ე.ი. ჯერ კიდევ ითვლება დამნაშავის პიროვნებად.

საერთოდ, დამნაშავეთა პიროვნების სტრუქტურაში შეიძლება გამოვყოს შემდეგი ნიშანთა ჯგუფები და მოვახდინოთ მათი ზოგადი დახასიათება:

1. სოციალ-დემოგრაფიული.
2. სისხლისსამართლებრივი.
3. სოციალური როლები და სტატუსები.
4. ზნეობრივი თვისებები და ფსიქოლოგიური თავისებურებანი.

— სოციალ-დემოგრაფიულ ნიშნებში შედის: სქესი, ასაკი, განათლება, სოციალური და ოჯახური მდგომარეობა, მატერიალური და საყოფაცხოვრებო პირობები და ა.შ. ამგვარ ნიშნებს, თავისთავად, არ გააჩნიათ კრიმინოლოგიური მნიშვნელობა, მაგრამ სტატისტიკური თვალსაზრისით დანაშაულის ჩამდენ პირთა მიმართ ეს ნიშნები ფასიან კრიმინოლოგიურ ინფორმაციას იძლევიან.

— სისხლისსამართლებრივი ნიშნები შეეხება პიროვნების ანტისა-ზოგადოებრივი ქცევის მიმართულებასა და მოტივაციას, დანაშაულებრივი საქმიანობის ერთპიროვნულ და ჯგუფურ ხასიათს, რიგით და ორგანიზატორულ როლებს მასში, დანაშაულებრივი საქმიანობის ინტენსიურობასა და ზანგრძლივობას, ასაკს, რომლის დროსაც დაიწყო პიროვნების დანაშაულებრივი საქმიანობა და ა.შ.

— პიროვნების სოციალური როლი და სტატუსი საზოგადოებრივ ურთიერთობაში მაღლზე არსებითია. სოციალური როლები — ეს ინდივიდის რეალური სოციალური ფუნქციაა, რომელიც განპირობებულია საზოგადოებაში მისი მდგომარეობითა და კუთვნილებით განსაზღვრულ სოციალურ ჯგუფებთან, ხალხებთან, დაწესებულებებთან, ორგანიზაციებთან, კერძო ფირმებთან და ა.შ. სოციალური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში.

— ზნეობრივ თვისებებსა და ფსიქოლოგიურ თავისებურებებში შეიძლება გამოვყოს შემდეგი სახეები:

- ა) ინტელექტუალური.
- ბ) ემოციური.
- გ) ნებელობითი თვისება.

ინტელექტუალურს მიეკუთვნება: გონებრივი განვითარებისა და ცოდნის დონე, ცხოვრებისეული გამოცდილება, შეხედულებებისა და წარმოდგენების სიფართოვე, ინტერესების შინაარსი და სხვადასხვაგვარობა და ა.შ.

ემოციურს წარმოადგენს: ნერვული პროცესების წონასწორობა, გრძნობების დინამიურობა, ემოციური აღგზნების ხარისხი, სხვადასხვა სიტუაციისა და გამღიზიანებლების მიმართ ძალა და რეაქციის ტემპი, დანაშაულის ჩამდენ პირთა შესამჩნევი თავშეუკავებლობა, ნეგატიური ქცევის ჩადენის დაუფიქრებლობა, კონფლიქტურობა და ა.შ.

– პიროვნების ნებელობითი თვისებები იძლევიან პიროვნების უნარს შეგნებულად დაარეგულიროს თავისი საქმიანობა, მიიღოს და შეასრულოს გადაწყვეტილება და მიაღწიოს დასახულ მიზანს. ყოველივე ეს მელავნდება ისეთ ხარისხებში, როგორიცაა მიზანსწრაფვა, თანამიმდევრობა, ენერგიულობა, საზრიანობა და პიროვნების სხვა ანალოგიური თვისება. დამნაშავეთა ერთ ნაწილს გააჩნია ძლიერი ნებელობითი გრძნობები, ხოლო მეორე ნაწილს – სუსტი, რომელთაც ძალა არ შესწევთ ხელი შეუშალონ სხვებს დანაშაულის ჩადენაში, ხოლო უმეტეს შემთხვევაში თვითონ სჩადიან სხვადასხვა სახის დანაშაულს.

ამრიგად, დამნაშავეობის ზემოთ აღნიშნული ზოგადი სოციალურ-სამართლებრივი დახასიათების შემდეგ, განვიხილოთ დანაშაულის სუბიექტი.

§6. დანაშაულის სუბიექტი

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დანაშაულის სუბიექტია ფიზიკური, შერაცხადი პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტში შესრულებული აქვს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის ასაკი – 14 წელი. საქართველოს კანონმდებელმა პასუხისმგებლობის ასაკის განმარტება მოგვცა ორი თვალსაზრისით (ანუ ორი მუხლით) – ერთი მუხ. 33-ით – შერაცხაობა ასაკის გამო და მეორე მუხ. 80-ით – არასრულწლოვანი დამნაშაის ასაკის გამო. პირველი განმარტავს, რომ: „ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედება არ შეერაცხება ბრალად იმას, ვისაც ამ ქმედების ჩადენამდე არ შესრულებია თოთხმეტი წელი,“ ხოლო მეორე: „სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას ან მისგან გათავისუფლებისას არასრულწლოვანად ითვლება ის, ვისაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა თოთხმეტი წელი, მაგრამ არ შესრულებია თვრამეტი წელი.“

როგორც ძველი, ასევე ახალი სისხლის სამართლის კანონი ასახელებს დანაშაულის სუბიექტის ნიშნებს, რომლებიც დასაწყისშივე აღვნიშნეთ, ესენია:

1. ფიზიკური პირი.
2. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკი.
3. შერაცხადობა.

ვიდრე შევუდგებოდეთ თითოეული ნიშნის განხილვას, აღვნიშნოთ ისიც, რომ დანაშაულის სუბიექტსა და პასუხისმგებლობის სუბიექტის

ცნებებს შორის არის პრინციპული განსხვავება. ფიზიკური ნიშნით დანაშაულის სუბიექტია ნებისმიერი ადამიანი, ხოლო პასუხისმგებლობის სუბიექტი რომ სახეზე იყოს, ამისთვის აუცილებელია სახეზე იყოს ის ორი ნიშანიც: პასუხისმგებლობის ასაკი და შერაცხადობა. იმ შემთხვევაში, თუ ამ უკანასკნელი ორი ნიშნიდან ერთ-ერთი არ იქნება სახეზე, მაშინ დანაშაულის სუბიექტი გვეყოლება (როგორც დანაშაულის ჩამდენი), მაგრამ პასუხისმგებლობის სუბიექტი არ იქნება. ე.ი. პირს ვერ მივეცემთ პასუხისმგებებაში და ა.შ. განვიხილოთ თითოეული ნიშანი ცალ-ცალკე.

1. ფიზიკური პირი, პირს, რომელსაც გააჩნია პირადი ბიოგრაფიული და დემოგრაფიული მონაცემები: სქესი, დაბადების წელი, თვე, რიცხვი, ადგილი, სოციალური როლი, სტატუსი, ოჯახური და სამსახურებრივი მდგომარეობა და ა.შ. ანუ პიროვნება ცოცხალია და ამქვეყნიური. სისხლის სამართლის თეორიაში არსებობს ასეთი ცნებაც — იურიდიული პირი. იგი წარმოადგენს ფიზიკურ პირთა ერთობლიობას, რომელსაც კანონით დადგენილი წესით გააჩნია ლიცენზია-ნებართვა, საკუთარი ბეჭედი, შტამპი, ანგარიში ბანკში, აქვს უფლება-მოხილება და არის ქმედუნარიანი აწარმოოს სხვადასხვა ეკონომიკური თუ საქმიანი ურთიერთობა, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთაც. საქართველოს კანონმდებლობა არ ცნობს იურიდიულ პირს დანაშაულის სუბიექტად. იმ შემთხვევაში, თუ მის საქმიანობაში ადგილი ექნა ამა თუ იმ დანაშაულის ჩადენას, მაშინ პასუხისმგებლობისა და სასჯელის ინდივიდუალიზაციის საკითხი დგება კონკრეტული დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ და არა იურიდიული პირის მიმართ. გარდა აღნიშნული იურიდიული პირისა, იურიდიულ პირს წარმოადგენს აგრეთვე წარმოება, საჯარო, კერძო, თუ სახელმწიფო დაწესებულება, ორგანიზაცია და ა.შ. მათთან მიმართებაში სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხის დასმა გამორიცხულია, თუმცა კი საზღვარგარეთის ზოგიერთ ქვეყანაში სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის სუბიექტად იურიდიული პირიცაა. ყოველ შემთხვევაში, ქართველი კანონმდებლის წინაშე ჯერ-ჯერობით დღის წესრიგში არ დგას ეს საკითხი და, როგორც აღვნიშნეთ, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის სუბიექტია მხოლოდ ფიზიკური, შერაცხადი პირი, რომელიც მიღწეულია 14 წლის ასაკს.

2. სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის ასაკი.

ძველი, 1961 წლის საქართველოს საბჭოური სისხლის სამართლის კოდექსი არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ექვს თავისებურებას ცნობდა:

1. არ შეიძლებოდა არასრულწლოვანისათვის მიესაჯათ 10 წელზე მეტი ვადით თავისუფლების აღკვეთა, რა კატეგორიის დანაშაულიც უნდა ჩაედინა მას.

2. არ შეიძლებოდა არასრულწლოვანის სიკვდილით დასჯა.¹

3. არ შეიძლებოდა არასრულწლოვანის გასახლება.

4. არ შეიძლებოდა არასრულწლოვანის გადასახლება.

5. არ შეიძლებოდა არასრულწლოვანის განსაკუთრებით საშიშ რეციდივისტად ცნობა.

6. არასრულწლოვანის მიერ ნებისმიერი დანაშაულის ჩადენა ითვლებოდა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად.

საქართველოში მოქმედი 2000 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თავისებურებები გაიზარდა და მიაღწია ცხრაშეს. უფრო მეტი თავისებურება იარსებებდა მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსის კანონპროექტის მიხედვით, რომელშიც კანონმდებელი აწესებდა სასჯელის ისეთი ქმედებებისათვის, როგორიცაა მაგ: არასრულწლოვანის მიერ გზის გაუფარგისება და ა. შ. მაგრამ შემდეგში ასეთი ნორმები ამოღებულ იქნა კანონმდებლის მიერ (რაც მართებულად მიმაჩნია), ვინაიდან არასრულწლოვანთა კატეგორიის მიმართ ასეთი ფაქტების დრამატიზება გამოიწვევდა უარყოფით სოციალურ თუ სამართლებრივ შედეგებს და, რაც ნიშანდობლივია, ისინი ხელს შეუწყობდნენ და დააჩქარებდნენ მათი კრიმინალიზაციის პროცესებს.

უკანასკნელ წლებში საქართველოში გამოცემული იქნა მრავალი სახელმძღვანელო თუ სასწავლო-დამხმარე მეთოდური ნაშრომი სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში, მაგრამ ვერც ერთი ავტორის ნაშრომში ვერ შეხვდებით არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თავისებურებების სრულ ჩამონათვალს. ამიტომაც, სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, მოვახდინეთ ზემოთ აღნიშნული კატეგორიის სუბიექტების სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თავისებურებათა ამონაკრები, რომელიც იურისტებს, სტუდენტ-ახალგაზრდობასა და იურისპრუდენციით დაინტერესებულ პირებს

¹ როგორც ცნობილია, ეს სახე, როგორც სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიება, ასევე არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თავისებურება საქართველოს პრეზიდენტის 1997 წლის 8 ნოემბრის ბრძანებულებით გაუქმდა და იგი შეიცვალა სასჯელის უკიდურესი თავისუფლების აღკვეთით.

მეთოდურად გაუადვილებს დანაშაულის სუბიექტის შესწავლას, მისი სისხლის სამართლის კანონით დადგენილი პასუხისმგებლობის პასაკის ნიშნის მიხედვით. გარდა ამისა, ქვემოთ ჩამოთვლილ თავისებურებებთან ერთად, საჭიროდ ჩავთვალეთ პარალელურად აღგვენიშნა სრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ზოგიერთი ძირითადი საკითხიც, რაც, ჩვენი აზრით, ქმნის იმის წინაპირობას, რომ ერთი საკითხის შესწავლით შეისწავლება იმავე თემის სხვა საკითხიც და ა.შ. (ყოველივე ეს მეთოდურად თუ რამდენად მოხერხებულადაა ჩამოყალიბებული, დაინტერესებულმა მკითხველმა შეაფასოს). ეს თავისებურებებია:

1. არასრულწლოვან დამნაშავეს 14-დან 16 წლის ასაკამდე არ შეიძლება მიესაჯოს 10 წელზე მეტი ვადით თავისუფლების აღკვეთა (მუხ.88) ამ წესიდან გამონაკლისს შეადგენს ის, რომ 16-დან 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვანს, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის შეიძლება მიესაჯოს 10 წელზე მეტი ვადით, მაგრამ არაუმეტეს 15 წლის ვადით – სრულწლოვნებში თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალური ვადაა 20 წელი, დანაშაულთა ერთობლიობით სასჯელთა შეკრებისას 25 წელი, ხოლო განაჩენთა ერთობლიობით სასჯელთა შეკამებისას – 30 წელი. (მუხ.50).

2. არ შეიძლება არასრულწლოვანს მიესაჯოს უვადო თავისუფლების აღკვეთა (მუხ. 51), აგრეთვე პირს, რომელსაც განაჩენის გამოტანის მომენტიდან შეუსრულდა 60 წელი. უვადო თავისუფლების აღკვეთა ინიშნება მხოლოდ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის და არა მისი მზადებისა და მცდელობისათვის (მუხ. 56).

3. არასრულწლოვან დამნაშავეს შეიძლება დაენიშნოს სასჯელი ან აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიება (მუხ. 91) ან იძულებითი სამკურნალო ღონისძიება (მუხ. 102).

4. არასრულწლოვან დამნაშავეს შეიძლება დაენიშნოს ჯარიმა (მუხ. 83), მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მას დამოუკიდებელი ხელფასი ან ქონება აქვს. ასეთ შემთხვევაში ჯარიმის მინიმალური ოდენობაა 5¹ დღიური ანაზღაურება, ხოლო მაქსიმალური – 200 დღიური ანაზღაუ-

¹მისაღები იქნებოდა კანონმდებელს შეეტანა შესაბამისი გამჭვირვალობა და ამ სასჯელის შინაარსი არ იქნებოდა ასეთი ბუნდოვანი, მაგალითისთვის იგი შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „ასეთ შემთხვევაში ჯარიმის მინიმალური ოდენობაა 5 მინიმალური დღიური ანაზღაურება, ხოლო მაქსიმალური – 200 მაქსიმალური დღიური ანაზღაურება“ – დანარჩენი, როგორც ტექსტში, მაგრამ არასრულწლოვანებთან და სრულწლოვნებთან მიმართებაშიც დასახელებული ციფრების შემდეგ ჩამატებული იქნას მინიმალური ციფრის შემდეგ „მინიმალური“, ხოლო მაქსიმალური ციფრის შემდეგ „მაქსიმალური“.

რება. სასჯელთა შეკრებისას ჯარიმის ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს 400 ლლიურ ანაზღაურებას. – სრულწლოვნებში ჯარიმა 10 მინიმალური დღიური ანაზღაურებაა, ხოლო მაქსიმალური – 360 დღიური ანაზღაურება, სასჯელთა შეკრებისას კი 720 დღიური ანაზღაურებაა (მუხ. 42). საერთოდ ერთი მინიმალური დღიური ანაზღაურება უდრის 2 ლარს, ხოლო ერთი მაქსიმალური დღიური ანაზღაურება 10 000 ლარს. 2001 წლის 19 ივნისის კანონის „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესის“ მე-13 მუხლის თანახმად: მსჯავრდებული ვალდებულია ჯარიმა გადაიხადოს სასამართლოს განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლიდან 30 დღის განმავლობაში. გარდა ამისა, 1961 წლის სისხლის სამართლის კანონმდებლობით არ შეიძლებოდა ჯარიმის შეცვლა თავისუფლების აღკვეთით ან პირიქით, მაგრამ დღეს შეიძლება სუბიექტური თუ ობიექტური მიზეზების გამო შეიცვალოს პირველი მეორით ან პირიქით.

5. არასრულწლოვან დამნაშავეს საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა (მუხ. 84) ენიშნება ერთიდან სამ წლამდე ვადით, ხოლო სრულწლოვანებს ძირითადად ენიშნებათ ერთიდან ხუთ წლამდე ვადით, ხოლო დამატებით სასჯელად –6 თვიდან 3 წლამდე ვადით (მუხ. 43).

6. არასრულწლოვან დამნაშავეს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა (მუხ. 85) ენიშნება ოციდან ას სამოც საათამდე ვადით სწავლის ან ძირითადი სამუშაოსაგან თავისუფალ დროს. 15 წლამდე ასაკის არასრულწლოვანისათვის სამუშაო დრო არ უნდა აღემატებოდეს დღეში ორ საათს, ხოლო 15-დან 18 წლამდე ასაკის პირებისათვის – 3 საათს. სრულწლოვნებში ეს სასჯელი (მუხ. 44) 20 საათიდან 400 საათამდე – ყოველდღიურად 4 საათი.

7. არასრულწლოვან დამნაშავეს გამასწორებელი სამუშაო (მუხ. 86) ენიშნება ერთი თვიდან ერთ წლამდე ვადით, ხოლო სრულწლოვნებს (მუხ. 45) ერთი თვიდან ორ წლამდე ვადით.

8. არასრულწლოვან დამნაშავეს თავისუფლების შეზღუდვა (მუხ. 861) ენიშნება 4 წლამდე ვადით. სრულწლოვნებში თავისუფლების შეზღუდვა (მუხ. 47) განზრახი დანაშაულისათვის ინიშნება 1-დან 3 წლამდე ვადით, ხოლო გაუფრთხილებლობითი დანაშაულისათვის – 1-დან 5 წლამდე ვადით.¹

¹ ამ სასჯელის შინაარსიც იწვევს გარკვეულ გაუგებრობას, ვინაიდან თავისუფლების შეზღუდვაზე კონტროლის (ზედამხედველობის) ვადების რაოდენობა არალოგიკურია. ყოველად მიუღებელია ის აზრი, რომ გაუფრთხილებლობითი დანაშაულის ჩამდენი პირი უფრო სამიშია და იმსახურებს კონტროლის დიდ პერიოდს, ვიდრე განზრახი დანაშაულის ჩამდენი პირი. ჩვენი აზრით, ეს ვადები პირიქით უნდა იყოს, როგორც არასრულწლოვნებში, ასევე სრულწლოვნებშიც.

9. 16 წლიდან 18 წლამდე ასაკის მამრობითი სქესის არასრულწლო-
ვან დამნაშავეს ტუსადობა (მუხ. 87) ენიშნება 1 თვიდან 4 თვემდე
ვადით, ხოლო სრულწლოვნებს (მუხ. 47) - 1-დან 6 თვემდე ვადით.

10. არასრულწლოვანი დამნაშავე ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის
შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელისაგან აღმზრდელობითი ღონისძიე-
ბის გამოყენებით.

11. არასრულწლოვანი დამნაშავე სასჯელის მოხდისაგან პირობით
ვადადმდე თავისუფლდება: (მუხ. 98).

ა) ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის სასჯელის ვადის მოხდის
არანაკლებ $1/3$ -ის შემდეგ.

ბ) მძიმე დანაშაულისათვის სასჯელის ვადის $1/2$ -ის გასვლის
შემდეგ.

გ) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის ვადის არანაკლებ $2/3$ -ის
შემდეგ.

სრულწლოვნებში (მუხ. 72) კი:

დ) ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის, თუ გასულია დანიშნული
სასჯელის ვადის არანაკლებ ნახევარი.

ე) მძიმე დანაშაულისათვის, სასჯელის ვადის არანაკლებ ორი
მესამედის გასვლის შემდეგ.

ვ) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის, სასჯელის ვადის არანაკ-
ლებ სამი მეოთხედის გასვლის შემდეგ.

ზ) უკანდო თავისუფლების აღკვეთის 25 წლის გასვლის შემდეგ,
თუ ამას სასამართლო მიიჩნევს საჭიროდ და ა.შ.

12) არასრულწლოვანი დამნაშავე სისხლის სამართლის პასუხისმგებ-
ლობისაგან ან სასჯელისაგან თავისუფლდება 71-ე და 76-ე მუხლებით
გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადების განახევრებით:

მუხ. 71. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლე-
ბა ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო:

ა) 2 წელი, თუ მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება 2 წლით
თავისუფლების აღკვეთას.

ბ) 6 წელი სხვა, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

გ) 10 წელი, მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

დ) 25 წელი, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

მუხ. 76. სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება გამამტყუნებელი
განაჩენის ხანდაზმულობის გამო:

ა) 2 წელი, თუ მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება 2 წლით
თავისუფლების აღკვეთას.

ბ) 6 წელი, სხვა, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

გ) 10 წელი, მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

დ) 15 წელი, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

13. არასრულწლოვან დამნაშავეს ნასამართლობა (მუხ. 100) უქარწყლდება 1 წელში ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის. 3 წელში კი მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის. სრულწლოვნებს ნასამართლობა (მუხ. 79) უქარწყლდებათ:

ა) პირობით მსჯავრდებულს – გამოსაცდელი ვადის გასვლის შემდეგ.

ბ) თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სასჯელით მსჯავრდებულს – სასჯელის მოხდიდან 1 წლის შემდეგ.

გ) ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის, თავისუფლების აღკვეთის 3 წლის შემდეგ.

დ) მძიმე დანაშაულისათვის, თავისუფლების აღკვეთის 6 წლის შემდეგ.

ე) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის 8 წლის შემდეგ.

შენიშვნა: იგივე წესი ვრცელდება ნებისმიერი ტიპის რეციდივისტის ცნების მოხსნისათვის, ოღონდ აუცილებელია აღნიშნული ვადების ნახევრის გასვლა და შესაბამისი დოკუმენტაციის წარდგენა სასამართლოში და ა.შ.

14) არასრულწლოვანი დამნაშავე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან, თუ დანაშაული ჩადენილია შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობაში (მუხ. 35)

15) არ შეიძლება არასრულწლოვანის გამოცხადება ნებისმიერი ტიპის (მარტივი ანუ უბრალო, საშიში და განსაკუთრებით საშიში) რეციდივისტად.

16) 18 წლამდე ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა არ ჩაითვლება მისი რეციდივისტად გამოცხადებისთვის. (გამოკვლევებით დადგენილია, რომ რეციდივისტის ყველაზე მინიმალური ასაკი 30 წელია).

17) არასრულწლოვანის მიერ ნებისმიერი დანაშაულის ჩადენა პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად ითვლება.

18) არ შეიძლება არასრულწლოვანი დამნაშავეს მოთავსება საპრობი-
ლიში.

19) არასრულწლოვანი არ შეიძლება იყოს დანაშაულის სპეციალური სუბიექტი.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თავისებურებების გამოკვეთის გარდა, შესწავლილი იქნა დანაშაულის სპეციალური სუბიექტები, რომელთა რაოდენობამ თოთხმეტს მიაღწია. ბუნებრი-

ვიცა — ძველი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაც იცნობდა ათეულობით სპეციალურ სუბიექტს, მათ ძირითადად გამოყოფდნენ სამ სახეობაში: 1. თანამდებობის პირი, 2. სამხედრო პირი, 3. განსაკუთრებით საშიში რეციდივისტი. მაგრამ ახალმა სისხლის სამართლის კანონმდებლობამ გააფართოვა მათი რაოდენობა. თუ ვინ ან რატომღაც იგი სპეციალური სუბიექტი, ცნობილია, მაგრამ კიდევ ერთხელ აღვნიშნოთ, რომ მასთან მიმართებაში ირლვევა როგორც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის პრინციპი, ასევე იგი მრავალი სხვადასხვა სპეციალური როლის მატარებელია და გააჩნია სამართლებრივი სტატუსიც. ყოველივე ამას სწორედ უაღრესად დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა კანონმდებელმა. მისი ცოდნა ნებისმიერი მოქალაქისათვის აუცილებელი და საეაღდებულოა, ვინაიდან კანონმდებელი, გარდა იმისა, რომ მას განსჯის ჩადენილი დანაშაულისათვის, ამასთანავე აფრთხილებს და სსკ-ის 25-ე მუხლის მე-6 პუნქტის თანახმად: „ისეთ დანაშაულში თანაშინალობისათვის, რომლის ამსრულებელი შეიძლება იყოს ამ კოდექსით გათვალისწინებული შესაბამისი დანაშაულის სპეციალური სუბიექტი, პირს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება, როგორც ორგანიზატორს, წამქეზებელს ან დამხმარეს.“

ამრიგად, ჩვენს მიერ შესწავლილი სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლების თანმიმდევრობის მიხედვით არსებობს შემდეგი სახის სპეციალური სუბიექტები:

1) დედა — (მუხ. 112) დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობისათვის.

2) მსჯავრდებული — მუხ. 133 (მე-2 ნაწ.) — უკანონო აბორტისათვის (პირი, რომელიც იხდის არასაპატიმრო სასჯელს ე.ი. იგი მსჯავრდებულია უკანონო აბორტისათვის, როგორც დამატებითი სასჯელი და სწორედ ამ პერიოდში აკეთებს ანუ იმეორებს უკანონო აბორტს). ან კიდევ მუხ. 379-ით მსჯავრდებული — თავისუფლების აღკვეთის ადგილიდან, პატიმრობიდან ან ბადრაგირებისას გაქცევა და ა.შ.

3) მამაკაცი — მუხ. 137. გაუპატიურებისათვის.

4) მამაკაცი — მუხ. 138. სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება — მამათმავლობისათვის.

5) ქალი — მუხ. 138 — სექსუალური ხასიათის ძალმომრეობითი მოქმედება — ლესბიანობისაკვის.

6) სრულწლოვანი — მუხ. 171 — არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში.

7) მამაკაცი — მუხ. 176 — ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება.

8) საქართველოს მოქალაქე – მუხ. 307. – სახელმწიფოს ღალატი-სათვის.

9) უცხო სახელმწიფოს მოქალაქე – მუხ. 314. – ჯაშუშობისათვის. იმ შემთხვევაში, თუ საქართველოს მოქალაქე ჩაიდენს ჯაშუშობას, მაშინ მისი ქმედება კვალიფიცირდება, როგორც 307-ე მუხლი. – სა-ხელმწიფოს ღალატი.

10) სახელმწიფო მოხელე (თანამდებობის პირი) – მუხ. 332-342.

11) სამხედრო პირი – მუხ. 356. – წვევამდელის მიერ სამხედრო ან ალტერნატიული შრომითი სამსახურისათვის თავის არიდება. ან კიდევ მუხ. 389. – ღებერთირობა.

12) დაქირავებული ე.ი. უცხო სახელმწიფოს მოქალაქე, რომელიც კონფლიქტში მონაწილე სახელმწიფოების მოქალაქეს არ წარმოადგენს. მუხ. 410 – დაქირავებულის მონაწილეობა შეიარაღებულ კონფლიქტში ან საომარ მოქმედებაში.

13) ნებისმიერი ტიპის რეციდივისტი – მუხ. 17. უბრალო ანუ მარტივი, საშიში და განსაკუთრებით საშიში.

14) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის წინასწარ შეუპირებლად დაფარვისათვის, არა ახლო ნათესავი. მუხ. 375 – დანაშაულის დაფარვა.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, გამოვკვეთეთ სასჯელის მოხდის „სპეციალური სუბიექტებიც“, რაც, როგორც ვფიქრობთ, სიახლეა და საინტერესო!

ესენია:

1. ტუსაღი – მამრობითი სქესის 16-დან 18 წლამდე ასაკის (მუხ. 87).

2. სახელმწიფო მოხელე (მუხ. 46) – თანამდებობის დაკავების უფლების ჩამორთმევისას.

3. არასრულწლოვანი – საქმიანობის უფლების ჩამორთმევისათვის. (მუხ. 84).

4. სამხედრო პირი (მუხ. 46) – სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვისათვის.

5. უვადო თავისუფლების აღკვეთისათვის სრულწლოვანი 18-დან 60 წლამდე მხოლოდ განსაკუთრებით მძიმე და დამთავრებული დანა-შაულისათვის. (მუხ. 51) მაშასადამე, მუხ. 56-ის მე-4 პუნქტის თანახმად: უვადო თავისუფლების აღკვეთა არ შეიძლება დაინიშნოს დანაშაულის მომზადებისათვის ან მტკიცებისათვის.

შერაცხადობა. დანაშაულის სუბიექტის არანაკლებ მნიშვნელოვანი და აუცილებელი ნიშანია შერაცხადობა. იგი არის პირის უნარი კონტროლი გაუწიოს და ანგარიში მისცეს თავის ქმედებას და შეგნებული

ჰქონდეს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შედეგის დადგომის ბუნება და ხასიათი. იმ შემთხვევაში, თუ პირს არ გააჩნია ასეთი თვისება და უნარი, მაშინ ასეთი პიროვნება სასამართლო ფსიქიატრიული ექსპერტის დასკვნით ჩაითვლება შეურაცხადად. 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის მუხ. 13-ით: „სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ ეკისრება იმ პირს, რომელიც საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ჩადენის დროს იმყოფებოდა შეურაცხად მდგომარეობაში, ე.ი. არ შეეძლო ანგარიში გაეწია საკუთარი მოქმედებისათვის ან ეხელმძღვანელა ამ მოქმედებისათვის ქრონიკული სულიერი დაავადების, სულიერი მდგომარეობის დროებითი მოშლილობის, ჭკუასუსტობის ან სხვა ავადმყოფური მდგომარეობის გამო და ა.შ.“ მაშასადამე, აქედან გამომდინარე არსებობდა (დღესაც არსებობს) შეურაცხადობის ორი კრიტერიუმი:

1. იურიდიული ანუ ფსიქოლოგიური.

2. სამედიცინო ანუ ბიოლოგიური.

— იურიდიული ანუ ფსიქოლოგიური კრიტერიუმის შემთხვევაში, პირი დანაშაულის ჩადენის მომენტში იმყოფებოდა შეურაცხად მდგომარეობაში, მაგრამ სხვადასხვა სუბიექტური, თუ ობიექტური ვითარების კვალობაზე იგი შეურაცხადი გახდა. რა თქმა უნდა, მის მიმართ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საქმე გამოძიებისა თუ სასჯელის მოხდის რა სტადიაზეც უნდა იმყოფებოდეს, დროებით შეჩერდება და სასამართლო მის მიმართ გამოიყენებს ამ კოდექსის 101–107 მუხლებით გათვალისწინებულ სამედიცინო ხასიათის ამა თუ იმ სახის სამედიცინო იძულებით ღონისძიებას. გამოჯანმრთელების შემთხვევაში განახლება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საქმე და დაისჯება. ის დრო, რომლის განმავლობაშიც იგი იმყოფებოდა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იძულებითი მკურნალობის ქვეშ, ჩაეთვლება სასჯელის მოხდის ვადაში.

— სამედიცინო ანუ ბიოლოგიური კრიტერიუმის დროს პირი დაბადებიდანვე შეურაცხადია, რომელსაც შეიძლება გააჩნდეს ავადმყოფობის ისეთი სიმპტომები, როგორიცაა: დებილობა, ინბეცილობა, თეთრი ცივბეცხელება, ჭკუასუსტობა და სხვა მრავალი ავადმყოფური გამოვლინება. ამ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ ასეთ პირსაც დაენიშნება ამ კოდექსის 101–107 მუხლებით გათვალისწინებული სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება და სამკურნალოდ მოთავსება ფსიქიატრიულ ან სხვა შესაბამის სამკურნალო დაწესებულებაში. იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი პირი ვერ გამოჯანმრთელდება, შემდეგშიც გაგრძელდება მისი ყოფნა და მკურნალობა საავადმყოფოში. ხოლო თუ მისი ყოფნა

საშინში არ იქნება საზოგადოებისათვის, ოჯახისათვის და საერთოდ გარშემო მყოფთათვის, მაშინ 101-ე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში სასამართლოს შეუძლია სათანადო მასალები გადასცეს ადგილობრივი ჯანმრთელობის დაცვის ორგანოებს და მათ გადაწყვიტონ მისი მკურნალობის საკითხი ან სახლის პირობებში ან ფსიქონევროლოგიურ დაწესებულებაში.

მოქმედი სისხლის სამართლის კანონით კანონმდებელმა შერაცხადობის ინსტიტუტი სხვაგვარად წარმოგვიდგინა და იგი ჩამოაყალიბა ამ კოდექსის მე-9 თავში. „ბრალის გამოძრიცხველ ან შემამსუბუქებელ გარემოებებში“, კერძოდ, 33-35 მუხლებში. მაშასადამე არსებობს შერაცხადობის ორი სახე: 1) შერაცხადობა ასაკის გამო (მუხ. 33) და 2) შერაცხადობა ფსიქიკური დაავადების გამო (მუხ. 34). შეზღუდულ შერაცხადობაზე (მუხ. 35) ვისაუბრებთ ქვემოთ.

რაც შეეხება შერაცხადობის პირველ სახეს — შერაცხადობა ასაკის გამო (მუხ. 33), მას ძველი კანონმდებლობა არ იცნობდა, თუმცა კი იგი ბუნებაში არსებობდა და გამოიყენებოდა, როგორც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს (16 წელს, ზოლო გამონაკლის შემთხვევაში 14 წელს. მე-12 მუხლით „არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობა“ არსებობდა 11 სახის მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის) მიუღწეველი პირი. ე.ი. ასეთი პირი შერაცხაობა ასაკის გამო და არა რაიმე ავადმყოფური მდგომარეობით. მაშასადამე, 33-ე მუხლის თანახმად: „ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედება არ შერაცხება ბრალად იმას, ვისაც ამ ქმედების ჩადენამდე არ შესრულებია თოთხმეტი წელი“. ზოლო მუხ. 34 „შერაცხადობა ფსიქიკური დაავადების გამო“, შინაარსობრივად მოიცავს ყველა იმ წესს, რომელზედაც ზემოთ შერაცხადობის კრიტერიუმზე ვისაუბრეთ.

მეტად საყურადღებოა ახალი ნორმა — „შეზღუდული შერაცხადობა“ (მუხ. 35), რომელსაც ძველი კანონმდებლობა არ იცნობდა. იგი ფაქტიურად გამოძინარეობს 34-ე მუხლიდან „შერაცხადობა ფსიქიკური დაავადების გამო“, რომელშიც პირის მიერ ჩადენილ დანაშაულში მთავარი აქცენტი გადატანილია ქრონიკულ. ფსიქიკურ თუ სხვა ავადმყოფებზე, ზოლო შეზღუდული შერაცხადობის დროს, როგორც სრულწლოვანი, ასევე არასრულწლოვანი პირის ფსიქიკური მდგომარეობა ზოგადადაა მოცემული, რომლის დროსაც არც ერთ მათგანს „არ შეეძლო სრულად გაეცნობიერებინა თავისი ქმედების ფაქტობრივი ხასიათი ან მართლსაწინააღმდეგობა, ანდა ეხელმძღვანელა მისთვის“. ნიშანდობლივია, რომ შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობაში

ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონი არ ათავისუფლებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან სრულწლოვანს, მაგრამ ორივესთან მიმართებაში კანონი არ გამოირიცხავს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების დანიშვნის საფუძველს. აღსანიშნავია ის მდგომარეობაც, რომ ძალზე რთულია შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობის მომენტის დადგენა. ამ სირთულეს ემატება ისიც, რომ საქართველოში ამ მიმართულებით ჯერ-ჯერობით არ არსებობს კვალიფიციური სპეციალისტი, რათა დადგინდეს შეზღუდული შერაცხადობის მომენტის დაფიქსირების ფსიქოლოგიური მექანიზმი. ამდენად, ეს ნორმა ვერ იძუშავებს, ხოლო თუ მანამდე „ამოქმედდა“, მაშინ მრავალ არასასურველ ექსცესთან გვექნება საქმე, რომელიც პიროვნების ბრალეულობის საკითხის დადგენაში დიდ როლს ითამაშებს. ე.ი. სრულად, თუ არასრულად გააცნობიერა თავისი ქმედების ფაქტობრივი ხასიათი და ა.შ. აქედან გამომდინარე, ადვილად შესაძლებელია ამ ნორმის ასეთი ვაკუუმის „სათავისოდ“ გამოყენება სისხლის სამართლის პროცესის სუბიექტების ან თუნდაც ბრალდებულის მიერ და ა.შ.

ამრიგად, რამდენადაც სისხლის სამართლის კოდექსი მოქმედებაშია, მაგრამ იგი ჯერ კიდევ დაუხვეწავია, ეს ბუნებრივიცაა, სამწუხაროდ, იმ მრავალი სოციალურ-ეკონომიკური მიზეზიდან გამომდინარე, ამიტომაც იგი ყოველდღიურად შესწავლის ობიექტია. ჩვენს მიერ შესწავლილი და გამოქვეყნებული იქნა მრავალი სტატია, რომელიც, იმედია, ხელს შეუწყობს სისხლის სამართლის კოდექსის დახვეწას და მრავალი სპეციალისტის დასკვნასთან ერთად დაიყვანება სასურველ და რეალურ კონდიციამდე..

§7. დანაშაულის ობიექტი.

დანაშაულის სუბიექტი თავისი დანაშაულებრივი ქმედებით აყენებს ზიანს ან ვნებას ვიღაცას ან რაღაცას, რომელსაც იცავს სისხლის სამართლის კანონი. აქედან გამომდინარე, დანაშაულის ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები ანუ სიკეთე, რასაც დანაშაულებრივი ქმედებით მიაღება ზიანი ან ზარალი, ან კიდევ რასაც ჩააყენებს ზიანის ან ზარალის მიყენების საფრთხის ქვეშ.

სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილი შედგენილია დანაშაულობათა ხელყოფის ობიექტების სერიოზულობისა და მნიშვნელობის ლოგიკური თანმიმდევრობის მიხედვით. კანონმდებელმა პირველ ადგილზე დააყენა პიროვნება და მისი განუმეორებელი სიკეთე — სიცოცხლე,

შემდეგ ჯანმრთელობა, ღირსება, სხვადასხვა უფლებები და თავისუფლებები, საკუთრება, სახელმწიფო და ა.შ. 1961 წლის კანონმდებლობით სისხლის სამართლის კოდექსი არ იყო შედგენილი ობიექტის ფასეულობათა პრინციპით. უფრო მეტიც, პიროვნება და მისი ინტერესები მეორეხარისხოვან რანგში იყო დაყენებული. პირველ რიგში პრიორიტეტი მინიჭებული ჰქონდა განსაკუთრებით საშიშ სახელმწიფო დანაშაულებებს, შემდეგ საკუთრებას და მერე პიროვნებას.

როგორც ძველი, ასევე მოქმედი სისხლის სამართლის კანონით არსებობს სამი სახის ობიექტი: 1. ზოგადი ანუ საერთო, 2. გვარობითი ანუ ჯგუფური. 3. უშუალო ანუ კონკრეტული.

— ნებისმიერი დანაშაულის ზოგადი ანუ საერთო-ობიექტია ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც დაცულია სისხლის სამართლის კანონით. არსებობს რვა სახის საერთო ანუ ზოგადი ობიექტი. ვინაიდან სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში არსებობს რვა კარი.

— გვარობითი ანუ ჯგუფური ობიექტი წარმოადგენს ერთგვაროვან და მსგავს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, რომელსაც იცავს სისხლის სამართლის კანონი. 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილი მოიცავდა 11 თავს და ზოგიერთი მათგანი, მაგ. თავი III. „დანაშაული პიროვნების სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, თავისუფლებისა და ღირსების წინააღმდეგ“, წარმოადგენდა გვარობით ობიექტს, ვინაიდან მასში გაერთიანებული იყო შემდეგი მსგავსი ობიექტები: პიროვნება, სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, თავისუფლება და ღირსება. ანუ ნებისმიერი მათგანი გამომდინარეობდა პიროვნებიდან. მოქმედი სისხლის სამართლის ახალი კოდექსის კერძო ნაწილი, რომელიც მოიცავს 31 თავს, დალაგებულია გვარობითი ობიექტების მიხედვით, რომელთა უმრავლესობაც ამავე დროს წარმოადგენენ უშუალო ობიექტებს.¹ არსებობს 29 სახის გვარობითი ობიექტი.

— დანაშაულის უშუალო ობიექტია კონკრეტული საზოგადოებრივი ურთიერთობა. უშუალო ობიექტის სახეს წარმოადგენს სისხლის სამარ-

¹სისხლის სამართლის თეორიაში არსებობს აგრეთვე ფაქულტატური ობიექტის ცნებაც. ასეთი ობიექტის სახეს ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევებში, როდესაც ზღუფაში მიმართულია ერთი ობიექტის წინააღმდეგ, მაგრამ ამავე დროს დაზიანდა სხვა ობიექტიც. მაგ. მუხ.179. ყანალობის დროს განზრახვა მიმართულია პიროვნების საკუთრების აშკარა ძალადობით ან ძალადობის გამოყენების მექარით მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება, რომელიც ემუქრება მესაკუთრის ან მესამე პირის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას. აქ ძირითადი ობიექტია საკუთრება, ხოლო ფაქულტატური — სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა. სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში მუხ. 115-ს „თვითმკვლელობამდე მიყვანა“ და მუხ. 141-ს „გარყვნილი ქმედება“ გააჩნიათ ზოგადი და გვარობითი ობიექტები, მაგრამ არ გააჩნიათ უშუალო ობიექტები. გარყვნილ ქმედებაში უშუალო ობიექტად შეიძლება მოვიხაროთ პიროვნების სინდისი, პატიოსნება ან ღირსება, ხოლო თვითმკვლელობა ფაქტიურად უობიექტო დანაშაულია.

თლის კერძო ნაწილის ერთი სახელობითი თავი, ხოლო ხშირ შემთხვევაში კონკრეტული მუხლის დასახელება. არსებობს 43 სახის უშუალო ობიექტი და 303 კონკრეტული ობიექტი.

მაშასადამე, ზემოთ აღნიშნული ობიექტების სახეები სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში ასეთი თანმიმდევრობით არიან განლაგებული: ნებისმიერი კარის დასახელება ზოგადი ანუ საერთო ობიექტია, ნებისმიერი თავის დასახელება გვარეობითი ანუ ჯგუფური ობიექტია, ხოლო თავების უმეტესი ნაწილის დასახელება და კონკრეტული მუხლის დასახელება უშუალო ანუ კონკრეტული ობიექტია.

ამრიგად, დანაშაულის ობიექტის ცოდნას დიდი მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის, ე.ი. განიმარტოს, თუ ვის ან რას და რა რაოდენობით მიაღდა ზიანი ან ზარალი, ან ჩააყენა ზიანის ან ზარალის მიყენების საფრთხის ქვეშ. ამასთანავე, მისი ცოდნა საშუალებას გვაძლევს სისხლის სამართლის კოდექსში სწრაფად და საზრიანად მოვძებნოთ ესა თუ ის სახის ობიექტი, კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში.

§8. დანაშაულის საგანი.

დანაშაულის ობიექტი აუცილებელია გავმიჯნოთ დანაშაულის საგნისაგან. დანაშაულის საგანი ის მატერიალური ფასეულობაა, რომლის დაუფლებისაკენაც მიისწრაფვის დანაშაულის სუბიექტი. ნებისმიერ მატერიალურ დანაშაულს ყოველთვის გააჩნია დანაშაულის საგანი, ხოლო ფორმალურ შემადგენლობას — არა. მაგ. მუხ.148. ცილისწამება. როგორც აღვნიშნეთ, მატერიალური დანაშაულის შემადგენლობას, გარდა მკვლელობისა, ყოველთვის გააჩნია დანაშაულის საგანი. მკვლელობის დროს დანაშაულის ზოგადი ობიექტია პიროვნება, გვარეობითი და უშუალო ობიექტები კი — სხვა ადამიანის სიცოცხლე. ხოლო დანაშაულის საგანს კი ადამიანის გვაში წარმოადგენს, მაგრამ მასზე, როგორც საგანზე სხვადასხვა მიზეზის გამო არ მსჯელობენ. მაგ. ადამიანის გვაში ან ნეშტი არასოდეს იწოდება და არც შეიძლება იწოდებოდეს საგნად. ცნობილია ასეთი გამოთქმა: ადამიანი სიცოცხლეში ფასდება, ხოლო მისი სიკვდილის შემდეგ რჩება სახელი, ღირსება და საქმენი. გვაში კი პირდაპირი მნიშვნელობით არანაირ ფასეულობას არ წარმოადგენს. სისხლის სამართლის ლიტერატურაში დანაშაულის საგნად ითვლება ის, რაზედაც ადამიანის შრომაა დახარჯული, რომელსაც არ ეუთანხმები. ამის საალუსტრაციოდ მოვიყვანოთ ასეთი მაგალითი.

პიროვნებამ კარიერიდან, სადაც მოიპოვებენ ოქროს, მოიპარა ერთი მანქანა გადაუმუშავებელი ნედლეული, მაგრამ დააკავეს. ბუნებრივია, მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება, როგორც ქურდობა სახელმწიფო ან რომელიმე შ.პ.ს-ს საკუთრებაზე ხელყოფისათვის. აქ დანაშაულის ობიექტია საკუთრება, ხოლო დანაშაულის საგანი ნედლეულია, რომელიც ასეა თუ ისე წარმოადგენს განსაზღვრულ ღირებულებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში დანაშაულს ვერ მივცემთ სწორ კვალიფიკაციას.

§9. დანაშაულის იარაღი.

დანაშაულის იარაღის ან საშუალების გამოყენა აუცილებელია დანაშაულის საგნისაგან, რომლითაც ან რომელთა დახმარებითაც დანაშაულის სუბიექტი სჩადის დანაშაულს. ზოგ შემთხვევაში ერთი და იგივე საგანი შეიძლება იყოს, როგორც დანაშაულის ჩადენის იარაღი, ასევე დანაშაულის ჩადენის საგანიც. მაგალითად, ღოკუმენტი შეიძლება იყოს დანაშაულის ჩადენის საშუალება (მუხ.362 – ყალბი ღოკუმენტის, ბეჭდის, შტამპის ან ბლანკის დამზადება ან გამოყენება) ყალბი ღოკუმენტის გამოყენება, ხოლო საგანი – ყალბი ღოკუმენტის დამზადება. ან კიდევ, 339 მუხლით ქრთამის მიცემისას საგანიც და საშუალებაც ქრთამია, ხოლო ფული გატაცების შემთხვევაში დანაშაულის საგანი. იარაღი მკვლელობის ან სხეულის დაზიანების დროს დანაშაულის ჩადენის საშუალებაა. ხოლო 236-ე მუხლით უნებართვოდ ტარების დროს დანაშაულის საგანია. მაგრამ თუ გლუვკულისანი თოფითაა ჩადენილი მკვლელობა, მაშინ იგი ჩაითვლება დანაშაულის ჩადენის საშუალებადაც და საგნადაც. ხოლო პასუხისმგებლობა დაეკისრება მკვლელობისათვის და არა 236 მუხლით: ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუვკულისანი სანადირო თოფისა) შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება.

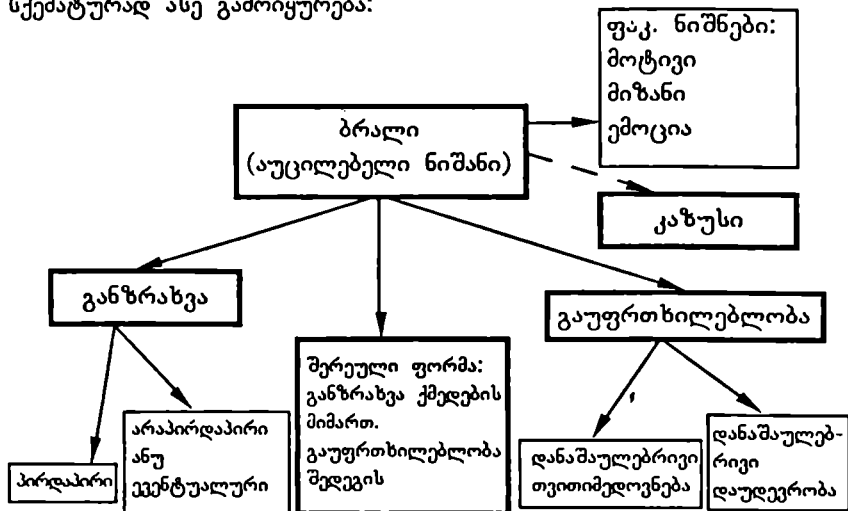
ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევებში (განზრახი დანაშაულის ჩადენისათვის მხოლოდ), სისხლის სამართლის კოდექსის 52 მუხლით ჩამოერთმევა დანაშაულის საგანი ან საშუალება, თუ მის შესახებ მითითებულია კონკრეტულ მუხლში.

§10. დანაშაულის შემადგენლობის

სუბიექტური მხარის ცნება, მნიშვნელობა და ნიშნები

დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარე არის დანაშაულის სუბიექტის შინაგანი ფსიქიკური დამოკიდებულება ჩადენილ დანაშაულზე და მის შედეგებზე. სუბიექტურ მხარეს დიდი მნიშვნელობა აქვს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დადგენისათვის, რადგან ერთიმეორისაგან გამოიჯნავს პიროვნების დანაშაულებრივ ქცევას არადანაშაულებრივი ქცევისაგან.

დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს გააჩნია აუცილებელი და ფაქულტა-ტური ანუ არასავალდებულო ნიშნები. მისი აუცილებელი ნიშანია ბრალი, ხოლო ფაქულტატური ანუ არასავალდებულო¹ ნიშნები: მოტივი, მიზანი, და ემოცია. დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარე სქემატურად ასე გამოიყურება:

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ ბრალი დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარის აუცილებელი ნიშანია, რომელიც უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე ბრალეულობა. ბრალეულობა კი დანაშაულის ერთ-ერთი ნიშანია, რომლის გარკვევა და დადგენა ხდება მას შემდეგ, როდესაც პირი ჩაიდენს საზოგადოებრივად საშიშ და მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას. თუ როგორ, ამაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ბრალს თავისი ფორმების გამოყენების საშუალებით. განვიხილოთ ბრალის ფორმები.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლით – „განზრახი დანაშაული“ „პ.1. განზრახი ბრალი და მისი სახეები – განზრახ დანაშაულად ითვლება ქმედება, რომელიც ჩადენილია პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვით.

პ.2. ქმედება პირდაპირი განზრახვით არის ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვა-

¹ მართალია ვასხელებთ ამ ნიშნებს, როგორც არასავალდებულოს ანუ არა აუცილებელს, მაგრამ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში (მაგ. მკვლელობის ჩადენისას ან სხეულის დაზიანებისა და ა.შ.) ისინი იძენენ სავალდებულო ანუ აუცილებელი ნიშნის მნიშვნელობას, ღებობიან ბრალის გვერდით და იძენენ დანაშაულის კვალიფიკაციის მაკვალიფიკირებელი ნიშნების მნიშვნელობას.

ლისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და სურდა ეს შედეგი, ანდა ითვალისწინებდა ასეთი შედეგის განხორციელების გარდაუვალობას. მაგ. ერთმა პიროვნებამ, გამარცხის მიზნით, მეორე პირი გამოასალმა სიცოცხლეს.

3.3. ქმედება არაპირდაპირი განზრახვით არის ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და არ სურდა ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა ან გულგრილად ეკიდებოდა მის დადგომას¹.

განზრახ დანაშაულს თან ახლავს მისი ფსიქოლოგიური ნიშნები: ინტელექტუალური და ნებელობითი მომენტები. პირდაპირი განზრახვის ინტელექტუალურ მომენტს წარმოადგენს ის, რომ პირს გაცნობიერებული აქვს თავისი მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობა, ხოლო ნებელობითი მომენტია პირის სურვილი დადგეს ეს შედეგი, ანდა ასეთი შედეგის დადგომის განხორციელების გარდაუვალობა.

არაპირდაპირი განზრახვის დროს ინტელექტუალურ მომენტს წარმოადგენს პირის გაცნობიერება თავისი მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობაში, ხოლო ნებელობითი მომენტია ის, რომ პირს არ სურს ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას.

სისხლის სამართალში არსებობს აგრეთვე: 1. წინასწარ მოფიქრებული და მოულოდნელად წარმოშობილი განზრახვა, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის პიროვნების დახასიათებისათვის¹ და არა დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის. 2. განსაზღვრული და განუსაზღვრელი განზრახვა. მაგ. ერთი პიროვნება მეორეს თავში ურტყამს რკინის კეტს. ამ შემთხვევაში ფაქტის შედეგის დადგომიდან გამომდინარე განისაზღვრება დანაშაულის კვალიფიკაცია. სწორედ აქ ადგილი აქვს ბრალის შერეულ ფორმას, რომლის დროსაც განზრახვა განისაზღვრება ქმედების მიმართ, ხოლო გაუფრთხილებლობა – შედეგის მიმართ.

§11. გაუფრთხილებლობითი ბრალის ფორმა და მისი სახეები.

სისხლის სამართალში გაუფრთხილებელი ფორმა თავისი შინაარსითა და სოციალურ-სამართლებრივი შედეგებით მნიშვნელოვნად განსხვავდება განზრახვისაგან. სსსკ-ს მე-10 მუხლით „გაუფრთხილებლობითი დანა-

¹ დანაშაულის პიროვნების დახასიათებას დიდი მნიშვნელობა აქვს მის მიმართ მკაცრი სასჯელის გამოტანაში, სასჯელის აღსრულების დაწესებულების სახეობისა და რეჟიმის შეფარდებაში და მსჯავრდებულთა კლასიფიკაციისათვის და მისი ამა თუ იმ ტიპის დანაშაულის პიროვნების ტიპად ცნობაში.

მაული“ – მოცემულია მისი ორი სახე: დანაშაულებრივი თვითმკლავება და დანაშაულებრივი დაუდევრობა. მასადამე: „პ.1. გაუფრთხილებლობით დანაშაულად ითვლება ქმედება, რომელიც ჩადენილია თვითმკლავებით ან დაუდევრობით.

პ.2. ქმედება თვითმმეღვნებითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებდა, რომ ამ შედეგს თავიდან აცილებდა – ინტელექტუალურ მომენტად ითვლება პირის წინდახედულობის ნორმის აკრძალული ქმედების გაცნობიერება, ხოლო ნებელობითი მომენტიც ამ შედეგის თავიდან აცილების უსაფუძვლო იმედი. მაგ. მძლავრი რკინიგზის დაკეტილ შლაგბაუმზე გადაღის ავტომატური, რომელიც ითვალისწინებს მატარებლის შეჯახების ფაქტორს, მაგრამ იმედი აქვს თავისი თავისა და მანქანის, რომ ასეთი შედეგი არ დადგებოდა. სწორედ, ასეთი გათვლა აღმოჩნდა უსაფუძვლო და მოხდა მატარებლისა და მანქანის შეჯახება.

პ.3. ქმედება დაუდევრობითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული არ ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, არ ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდეც. – ბრალის ამ ფორმის დროს არ არსებობს არც ინტელექტუალური და არც ნებელობითი მომენტები, მაგრამ არის შესაძლებლობა და ვალდებულება გაითვალისწინოს ასეთი შედეგი. მაგ. მონადირე ბრუნდება ტყიდან. სოფლის განაპირას გამოხტა კურდღელი, ესროლა თოფი, ააცილა და მოკლა ადამიანი.

პ.4. გაუფრთხილებლობით ჩადენილი ქმედება მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია ან კოდექსის შესაბამის მუხლში.“

§12. კაზუსი.

ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმიდან გამომდინარე, არსებობს ისეთი წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, რომლის დროსაც პირი არ ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, არ გაითვალისწინა და არც იყო ვალდებული რომ გაეთვალისწინებინა იგი, ასეუ მომენტს სისხლის სამართლის თეორიაში კაზუსი ანუ შემთხვევა ეწოდება. აღსანიშნავია, რომ 1961 წლის

სისხლის სამართლის კანონმდებლობამდე, კაზუსი იყო ბრალის ერთ-ერთი ფორმა. ვინაიდან იგი არ მოიცავდა არც განზრახვას და არც გაუფრთხილებლობას, კანონმდებელმა ამოიღო იგი ბრალის ფორმიდან და დატოვა სისხლის სამართლის თეორიაში, როგორც ცალკე დამოუკიდებელი ინსტიტუტი, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის. მაგ. მონადირე უღრან ტყეში ესროლა კურდღელს, ააცილა და აღმოჩნდა, რომ მას მძინარე კაცი მოუკლავს. მონადირე პასუხს არ აგებს. აქედან გამომდინარე, მიეყვით ასეთი მაგალითების ლოგიკას: იგივე მონადირე ნანადირევით ხელმოცარული ბრუნდება უღრანი ტყიდან, ტყის განაპირას გამოხტა კურდღელი, ესროლა თოფი, ააცილა და სასიკვდილოდ დაჭრა ადამიანი, რომელიც ტყეში სოკოს საკრეფად იყო წასული. ამ შემთხვევაში კაზუსს არ ექნება ადგილი და მონადირის ქმედება დაკვალიფიცირდება, როგორც გაუფრთხილებლობითი მკვლელობა. მუხ.116. შემდეგ: იგივე მონადირე, რომელიც შემოვიდა ვაკის ტყე-პარკში, ესერის კურდღელს, ააცილებს და კლავს ადამიანს, რომელიც პარკში ისვენებდა. მონადირის ქმედება ამ შემთხვევაშიც კვალიფიცირდება გაუფრთხილებლობითი მკვლელობით მუხ.116. თვითიმედოვნების ფორმით, თუ იგი თვლიდა, რომ კარგი მსროლელია და მარცხი არ მოუვიდოდა და ა.შ.

კაზუსის მაგალითი მრავალია. მაგ. მიმდინარეობს მშენებლობა და ხარაჩოზე ერთ-ერთ მუშას ფეხი დაუსხლტა და ვარდებოდა ძირს. ამ დროს მან ინსტიქტურად ხელები გაიჭნია, რომ მოჭიდებოდა რაიმეს, მაგრამ ხელი მოხვდა მეორე მუშას, რის შედეგადაც ეს უკანასკნელი გადააგდო, ხოლო თვითონ კი გადარჩა და ა.შ.

კაზუსი აუცილებელია განვასხვავოთ ექსცესისაგან. ექსცესიც გაუთვალისწინებელი და მოულოდნელი შემთხვევაა, მაგრამ მის დროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დგება. სისხლის სამართლის თეორიაში მას ადგილი აქვს თანამონაწილეობის ინსტიტუტში, როგორც ამსრულებლის ექსცესი. მაგ. სამმა პიროვნებამ განიზრახა გაექურდა სხვისი ბინა (ამ შემთხვევაში თანამონაწილეობის რთული ფორმაა). ამსრულებელმა წინასწარი გათვლებით იცოდა, რომ ქურდობის დროს სახლში არავინ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ერთ-ერთი ბინადარი ან სტუმარი და ა.შ. დახვდა „დაუპატიჟებელ სტუმარს.“ ამ დროს ქურდი-ამსრულებელი, მიუხედავად არსებული „დაბრკოლებისა“, მაინც აგრძელებს სხვისი ქონების დაუფლებას მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, უკვე აშკარად. ე.ი. მისი ქმედება ქურდობიდან

გადიზრდება სხვისი ქონების აშკარა დაუფლებაში, რომელიც შეიძლება დასრულდეს ყაჩაღობით. მაშასადამე, ქონების დაუფლებას თან ახლდა მესაკუთრის ან სხვა პირის მუქარა, რომელიც საშიში იყო სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის, ან საშიშროების ქვეშ ჩააყენა ისინი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ზოგადად სახეზეა ორი ექსცესი: გაძარცვა და ყაჩაღობა, რომლებზედაც პასუხს აგებს მხოლოდ ამსრულებელი, ვინაიდან იგი პირადად ღებულობს გადაწყვეტილებას, ე.ი. დანაშაულზე (ქურდობაზე) ხელს კი არ იღებს, არამედ პირიქით, სჩადის უფრო მძიმე დანაშაულებებს და, ბუნებრივია, ისინი კაზუსებად არ ჩაითვლებიან.

§13. დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარის ფაქტობრივი ნიშნები: მოტივი, მიზანი და ემოცია.

ცნობილია, რომ კონკრეტული დანაშაულებრივი ქმედების სოციალურ-ფსიქოლოგიური მექანიზმი ყალიბდება განსაზღვრული ელემენტებისა და ეტაპებისაგან. დანაშაულებრივი ქმედების ფსიქოლოგიური ელემენტი არის პიროვნების მორალური თვისებები, რომელთა შორის შეიძლება გამოვყოს: მოთხოვნები, ინტერესები, მოტივები და მიზნები. სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფუნქციონირების ეტაპებია მორალური თვისებების ფორმირება, გადაწყვეტილების მიღება და მისი რეალიზაცია. ადამიანის მიერ გააზრებულ ყოველ მოთხოვნას, რომელიც მისივე აღიარებით ექვემდებარება ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, იძენენ ინტერესის მნიშვნელობას. ინტერესი კი მამოძრავებელი ძალაა ნებისმიერი ქმედებისა. სწორედ ინტერესი და მოტივი თავიანთი სპეციფიკით ერთმანეთთან ახლოს არიან და, ზოგიერთ შემთხვევაში, ემთხვევიან კიდევ ერთმანეთს.

მოტივი ადამიანის განსაზღვრული ფსიქიკური მდგომარეობაა, რომელიც უბიძგებს ანუ აღძრავს დანაშაულის ჩადენის სურვილს. არსებობს შემდეგი სახის მოტივები: 1. ანგარებითი, 2. კარიერისტული, 3. შურისძიების, 4. სექსუალური, 5. დახმარების აღმოჩენის მოტივი და ა.შ. მოტივის გარეშე არ არსებობს დანაშაული, მაგრამ მას ყოველთვის არ გააჩნია მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა. ასეთი თვისება გააჩნია მხოლოდ მაშინ, როდესაც კანონმდებელს მოტივში შეაქვს ამა თუ იმ დანაშაულებრივი ქმედების შინაარსი. მაგალითად სსკ-ს 109-ე მუხლის ი) პუნქტით განზრახ მკვლელობა ანგარებით ან შეკვეთით ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ათიდან ოც წლამდე ან უკიდურეს შემთხვევაში თავისუფლების აღკვეთით. გარდა ამისა, არის შემთხვევები, როდესაც მას გააჩნია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი ან

დამამძიმებელი მნიშვნელობა (თვისება). ამიტომაც სასამართლო-საგამოძიებო ორგანოები ყოველთვის ვალდებული არიან (განსაკუთრებით განზრახი დანაშაულის ჩადენისას) დაადგინონ დანაშაულის ჩადენის ესა თუ ის მოტივი, რომელიც შეიძლება გახდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველიც კი. მაგ. დანაშაულის ჩადენა შიშის მოტივით, რომელიც შეიძლება დაკვალიფიცირდეს, როგორც შეცდომა. მუხ.36. და აშ.

დანაშაულის მიზანია ის საბოლოო შედეგი, რომლის მიღწევასაც სუბიექტი წინასწარ განსაზღვრავს, ხოლო აღწევს მას საზოგადოებრივად საშიში და მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენის შედეგად. მიზანს, როგორც მოტივს, მაშინ გააჩნია მაკვალიფიცირებელი მნიშვნელობა, როდესაც იგი პირდაპირი მინიშნებითაა მითითებული მუხლის შინაარსში. მაგალითად, სსკ-ს 172-ე მუხლის პირველი პუნქტით: „არასრულწლოვანის ყიდვა ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება შეილად აყვანის მიზნით“ და ა.შ. მაშასადამე მიზანსაც ადგილი აქვს მხოლოდ განზრახი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში. გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულს არ გააჩნია არც მიზანი და არც მოტივი.

„ემოცია“ ლათინურად ნიშნავს მღელვარებას. იგი არის დანაშაულის ჩადენის დროს ადამიანის ძლიერი სულიერი განცდა, რომლის შინაარსსაც წარმოადგენს: ნერვული პროცესების წონასწორობა, გრძნობების დინამიურობა, ემოციური აღგზნების ხარისხი, სხვადასხვა სიტუაციებისა და გამძლიზიანებლების მიმართ ძალა და რეაქციის ტემპი, დანაშაულის ჩამდენ პირთა შესამჩნევი თავშეუკაებლობა, ნევატიური ქცევის ჩადენის დაუფიქრებლობა, კონფლიქტურობა და ა.შ. ადამიანის ცხოვრებაში უდიდეს როლს თამაშობს ემოციური მდგომარეობანი: 1. გუნება-განწყობილება (დებრესია, ეიფორია). 2. სწრაფვა (ვნება). 3. აფექტი (ფიზიოლოგიური და პათოლოგიური). 4. სტრესი. 5. ფრუსტრაცია.

ძლიერი, მოულოდნელად წარმოქმნილი ემოციები აღწევენ აფექტის დონეს, რომელიც არსებობს ორი სახის: 1. პათოლოგიური. 2. ფიზიოლოგიური.

— პათოლოგიური გამორიცხავს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, რადგანაც პირი დანაშაულის ჩადენის მომენტში იმყოფება აფექტის მდგომარეობაში. ე.ი. პირი შეურაცხია ფსიქიკური დაავადების გამო. (სსკ-ს მუხ.34).

— ფიზიოლოგიური აფექტი ფეთქებადი ხასიათის ნაკლებად ინტენსიური ემოციური განცდაა. ასეთი მდგომარეობა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ამსუბუქებს, მაგრამ არ ხსნის.

ემოციებსაც, მაშინ აქვთ მაკვალიფიცირებული მნიშვნელობა, როდესაც ისინი შეტანილნი არიან კონკრეტული მუხლის შინაარსში. მაგ. სსსკ-ს 111-ე მუხლით: 3.1. „განზრახ მკვლელობა უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, რაც გამოიწვია დამნაშავეს ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ მსხვერპლის მიერ მართლსაწინააღმდეგო ძალადობამ, მძიმე შეურაცხყოფამ ან სხვა მძიმე ამორალურმა ქმედებამ, აგრეთვე მსხვერპლის არაერთგზისი მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ქცევით განპირობებულმა ფსიქიკურმა ტრავმამ, — ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან ტუსალობით ვადით ოთხ თვემდე, ანდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ერთიდან სამ წლამდე.

3.2.-ით: იგივე ქმედება ჩადენილი ორი ან მეტი პირის მიმართ, — ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორიდან ხუთ წლამდე.“

აღნიშნული მაგალითიდან სჩანს, რომ პიროვნება ამ მკვლელობის ჩადენისას აუცილებლად უნდა იმყოფებოდეს უეცარი და ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში. იმ შემთხვევაში, თუ ჩვეულებრივ აღელვებას (გაბრაზება, წყენა, გულისმოსვლა და ა.შ.) ექნება ადგილი, მაშინ პირის ამგვარ მდგომარეობაში ჩადენილი მკვლელობა შეიძლება დაკვალიფიცირდეს არა 111-ე მუხლით, არამედ 109-ე მუხლით, როგორც დამამძიმებელი გარემოება. მაშასადამე, უეცარი და ძლიერი სულიერი აღელვება უნდა იყოს ამწუთიერი და არა იმწუთიერი. ამწუთიერობა წყდება ანუ მთავრდება მაშინ, როდესაც მთავრდება ხელყოფა და მომენტალურად განიმუხტება მდგომარეობა. სწორედ, მომენტის განმუხტვის შემდგომი ქმედება კვალიფიცირდება, როგორც განზრახი ქმედებები და პასუხისმგებლობა მეტად მძიმდება და არა პირიქით — მსუბუქდება.

თუ ღრმად ჩაეწვდებით (ეს აუცილებელიცაა) უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების ქვეშ ჩადენილი დანაშაულის მექანიზმს მაგ. მუხ.121. „ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში“, დავინახავთ, რომ სახეზეა ორი დანაშაულის სუბიექტი: პირველი, რომელიც მართლსაწინააღმდეგოა და ძალადობითა და ამორალური ქცევით მძიმე შეურაცყოფას აყენებს დაზარალებულს, ხოლო მეორე სუბიექტი ანუ დაზარალებული, რომელიც ამ შეურაცხყოფის შედეგად თვითონ ღებულობს გადაწყვეტილებას და საპასუხოდ ახდენს შეურაცხყოფელზე ხელყოფას, რომელიც მეტად მძიმე და საშიშია, ვიდრე ის ქმედება, რომელიც განხორციელდა მასზე. ამ უკანასკნელს კანონმდებელი მაინც უმსუბუქებს პასუხისმგებლობას, ვინაიდან თავდაპირველი ქმედება და უფრო მძიმე შედეგი გამოწვეული იქნა მართლსაწინააღმდეგო ძალადობითა და

ამორალური ქცევით დაზარალებულისადმი. აქედან გამომდინარე, ორივე სუბიექტი, როგორც დამნაშავეა, ასევე დაზარალებულიც. ამ შემთხვევაში ორივე რჩება დაზარალებულად, მაგრამ ერთ-ერთი მათგანი, რომელმაც მიაყენა სხეულის დაზიანება — დანაშაულის სუბიექტად, რადგან მის მიერ ჩადენილი ქმედება საშიშაა, რომელმაც საფრთხე შეუქმნა შეურაცხყოფელის ჯანმრთელობას და ა.შ. კანონმდებელი შეურაცხყოფელს აღარ სჯის, რადგანაც იგი უკვე დაისაჯა დაზარალებულის მიერ და ამიტომ მიზეზობრივ-შედეგობრივი კავშირის საფუძველზე ისჯება ის, ვინც მეტი ზიანი ან ზარალი მიაყენა სხვას.

ამრიგად, სუბიექტური მხარის ფაქულტატურ ნიშნებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის და, აქედან გამომდინარე, სასჯელის სახის შეფარდებაში.

§14. დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტური მხარის ცნება და ნიშნები.

დანაშაულის ობიექტური მხარეა დანაშაულებრივი აქტის გარეგანი გამოვლინება, ანუ დანაშაულის ყველა ნიშნის ერთობლიობა, რომელიც ახასიათებს დანაშაულის გარეგან მხარეს. იგი გამოიხატება ქმედებითა და მიზეზობრივი კავშირით ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის, ქმედების ჩადენის ადგილით, დროით, ვითარებით, ხერხებითა და საშუალებებით. აქედან გამომდინარე, დანაშაულის ობიექტურ მხარეს გააჩნია აუცილებელი და ფაქულტატური ნიშნები.

აუცილებელი ნიშნებია: 1. ქმედება¹ (მოქმედება ან უმოქმედობა).

2. დანაშაულებრივი შედეგი.

3. მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის.

ფაქულტატური ნიშნებია: 1. დანაშაულის ჩადენის ადგილი

2. დანაშაულის ჩადენის დრო.

3. დანაშაულის ჩადენის ვითარება, ხერხები და საშუალებები.

§15. ქმედება

ქმედება თავის შინაარსში აერთიანებს, როგორც მოქმედებას, ასევე უმოქმედობასაც. ქმედება არის პირის აქტიური ფიზიკური და ფსიქიკური მოქმედება, გადაადგილება-გადანაცვლება და ა.შ. მაგრამ ყოველმა

¹ ძველი, 1961 წლის სსსკ-ს კანონმდებელი კრძალავდა ნაწილის ყოველ მუხლში აკონკრეტებას და მას, როგორც მოქმედებასა და უმოქმედობას, ზოლო მოქმედი კანონმდებლობა ასახელებს მხოლოდ ქმედებას, რომელშიც იგულისხმება ორივე-ქმედება და უმოქმედობაც.

მოქმედებამ შეიძლება არ მოგვცეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი. ქმედებამ მხოლოდ მაშინ შეიძლება გამოიწვიოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თუ იგი ნების პროდუქტია ანუ ქმედება წარმოადგენს ნებულობით აქტს. რეფლექტორული ქმედების დროს ნება არ მონაწილეობს და არც შეიძლება გამოიწვიოს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. მაგ. მესამე სართულიდან მუშა ვარდება და ამ დროს მან ხელი ინსტიქტურად გამოჰკრა მეორე მუშას. პირველი გადარჩა, ხოლო მეორე – დაიღუპა.

– მოქმედება შეიძლება იყოს: 1.) ერთ აქტიანი. მაგ. ერთი დარტყმა ან მრავალ აქტიანი. მაგალითად გამოძალვა. მუხ.181.

2) ღენადია ქმედება, რომელიც შეიძლება დაიწყოს მოქმედებით და უმოქმედობით და გრძელდება ან მიმდინარეობს იქამდე, ვიდრე არ შეწყდება. იგი მოიცავს ერთი დანაშაულის სახეს. (სსკ-ს მუხ.13.).

3) განგრძობადი, რომელიც შედგება რამდენიმე ერთგვაროვანი ქმედებების განმეორებით სხვადასხვა დროში. თითოეული მათგანი დამთავრებული დანაშაულია, მაგრამ ეს მოქმედებები ერთიანდება ერთიან დანაშაულებრივ განზრახვაში (სსკ. მუხ.14.).

– უმოქმედობა ადამიანის პასიური ქცევაა, ანუ ეს ისეთი შემთხვევაა, როდესაც აქტიურ მოქმედებას არ აქვს ადგილი. მაგრამ როდის შეიძლება დაიწყოს აქტიური უმოქმედობა? იგი შეიძლება დადგეს მაშინ, როდესაც არსებობს სამართლებრივი ვალდებულების აქტიური მოქმედების დრო, მაგრამ ადგილი აქვს პასიურობას ანუ უმოქმედობას. ასეთ ვალდებულებას მიეკუთვნება: 1) მოქალაქის მოქალაქეობრივი ვალდებულება. 2) მოხელის თანამდებობრივი ვალდებულება. 3) პიროვნების პროფესიური მოვალეობა. 4) პიროვნების სოციალური ზღვომარეობა. 5) დაპირებული მოთხოვნის შეუსრულებლობა და ა.შ.

იმ შემთხვევაში, თუ პირმა გამოიჩინა უმოქმედობა, რომელიც გამოწვეული იქნა ამავე პირის მიზეზით ანუ ქმედებით, მაშინ პასუხისმგებლობა დგება იმ მომენტისათვის, რომლის დროსაც მანვე თავისი თავი გადააქცია უმოქმედობის სიტუაციაში. მაგალითად, ნასვამმა მეისრემ ვერ შეასრულა თავისი მოვალეობა, რადგან დათვრა. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დგება დამამძიმებელი გარემოებით. ასეთი მაგალითის მომენტს თეორიაში უწოდებენ: *Akcia libero inkausa*.

დანაშაულებრივი შედეგი არის მატერიალური და არამატერიალური ზიანი ან ზარალი, რომელიც სისხლის სამართლის კანონით დაცულ ობიექტს მიაღება დანაშაულებრივი ქმედებით. ე.ი. ყოველი მავნე შედეგი, რომელიც გამოწვეულია დანაშაულის სუბიექტის მიერ მოქმედებით ან უმოქმედობით. ბუნებაში არ არსებობს ისეთი დანაშაული, რომელიც სამართლებრივი დაცვის ობიექტს უშუალოდ არ აყენებდეს ზიანს ან ბრალს, ან რასაც ჩააყენებდა ზიანის ან ზარალის მიყენების საფრთხის ქვეშ. მაგრამ არსებობს ისეთი შემადგენლობები, რომლებიც დამთავრებულად ითვლებიან მხოლოდ დანაშაულებრივი შედეგის არსებობით. ასეთ დანაშაულს მატერიალური შემადგენლობა ეწოდება. მაგ. მკვლელობა, რომლის დანახვა და აღქმა შესაძლებელია, ვინაიდან სიცოცხლის მოსპობა მატერიალური შედეგია, ე.ი. სახეზეა ადამიანის გვაძი. გარდა მატერიალური შემადგენლობისა, არსებობს დანაშაულის ფორმალური შემადგენლობაც, რომლის დროსაც სვალებულო არ არის დანაშაულებრივი შედეგის დადგომის ფაქტი. მაგ. ცილისწამება. მაშასადამე, ფორმალურ შემადგენლობაში აუცილებელია თვით ქმედების დადგენის მომენტი, ხოლო მისი შემდგომი განვითარება ქმნის მატერიალურ შემადგენლობას. ასეთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს შერეული სახის შემადგენლობასთან. მაგალითად ყაჩაღობა (მუხ.179). ყაჩაღობა მიეკუთვნება თავდასხმითი ტიპის დანაშაულს, რომელიც მიმართულია სხვისი ქონების დაუფლებისაკენ. მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. მაშასადამე, ყაჩაღობა ასე ეთქვამთ, თავდასხმის პირველი ეტაპი მიეკუთვნება ფორმალურ შემადგენლობას, ვინაიდან ყაჩაღობა დამთავრებულ დანაშაულად ითვლება თავდასხმის მომენტიდან და შედეგის დადგომას მნიშვნელობა არა აქვს. ხოლო მეორე ეტაპი (ანუ ძალადობისა და მუქარის რეალიზება), რომელიც შეიძლება გაგრძელდეს და დამთავრდეს მესაკუთრის ან მესამე პირის სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის ზიანის ან ზარალის მიყენებით. მაშინ ქმედების საბოლოო შედეგი ქმნის მატერიალურ შემადგენლობასაც.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, კანონმდებელი იცნობს არამართო ძირითად შედეგებს, რომლებსაც მოიცავს დამნაშაის განზრახვა, არამედ იმ თანამდევე შედეგსაც, რომელსაც არ მოიცავდა დამნაშაის განზრახვა. ასეთი შედეგი შეიძლება გამოწვეული იყოს გაუფრთხილებლობით. მაგ. მუხ.119. „ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, რაიაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია სიცოცხლის მოს-

პობა“. სწორედ, სსკ-ის მუხ.11. „პასუხისმგებლობა თანამდევნი შედეგით კვალიფიცირებული განზრახვი დანაშაულისათვის“, ასეთ შემთხვევებს კანონი განაზოგადებს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამის მუხლებზე. „თუ სისხლის სამართლის კანონი ითვალისწინებს სასჯელის გადიდებას იმ თანამდევნი შედეგის დადგომის გამო, რომელსაც არ მოიცავდა დამნაშავეს განზრახვა, მაშინ ასეთი გადიდება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც პირმა ეს შედეგი გაუფრთხილებლობით განახორციელა. ასეთი დანაშაული განზრახ დანაშაულად ჩაითვლება. განზრახვი დანაშაულის სხვა მაკვალიფიცირებელი ნიშანი პირს ბრალად შეერაცხება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამ ნიშანს მოიცავდა მისი განზრახვა.“

ამრიგად, დანაშაულებრივი შედეგის ანალიზსა და მის შეფასებას დიდი მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის სუბიექტის მიმართ სისხლის-სამართლებრივი საკითხის განსაზღვრისათვის და სასჯელის საშიშ შეფარდებაში. ე. ი. შედეგის მიხედვით, რაც უფრო დიდია მიყენებული ზიანის ან ზარალის მნიშვნელობა, მით მეტია სასჯელის ზომაც ამიტომაც კანონმდებელმა სსკ-ს კერძო ნაწილის დისპოზიციაში ხაზი გაუსვა დანაშაულებრივი ქმედებით მიყენებულ მნიშვნელოვან, მძიმე და არსებითი ხასიათის ზიანს ან ზარალს, ზოლო თუ ნაკლებად მნიშვნელოვანია ან არსებითი არ არის შედეგი, მაშინ ასეთ ქმედებას არ თვლის დანაშაულად. ან კიდევ, სსკ-ს მუხ.68-ს თანახმად: „ის, ვინც პირველად ჩაიდინა დანაშაული, რომლისთვისაც ამ კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება სამი წლით თავისუფლების აღკვეთას, შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ნებაყოფლობით გამოცხადდა ბრალის აღიარებით, ხელი შეუწყო დანაშაულის გახსნას და აანაზღაურა ზიანი.“ ან კიდევ სსკ-ს მუხ.57-ით: „დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის და დანაშაულის ამსრულებლობისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში მიიღება პირის ფაქტობრივი მონაწილეობის ხასიათი და ხარისხი, ამ მონაწილეობის მნიშვნელობა დანაშაულის მიზნის მისაღწევად, მისი გავლენა გამოწვეული ან შესაძლებელი ზიანის ხასიათსა და ხარისხზე. შემამსუბუქებელი ან დამამძიმებელი გარემოება, რომელიც ერთ-ერთი თანამონაწილის ან ამსრულებლის პიროვნებას შეეხება, მხედველობაში მიიღება მხოლოდ ამ თანამონაწილისათვის ან ამსრულებლისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს.“

§17. მიზეზობრივი კავშირი დანაშაულებრივ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის

მიზეზობრივი კავშირი ანუ კავშირი მიზეზსა და შედეგს შორის, წარმოადგენს ფილოსოფიურ კატეგორიას, იგი დანაშაულებრივი შედეგის დადგომის ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა, რომლის გარეშეც ეს შედეგი არ დადგებოდა ან დადგებოდა სხვაგვარად და სხვა ვითარებაში. აქედან გამომდინარე, მიზეზობრივი კავშირი არის მოვლენათა შორის ობიექტური კავშირი. მისი დადგენა აუცილებელია დანაშაულის მატერიალურ შემადგენლობაში, რადგან უამისოდ შეუძლებელი შეიქმნებოდა ქმედების, როგორც სისხლის სამართლის დანაშაულად შეფასება. ფორმალურ შემადგენლობაში კი, მიზეზობრივი კავშირი არ გამოიყენება იმ მიზეზით, რომ შედეგი ქმედებისაგან არ გამოიყოფა.

თავისი შინაარსით მიზეზობრივი კავშირი ძალზე წააგავს სუბიექტური მხარის აუცილებელ ნიშანს – ბრალს.

ბრალი ხომ სუბიექტის ფსიქიკური და საზოგადოებრივად გასაკიცხი დამოკიდებულებაა ჩადენილ დანაშაულზე და მის შედეგებზე. მიზეზობრივი კავშირი ფაქტიურად გვევლინება ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის დანაშაულის სუბიექტის მიმართ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პრაქტიკულად განსაზღვრის ინსტიტუტად. ხშირია ისეთი მოსაზრებები, რომ თუ არ არსებობს მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის, არ არსებობს დანაშაული, რაც არასწორია. პირიქით, დანაშაული სახეზეა, მაგრამ კონკრეტული პირის მიერ ჩადენილ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის ვინაიდან არ არსებობს მიზეზობრივი კავშირი, ამიტომ წინასწარი გამოძიების პროცესში მიზეზობრივი კავშირის დადგენა უნდა გაგრძელდეს სხვა შესაძლო დანაშაულის სუბიექტის მიმართ. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ დადგინდება მიზეზობრივი კავშირი კონკრეტული პირის მიმართ, მაგრამ ადგილი აქვს მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამომრიცხველ გარემოებებს, მაშინ მიზეზობრივი კავშირი კარგავს თავის პრინციპს და სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხიც მოიხსნება დღის წესრიგიდან. მაშასადამე, პირის პასუხისმგებაში მისაცემად აუცილებელია სუბიექტური და ობიექტური მხარეების ნიშანთა ერთდროულად თანხვედრა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჩაერთვებიან სისხლის სამართლის კანონის ზოგადი ნაწილის სხვა ნორმები, რომლებიც საბოლოო ჯამში განსაზღვრავენ პიროვნების ბრალეულობისა და დასჯადობის საკითხს.

კანონმდებელმა სისხლის სამართლის თეორიიდან გადმოიტანა მიზეზობრივი კავშირი სისხლის სამართლის კოდექსის მერვე მუხლში, რომლითაც ახლებურად გააფართოვა მისი შინაარსი (რაც 1961 წლის სსკ-ს არ გააჩნდა) და მნიშვნელობა. კერძოდ, პ.1. „თუ ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით დანაშაული მხოლოდ მაშინ ითვლება დამთავრებულად, როდესაც ქმედებამ მართლსაწინააღმდეგო შედეგი გამოიწვია ან ასეთი შედეგის განხორციელების კონკრეტული საფრთხე შექმნა, აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ამ ქმედებასა და შედეგს ან საფრთხეს შორის“.

პ.2-ით: „მიზეზობრივი კავშირი არსებობს მაშინ, როდესაც ქმედება წარმოადგენდა ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის ან კონკრეტული საფრთხის აუცილებელ პირობას, ურომლისოდაც ამჯერად ეს შედეგი არ განხორციელდებოდა ან ასეთი საფრთხე არ შეიქმნებოდა“. ამ პუნქტის შინაარსს აკონკრეტებს და განამტკიცებს წარმოდგენას ქმედების მიზეზობრივ-შედეგობრივ კავშირზე სსკ-ს მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტი, რომ: „დანაშაულის ჩადენის დროა ის დრო, როდესაც მოქმედებდა ამსრულებელი ან თანამონაწილე, ანდა უნდა ემოქმედა მას. შედეგის დადგომის დროს მნიშვნელობა არა აქვს“. მაშასადამე, რა დროის განმავლობაშიც არ უნდა დადგეს შედეგი, მიზეზობრივი კავშირიც თანამდევია.

პ.3-ით: „უმოქმედობა იმ შემთხვევაში ჩაითვლება ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის განხორციელების ან კონკრეტული საფრთხის შექმნის აუცილებელ პირობად, როდესაც პირს ეკისრებოდა მოქმედების სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა, ჰქონდა ასეთი მოქმედების შესაძლებლობა და სავალდებულო და შესაძლებელი მოქმედებით შედეგი თავიდან იქნებოდა აცილებული.“ მაგ. ექიმი ავადმყოფს არ უკეთებს ოპერაციას, რადგან პაციენტს არ გააჩნია სათანადო თანხა და ა.შ.

მიზეზობრივი კავშირის ასეთი შინაარსით ჩამოყალიბებამ, დღის წესრიგიდან მეტ-ნაკლებად მოხსნა მრავალი საკამათო მეცნიერული თვალსაზრისი, რითაც მეტი გამჭვირვალობა შეიტანა ამ ინსტიტუტის მარტივად შესწავლასა და მისი პრაქტიკაში გამოყენებაში.

§18. დანაშაულის ჩადენის ადგილი, დრო, ვითარება, ხერხი და საშუალება.

დანაშაულის სუბიექტური მხარის ფაქულტატური ნიშნების (ადგილი, დრო, ვითარება, ხერხი და საშუალება) დადგენა აუცილებელია ნებისმიერი დანაშაულის ჩადენისას. თვითეული მათგანის მნიშვნელობის განსა-

კუთრებულობა გამოკვეთილია სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის კონკრეტულ მუხლში, რომელიც დანაშაულის მაკვალიფიცირებელ ნიშნადაც გვევლინება. მაშასადამე, ყოველი დანაშაულის კვალიფიკაციისას უნდა განვიხილოთ და გავანალიზოთ ობიექტური მხარის ყველა ნიშანი და საბოლოო ჯამში შევჩერდეთ იმ სპეციალურ ნიშანზე, რომელიც დამახასიათებელია კერძოდ ამ კატეგორიისა და სახეობის დანაშაულისათვის. განვიხილოთ ეს ნიშნები ცალ-ცალკე:

— დანაშაულის ჩადენის ადგილი. ბუნებრივია, რომ ეს ნიშანი ყველა დანაშაულისათვის სავალდებულოა და მიგვანიშნებს კანონის მოქმედებაზე სივრცეში ანუ ტერიტორიაზე, თუ სად ან რა გეოგრაფიული დასახელების ობიექტზე მოხდა ესა თუ ის დანაშაული. ხოლო პროცესუალური თვალსაზრისით, დანაშაულის ჩადენის ადგილი განსაზღვრავს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საქმის ქვემდებარეობის პრინციპს, თუ ვინ ან რომელმა უწყებამ უნდა წარმართოს წინასწარი გამოძიება და ა.შ.

— დანაშაულის ჩადენის დრო. უპირველესად დანაშაულის ჩადენის დრო მიგვითითებს კანონის მოქმედებაზე დროში. ე.ი. რა დროს მოხდა დანაშაული: დღე-ღამის რა მონაკვეთში. ახალი კანონის მიღებამდე, თუ მისი ძალაში შესვლის შემდეგ დადგინდეს — განიცადა თუ არა რაიმე ცვლილება იმ კანონმა, რომელიც მოქმედებდა ამ დანაშაულის ჩადენის დროს და ა.შ. სწორედ სსკ-ის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტი მიგვითითებს, რომ: „ქმედების დანაშაულებრიობა და დასჯადობა განისაზღვრება სისხლის სამართლის კანონით, რომელიც მოქმედებდა მისი ჩადენის დროს.“ ზოგიერთი კონკრეტული დანაშაულის შემთხვევაში დრო მიგვითითებს დანაშაულის ჩადენის პირობებზე. მაგ. ნადირობა არ არის აკრძალული, მაგრამ აკრძალულია გარკვეული დროის განმავლობაში (გამრავლების, განაყოფიერების, კვირითობის, ბარტყიანობის და ა.შ.)

— დანაშაულის ჩადენის ვითარება. დანაშაულის ჩადენა ხდება, როგორც ჩვეულებრივ, ასევე განსაკუთრებულ ვითარებაში. ორივე შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შეიძლება იყოს შემამსუბუქებელი ან დამამძიმებელი, ან მათ გარეშე. მაგ. მკვლელობა ან სხეულის დაზიანება ჩადენილი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოებაა. სიმთვრალეში ან ნარკოტიკების მიღების შედეგად გაბრუებულ მდგომარეობაში ჩადენილ დანაშაულზე პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებაა. ომის ან საგანგებო მდგომარეობის ვითარებაში ჩადენილი დანაშაული კვალიფიცირდება ასევე დამამძიმებელი გარემოებით და ა.შ.

– დანაშაულის ჩადენის ხერხი: ამ ნიშნების გამოყენებით ვადგენთ, თუ რა კონკრეტული ხერხით შეძლო დანაშაულის სუბიექტმა სხვისი ქონების დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. მაგ. ყაჩაღობის ჩადენის ხერხია თავდასხმა და ძალადობა. ქურდობა – ფარული ხერხია, ძარცვა – ღია, აშკარა და ა.შ. ზოგ შემთხვევაში დანაშაულებრივი მიზნის მიღწევაში გამოიყენება მოწამელა, მკვლელობა, დახრჩობა, დაწვა, მოტყუება, გამოძალვა და სხვა მრავალი.

– დანაშაულის ჩადენის საშუალება. ამ ნიშანს გააჩნია მაკვალიფიკირებელი მნიშვნელობა კონკრეტული დანაშაულის მაგალითზე, თუ რა საშუალებით იქნა მიღწეული დანაშაულებრივი განზრახვა. მაგ. ცეცხლსასროლი იარაღით, საწამლაკით, ე.წ. ცოცხალი იარაღით, ჰიპნოზით, სხვა დაქირავებული ქილერის მეშვეობით და ა.შ. ზოგიერთ შემთხვევაში დანაშაულის ჩადენის საშუალება და დანაშაულის საგანი ერთმანეთს ემთხვევა. მაგ. ქრთამის მიცემისას, ფული წარმოადგენს, როგორც ქრთამის მიცემის საშუალებას, ასევე ქრთამის საგანსაც. ხოლო, თუ მკვლელობა მოხდა გლუვკლულიანი სანადირო თოფით, მაშინ დანაშაულის სუბიექტს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ მკვლელობისათვის და არა ცეცხლსასროლი იარაღის უკანონოდ ტარება-შენახვისათვის (მუხ. 236) და ა.შ.

ამრიგად, დანაშაულის ობიექტური მხარის ფაქულტატური ნიშნების დადგენას დიდი მნიშვნელობა აქვს ქმედების პირველადი და ზოგადი შეფასებისათვის და შემდეგში დანაშაულის ზუსტი კვალიფიკაციისათვის.

§19. დანაშაულის შემადგენლობის მნიშვნელობა

დანაშაულის შემადგენლობას გააჩნია შემდეგი მნიშვნელობა:

1. დანაშაულის შემადგენლობა არის ერთადერთი საშუალება სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის აღძვრისა. ანუ არ არსებობს სუბიექტურ და ობიექტურ ნიშანთა ერთობლიობა, არ არსებობს დანაშაულიც.

2. დანაშაულის შემადგენლობით ერთმანეთისაგან განვასხვავებთ როგორც სისხლის სამართლის დანაშაულობებს, ასევე სისხლის სამართლის დანაშაულობებს სხვა სახის სამართალდარღვევებისაგან.

3. ქმედების შემადგენლობითა და სხვა მაკვალიფიკირებელი ნიშნებით ვახდენთ დანაშაულის კვალიფიკაციას.

4. დანაშაულის შემადგენლობით ვახდენთ ერთსა და იმავე მუხლში ამა თუ იმ ნაწილის ერთმანეთისაგან გამოყოფა-განსხვავებას.

1. მარტივი შემადგენლობა ე.ი. სისხლის სამართლის კანონში ქმდება აღწერილია შემამსუბუქებელი გარემოებების გარეშე. მაგ. განზრახ მკვლელობა. სსკ-ს მუხ.108:

2. კვალიფიციური შემადგენლობა. ანუ დანაშაული დამამძიმებელი გარემოებით. მაგ. მუხ.109. განზრახ მკვლელობა ჩადენილი დამამძიმებელ გარემოებაში. ამ მუხლს თოთხმეტი დამამძიმებელი გარემოება გააჩნია, რომლებიც მთლიანობაში შეადგენენ ოცდაათ დამამძიმებელ ქმედებას, მიზანსა და მოტივს. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში უმეტესი მუხლები მოიცავენ დამამძიმებელ გარემოებებს, ხოლო ზოგიერთი მათგანი ერთდროულად, როგორც დამამძიმებელ, ასევე შემამსუბუქებელ გარემოებას. მაგ. ქურდობის (სსკ-ს მუხ.177.) პირველი ნაწილით პასუხისმგებლობა მსუბუქია, ხოლო თუ იგი ჩადენილია პირთა ჯგუფის მიერ, ან ბინაში, სადგომში ან საცავეში შეღწევით და ა.შ. პასუხისმგებლობა კვალიფიციურდება დამამძიმებელი გარემოებით.

3. პრივილეგირებული შემადგენლობა. ე.ი. შემადგენლობა, რომელზეც გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოება. მაგ. სსკ. მუხ.111 „განზრახ მკვლელობა ჩადენილი უეცარი, ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში,“ ან კიდევ მუხ.113. „მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით,“ მუხ.110. „მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით“ და ა.შ.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, სასამართლო სასჯელის შეფარდებისას აქტიურად იყენებს სსკ-ს 53-ე მუხლის „სასჯელის დანიშნის ზოგადი საწყისები,“ რომელშიც ამოუწურავად მოცემულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებანი, რითაც იგი საბოლოო ჯამში პრაქტიკულად ქმნის ანუ აყალიბებს ზემოთ ჩამოთვლილ დანაშაულობათა შემადგენლობის სახეებს.

თემა IV.

ერთიანი დანაშაულის სახეები: დენადი და განზრახვა.

სისხლის სამართლის თეორიაში, კანონმდებლობაში, საჯამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში არსებობს ერთიანი დანაშაულის ცნება. იგი შედგება ერთი ან რამდენიმე დანაშაულებრივი ქმედებისაგან, რომლებიც ჩადენილია პირის მიერ მის სისხლისსამართლებრივ პასუხის-

გებაში მიცემამდე, ხასიათებიან შინაგანი კავშირით და მოიცავენ ერთი დანაშაულის ობიექტურ და სუბიექტურ ნიშნებს.

ობიექტური ნიშნების ერთიანობა გამოიხატება იმაში, რომ თვითოეული ცალ-ცალკე განხორციელებული დანაშაულებრივი აქტი მოიცავს ერთიან დანაშაულს, რომელიც ხელყოფს და ზიანს აყენებს ერთ და იმავე უშუალო ობიექტს და იურიდიულად ხასიათდება ერთნაირი დანაშაულებრივი შედეგებით. მაგრამ თავიანთი ფაქტიური თვისებებით ისინი შეიძლება არსებითად განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან.

სუბიექტური ნიშნების ერთიანობა გამოიხატება იმაში, რომ ერთიანი დანაშაულის შემადგენელი ყოველი დანაშაულებრივი ქმედების აქტი ხორციელდება ერთნაირი ბრალის ფორმით. წინააღმდეგ შემთხვევაში სახეზე იქნება დანაშაულთა სიმრავლე. მაგალითად, პირმა განიზრახა მეორე პირს გამოსთხაროს ერთი თვალი. ჩადენილი ქმედება კვალიფიცირდება სსკ-ს 117-ე მუხლით: ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება. იმ შემთხვევაში, თუ მაგალითად ათი დღის გასვლის შემდეგ მეორე თვალიც გამოსთხარა, მაშინ სახეზე კვლავ ერთიანი დანაშაული იქნება და არა დანაშაულთა სიმრავლე.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, სისხლის სამართლის კოდექსის მეოთხე თავი იცნობს ერთიანი დანაშაულის ორ სახეს: დენადს მუხ.13 და განგრძობადს მუხ.14. ორივე სახის ერთიანი დანაშაული ფაქტიურად ფარულ დანაშაულობებს წარმოადგენენ. ე.ი. ხშირ შემთხვევაში მათი დანაშაულებრივი ქმედებების მიმდინარეობისა და არსებობის შესახებ პირველ რიგში სამართალდამცავი ორგანოებისათვის ცნობილი არაა.

§1. დენადი (მას სხვაგვარად მყოვარ დანაშაულსაც უწოდებენ) დანაშაული მუხ.13.

„1. დენადია ამ კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, რომლის ჩადენა იწყება მოქმედებით ან უმოქმედობით და რომელიც შემდეგ უწყვეტად ხორციელდება.

2. დენადი დანაშაული დამთავრებულია ქმედების შეწყვეტის მომენტიდან“.

მაგალითად, პიროვნებამ დანაშაულის ჩასადენად უკანონოდ შეიძინა ცეცხლსასროლი იარაღი, მაგრამ მას იგი არ ჩაუდენია და იარაღი სახლში შეინახა. სწორედ, იარაღის უკანონო შეძენა-შენახვიდან ათვლა დაიწყოს დანაშაულმა (გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 236-ე მუხლით: „ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუვლუ-

ლიანი სანადირო, თოფისა), საბრძოლო მასალის, ფუთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, შენახვა, ტარება, დამზადება, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება.“), რომელიც გრძელდება უწყვეტად ხანგრძლივი დროის განმავლობაში და შეწყდება მაშინ, როდესაც სამართლებრივი ორგანოები აღმოაჩენენ იარაღის არსებობას ან კიდევ მისი უკანონო მფლობელი ან ახლობელი ნებაყოფლობით ჩააბარებს ცეცხლსასროლ იარაღს. ნებაყოფლობითი ჩაბარება კი გამორიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას, თუ დანაშაულის ჩადენის განზრახვას განაცხადებს და ამ იარაღის საშუალებით სხვა დანაშაული არ იქნა ჩადენილი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ამ პიროვნებას ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა 236-ე მუხლით.

§2. განგრძობადი დანაშაული. მუხ.14.

„1. განგრძობადია ამ კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, რომელიც მოიცავს ერთიანი მიზნითა და საერთო განზრახვით ჩადენილ ორ ან მეტ ქმედებას.

2. განგრძობადი დანაშაული დამთავრებულია უკანასკნელი ქმედების ჩადენის მომენტიდან.“ მაგალითად ბიბლიოთეკის გამგემ განიზრახა რომელიმე ენციკლოპედიის ორმოცდაათტომეულის მოპარვა. მას ბიბლიოთეკიდან ყოველ დღე გამოაქვს თითო ტომი. ობიექტური მხარის მიხედვით ბიბლიოთეკარი სჩადის ერთ დანაშაულს, მაგრამ სუბიექტური მხარის მიხედვით მისი ქმედება მოიცავს ერთიან განზრახვას, მიზანსა და მოტივს. ამიტომ ჩადენილია არა ორმოცდაათი ქურდობა, არამედ ერთი – ორმოცდაათტომეულის ქურდობა. ე.ი. ქურდობა იწყება ერთი ტომის ქურდობით და მთავრდება ყველა ტომის ქურდობით. იმ შემთხვევაში, თუ მას განზრახვა ჰქონდა მოეპარა ორმოცდაათტომეულის მხოლოდ ერთი რომელიმე ტომი, მაშინ იქნება არა განგრძობადი, არამედ ჩვეულებრივი დანაშაული – ქურდობა.

ამრიგად, ერთიანი დანაშაულის ცოდნას ღიდი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის, ასევე დანაშაულის პიროვნების დახასიათებისათვის და შესაბამისად სასჯელის გამოტანისათვის, იმის გათვალისწინებით, თუ პიროვნება რამდენადაა კრიმინალური, რომელიც საზოგადოებისათვის წარმოადგენს მომეტებულ საფრთხეს. ე.ი. მისი მისწრაფება იმდენად დაუოკებელია, რომ სუბიექტი ყოველ ღონეს ხმარობს, რათა ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ან ეტაპობრივად ანუ ნაწილ-ნაწილ განახორციელოს თავისი დანაშაულებრივი განზრახვა.

თემა V დანაშაულის სიმრავლე

§1. დანაშაულის სიმრავლის ცნება და სახეები

დანაშაულის სიმრავლე ნიშნავს ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას, რომლისთვისაც პირი არც ერთი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა არ ყოფილა მიცემული ან არ გასულა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ხანდაზმულობის ვადა.

არსებობს დანაშაულის სიმრავლის შემდეგი სახეები: 1) არაერთგზისი დანაშაული მუხ.15. 2) დანაშაულთა ერთობლიობა მუხ.16. 3) დანაშაულის რეციდივი მუხ.17.

არაერთგზისი დანაშაული მუხ.15.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-15 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „არაერთგზისი დანაშაული ნიშნავს ამ კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაულის ჩადენას. ამ კოდექსის სხვადასხვა მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი დანაშაული მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება არაერთგზისი დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია ამ კოდექსის შესაბამის მუხლში.“ მაგ. სსკ-ს მუხ.214. საბაჟო წესის დარღვევა. ან მუხ.218. გადასახადისათვის თავის არიდება და ა.შ. ამ ტიპის დანაშაულებებში ხშირია „არაერთგზისი“ ტერმინის მოხსენიება, როგორც დანაშაულის მაკვალიფიცირებელი ნიშანისა და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება.

მე-15 მუხლის მეორე პუნქტით: „დანაშაული არაერთგზისი ჩადენილად არ ჩაითვლება, თუ კანონით დადგენილი წესით პირი წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის გათავისუფლებული იყო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ანდა თუ მას წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა მოხსნილი ან გაქარწყლებული ჰქონდა.“ ხოლო მესამე პუნქტით: „თუ არაერთგზისი დანაშაული ამ კოდექსით გათვალისწინებულია გარემოებად, რომელიც უფრო მკაცრ სასჯელს იწვევს. პირის მიერ ჩადენილი ორი ან მეტი დანაშაული დაკვალიფიცირდება ამ კოდექსის მუხლის შესაბამისი ნაწილით, რომლითაც გათვალისწინებულია სასჯელი არაერთგზისი დანაშაულისათვის.“

დანაშაულთა ერთობლიობა მუხ.16.

„1. დანაშაულთა ერთობლიობა ნიშნავს ამ კოდექსის სხვადასხვა მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ორი ან მეტი ქმედების ჩადენას, რომელთაგან პირი არცერთისათვის არ ყოფილა მსჯავრ-

დებული. დანაშაულთა ერთობლიობად ითვლება აგრეთვე ისეთი ქმედების ჩადენა, რომელიც შეიცავს ამ კოდექსის ორი ან მეტი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულთა ნიშნებს.“

აქედან გამომდინარე, არსებობს ორი სახის ერთობლივი დანაშაულის სახე: 1 – იდეალური, 2 – რეალური.

იდეალური ერთობლიობა არის დანაშაულთა ისეთი ერთობლიობა, როდესაც დანაშაულის სუბიექტი ერთი ქმედებით სჩადის რამდენიმე დანაშაულს. მაგალითად, გაუპატიურება (მუხ.137) და კენერიული სენის შეყრა (მუხ. 132).

რეალური ერთობლიობა არის დანაშაულთა ისეთი ერთობლიობა, რომლის დროსაც რამდენიმე ქმედების შედეგად სახეზეა ერთი დანაშაულის შემადგენლობა. აღნიშნული ქმედებები ჩვეულებრივად ხორციელდება განსაზღვრული დროის მონაკვეთში. მაგალითად, დანაშაევმ ჯერ გაუპატიურა ქალი, ხოლო შემდეგ მოკლა იგი. ე.ი. სახეზეა ორი სხვადასხვა ქმედება და ორი სხვადასხვა დანაშაული: პირველი მიმართულია სქესობრივი თავისუფლებისაკენ, ხოლო მეორე პიროვნების სიცოცხლისაკენ. დანაშაულთა ერთობლიობის შემთხვევაში სასჯელის ზომა და ხასიათი კვალიფიცირდება სსკ-ს მუხ.59-ით „სასჯელის დანიშვნა დანაშაულთა ერთობლიობის დროს“ და მუხ.60-ით „სასჯელის დანიშვნა განაჩენთა ერთობლიობით“. დანაშაულთა ერთობლიობის დროს სასჯელი ინიშნება თითოეული დანაშაულისათვის, ხოლო დანაშაულთა ერთობლიობის დროს სასჯელის დანიშვნისას სასამართლო ბოლო განაჩენით დანიშნულ სასჯელს ნაწილობრივ ან მთლიანად მიუმატებს წინა განაჩენით დანიშნული სასჯელის მოუხდელ ნაწილს. მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად: „თუ ქმედება გათვალისწინებულია ზოგადი და სპეციალური ნორმებით, დანაშაულთა ერთობლიობა არ არსებობს და პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება სპეციალური ნორმით.“ მაგ. განზრახ მკვლელობის (მუხ.108) მცდელობა (მუხ.19) კვალიფიცირდება ორი მუხლით, მაგრამ სუბიექტებს პასუხისმგებლობა დაეკისრება 108-ე მუხლით – განზრახ მკვლელობის მცდელობისათვის, რომელიც პირდაპირი გაგებით მოიცავს შედარებით შემამსუბუქებელ გარემოებას, რადგან შედეგი არ დადგა და ა.შ.

§2. დანაშაულის რეციდივი მუხ. 17.

კანონმდებელმა სისხლის სამართლის კოდექსის მე-17 მუხლი ახლებურად ჩამოაყალიბა დანაშაულის რეციდივი, რომელიც უფრო მკაცრი სასჯელის დანიშვნის საფუძველია (სსკ-ს მუხ.58-ით) ამ

კოდექსით გათვალისწინებულ ფარგლებში, როგორც ცნობილია, ტერმინი „რეციდივი“ ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს გარემოებას ანუ განახლებას იმისა, რაც ადრე იყო ჩადენილი.

1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 44-ე მუხლში ჩამოყალიბებული იყო განსაკუთრებით საშიში რეციდივისტის ახსნა-განმარტება და ჩამოთვლილი იყო ის მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებები, რომელთა ჩადენისათვის სასამართლო უფლებამოსილი იყო ელიარებინა ანუ ეცნო პიროვნება განსაკუთრებით საშიშ რეციდივისტად, თუ ასეთ პიროვნებას წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის მოხსნილი ან გაქარწყლებული არ ჰქონდა ნასამართლობა. დღესაც სისხლის სამართლის თეორიაში ასეთი სახის რეციდივი ცნობილია, როგორც ლეგალური რეციდივი. მე-17 მუხლში კანონმდებელმა დეტალურად მოგვცა დანაშაულის რეციდივის, როგორც სისხლისსამართლებრივი, ასევე კრიმინოლოგიური განმარტებაც, რომ კრიმინოლოგიაში ლეგალური რეციდივის გარდა არსებობს მრავალი სახის რეციდივი, როგორიცაა მაგალითად, ფაქტობრივი და პენიტენციური. ლეგალური რეციდივი, როგორც აღვნიშნეთ, წმინდა სისხლისსამართლებრივი ცნებაა, ხოლო ფაქტობრივი კრიმინოლოგიური, რომელიც შეიცავს: ა) დანაშაულის ჩადენის გამეორებას, რომელიც დამოკიდებული არ არის ნასამართლობის მოხსნასთან ან გაქარწყლებასთან. ბ) რომელიც დაკავშირებული არ არის სასჯელის დადებასთან წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის. მაგალითად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეცვლა, პიროვნების გადაცემა მზრუნველობის ქვეშ და ა.შ.

პენიტენციური რეციდივია, როდესაც პიროვნება სასჯელის მოხდის პერიოდში სჩადის დანაშაულს. ამ სახის რეციდივს გარკვეული მნიშვნელობა აქვს ისეთ ურთიერთობებში, როგორიცაა დანაშაულის რეციდივის პროფილაქტიკა, სასჯელის განსაზღვრის ეფექტიანობა, მსჯავრდებულთა გამოსწირებისა და მათი სასჯელის მოხდის შემდგომი ადაპტაციის საკითხის განსაზღვრა და ა.შ.

შეიძლება ითქვას, რომ კანონმდებელმა რეციდივზე კრიმინოლოგიური დახასიათებიდან გამომდინარე, მისი სახეები კრიმინოლოგიიდან მთლიანად გადმოიტანა სისხლის სამართლის კოდექსში, რითაც შეავსო და გადაახალისა მე-17 მუხლი – დანაშაულის რეციდივი. აღნიშნული ნორმა შედგება ხუთი პუნქტისაგან: პირველი პუნქტი შეეხება ლეგალურ რეციდივს, მეორე და მესამე პენიტენციურ რეციდივს, ხოლო მეოთხე და მეხუთე პუნქტები შესაბამისად განმარტავენ რეციდივის გარკვეულ შეღავათებს არასრულწლოვანებთან მიმართებაში და უფრო მკაცრი სასჯელის დანიშვნაში.

დანაშაულის ხასიათის მიხედვით არსებობს რეციდივის შემდეგი სახეები:

1. საერთო — ეს სხვადასხვა სახის დანაშაულებებია, რომლებიც შემთხვევით ხასიათს ატარებენ.

2. სპეციალური — ერთი სახის დანაშაული მისი ობიექტების, მოტივებისა და ჩადენის ხერხების მიხედვით, რომელიც ყველაზე საშიშია. (მაგ. ქურდობის, მარცვის, ყაჩაღობისა და ა.შ. სისტემატიურად ჩადენა). ხშირად სპეციალური რეციდივი გადადის პიროვნების კრიმინალურად დაპროფესიონალიზაციის რანგში. მათ უწყალობდებათ დანაშაულის ჩადენის სპეციფიკური ხელწერა, რომლის დადგენაც სამართალდამცავ ორგანოებს ხელს უწყობს დანაშაულის სწრაფ გახსნასა და გამოძიებაში.

კანონმდებელმა მე-17 მუხლის მიხედვით მოგვცა სამი სახის რეციდივი:

1. უბრალო ანუ მარტივი. 2. საშიში. 3. განსაკუთრებით საშიში.

მუხ.17 დანაშაულის რეციდივი.

1. დანაშაულის რეციდივი ნიშნავს წინათ განზრახი დანაშაულისათვის ნასამართლევი პირის მიერ განზრახი დანაშაულის ჩადენას. იგი მიეკუთვნება საერთო სახის რეციდივს.

2. საშიშ რეციდივად ითვლება, როდესაც:

ა) წინათ განზრახი დანაშაულისათვის არანაკლებ ორჯერ თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულმა ჩაიდინა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლისთვისაც მას უსჯიან თავისუფლების აღკვეთას. — იგი მიეკუთვნება პენიტენციურ რეციდივს, ე.ი. მსჯავრდებულს, რომელიც სასჯელს იხდის საპატიმრო ადგილას. —

ბ) წინათ განზრახი მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განზრახი მძიმე დანაშაული.

3. განსაკუთრებით საშიშ რეციდივად ითვლება:

ა) წინათ განზრახი ნაკლებად მძიმე ან განზრახი მძიმე დანაშაულისათვის სამჯერ ან მეტჯერ თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულმა ჩაიდინა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლისთვისაც მას უსჯიან თავისუფლების აღკვეთას — ამ სახის რეციდივიც საპატიმრო სახისაა.

ბ) წინათ განზრახი მძიმე დანაშაულისათვის არანაკლებ ორჯერ მსჯავრდებულმა ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განზრახი მძიმე დანაშაული. — იგი მიეკუთვნება საერთო სახის რეციდივს, კერძოდ არასაპატიმრო სასჯელის მოხდის პერიოდს.

გ) წინათ განზრახი, ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდებულმა ჩაიდინა განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. — იგიც მიეკუთვნება საერთო სახის რეციდივს ე.ი. არასაპატიმრო სასჯელის მოხდის პერიოდს.

4. დანაშაულის რეციდივის დადგენისას მხედველობაში არ მიიღება ნასამართლობა თერაპეუტ წლამდე ჩადენილი დანაშაულისათვის. აგრეთვე ნასამართლობა, რომელიც მოხსნილი ან გაქარწყლებულია ამ კოდექსის 79-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით.

5. დანაშაულის რეციდივის შემთხვევაში ამ კოდექსით გათვალისწინებული საფუძვლით და დადგენილ ფარგლებში შეიძლება დაინიშნოს უფრო მკაცრი სასჯელი.

ამ ნორმას გააჩნია საკანონმდებლო ხარვეზი, კერძოდ, 1-3 პუნქტების შინაარსს. პირველი პუნქტი, რომლის ხარვეზის გამოსწორებაც შესაბამისად უნდა გავრცელდეს დანარჩენი სხვა პუნქტების შინაარსზე. მაგალითად, პუნქტი პირველი: „დანაშაულის რეციდივი ნიშნავს წინათ განზრახი დანაშაულისათვის ნასამართლევი პირის მიერ განზრახი დანაშაულის ჩადენას.“ გამოდის, რომ დამნაშავეს პიროვნება¹ განზრახი დანაშაულისათვის ანუ მისი ჩადენისათვის სჩადის სხვა განზრახ დანაშაულს, რათა მეორის ჩადენით მიაღწიოს პირველისათვის მიზანს. სწორედ აქაა დაშვებული შეცდომა და სასურველია, რომ მისი შინაარსი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „დანაშაულის რეციდივი ნიშნავს წინათ განზრახი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ნასამართლევი პირის მიერ განზრახი დანაშაულის ჩადენას“. გარდა ამისა, პირველ რიგში გარკვეულად უნდა სჩანდეს, სად არის წინათ ჩადენილი დანაშაული და მეორე, პიროვნება კი არ ჩადის დანაშაულს წინათ განზრახი დანაშაულისთვის, არამედ მის მიერ ჩადენილი სხვა მორიგი დანაშაული ამ შემთხვევაშიც კი თითქმის არასდროს არ უკავშირდება ადრე ჩადენილს. სწორედ ასეთი შინაარსით უნდა შესწორდეს მეორე და, შესაბამე პუნქტებიც. მაგალითად, მესამე პუნქტის ა) ქვეპუნქტი: „წინათ განზრახი ნაკლებად მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემდეგ თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულმა ჩაიდინა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლისთვისაც მას უსჯიან თავისუფლების აღკვეთას“.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, გამოდის, რომ პიროვნება საშიში და განსაკუთრებით საშიში ხდება დანაშაულის რეციდივის შემთხვევაში სასჯელის მოხდის პერიოდში. მაშასადამე, ყოველი რეციდივისტი მსჯავრდებულია და პირიქით — ყველა მსჯავრდებული რეციდივისტი არაა. სამწუხაროდ, რეციდივისტ-მსჯავრდებულის გამოსწორება პრობლემად რჩება საჯელის მოხდის პერიოდში და დადებითი შედეგის

¹ დამნაშავეს პიროვნების ცნება წმინდა კრიმინოლოგიურია და იგი პირობითად ასეთად ითვლება მანამ, სანამ მას არ მოეხსნება ან არ გაუქარწყლდება ნასამართლობა. (სსკ-ს მუხ. 79)

მიღწევა მეტ-ნაკლებად შესაძლებელია რეციდივისტი პიროვნების გათავისუფლების შემდეგ.

საერთოდ, რეციდივისტი ხასიათდება მომეტებული საზოგადოებრივი საშიშროებით. რეციდივისტი პიროვნების თვალსაზრისით კი - ეს არის პიროვნება ყველაზე მეტად მდგრადი ანტისოციალური მიმართულებებით, ღრმად მორალური დეფორმაციით, კანონისადმი ჯიუტად დაუპირისუფლებლობით და საკუთარი თავის საზოგადოებასთან და მართლწესრიგთან საწინააღმდეგოდ დაყენებით.

დანაშაულის რეციდივთან ბრძოლის თვალსაზრისით უნდა აღინიშნოს რეციდივისტის დანაშაულებრივი გამოცდილება, უნარი დაფაროს დანაშაულის კვალი, თავი აარიდოს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, ადგილი აქვს საჯელის მუქარის იგნორირებას და ა.შ.

კრიმინალური მნიშვნელობით რეციდივი ეს არის მასაზრდოებელი წყარო ახალი დანაშაულის ჩადენისა.

საზოგადოებაზე რეციდივის ზემოქმედების თვალსაზრისით კი, იგი ქმნის შთაბეჭდილებას დანაშაულის აღმოუფხვრელობაზე, სამართალდამცავი ორგანოების სუსტ და არაეფექტურ საქმიანობაზე, მოქალაქეთა სამართლებრივი ინტერესების უგულებელყოფაზე, დაუსჯელობის ატმოსფეროს შექმნაზე და ა.შ.

რეციდივისტი პიროვნებას მორალურ-ფსიქოლოგიური მხარე სუსტად აქვს განვითარებული ან აკლია საზოგადოებაში სათანადო ურთიერთობები, რომლებიც გამოიხატებიან სოციალურ და მორალურ ფასეულობებში, მოვალეობებში შრომასთან, ოჯახთან და ასე შემდეგ, რომლებიც ხშირად იცვლებიან ანტისოციალური ორიენტაციებით, ინდივიდუალიზმით, ეგოიზმით და ა.შ.

ანტისოციალური მიმართულების ხარისხის მიხედვით არსებობს სამი ტიპის რეციდივი და, აქედან გამომდინარე, რეციდივისტი.

1. ანტისოციალური - იგი მრავალრიცხოვანი არ არის, მაგრამ მეტად საშიშია. (პროფესიონალური რეციდივისტი, მრავალჯერ ცნობილი საშიშ ან განსაკუთრებით საშიშ რეციდივისტად). ამ ტიპის პიროვნებები სჩადიან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულობებს და ეწევიან დანაშაულებრივ ცხოვრებას.

2. ასოციალური - იგი შედარებით მრავალრიცხოვანია, რომლებსაც შეადგენენ არაერთხელ ნასამართლევი პირები და რომლებიც თავს არიდებენ საზოგადოებრივად სასარგებლო ურთიერთობებს. ამასთანავე არიან დეგრადირებულნი და დაკარგული აქვთ დადებითი ხასიათის სოციალური კავშირები და ა.შ.

3. სიტუაციური – ამ სახის რეციდივი ჩადენილია სიტუაციის ზეგავლენის ქვეშ, რომლებსაც არ გააჩნიათ მტკიცე მორალური პრინციპები და ა.შ.

ამრიგად, დანაშაულთა სიმრავლის ცოდნა აუცილებელია დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის, დანაშაულის პიროვნების დახასიათებისათვის და სასჯელის ზომისა და სახეობის განსაზღვრისათვის.

თავი VI.

დაუმთავრებელი დანაშაული.

დაუმთავრებელი დანაშაულია ისეთი დანაშაული, რომლის დროსაც პირის დანაშაულებრივი განზრახვის განხორციელებისას სუბიექტური მიზეზების გამო, დანაშაულებრივი შედეგი არ დადგა პირდაპირი თუ ირიბი მნიშვნელობით. არსებობს დაუმთავრებელი დანაშაულის სამი სახე: 1). დანაშაულის მზადება მუხ.18. 2) დანაშაულის მცდელობა მუხ.19. 3) დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება მუხ.21.

დაუმთავრებელი დანაშაულის სახეები თავიანთი შინაარსით უშუალო კავშირში არიან განზრახვი დანაშაულის განვითარების სტადიებთან, რომელსაც გააჩნია სამი სტადია: 1. მზადება. 2. მცდელობა (დამთავრებული და დაუმთავრებელი). 3. დამთავრებული დანაშაული. იმ შემთხვევაში, თუ განზრახვი დანაშაული ვერ ან არ განხორციელდა და არ დადგა დანაშაულებრივი შედეგი, მაშინ სახეზეა დაუმთავრებელი დანაშაული მზადების, მცდელობისა ან დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღებით.

როგორც წესი, განზრახვი დანაშაული ზშირად იწყება დანაშაულებრივი ჩანაფიქრის გამომქდავებით, მაგრამ იგი ჯერ კიდევ არ გადაზრდილა ქმედებაში და ასეთი „ლიტონი“ სიტყვა, ბუნებრივია არ ჩაითვლება, როგორც დანაშაულად, ასევე დასჯადად. ამიტომ, დანაშაულებრივი ჩანაფიქრი არ ჩაითვლება განზრახვი დანაშაულის განვითარების სტადიად. თუმცა იგი (არა როგორც სტადია) განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თანამონაწილეობით ჩადენილ დანაშაულში, როგორც წამქეზებლის როლში, ვინაიდან მის ჩანაფიქრს მიზანმიმართული ხასიათი ენიჭება მას შემდეგ, როდესაც იგი სხვა პირს წააქეზებს დანაშაულის ჩადენაში.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დანაშაულის მომზადების და მცდელობის სტადია გააჩნია მხოლოდ განზრახვი დანაშაულს. გაუფრთხილებლობით დანაშაულს და არაპირდაპირ ანუ ევენტუალურ განზრახვასაც კი არ გააჩნია დანაშაულის განვითარების სტადიები.

„1. დანაშაულის მომზადებად ითვლება დანაშაულის ჩადენისათვის პირობების განზრახ შექმნა“. მაგ. დანაშაულის ჩასადენად წინასწარ საშუალების ან იარაღის გამოძებნა თუ მომარჯვება, სხვა პირობების მოძებნა-დაყოლიება და ა.შ.

„2. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაწესებულია მხოლოდ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის-მომზადებისათვის.“ ამავე კოდექსის 56-ე მუხლით გათვალისწინებულია სასჯელის დანიშვნა დაუმთავრებელი დანაშაულის მომზადებისათვის, რომ:

„1. დაუმთავრებელი დანაშაულისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში მიიღება გარემოებანი, რომელთა გამოც დანაშაული ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი. 2. დანაშაულის მომზადებისათვის სასჯელის ვადა ან ზომა არ უნდა აღემატებოდეს დამთავრებული დანაშაულისათვის ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ყველაზე მაკაცრი სახის სასჯელის მაქსიმალური ვადის ან ზომის ნახევარს.“ ზოლო მე-8 მუხლის შესამე ნაწილი ზოგადად მიუთითებს იგივე შინაარსზე, რომ: „სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დანაშაულის მომზადებისათვის განისაზღვრება ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით, რომლითაც გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა დამთავრებულ დანაშაულისათვის ამ მუხლზე მითითებით.“

§2. მუხ.19. დანაშაულის მცდელობა.

სსკ-ს მეცხრამეტე მუხლის თანახმად: „1. დანაშაულის მცდელობად ითვლება განზრახი ქმედება, რომელიც თუმცა უშუალოდ მიმართული იყო დანაშაულის ჩასადენად, მაგრამ დანაშაული ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი.“

არსებობს მცდელობის ორი სახე: დამთავრებული და დაუმთავრებელი. დამთავრებულია მცდელობა, როდესაც დანაშაულის სუბიექტმა გააკეთა ყოველივე ის, რასაც იგი დანაშაულებრივი მიზნის მისაღწევად თვლიდა აუცილებელს, მაგრამ მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებისა და ნების გამო დანაშაულებრივი შედეგი არ დადგა. მაგ. დანაშაულის სუბიექტმა განიზრახა მეორე პირის მკვლელობა. წინასწარ დაგეგმილ ადგილას მივიდა, ჩაუსაფრდა მას და როგორც კი გამოჩნდა, დაუმიზნა თოფი, ხელი გამოჰკრა ჩახმანს, გაისროლა, მაგრამ ააცილა.

— დაუმთავრებელია მცდელობა, როდესაც დანაშაულის სუბიექტი შეუდგა დანაშაულებრივი განზრახვის შესრულებას, მაგრამ მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებისა და ნების გამო, ვერ შესძლო დანაშაულებრივი მიზნის მიღწევა. მაგალითად, მკვლელი ჩაუსაფრდა თავის მომავალ მსხვერპლს და მისი გამოჩენისთანავე თოფი დაუმიზნა, მაგრამ ვერ მოასწრო გასროლა, რადგან სამართალდამცავებმა იგი განაიარაღეს. ან კიდევ, დაუმიზნა, გამოსწია ჩახმაზი, მაგრამ ამ დროს გამვლელმა ხელი აუკრა ლულაზე და ტყვია პაერში წავიდა. ან კიდევ დაუმიზნა თოფი, გამოსწია ჩახმაზი და ტყვია არ გაეარდა და ა.შ.

ამ კოდექსის მე-19 მუხლის მე-2 ნაწილით: „სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა მცდელობისათვის განისაზღვრება ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით, რომლითაც გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა დამთავრებული დანაშაულისათვის.“ ხოლო ამავე კოდექსის 56-ე მუხლის მესამე ნაწილით: „დანაშაულის მცდელობისათვის სასჯელის ვადა ან ზომა არ უნდა აღემატებოდეს დამთავრებული დანაშაულისათვის ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ყველაზე მკაცრი სახის სასჯელის მაქსიმალური ვადის ან ზომის სამ-მეოთხედს. უვადო თავისუფლების აღკვეთა არ შეიძლება დაინიშნოს დანაშაულის მომზადებისათვის ან მცდელობისათვის.“

არსებობს, აგრეთვე, ორი სახის მცდელობა: 1) უეარგის ობიექტზე მცდელობა. 2.) მცდელობა უეარგისი საშუალებებით.

— უეარგის ობიექტზე მცდელობა გვაქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც დანაშაულის სუბიექტი უშუალოდ შეუდგა თავისი დანაშაულებრივი განზრახვის შესრულებას, მაგრამ დანაშაულებრივი შედეგი არ დადგა, ვინაიდან მან შეცდომა დაუშვა ხელყოფის ობიექტში. მაგალითად, მკვლელი საღამოს წინასწარ შერჩეულ ადგილას მივიდა, თოფი მოიმარჯვა და ესროლა სახლის აივანზე მძინარე ადამიანის საწოლს. მაგრამ ფაქტიურად აღმოჩნდა, რომ მან ადამიანი კი არა ძაღლი მოკლა, ვინაიდან სიბნელეში ვერ გაარჩია. ასეთი შემთხვევა კვალიფიცირდება ამავე კოდექსის 108-ე მუხლით და მუხ.17. განზრახ მკვლელობის მცდელობით.

— მცდელობას უეარგისი საშუალებებით აქვს ადგილი იმ შემთხვევაში, როდესაც მკვლელი უშუალოდ ახორციელებს თავის დანაშაულებრივ განზრახვას, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერ მიაღწია თავის მიზანს, ვინაიდან შეცდომა დაუშვა დანაშაულის ჩადენის საშუალებებში ან იარაღში. მაგალითად, მკვლელი ფიქრობს, რომ ღვინოში ჩაუყარა საწამლავე, მაგრამ ფაქტიურად აღმოჩნდა სხვა ფხვნილი ან პურის სოდა. ასეთი

შემთხვევაც კვალიფიცირდება 108-ე მუხლით და მუხ.17-ით. განზრახ მკვლელობის მცდელობით. სასჯელის დანიშვნისას სასამართლო ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ხასიათსა და ხარისხს, დანაშაულის განხორციელების მიზეზებსა და პირობებს, რომელთა გამოც დანაშაულებრივი განზრახვა ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი.

§3. დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება. (მუხ.21.)

თუ პირი დანაშაულის მომზადებისა და მცდელობის სტადიაზე იმყოფება და ნებაყოფლობით აიღებს ხელს დანაშაულებრივი ქმედების შემდგომი გაგრძელებისაგან, მაშინ იგი, როგორც წესი, არ დაისჯება. კანონმდებელი დანაშაულის სუბიექტს უტოვებს ე.წ. ოქროს ხიდს, რათა მან გამოიყენოს კანონით მინიჭებული შანსი და თავის ქმედებას არ მისცეს დამთავრების სახე. ამ ინსტიტუტს დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება ეწოდება.

ოცდამეერთე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „პირს არ დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თუ მან დანაშაულის დამთავრებაზე ნებაყოფლობით და საბოლოოდ აიღო ხელი.“ მაგალითად, მკვლელი ჩაუსაფრდა თავის მომავალ მსხვერპლს, დაუმიზნა თოფი, მაგრამ გადაიფიქრა მისი მკვლელობა. ან კიდევ, დაუმიზნა თოფი, მაგრამ დაინახა, რომ მსხვერპლს უკან ხტუნვა-ხტუნვით მოყვება მისი შვილი, რამაც აიძულა გადაეფიქრა მისი მკვლელობა ანუ ნებაყოფლობით ხელი აიღო დანაშაულის ბოლომდე მიყვანაზე. 1961 წლის სისხლის სამართლის კანონი ნებაყოფლობით ხელის აღებად თვლიდა მხოლოდ იმ მომენტს, როცა დანაშაულზე ხელის აღება გამომდინარეობდა უშუალოდ მისი ნებიდან. წინააღმდეგ შემთხვევაში კანონი არ უთვლიდა ნებაყოფლობით ხელის აღებად. გამონაკლისს შეადგენდა გაუპატიურება. იმისათვის, რომ შედეგი არ დამდგარიყო, ნებისმიერი ფაქტორი, მაგალითად მსხვერპლის ყვირილი, მუქარა, ხვეწნა-მუდარა, კარებზე კაკუნი და ა.შ. მოძალადეს ეთვლებოდა ნებაყოფლობით ხელის აღებად, თუ რა თქმა უნდა მის ქმედებაში სხვა დანაშაულის ნიშნებს არ ექნებოდა ადგილი. დღევანდელი მოქმედი კანონმდებლობა კი ნებისმიერ ფაქტორს, თუ მოვლენას მართებულად თვლის, ოღონდაც შედეგი არ დადგეს.

ამავე კოდექსის 21-ე მუხლის მე-2 პუნქტით: „პირს, რომელმაც ნებაყოფლობით აიღო ხელი დანაშაულის დამთავრებაზე, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში,

თუ მის მიერ ფაქტობრივად ჩადენილი ქმედება სხვა დანაშაულს წარმოადგენს.“ მაგალითად, პიროვნებამ განიზრახა მეორე პირის მკვლელობა. ამისათვის შეიძინა ცეცხლსასროლი იარაღი, მაგრამ მკვლელობა არ ჩაუდენია. იგი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებებაში არ მიეცემა მკვლელობის მომზადებისათვის, მაგრამ პასუხისმგებებაში მიეცემა ცეცხლსასროლი იარაღის უკანონო შეძენა-შენახვისათვის. (მუხ.236.). იმ შემთხვევაში, თუ მან შეძენილი იარაღიც ჩააბარა სამართალდამცავ ორგანოს, მაშინ იგი საერთოდ თავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან.

კანონმდებელმა იძენად გააფართოვა დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების ინსტიტუტი, რომ ამავე კოდექსის 21-ე მუხლის მესამე პუნქტით პასუხისმგებლობას არ აკისრებს: „დანაშაულის ორგანიზატორს, წამქეზებელსა და დამხმარეს აგრეთვე არ დაეკისრებათ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თუ ამსრულებლის მიერ დანაშაულის დაწყებამდე უარი თქვა შეესრულებინა შეპირებული ქმედება, ანდა ამსრულებლის მიერ დროულად შეატყობინეს ხელისუფლების ორგანოს, ანდა ამსრულებლის მიერ დანაშაულის დამთავრებამდე უკან დაიბრუნა დანაშაულის ჩასადენად იარაღი ან საშუალება, ან სხვაგვარად შეუშალეს ხელი ამსრულებელს ან სხვა თანამონაწილეს და ამით არ მისცეს დანაშაულის დამთავრების შესაძლებლობა.

3.4. თუ ორგანიზატორმა, წამქეზებელმა და ფსიქიკურმა დამხმარემ თავიანთი მოქმედებით ვერ შეძლეს თავიდან აეცილებინათ ამსრულებლის მიერ დანაშაულის დამთავრება, მაშინ მათ მიერ მიღებული ზომები სასამართლომ სასჯელის დანიშვნისას შეიძლება მიიჩნიოს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად.

3.5. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება აგრეთვე იმას, ვინც დანაშაულის შემადგენლობის შესაბამისი შედეგის განხორციელებისათვის ყველაფერი გააკეთა, რაც მასზე იყო დამოკიდებული, მაგრამ შემდეგ თავისი ნებაყოფლობითი ქმედებით თავიდან ააცილა ეს შედეგი.“

არის შემთხვევები, როდესაც დანაშაულის სუბიექტი დანაშაულზე ნებაყოფლობით იღებს ხელს დანაშაულის მცდელობის სტადიაზე, მაშინ როდესაც მცდელობა დამთავრებულია, მაგრამ ობიექტური მიზეზების გამო შედეგი არ დადგა. განვიხილოთ ისინი ასეთ მაგალითებზე: პიროვნებამ განიზრახა სეიფიდან ფული მოეპარა. წინასწარ განსაზღვრულ დროს მივიდა დანაშაულის ჩადენის ადგილას, გააღო საღაროს კარი, მაგრამ სეიფი ვერ გააღო და დაბრუნდა უკან. ამ

შემთხვევაში არ იქნება ნებაყოფლობით ხელის აღება დანაშაულზე, ვინაიდან მან შეაღწია იმ საცავში, სადაც სეიფი იდგა და ფული ინახებოდა. ე.ი. მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება ამ კოდექსის 177-ე მუხლის მესამე ნაწილის გ) ქვეპუნქტით — ქურდობა ბინაში, სადგომში ან საცავში უკანონო შეღწევით და მუხ. 19. — მცდელობა.

იგივე მაგალითი. ქურდი მივიდა სეიფთან, როგორც იქნა, გააღო, მაგრამ ფული არ აღმოჩნდა. გაბრაზებულმა სეიფის კარი მიაჯახუნა და წაიღა. ამ შემთხვევაში უკვე სახეზეა დამთავრებული დანაშაული — ქურდობა (მუხ.177.)

იგივე მაგალითი. ქურდმა ისე გააღო სალაროსა და სეიფის კარები და წაიღო ფული, რომ არავითარი ხელყოფის ნიშანი არ დაუტოვებია. მაგრამ სახლში მისვლისას ბევრი იფიქრა და ფული მეორე დღის სა-მუშაო დროის დაწყებამდე უკან მიიტანა. მოლარეს არავითარი ნიშანი და რაიმე ცვლილება არ აღმოუჩნია. ამ შემთხვევაში ნებაყოფლობით ხელის აღებას ადგილი არ აქვს. სახეზეა დამთავრებული დანაშაული, მაგრამ ადგილი აქვს ქმედით მონანიებას, რომელიც შეიძლება იქცეს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ ან გამომრიცხავ გარემოებად. ეს უკვე სასამართლოს პრეროგატივაა, თუ რა გადაწყვეტილებას მიიღებს.

შემდითი მონანიება — ამ შემთხვევაში სუბიექტი აცნობიერებს რა თავის ნამოქმედარს, თავისივე აქტიური მოქმედებითა და მცდელობით თავიდან იცილებს ან ვერ იცილებს დანაშაულებრივი განზრახვის დადგომას. მაგ. მკვლელმა თავის მტერს ღვინოში ჩაუყარა საწამლავი და მას რამდენიმე წუთის შემდეგ დაეწყო ტკივილები. მკვლელს შეეცოდა სასიკვდილოდ, გამოიძახა სასწრაფო დახმარება და აღმოუჩინა პირველადი დახმარება, რითაც გადაარჩინა იგი. ასეთი ქმედება არ გამორიცხავს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, მაგრამ ამსუბუქებს ან შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან. მუხ.20.

გულჯრფული მონანიება ასეთი სახის მონანიებას ადგილი აქვს სასამართლო პროცესზე, როდესაც განსასჯელი მართლაც გულწრფელად ინანიებს ჩადენილ დანაშაულს. ეს კი სასამართლოსთვის ხდება საფუძვლად, რათა მას შეუმსუბუქოს სასჯელი და ა.შ.

ზემოთ აღნიშნული დაუმთავრებელი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საკითხს განმარტავს ამავე კოდექსის მე-20 მუხლი: „პირს არ დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დანაშაულის მომზადებისათვის ან მცდელობისათვის, თუ მისი უმეცრების ან პიროვნული ნაკლის გამო დანაშაულის ჩასადენად

გამოყენებული საშუალებით არ შეიძლებოდა მიღწეულიყო შესაბამისი მართლსაწინააღმდეგო შედეგი.“ სწორედ ამავე კოდექსის 53-ე მუხლის შესაბამისად ნაწილით: „სასჯელის დანიშვნის დროს სასამართლო ითვალისწინებს დამნაშავეს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს. კერძოდ, დანაშაულის მოტივსა და მიზანს, ქმედებაში გამოვლენილ მართლსაწინააღმდეგო ნებას, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათსა და ზომას, ქმედების განხორციელების სახეს, ხერხსა და მათ საწინააღმდეგო შედეგს, დამნაშავეს წარსულ ცხოვრებას, პირად და ეკონომიკურ პირობებს, ყოფაცქვეას ქმედების შემდეგ, განსაკუთრებით მის მისწრაფებას, აანაზღაუროს ზიანი, შეურიგდეს დაზარალებულს.

თუ ამ კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლი ან მუხლის ნაწილი დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნად ითვალისწინებს შემამსუბუქებელ ან დამამძიმებელ გარემოებას, იგივე გარემოება სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში არ მიიღება.“

ამრიგად, დაუბთავრებელი დანაშაულის ადგილი სისხლის სამართლის თეორიაში მნიშვნელოვანია, რომელიც გვეხმარება დანაშაულის კვალით-კაციაში და პიროვნების მიმართ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხის განსაზღვრისათვის.

თემა VII.

დანაშაულის ამსრულებლობა და დანაშაულში თანამონაწილეობა.

§1. ცნება, ფორმები და სახეები.

დანაშაული შეიძლება ჩაიდინოს როგორც ერთმა პირმა ერთპიროვნულად, ასევე სხვა პირთა დახმარებითაც. იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთი პირი სხვა პირებთან ერთად და ერთობლივად სჩადის დანაშაულს, სახეზეა თანამონაწილეობა. მაგრამ თანამონაწილეობისათვის აუცილებელია, რომ დანაშაულიც განზრახ იყოს ჩადენილი და თანამონაწილეთა თითოეული წევრის განზრახი მონაწილეობაც მის ჩადენაში. სსკ-ს 23-ე მუხლის თანახმად: „დანაშაულში თანამონაწილეობა ნიშნავს ორი ან მეტი პირის განზრახ, ერთობლივ მონაწილეობას განზრახი დანაშაულის ჩადენაში.“

თანამონაწილეობის ობიექტური ნიშნები მოწმობენ იმას, რომ დანაშაულის ჩადენაში მონაწილეობს რამდენიმე დანაშაულის სუბიექტი და ამავე დროს თითოეული მათგანი მიზეზობრივ კავშირში იმყოფება თავიანთი ქმედებით გამოწვეულ დამდგარ დანაშაულებრივ შედეგთან.

თანამონაწილეობის სუბიექტურ ნიშნებს წარმოადგენს განზრახვა ე.ი. დანაშაულიც უნდა იყოს განზრახი და დანაშაულში ერთობლივი მონაწილეობაც – განზრახი.

თანამონაწილეობით ჩადენილი დანაშაული საზოგადოებისათვის წარმოადგენს მომეტებულ საფრთხეს, ვიდრე ერთი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაული, რადგან რამდენიმე პირის ერთად მოქმედება აადვილებს დანაშაულებრივი შედეგის დადგომას, რომელიც გამოირჩევა მძიმე სოციალური და სამართლებრივი შედეგებით. ამიტომაც კანონმდებელი თანამონაწილეობით ჩადენილ დანაშაულს განიხილავს, როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას, ასევე დანაშაულის მაკვალიფიკირებელ ნიშანს. კანონმდებლის ასეთი მკაცრი მიდგომა სამართლიანია კიდევ იმ კუთხით, რომ თანამონაწილეობის რომელიმე წევრმა უარი რომ განაცხადოს დანაშაულის ჩადენაში, დანაშაულს უმეტეს შემთხვევაში მაინც ჩაიდენენ თანამონაწილეობის სხვა წევრები და, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თანამონაწილეობით ჩადენილი დანაშაული გამოირჩევა სისასტიკით, დაუნდობლობით, ხელყოფის ობიექტის მაქსიმალური დაზიანებაგანადგურებით და ა.შ.

არსებობს თანამონაწილეთა ორი ფორმა: 1. მარტივი ანუ უბრალო. 2. რთული.

– მარტივია თანამონაწილეობა, როდესაც მასში ყველა მონაწილე ამსრულებელია. ამ ფორმას სხვაგვარად თანაამსრულებლობის ფორმაცაც უწოდებენ. არის მომენტები, როდესაც დანაშაულის ჩადენის ადგილას ხდება დანაშაულებრივი როლების სპონტანურად ანუ სახელდახელოდ განაწილება. ასეთ შემთხვევას ძირითადად ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც სხვა გარემოებები (მაგ. დროის ღეფიციტი, დანაშაულის სხვა სახის აღმოჩენა, ან მესაკუთრის მოულოდნელი ან მოსალოდნელი გამოჩენა და ა.შ.) განაპირობებენ დანაშაულის ჩადენის დაჩქარების პროცესს.

– რთულია თანამონაწილეობა, როდესაც ამსრულებლის გარდა მასში მონაწილეობენ სხვა პირებიც: ორგანიზატორი, წამქეზებელი და დამხმარე.

არსებობს თანამონაწილეობის კიდევ სამი ფორმა:

1. ორგანიზებული ჯგუფი შიკა.
2. დანაშაულებრივი შეიარაღებული ბანდა.
3. დანაშაულებრივი თანასაზოგადოება.

– სსკ-ს 27-ე მუხლით მოცემულია ჯგუფური დანაშაული, რომელიც საჭიროებს საკანონმდებლო დახვეწას, ვინაიდან მისი შინაარსი არ აკმაყოფილებს ანუ სრულყოფილ წარმოდგენას ვერ გვიქმნის ორგანიზებულ დანაშაულებზე, თუმცა კი ზოგადად ასახელებს მას. მაშასადამე, ამავე ნორმის პირველ პუნქტში მოცემულია თანამონაწილეობით ჩადენილი დანაშაული წინასწარ შეუთანხმებელი ფორმით: „დანაშაული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ მის განხორციელებაში წინასწარ შეუთანხმებლად ერთობლივად მონაწილეობდა ორი ან მეტი ამსრულებელი.“ მაგალითად, რკინიგზის სადგურში ღვას ხორბლით სავსე ვაგონები, სადამო ხანს ვაგონებთან მიიპარა პიროვნება, რომელმაც გახსნა ვაგონის ლუქი და დაიწყო ხორბლით ტომრების გაკვება. სხვა გამგლელმა პირებმა დაინახეს და დარწმუნდნენ, რომ შეიძლება მათაც მოეპარათ, მივიდნენ და დაიწყეს ტომრების გაკვება, რის შემდეგაც ყოველი მათგანი წავიდა თავისი გზით. მათი ქმედება კვალიფიცირდება სსკ-ს 177-ე მუხლით – ქურდობა. უნდა აღინიშნოს, სსკ-ს კერძო ნაწილის ნორმებში მოცემული არ არის დანაშაულის ჩადენა ჯგუფის მიერ წინასწარ შეუთანხმებლად, რაც იძლევა იმის საფუძველს, რომ აღნიშნულ მაგალითზე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაკვალიფიცირდეს არა როგორც ჯგუფური, არამედ როგორც ერთპიროვნულად ჩადენილი დანაშაული – ქურდობა.

– ამავე ნორმის მეორე პუნქტით: „დანაშაული ჯგუფის მიერ წინასწარ შეთანხმებითაა ჩადენილი, თუ მასში მონაწილენი წინასწარ შეკავშირდნენ დანაშაულის ერთობლივად ჩასადენად.“ მაგალითისათვის ავიღოთ პირველ პუნქტში მოყვანილი მაგალითი – ხორბლის ქურდობა. რკინიგზის დარაჯმა შეატყობინა თავის ახლობლებს, რომ ჩამომდგარა ხორბლით სავსე ვაგონები და მოეტანათ ტომრები და მანქანა ხორბლის მოსაპარად. მათაც მოიყვანეს მანქანა, დატვირთეს ხორბლით და დარაჯის ხელშეწყობით ხორბალი მოიპარეს. მათი ქმედება დაკვალიფიცირდება ქურდობით. 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ა) ქვეპუნქტით – წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ.

– მესამე პუნქტით: „დანაშაული ორგანიზებული ჯგუფის მიერაა ჩადენილი, თუ იგი განახორციელა პირთა მყარმა ჯგუფმა, რომლებიც წინასწარ შეკავშირდნენ რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად.“ მაგალითისათვის ავიღოთ მეორე პუნქტში მოყვანილი ხორბლის ქურდობა. მაშასადამე, აღნიშნულმა დარაჯის ახლობელთა ჯგუფის წევრებმა ერთი

წლის განმავლობაში დიდი რაოდენობით მოიპარეს ფქვილი, ზეთი, კარტოფილი და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები. მათი ქმედება დაკვალიფიცირდება ქურდობით 177-ე მუხლის მესამე ნაწილის ა) პუნქტით – ორგანიზებული ჯგუფის მიერ და ბ) პუნქტით დიდი ოდენობით. დარაჯის მაგალითზე მსგავს ქმედებებზე პასუხისმგებლობას განმარტავს 27-ე ნორმის მეოთხე პუნქტი: „ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ორგანიზებული ჯგუფის შექმნისათვის ან ხელმძღვანელობისათვის დაეკისრება იმას, ვინც შექმნა ასეთი ჯგუფი ან ხელმძღვანელობდა მას, მასვე დაეკისრება პასუხისმგებლობა ამ ჯგუფის მიერ ჩადენილი ყველა დანაშაულისათვის, თუ მათ მოიცავდა მისი განზრახვა. ორგანიზებული ჯგუფის სხვა მონაწილე პასუხს აგებს ჯგუფში მონაწილეობისათვის ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, აგრეთვე იმ დანაშაულისათვის, რომლის მომზადებაში ან ჩადენაშიც იგი მონაწილეობდა.“ აღნიშნული მაგალითი და მისი განმსაზღვრელი ნორმა ატარებს წმინდა ავტონომიურ ხასიათს და არა მისი სამართლებრივი გეოგრაფიის მასშტაბურობას, რომელიც მოითხოვს საკანონმდებლო დახვეწას.

§3. დანაშაულებრივი ბანდა.

დანაშაულებრივი ბანდა ეწოდება ჯგუფს, რომელიც შედგება ორი ან მეტი პირისაგან. წინასწარ ორგანიზებულად რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად და ამასთანავე შეიარაღებული. გარდა რაოდენობრივი მაჩვენებლისა, ბანდისათვის დამახასიათებელია ჯგუფის წევრთა მდგრადობა და შეკავშირება, შეიარაღება და თავდასხმის განხორციელების მიზანი. ბანდა, როგორც წესი, იქმნება მთელი რიგი თავდასხმებისათვის, მაგრამ გამორიცხული არაა მისი შექმნის შემთხვევითობა ერთი თავდასხმის ჩადენისათვის, თუ მისი მომზადებისათვის საჭიროა ამ ბანდის წევრთა დიდი ხნით ერთად დანაშაულებრივი საქმიანობა. დიდი ხნით ერთად საქმიანობა განსაზღვრავს ბანდის წევრთა ორგანიზაციულ-ტაქტიკურ კავშირს, რომელთა შორის გამოიყოფიან ბანდის მეთაურები და სხვა აქტიური მონაწილეები. პირთა ჯგუფის ცნობა, როგორც ბანდა, შეიძლება მაშინ, როცა იგი შეიარაღებულია. ბანდიტიზმის დახასიათებისათვის მნიშვნელობა არ აქვს იმ გარემოებას, როდესაც იარაღი აქვს ერთ ან რამდენიმე წევრს. აუცილებელია დადგინდეს, რომ ჯგუფის სხვა წევრებმა იცოდნენ თუ არა იარაღის ქონების შესახებ და რომ ეს იარაღი გამოყენებული უნდა ყოფილიყო თავდასხმისათვის.

შეიარაღებული ბანდის ორგანიზაცია ითვლება დამთავრებულ დანაშაულად მისი შექმნის მომენტიდან, რომელსაც გააჩნია თავდასხმის მიზანი. მნიშვნელობა არა აქვს, ბანდის წევრებმა მოასწრეს თუ არა დანაშაულის ჩადენა. თუ ბანდის შექმნა ვერ მოხერხდა, მაშინ სახეზე იქნება დანაშაულის ჩადენის მცდელობა.

ბანდაში მონაწილეობა ნიშნავს იმას, რომ მასში პიროვნების მონაწილეობა მიმართულია თავდასხმის მიზნის შესრულებისაკენ იმ შემთხვევაში, თუ პიროვნებამ თანხმობა მისცა ბანდაში შესვლისა, მაგრამ არ შეუსრულებია ბანდის არც ერთი ქმედება და მიზანი, მაშინ იგი არ ითვლება ამ ბანდის წევრად და მისი ქმედება დაკვალიფიცირდება, როგორც დანაშაულის დაფარვა (მუხ.375) ან დანაშაულის შეუტყობინებლობა (მუხ.376).

§4. დანაშაულებრივი თანასაზოგადოება

დანაშაულებრივი თანასაზოგადოება თანამონაწილეობის ერთ-ერთი ურთულესი ფორმაა, რომელიც ყალიბდება დამნაშავეთა განსაზღვრული, მტკიცედ და მყარად ორგანიზებული ფორმის კავშირებით. მათ გააჩნიათ დანაშაულობათა ჩადენის სისტემატური ხასიათი და კონსპირაციულობა, მათი ჩადენის გეგმა და მეთოდები, ფუნქციათა განაწილება და თანამონაწილეთა მიმართ საჭირო შემთხვევაში სადამსჯელო სანქციების გამოშვება და ა.შ. დანაშაულებრივი თანასაზოგადოებები გადაზრდილია ხელისუფლებაში სხვადასხვა მაფიოზური კლანებით. ისინი ღომინირებენ ეკონომიკის, ვაჭრობის, სოფლის მეურნეობის, განათლების, მედიცინის და სხვა სფეროებში. მათი დანაშაულებრივი მიღწევის ძირითად საშუალებად გამოკვეთილია: ტერორიზმი, რეკეტი, კორუფცია, ადამიანებითა და იარაღით ვაჭრობა, ნარკობიზნესი და სხვა.

აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი არ იძლევა შესაბამის წარმოდგენას ორგანიზებულ დამნაშავეობაზე, რაც ამცირებს სისხლისსამართლებრივი საშუალებების გამოყენებას მათ წინააღმდეგ.

§5. თანამონაწილეთა სახეები

სისხლის სამართლის კოდექსის 24-ე მუხლი განმარტავს თანამონაწილეთა სამ სახეს:

1. ორგანიზატორი. 2. წამქეზებელი. 3. დამხმარე.

— ორგანიზატორია ის, ვინც მოაწყო დანაშაულის ჩადენა ან ხელმძღვანელობდა მის განხორციელებას, აგრეთვე ის, ვინც შექმნა ორგანიზებული ჯგუფი ან ხელმძღვანელობდა მას.

– წამქეზებულია ის, ვინც დაიყოლია სხვა პირი განზრახი დანაშაულის ჩასადენად.

– დამხმარეა ის, ვინც ხელი შეუწყო დანაშაულის ჩადენას. დამხმარედ ითვლება აგრეთვე ის პირი, რომელიც დანაშაულის ჩადენამდე ჰპირდება თანამონაწილეთა სხვა წევრებს, დამალოს დამნაშავე ან დანაშაულის ჩადენის იარაღი და საშუალება, წაშალოს და გაანადგუროს დანაშაულის კვალი ან საგნები, მოპოვებული დანაშაულებრივი გზით.

არსებობს დამხმარის ორი სახე: 1. ფიზიკური. 2. ინტელექტუალური.

– ფიზიკური დამხმარეა პირი, რომელიც ამსრულებელს ფიზიკურად ეხმარება დანაშაულის ჩადენაში იარაღითა და სხვა საშუალებებით ან კიდევ თავიდან აცილებს დანაშაულის ჩადენის დაბრკოლებებსა და წინააღმდეგობებს.

– ინტელექტუალურია დამხმარე, რომელიც ამსრულებელს დანაშაულის ჩადენაში ეხმარება თავისი რჩევებითა და მითითებებით, განუმარტავს, თუ რა შეიძლება მოყვეს მის მიერ ჩადენილ დანაშაულს ან კიდევ, როგორ დაუსხლტეს პასუხისმგებლობას და ა.შ.

§6. დანაშაულის ამსრულებლობა.

თანამონაწილეობის აუცილებელ ნიშანს წარმოადგენს ამსრულებელი ე.ი. სადაც იგი არ არის, არც თანამონაწილეობაა და არც დანაშაული. სსკ-ს 22-ე მუხლით განმარტებულია, რომ: „ამსრულებელია ის, ვინც უშუალოდ ჩაიდინა დანაშაული ან სხვასთან (თანამსრულებელთან) ერთად უშუალოდ მონაწილეობდა მის ჩადენაში, აგრეთვე ის, ვინც დანაშაული ჩაიდინა სხვა ისეთი პირის მეშვეობით, რომელსაც ამ კოდექსის მიხედვით ასაკის, შეურაცხაობის ან სხვა გარემოების გამო არ დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.“ მაშასადამე, ვაგლებთ რა პარალელს ამსრულებელსა და დანაშაულის სუბიექტს შორის, დავინახავთ, რომ ნებისმიერი ამსრულებელი (გარდა შუალობითი ამსრულებლისა ან ე.წ. ცოცხალი იარაღისა) დანაშაულის სუბიექტია, მაგრამ ნებისმიერი დანაშაულის სუბიექტი პირდაპირი გაგებით შეიძლება არ იყოს ამსრულებელი. პირიქით, იგიც შინაარსობრივად ამსრულებელ-სუბიექტია, მაშინ როდესაც ერთპიროვნულად ე.ი. თანამონაწილეთა გარეშე სჩადის დანაშაულს, მაგრამ თანამონაწილეობის ფორმით ჩადენილი დანაშაულის დროს საუბარი მიდის როლებრივ პრინციპზე ანუ ეის რა სოციალური, თუ სამართლებრივი სტატუსი და როლი აკისრია და აკავშირებს დანაშაულებრივ შედეგთან. ასეთი მიდგომა და

პრინციპი არსებობს მაშინაც, როდესაც საკმე გვაქვს ამსრულებლის ექსცესთან, რადგან ეს გაუთვალისწინებელი და მოულოდნელი დანაშაულებრივი შემთხვევა შემდეგი ლოგიკური შედეგია თანამონაწილეთა საერთო განზრახვისა, მაგრამ მისი უშუალო სუბიექტ-ამსრულებელი მხოლოდ დანაშაულის იგივე ამსრულებელია. ამიტომ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება მხოლოდ მას.

ამსრულებლის ექსცესი

სსკ-ს 26-ე მუხლით: „ამსრულებლის ექსცესი ნიშნავს ამსრულებლის მიერ ისეთი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენას, რომელიც არ მოიცავდა სხვა თანამსრულებლის ან თანამონაწილის განზრახვას. ამსრულებლის ექსცესისათვის სხვა თანამსრულებელს ან თანამონაწილეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება.“ მაგ. თანამონაწილეებმა (რთული ფორმა) განიზრახეს გაექურდათ მოქალაქის ბინა. ამსრულებელი ორგანიზატორის მიერ დაგეგმილი პირობით მივიდა აღნიშნულ მისამართზე გასაქურდად. მან იცოდა, რომ დათქმულ დროს სახლში არავინ უნდა ყოფილიყო. შეაღწია რა მან ბინაში წინასწარ მომარჯვებული საშუალებით, აღმოჩნდა, რომ სახლში ოჯახის რომელიმაც წევრი სამსახურიდან ადრე დაბრუნებულა. მაშასადამე, ყველა იმის ჩადენილი ქმედება, რასაც მოყვება, ქურდობის გარდა, წარმოადგენს ამსრულებლის ექსცესს. მაშასადამე, იგი დაისჯება როგორც ქურდობის, ასევე მარცვისა და ყაჩაღობისათვის, ვინაიდან მისი ქმედება გადაიზარდა სხვისი ნივთის აშკარა, ღია დაუფლებაში, რითაც მესაკუთრის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას თავისი დანაშაულებრივი ქმედებითა და მუქარით მიაყენა უშუალოდ ზიანი, ან დააყენა ზიანის ან ზარალის საფრთხის მიყენების ქვეშ. დანარჩენი თანამონაწილეები დაისჯებიან მხოლოდ ქურდობის მცდელობისათვის, რადგან მათი განზრახვა მიმართული იყო დამთავრებული შედეგისაკენ.

კანონმდებელი თანამონაწილეობის სხვა წევრებს: ორგანიზატორს, წამქეზებელს და დამხმარეს არ აკისრებს პასუხისმგებლობას სსკ-ს 21-ე მუხლის მე-3 პუნქტით, თუ ისინი ნებაყოფლობით უარს იტყვიან დაგეგმილი დანაშაულის ჩადენაზე და დანაშაულის დაწყებამდე უკან დააბრუნებენ დანაშაულის ჩადენის იარაღსა და საშუალებას, დროულად შეატყობინებენ ხელისუფლების ორგანოებს და ან კიდევ სხვაგვარად ხელს შეუშლიან და არ მისცემენ დანაშაულის დამთავრების შესაძლებლობას და ა.შ. იმ შემთხვევაში, თუ მათ ყოველივე სცადეს,

მაგრამ მაინც დადგა დანაშაულებრივი შედეგი, მაშინ ამავე ნორმის მე-4 პუნქტის თანახმად, სასამართლომ სასჯელის დანიშვნისას შეიძლება ეს გარემოება მიიჩნიოს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად.

§7. შუალობითი ამსრულებელი

სისხლის სამართლის თეორიაში არსებობს ისეთი ცნება, როგორიცაა შუალობითი ამსრულებელი. ე.ი. ნებისმიერი პირი, რომელიც უშუალო ამსრულებლის სანაცვლოდ ანუ მაგივრად სჩადის დანაშაულს. ზოგიერთ შემთხვევაში ასეთ პირს სხვაგვარად „ცოცხალ იარაღს უწოდებენ.“ ცოცხალ იარაღად შეიძლება გამოყენებული იყოს მცირეწლოვანი ბავშვი. მაგალითად, უშუალო ამსრულებელმა სხვისი ნივთის მოპარვისათვის ფანჯრის პატარა სარკმელში გადასვა ბავშვი და ამ საშუალებით ჩაიდინა ქურდობა. გარდა ამისა, არის შემთხვევები, როდესაც შუალობით ამსრულებელს ფსიქიკური ან ფიზიკური მუქარით ჩაადენინებს იმ დანაშაულს, რომლის ჩადენაც თვითონ განიზრახა ან დაავალა ორგანიზატორმა. ამ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შუალობითი ამსრულებლის მიმართ განისაზღვრება იმ პრინციპით, თუ რამდენად რეალური იყო ფიზიკური თუ ფსიქიკური მუქარა უშუალო ამსრულებლის მხრიდან. სასამართლომ შესაძლებელია დააკისროს პასუხისმგებლობა შუალობით ამსრულებელს, თუ მუქარა რეალური არ იყო. ამ და სხვა ყველა შემთხვევაში პასუხისმგებლობა ეკისრება უშუალო ამსრულებელს.

ამავე კოდექსის 25-ე მუხლის მე-6 პუნქტის თანახმად: „ისეთ დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის, რომლის ამსრულებელი შეიძლება იყოს ამ კოდექსით გათვალისწინებული შესაბამისი დანაშაულის სპეციალური სუბიექტი, პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება, როგორც ორგანიზატორს, წამქეზებელს, ან დამხმარეს.“ ზოლო მეშვიდე პუნქტის მეორე ქვეაზაცით დანაშაულის მომზადებისათვის ეკისრება პასუხისმგებლობა იმას, ვინც ვერ შეძლო სხვა პირის დაყოლიება დანაშაულის ჩასადენად.

§.8. დანაშაულთან შემხმობლობა.

გარდა ზემოთ აღნიშნული თანამონაწილეთა სახეებისა, არსებობენ ისეთი სახის პირები, რომლებიც თავიანთი მოქმედებით თუ უმოქმედობით, როგორც დანაშაულებრივი შედეგის დადგომის, ასევე მათი თავიდან

აცილების საკითხებში იღებენ მონაწილეობას. ასეთ სახეებს წარმოადგენენ: 1. დაფარვა. 2. შეუტყობინებლობა. 3. მიმნებლობა.

დაფარვა

დამნაშავის, აგრეთვე დანაშაულის კვალის ან დანაშაულებრივი გზით ნაშოენი საგნების, ან დანაშაულის ჩადენის იარაღებისა და საშუალების დაფარვა, რაც წინასწარ შეუპირებული იყო, ღგება პასუხისმგებლობა სსკ-ს 375 მუხლით (დანაშაულის დაფარვა). დანაშაულის დაფარვისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ ეკისრება იმას, ვინც წინასწარ შეუპირებლად დაფარა ახლო ნათესავის დანაშაული. დამნაშავის ახლო ნათესავები არიან: პაპა, ბებია, ღელა, მამა, ღა, ძმა.

შეუტყობინებლობა

ძველი კანონი მას იცნობდა, როგორც დანაშაულის განუცხადებლობას. მოქმედი კანონით დანაშაულის შეუტყობინებლობა იმის მიერ, ვინც ნამდვილად იცის, რომ მზადდება განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. დანაშაულის შეუტყობინებლობა ისჯება სსკ-ს 376 მუხლით. „ადამიანის ჯანმრთელობისათვის ან ზღვის ცოცხალი ორგანიზმისათვის მავნე ნივთიერების, ანდა სხვა ნარჩენის ან მასალის ზღვაში ჩაყრის შესახებ შეუტყობინებლობა იმ თანამდებობის პირის მიერ, რომელსაც ეს ევალება“ – ისჯება სსკ 294-ე მუხლით.

მიმნებლობა

მიმნებლობის ამ სახეს ძველი კანონი არ იცნობდა. მოქმედი კანონი სახელობით არ მოიხსენიებს მიმნებლობას, მაგრამ სსკ-ს კერძო ნაწილის მრავალ ნორმაში იგი მინიშნებულია. მაგალითად მუხ.128 – განსაცდელში მიტოვება, მუხ.129 – დაუხმარებლობა, მუხ.130 – ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება, მუხ.279 – გემის კაპიტნის მიერ განსაცდელში მიტოვება, მუხ.391 – დასაღუპად განწირული სამხედრო ზომადლის დატოვება. მიმნებლობის ტიპური მაგალითია პოლიციელის უმოქმედობა, როდესაც მის სამუშაო უბანში წარმოიშვა კონფლიქტი და მან არავითარი ზომები არ მიიღო კონფლიქტის აღსაკვეთად და თვითონაც ზურგი აქცია, მიიმაღა, რის შედეგადაც დანაშაული მოხდა.

მართლწინააღმდეგობის გამოპრიცხველ გარემოებას წარმოადგენს ყველა მართლზომიერი გარემოება, ე.ი. გარემოება შეიძლება იყოს მართლზომიერი ან მართლსაწინააღმდეგო. სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობებში სხვა გარემოება არ არსებობს, მაგრამ რომ არსებობდეს, მას სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობა არ ექნება, რადგანაც გარემოების სისხლისსამართლებრივი შეფასებისათვის აუცილებელი და საკმარისია ამ ორი ურთიერთ გამოპრიცხავი გარემოებებიდან ერთ-ერთის არსებობის ფაქტის დადგენა. მათ შორის ერთ-ერთის არსებობა თავისთავად გამოპრიცხავს მეორის არსებობას. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ქმედება შეიძლება იყოს ან მართლზომიერი, ე.ი. არადანაშაულებრივი, ან მართლსაწინააღმდეგო — დანაშაულებრივი.

საქართველოს სსკ-ს მე-8 თავი ითვალისწინებს ისეთ გარემოებებს, რომლებიც საერთოდ გამოპრიცხავენ ქმედების მართლწინააღმდეგობას, ე.ი. დანაშაულებრივობას ან ამსუბუქებენ პასუხისმგებლობას. ლაპარაკია არა ნებისმიერ ქმედებაზე, არამედ, დანაშაულებრივ, სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის რომელიმე მუხლით ~~მისი ნაწილით~~ ან პუნქტით გათვალისწინებულ ქმედებაზე, ე.ი. ქმედებაზე, რომელიც წარმოადგენს დანაშაულს, თუკი იგი ჩადენილი იქნება სსკ-ს მე-8 თავში გათვალისწინებულ გარემოებათა არარსებობის შემთხვევაში. საქართველოში ამჟამად მოქმედ სს კოდექსში დასახელებულია სულ ოთხი ასეთი გარემოება. ესენია აუცილებელი მოგერიება (მუხლი 28), დანაშაულის შეპყრობა (მუხლი 29), უკიდურესი აუცილებლობა (მუხლი 30), მართლზომიერი რისკი (მუხლი 31), გარდა ამისა, 32-ე მუხლი მიუთითებს: „მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ამ კოდექსით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩაიდენს სხვა ისეთი გარემოების არსებობისას, რომელიც თუშვას ამ კოდექსში სახელდებით არ არის მოხსენიებული, მაგრამ საცესებით აკმაყოფილებს ამ ქმედების მართლზომიერების პირობებს“.

კანონის ასეთი დეფინიციიდან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ კანონმდებელი უშვებს მართლწინააღმდეგობის გამოპრიცხავი ისეთი გარემოებების არსებობასა და მათი გამოყენების შესაძლებლობას, რომლებიც კანონით გათვალისწინებული არ არის, მაგრამ აკმაყოფილებს ქმედების მართლზომიერების პირობებს. ასეთი საკანონმდებლო გადაწყვეტილება შეიძლება ითქვას, ანალოგიით კანონის გამოყენების დაშვება

ეჭვმიტანილის, ბრალდებულისა და განსასჯელის სასარგებლოდ. ასეთ შემთხვევაში საერთოდ ადამიანის სასარგებლოდ ანალოგიით კანონის გამოყენებაზე საუბარი არ იქნება სწორი, რადგანაც დაზარალებულიც, რომლის ინტერესებსაც იცავს კანონი, ადამიანია, რომლისთვისაც ამ ანალოგიას არავითარი სიკეთე არ მოაქვს. მიგვაჩნია, რომ ამ საკითხზე საკანონმდებლო გადაწყვეტილება უფრო ობიექტური იქნებოდა, კანონის ანალოგიით წესის გამოყენება რომ დაეშვა კანონმდებელს არა მარტო ეჭვმიტანილის, ბრალდებულისა და განსასჯელის სასარგებლოდ, არამედ, იგივე გავრცელებინა დაზარალებულისა და სხვა პირების, საერთოდ ადამიანის მიმართაც. ამ მოსაზრების დასასაბუთებლად საკმარისია ის, რომ კანონი მიიღება კანონით დასაცავი ობიექტის დაცვის მიზნით და არა უდანაშაულო პირის დასჯის მიზნით, სისხლის სამართლის კანონი ითვალისწინებს სასჯელს, მაგრამ არა ყველას მიმართ, ე. ი. მხოლოდ იმ პირის მიმართ, რომელიც მართლსაწინააღმდეგოდ ხელყოფს კანონით დაცულ ობიექტს. სწორედ აქედან გამომდინარეობს ის პრინციპი, რომ სასამართლომ ჯერ უნდა სცნოს განსასჯელი დამნაშავედ და შემდეგ დაუნიშნოს მას სასჯელი.

ქვემოთ განვიხილავთ სს კოდექსით გათვალისწინებულ მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებებს ცალ-ცალკე, მათ შორის პირველია აუცილებელი მოგერიება. თანახმად სსკ 28-ე მუხლის პირველი ნაწილისა, აუცილებელი მოგერიება არის მომგერიებლის მიერ თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად ამ სიკეთის მართლსაწინააღმდეგოდ ხელყოფის დაზიანება ხელყოფისას.

დაზიანების არავითარ შეზღუდვაზე კანონში მითითება არ არის, ე.ი. ის შეუზღუდავია.

თანახმად ამავე მუხლის მეორე ნაწილისა, ნებისმიერ პირს აუცილებელი მოგერიების უფლება აქვს მიუხედავად იმისა, შეუძლია თუ არა მას თავიდან აიცილოს მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა ან საშველად მოუხმოს სხვას.

ეს მიუთითებს იმაზე, რომ მომგერიებელს უფლება აქვს დააზიანოს ხელყოფი იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მას მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან სამართლებრივი სიკეთის დაცვის სხვა საშუალებაც გააჩნია.

ამავე 28-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ხელყოფის დაზიანება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფით, წართმეული ქონების ან სხვა სამართლებრივი სიკეთის დასაბრუნებლად, მართლზომიერია იმ შემთხვევაშიც, თუ ეს მოხდა უშუალოდ ხელყოფის ხელში. ამ სიკეთის გადასვლის თანავე და მისი დაუყოვნებლივ უკან დაბრუნება ჯერ კიდევ შეიძლებოდა.

ამ შემთხვევაში, ჩემი აზრით, სიტყვა „დაუყოვნებლივ“ კანონის არსიდან გამომდინარე, უნდა იქნეს გაგებული, როგორც უწყვეტი ქმედება, დაწყებული ხელყოფისაგან დაცვის პროცესში ან მაშინვე, მის შემდეგ მიმართული მართლსაწინააღმდეგოდ წართმეული სამართლებრივი სიკეთის აუცილებელი მოგერიების გზით დაბრუნებისაკენ. კანონის მოთხოვნიდან გამომდინარე, ამ შემთხვევაში დაყოვნება, ჩემი აზრით, არ უნდა მოხდეს მოგერიების დაწყებამდე, ე.ი. სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად მართლსაწინააღმდეგო ხელმოყოფისათვის ზიანის მიყენებით ობიექტის დაცვის შესაძლებლობა არ უნდა იყოს დაკარგული. მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული ისიც, რომ მესაკუთრეს ან კანონიერ მფლობელს ყოველთვის აქვს უფლება ფლობდეს თავის ან კანონიერად მიღებულ სხვის ქონებას და დაიცვას იგი მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან, ხოლო წამრთმევს ამის უფლება არა აქვს. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დანაშაულებრივი ხელყოფის დამთავრება ქონების წართმევის შემთხვევაში არ წარმოადგენს აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების უფლების დაკარგვის საფუძველს. მაგალითად, ავტობუსში ა-მ ჯიბიდან მოპარა ფული ბ-ს. ბ-მ იგრძნო ეს, დაიჭირა ა და ახრჩობდა მას ა-მ მოასწრო დამახება ნ-სათვის, დაუბრუნე ფულიო. ნ-მ ფული დაუბრუნა ბ-ს. გაირკვა, რომ ა-ს ბ-ს ჯიბიდან ამოღებისთანავე გადაუცია ფული ნ-სთვის. ამ შემთხვევაში ქურდობა დამთავრებული იყო, მაგრამ ბ-ს მოქმედება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს არ გასცილებია.

ქმედება ყველა შემთხვევაში აუცილებელ მოგერიებად, მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებად უნდა ჩაითვალოს, თუ არ არის დარღვეული კანონით დადგენილი მართლზომიერების პირობები. სსკ 28-ე მუხლის 1-3 ნაწილებით დადგენილია აუცილებელ მოგერიების მართლზომიერების შემდეგი პირობები.

1. აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენებას ადგილი უნდა ექნეს იმ სიკეთის დასაცავად, რომელსაც იცავს სისხლის სამართლებრივი ნორმა.

2. ის ქმედება, რომლის საწინააღმდეგოდაც გამოყენებული იქნა აუცილებელი მოგერიების აქტი, უნდა იყოს გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსით.

3. აუცილებელი მოგერიების აქტი უნდა იქნას გამოყენებული მხოლოდ იმ პირის მიმართ, რომელიც მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფას ახორციელებს, როდესაც ხელმოყოფი აზიანებს ან სპობს კანონით დაცულ სიკეთეს (დასაცავ ობიექტს). ე.ი. ამ აქტის გამოყენებას უნდა ჰქონდეს ადგილი დანაშაულის ჩადენის პროცესში მისი დაწყებიდან ან დაწყების

გარდუქალობის მომგერიებლის მიერ რეალურად შერჩევის მომენტიდან-
დამთავრებამდე.

4. აუცილებელი მოგერიების უფლება აქვს ნებისმიერ ადამიანს.
არავინ არის ვალდებული აიცილოს დანაშაულებრივი ხელყოფა გაქცევი-
თ ან საშველად სხვა პირთა მოხმობით.

5. ხელმოყვის დაზიანება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფით წარ-
თმეული ქონების ან სხვა სამართლებრივი სიკეთის დასაბრუნებლად
მართლზომიერია იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ეს მოხდა უშუალოდ
ხელმოყვის ხელში ამ სიკეთის გადასვლისთანავე და მისი უკან დაბ-
რუნების შესაძლებლობა ამოწურული არ იყო. ეს იმას ნიშნავს, რომ
მომგერიებელს უფლება აქვს გააგრძელოს მოგერიება მანამ, სანამ ეს
საჭირო იქნება წართმეული სამართლებრივი სიკეთის დასაბრუნებლად.
მაგალითად, ვთქვათ თბილისიდან ადამიანის გამტაცებლებს გატაცებულის
გათავისუფლების მიზნით გამოედევნა პოლიციის მუშაკი ან სხვა პირი,
რომელმაც გამტაცებელთა სიცოცხლის მოსპობით პანკისის ხეობის
მისადგომებთან შეძლო გატაცებულის გათავისუფლება. ეს და სხვა
ანალოგიური მოქმედება, ჩემი აზრით, მართლზომიერად უნდა ჩაითვალოს
არა მარტო ადამიანის გატაცების შემთხვევაში, არამედ უფრო ნაკლებად
მნიშვნელოვანი ობიექტის ხელყოფის შემთხვევაშიც.

6. მართლსაწინააღმდეგო ხელმოყვისათვის მართლზომიერი ზიანის
მიყენების ფარგლები შეზღუდული არ არის. იგი მოიცავს ხელმოყვის,
როგორც წესი, თავდამსხმელის სიცოცხლის მოსპობასაც. მართალია,
დაზიანებასა და მოსპობას შორის არის განსხვავება, მაგრამ შეუზღუდავი
დაზიანება კანონიდან გამომდინარე, ამ შემთხვევაში, ჩემი აზრით,
ხელმოყვის სიცოცხლის მოსპობამდე შეიძლება გაგრძელდეს.

7. აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენება მართლზომიერად
მოქმედის საწინააღმდეგოდ დაუშვებელია.

8. სიკეთე, რომლის დაცვის ნიშნითაც გამოყენებულია აუცილებელი
მოგერიების აქტი, უნდა ეკუთვნოდეს მომგერიებელს ან სხვა ნებისმიერ
პირს.

ეს რვა პირობაა დადგენილი აუცილებელი მოგერიების მართლზომი-
ერებისათვის სსკ 28-ე მუხლის 1-3-ე ნაწილებით. აღნიშნულიდან გამომ-
დინარე, ამ პირობიდან ყველა თუ დაცულია, მართლზომიერ მოქმედებას-
აუცილებელ მოგერიებას აქვს ადგილი. მაგრამ განსახილველი მუხლიდან
გამომდინარე, ამ პირობებიდან ნაწილის ან მთლიანად დარღვევა არ
წარმოადგენს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას. ამ
პირობებიდან ერთ-ერთის დარღვევის შემთხვევაში სსკ 113-ე და 122-ე

მუხლებით გათვალისწინებული სამი დანაშაულიდან (მეტს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით სსკ არ ითვალისწინებს) არც ერთი სახეზე არ შეიძლება იყოს, რადგანაც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების არსის საკანონმდებლო განმარტება ამის საფუძველს არ იძლევა. კერძოდ, სსკ 28-ე მუხლის მე-4 ნაწილი მოუთითებს: “აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება ნიშნავს მომგერიებლის მიერ თავდაცვის აშკარა შეუსაბამობას მასზე თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან”.

აქედან გამომდინარეობს შემდეგი დასკვნები: 1. აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას შეიძლება ადგილი ექნეს მხოლოდ მომგერიებელზე თავდასხმის შემთხვევაში. 2. აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების არსი შეიძლება გამოინატოს მომგერიებლის მოქმედებით და მხოლოდ თავდამსხმელის საწინააღმდეგოდ. 3. მომგერიებლის მოქმედება აშკარად შეუსაბამო უნდა იყოს თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან, ე.ი. თავდასხმის ხასიათი აშკარად ისეთი უნდა იყოს, რომ მნიშვნელოვან ზიანს არ აყენებდეს მომგერიებელს, რის გამოც თავდასხმის საშიშროება არ უნდა იძლეოდეს აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების საფუძველს.

ასეთი დასკვნების გაკეთების საფუძველს იძლევა სსკ 28-ე მუხლის ანბანური აზრი, კერძოდ:

1. მას, ვინც თავს ესხმის ვინმეს ან რამეს, ეწოდება თავდამსხმელი. ამ მუხლში მხოლოდ ერთხელ, მე-4 ნაწილში, რომელიც იძლევა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების განმარტებას, გამოყენებულია სიტყვა: „თავდასხმა“ ნათესაობით ბრუნვაში, რომელიც შეიძლება ჩაიდინოს მხოლოდ თავდამსხმელმა.

2. სიტყვები — თავდასხმა და ხელყოფა, თავდამსხმელი და ხელმყოფი სინონიმებს არ წარმოადგენენ.

3. სიტყვა — ხელყოფა უფრო ვრცელი შინაარსისაა და მასში შეიძლება მოთავსდეს თავდასხმაც, მაგრამ თავდასხმა შეიძლება იყოს ხელყოფის ერთ-ერთი სახე, რომელიც მისი სხვა სახეებისაგან განსხვავდება.

4. განსახილველი მუხლის 1-3-ე ნაწილებში, სადაც აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებზეა მითითება, სამ-სამჯერ იყენებს კანონმდებელი სიტყვებს ხელყოფა და ხელმყოფი. მხოლოდ მე-4 ნაწილში, რომელიც ადგენს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების კრიტერიუმს (მომგერიებლის მოქმედება, რომელიც აშკარად არ შეესაბამება მასზე განხორციელებული თავდასხმის ხასიათსა

და სამიშროებას), არ შეიძლება ტექსტის შემდგენის უბრალო შეცდომად ჩაითვალოს და ასედაც რომ იყოს, მაინც იგი დაკანონებულია და აუცილებელი მოგერიების ფარგლების შესაძლებლობას უშვებს მხოლოდ მომგერიებელზე თავდასხმის შემთხვევაში მხოლოდ მომგერიებლის მხრიდან და მხოლოდ თავდამსხმელის მიმართ.

5. სსკ 28-ე მუხლის 1-3-ე ნაწილები მიუთითებენ მხოლოდ აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებზე, მის ნიშნებზე, ე.ი. აღწერენ, ახასიათებენ მართლზომიერ, არადანაშაულებრივ მოგერიებას, ხოლო ამავე მუხლის მე-4 ნაწილი განსაზღვრავს მხოლოდ დანაშაულებრივი მოგერიების ნიშნებს.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარეობს დასკვნა იმის შესახებ, რომ სსკ 28-ე მუხლით განსაზღვრულია მართლზომიერი და არა მართლზომიერი ანუ დანაშაულებრივი მოგერიება. თუ მოგერიებისას დაცულია ამ მუხლის 1-3-ე ნაწილებით გათვალისწინებული ყველა პირობა, სახეზე არ არის არცერთი დანაშაული და სახეზეა მხოლოდ მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოება – აუცილებელი მოგერიება. აღნიშნული პირობების დარღვევა არ იძლევა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას. იგი შეიძლება არ იყოს დანაშაული ან შეიძლება იყოს დამოუკიდებელი დანაშაული. გააჩნია კონკრეტულ ვითარებას. კერძოდ, სსკ 28-ე მუხლიდან გამომდინარე, არ მოგვცემს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას არასამართლებრივი სიკეთის დასაცავად ამ სიკეთისთვის ხელმყოფის დაზიანება ან სამართლებრივი სიკეთის დაცვა ისეთი ქმედებით, რომელიც სს კოდექსით არ არის გათვალისწინებული. ასევე აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში ისეთი პირის დაზიანება, რომელიც მართლწინააღმდეგო ხელყოფასთან არ არის დაკავშირებული, არ წარმოადგენს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას. ანალოგიურად არ იძლევა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას 28-ე მუხლში მითითებული მართლზომიერების სხვა პირობების დარღვევა.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება განსახილველი მუხლის 1-3-ე ნაწილებით გათვალისწინებული მოქმედებისაგან განსხვავებული, არამართლზომიერი, დასჯადი მოქმედებაა. იგი ცალკეა გათვალისწინებული ამავე მუხლის მე-4 ნაწილით და ამიტომ, როდესაც გასარკვევია საკითხი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების თაობაზე, ქმედების დამკვალიფიცირებელმა უნდა გამოიყენოს ამავე მუხლის მე-4 ნაწილის მოთხოვნები და ამ ნაწილით გათვალისწინებული ნიშნები. რაც შეეხება ამ მუხლის 1-3-ე ნაწილებით დადგენილ პირობებს,

სსკ 28-ე მუხლის შინაარსის ერთობლიობიდან გამომდინარე, მათი გამოყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ მართლზომიერი აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების შემთხვევაში. მუხლის ეს ნაწილები ითვალისწინებენ ზიანის მიყენებას არა მხოლოდ თავდაშსმელისათვის, არამედ სამართლებრივი სიკეთის ნებისმიერი ხერხით ხელმყოფისათვის. კანონში მითითებაა იმაზეც, რომ ზიანის მიყენება მართლზომიერია მაშინ, როდესაც მას ადგილი ჰქონდა ხელყოფისას, ე.ი. დანაშაულის დაწყებიდან დამთავრებამდე, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ხელმყოფმა ჯერ უნდა შეასრულოს დანაშაულებრივი ქმედების აღსრულების ნაწილი და შემდეგ წარმოიშობა აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების უფლება. ასეთი აზრი მცდარია, რადგანაც აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენება შეიძლება მხოლოდ განზრახვი დანაშაულის განმხორციელების წინააღმდეგ და ყველა განზრახვი დანაშაული იწყება მზადებით, მზადება დასჯადია თუ არა, ამას კონკრეტულ შემთხვევაში აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენებისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, თუ შეიქმნა ისეთი სიტუაცია, რომ დანაშაულებრივი ხელყოფის მყისვე დაწყების და განხორციელების გარდუვალობა სახეზეა, დაცვის ღონისძიებათა დაყოფნა წამგებიან პოზიციაში ჩააყენებს დაცვის მხარეს, მომგერიებელს შეუძლია არ დაელოდოს მოწინააღმდეგე მხარის მიერ განზრახვის ბოლომდე რეალიზებას. მაგ., თუ დაიწყო დანის, ან სხვა იარაღის მომარჯვება, საჭირო არ არის ლოდინი არც დანისა და პისტოლეტის გამოყენებამდე და არც მომარჯვების დამთავრებამდე.

შეიძლება განსხვავებული აზრი წარმოიშვას ჯანმრთელობის დაზიანებისა და სიცოცხლის მოსპობის თაობაზე სსკ 28-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან გამომდინარე, მაგრამ აღნიშნულ კანონში მითითებული დაზიანება მოიცავს სიცოცხლის მოსპობასაც და ეს დასკვნა საკმარისად დასაბუთებულია:

1) მთელი საბჭოური პერიოდისა და მის შემდგომი სასამართლო საგამომიებო პრაქტიკით.

2) მოქმედ კანონში ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე დაზიანების მართლზომიერებაზე მითითებით.

3) დაზიანების შეზღუდვით არა აუცილებელი მოგერიების პირობებში, არამედ უკიდურესი აუცილებლობის პირობებში (მუხ. 30-ე)

4) სსკ 28-ე მუხლის მე-4 ნაწილით ხელყოფის სახეებიდან (ხერხებიდან) თავდასხმის ცალკე გამოყოფით.

საბჭოურ პერიოდში და მის შემდგომ ცვლილებებითა და დამატებებით მოქმედი 1960 წლის სს კოდექსის მე-15 მუხლიც მიუთითებდა

ხელმყოფის დაზიანების მართლზომიერებაზე, მაგრამ დაზიანების ყოველნაირად შეუზღუდავი უფლებას ხელმყოფის სიცოცხლის მოსპობის ცნებასაც მოიცავდა. ეს სწორი იყო და არის არა მარტო ჩემი, არამედ მთელი საბჭოთა და მის შემდგომ პერიოდში მოღვაწე იურისტ-მეცნიერთა, სამართალდამცავი ორგანოების წარმომადგენელთა და საზოგადოების აზრით. ეს იმდენად ცნობილი ფაქტია, რომ შესაბამის წყაროებზე მითითება ზედმეტად მიმაჩნია, რადგანაც უკანასკნელი რამდენიმე ათეული წლის მანძილზე განსხვავებულ აზრს თითქმის არ ჰქონია ადგილი. დაზიანების შედეგი შეუზღუდავი იყო აუცილებელი მოგერიებისათვის და შეზღუდული იყო უკიდურესი აუცილებლობისათვის 1960 წლის კოდექსითაც. უკიდურესი აუცილებლობის აქტის გამოყენება აღნიშნული კოდექსის მე-16 მუხლისა და ადამიანის სიცოცხლის სამართლებრივი შეფასებიდან (სსკ დაცვის უმაღლესი ობიექტი) გამომდინარე დაუმეგბელი იყო. დაუმეგბელია იგი იმავე მიზეზით მოქმედი სსკ 30-ე მუხლის მოთხოვნითაც და ამ ნაწილში ძველი და ახალი სს კოდექსების პროზიციები ერთნაირია. განსხვავებაც არის. მაგ. მოქმედი კოდექსის 28-ე მუხლის მე-2 ნაწილი აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების უფლებას, ე.ი. ხელმყოფისათვის ზიანის მიყენების უფლებას აძლევს ნებისმიერ პირს, მიუხედავად იმისა, მას შეუძლია თუ არა აიცდინოს ხელყოფა გაქცევით ან საშველად სხვისი მოხმობით. ამავე კოდექსის მესამე ნაწილი მიუთითებს, რომ „ხელმყოფის დაზიანება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფით წართმეული ქონების ან სხვა სამართლებრივი სიკეთის დასაბრუნებლად მართლზომიერია იმ შემთხვევაშიც, თუ ეს მოხდა უშუალოდ ხელმყოფის ხელში ამ ქონების გადასვლისთანავე და მისი უკან დაბრუნება ჯერ კიდევ შეიძლებოდა.“ ამ დამატებებით ახალ კოდექსში დაზუსტებული და გაფართოებულია აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები 1960 წლის სს კოდექსის მე-15 მუხლთან შედარებით. აღნიშნული დამატებები ძირეულად არ ცვლიან ძველი კოდექსის პროზიციას. უფრო აზუსტებენ და აფართოებენ მას და, მოკლედ რომ ვთქვათ, მოთხოვნილებისამებრ აუმაჯობესებენ ახალი კოდექსის პროზიციას.

ძირეული განსხვავება ძველ და ახალ კოდექსებს შორის გამოიწვია ახალი კოდექსის 28-ე მუხლის მე-4 ნაწილმა, რომელიც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას განმარტავს, როგორც მომგერიებლის მიერ თავდაცვის მიზნით ისეთი მოქმედების ჩადენას, რომელიც აშკარად არ შეესაბამება პირადად მომგერიებლის მიმართ ჩადენილი თავდასხმის ხასიათსა და საშიშროებას. განსახილველ მუხლში აუცილე-

ბელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები გათვალისწინებულია მომგერიებლის ან სხვისი სიკეთის მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისათვის ხელმყოფის საწინააღმდეგოდ მოქმედების ჩასადენად, ზოლო აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება განმარტებულია, როგორც მხოლოდ მომგერიებელზე თავდასხმის საწინააღმდეგო არაკანონიერი მოქმედება. ვინაიდან ხელყოფა გულისხმობს დანაშაულის ჩადენას არა მარტო თავდასხმის გზით, არამედ სხვა ნებისმიერი ხერხითაც, მათ შორის უმოქმედობითაც, ახალი სსკ 28-ე მუხლის მე-4 ნაწილში, ჩემი აზრით, მითითება უნდა ყოფილიყო არა თავდასხმაზე და თავდამსხმელის საწინააღმდეგოდ მიმართულ მოქმედებაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოქმედი სსკ 28-ე მუხლის მე-4 ნაწილი და პირველი 1-3-ე ნაწილები არ არის ერთიმეორესთან შეთანხმებული.

საკითხის სწორად გადაწყვეტა შეიძლება მხოლოდ ცვლილების შეტანით სსკ 28-ე მუხლში. ამ მუხლში ან ხელყოფაზე და ხელმყოფზე უნდა იყოს მითითება ან თავდასხმაზე და თავდამსხმელზე. გარდა ამისა, უნდა გაფართოვდეს მომგერიებლის მოქმედების სფერო. მას უნდა დარჩეს აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების უფლება, როგორც ეს გათვალისწინებულია სსკ 28-ე მუხლის 1-3-ე ნაწილებით, ე.ი. უნდა მოიხსნას ამავე მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული შეზღუდვა.

აუცილებელი მოგერიება არის ხელმყოფისათვის ზიანის მიყენება მომგერიებლის მიერ თავისი ან სხვისი სიკეთის დასაცავად. ასეთი დასკვნა გამომდინარეობს სსკ 28-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან და ეს შინაარსი უნდა იყოს შენარჩუნებული სსკ 28-ე მუხლის ყველა ნაწილში. აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება ნიშნავს იმავე ქმედებას გარკვეული პირობების დაცვით, გარკვეული მოცულობით ან დადგენილ საზღვრებამდე კანონიერად ჩადენის შემდგომ მის კანონსაწინააღმდეგოდ გაგრძელებას. ამ თვალსაზრისით კარგად არის ჩამოყალიბებული საქართველოს სსკ 29-ე მუხლი (დანაშაულის შეპყრობა). აუცილებელი მოგერიების შინაარსი კარგად არის ჩამოყალიბებული რუსეთის ფედერაციის სსკ 37-ე მუხლში.

რაც შეეხება სსკ 113-ე და 122-ე მუხლებით დანაშაულის დაკვალიფიცირებას, აუცილებელი მოგერიების ფარგლების დადგენის შემთხვევაში, რის შესახებაც ზემოთ გვქონდა მსჯელობა, ძნელი არ არის. ამიტომ ამ საკითხზე არ შეეჩერდებით. აღენიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების შემთხვევაში უნდა იყოს პირდაპირი დანაშაულებრივი მიზეზობრივი კავშირი აუცილებელი მოგე-

რიების ფარგლებს გადაცილებულ მოქმედებასა და სსკ კერძო ნაწილის მუხლით გათვალისწინებულ შედეგს შორის. წინააღმდეგ შემთხვევაში დანაშაულის კვალიფიკაცია არ იქნება სწორი.

მუხ. 29. დამნაშავის შეპყრობა.

„1. მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ხელისუფლების ორგანოში წარსადგენად შეიპყრობს დამნაშავეს საამისოდ აუცილებელი ზომის გადაუცილებლად.

2. დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება ნიშნავს ამ ზომის აშკარა შეუსაბამობას შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან და შეპყრობის გარემოებებთან.“

მუხლი ითვალისწინებს მართლზომიერ მოქმედებას — დამნაშავის შეპყრობას ამისათვის აუცილებელი ზომის გამოყენებით. აუცილებელი ზომის გადაცილებად დამნაშავის შეპყრობისას კანონი მიიჩნევს ისეთ მოქმედებას, რომელიც აშკარად არ შეესაბამება შესაპყრობი დამნაშავის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეს და შეპყრობის გარემოებებს, ე.ი. უფრო მკაცრია, ვიდრე საჭირო იყო. აღნიშნული ზომის გადაცილება არამართლზომიერ მოქმედებაა და ამისათვის სასჯელია დაწესებული შედეგის მიხედვით. დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება თუ დამთავრდა მკვლელობით, ამისათვის სსკ 114-ე მუხლი ითვალისწინებს თავისუფლების შეზღუდვას სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთას ხუთ წლამდე. ამავე ზომების გადაცილებით ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებისათვის სსკ 123-ე მუხლი ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ერთ წლამდე ან უფრო მსუბუქ სასჯელს, მაგრამ ქმედება დასჯადია, იგი დანაშაულია. სსკ 29-ე მუხლიდან გამომდინარე, რაც უფრო მსუბუქი დანაშაულია ჩადენილი, მით უფრო მსუბუქი უნდა იყოს დამნაშავის შეპყრობის ზომები და პირიქით, რაც უფრო მძიმე დანაშაულის ჩამდენია შესაპყრობი, მით უფრო მკაცრი ზომის გატარება შეიძლება შესაპყრობად, მაგრამ კანონი მიუთითებს შეპყრობაზე და არა მკვლელობაზე ან დაზიანებაზე. მიუხედავად ზემოთ აღნიშნულისა, შესაპყრობმა კანონიერ შემპყრობს თუ შეიარაღებული წინააღმდეგობა გაუწია და საფრთხე შეუქმნა ამ უკანასკნელის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, შემპყრობი ავტომატურად იძენს აუცილებელი მოგერიების აქტის გამოყენების უფლებამოსილებას. აქვე არ შეიძლება არ იქნეს მიღებული მხედველობაში ის, რომ სსკ 29-ე მუხლი ითვალისწინებს დამნაშავის შეპყრობას, ხოლო დამნაშავე

შეიძლება ეწოდოს მხოლოდ მსჯავრდებულს, რომლის მიმართაც სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენი კანონიერ ძალაშია შესული.

სისხლის საპროცესო სამართლის კოდექსის 142-ე მუხლით გათვალისწინებული სისხლის საპროცესო სამართლებრივი იძულების ღონისძიება — დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილის დაკავება სულ სხვა ცნებაა. მას სსკ 29-ე მუხლით გათვალისწინებულ შეპყრობასთან არავითარი კავშირი არა აქვს. მისი გამოყენების პირობები, მიზანი და საფუძველი სხვა არის. ამიტომ არ უნდა აგვეერიოს ერთიმეორეში ორი სრულიად სხვადასხვა ცნება — დამნაშავის შეპყრობა და ეჭვმიტანილის დაკავება.

საქართველოს სს კოდექსით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა დამნაშავის შეპყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილებისათვის მკვლელობის, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანების შემთხვევაში, ე.ი. თანახმად საქართველოს სს. კოდექსისა, დამნაშავის შეპყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილებით შეიძლება ჩადენილი იქნეს მხოლოდ მკვლელობა, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება. ეს დანაშაულები გათვალისწინებულია სსკ 114-ე და 123-ე მუხლებით. სსკ 29-ე მუხლში მითითებაა იმ ზომების ფარგლების გადაცილებაზე, რომლებიც საჭირო და საკმარისი იყო დამნაშავის შესაპყრობად, ე.ი. ეს ის ზომებია, რომლებიც მიმართულია უშუალოდ დამნაშავის შეპყრობისაკენ. დამნაშავის მოტყუებისა და შეპყრობის მიზნით მისი ახლო ნათესავების დაკავება ან დაპატიმრება აშკარა, დამოუკიდებელი დანაშაულებია. ასეთი მოქმედება დამნაშავის შეპყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილებას არ წარმოადგენს. დამნაშავის შეპყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილება იქნება, მაგალითად, ისეთი პირის მიმართ ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენება, რომელსაც მისჯილი აქვს სასჯელი, რომელიც თავისუფლების აღკვეთასთან არ არის დაკავშირებული. იარაღის გამოყენება სხვა ყველა შემთხვევაში იარაღის გამოყენების წესის დარღვევით, ტრანსპორტის შეჩერება მაშინ, როდესაც შეპყრობა მის გარეშე შეიძლებოდა, უკანონოა. მაგრამ, დანაშაული — დამნაშავის შეპყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილება მატერიალური ხასიათისაა. იგი სახეზეა მხოლოდ მაშინ, როდესაც შეპყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილება დამთავრდა მკვლელობით, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებით. სხვა შემთხვევებში განსახილველი ქმედება დანაშაულს არ წარმოადგენს.

სსკ 114-ე და 123-ე მუხლებით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილებით

მკვლელობისა და ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებისათვის. ამიტომ, პირველ რიგში უნდა გაირკვეს, ვის შეპყრობაზე ლაპარაკი კანონში, ვინ არის დამნაშავე. თანახმად საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 და სსსკ მე-10 მუხლებისა, დამნაშავე შეიძლება ეწოდოს მხოლოდ იმ პირს, რომელსაც დანაშაულის ჩადენა დამტკიცებული აქვს სასამართლოს მიერ გამოტანილი, კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენით. აქედან გამომდინარე, სსკ 29-ე, 114-ე და 123-ე მუხლებში მითითებაა მხოლოდ ისეთ პირებზე, რომელთა მიმართ არსებობს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენი, რომელიც მთლიანად სისრულეში მოყვანილი არ არის და მსჯავრდებული სასჯელისაგან განთავისუფლებული არ არის. რაც შეეხება სსსკ 142-ე მუხლით გათვალისწინებულ დაკავებას ეჭვმიტანილი პირისა, ეს სრულიად სხვა ნორმაა, სხვა პირთა წრის მიმართ სხვა საფუძვლებითა და წესით ტარდება.

სსსკ 114-ე და 123-ე მუხლებით ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ამავე კოდექსის 29-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილი ნიშნების მიხედვით. კერძოდ, სახეზე უნდა იყოს კონკრეტულ შემთხვევაში კონკრეტული დამნაშავეს შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილება, რაც უნდა გამოიხატებოდეს ამ ზომის ამკარა შეუსაბამობით შესაპყრობი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან და შეპყრობის გარემოებებთან. უნდა იყოს პირდაპირი დანაშაულებრივი კავშირი შეპყრობის ზომის გადაცილებასა და შესაბამისად სსკ 114-ე ან 123-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შედეგებს შორის.

უკიდურესი აუცილებლობის შინაარსი მოცემულია სსკ 30-ე მუხლით, რომელიც ჩამოყალიბებულია შემდეგნაირად: „მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ამ კოდექსით გათვალისწინებულ მოქმედებას ჩაიდენს უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში, ე.ი. ვინც სხვას დაზიანებს იმ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად, რომელიც ემუქრებოდა თვით დაზარალებულის ან სხვის სამართლებრივ სიკეთეს, თუ ამ საფრთხის თავიდან აცილება არ შეიძლებოდა სხვა საშუალებით და თუ დაზიანებული სიკეთე ნაკლებ მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე გადარჩენილი სიკეთე.“

უკიდურესი აუცილებლობის აქტის მართლზომიერად გამოყენება ზემოთ ციტირებული კანონიდან გამომდინარე, გულისხმობს:

1) დაზიანებლის ან სხვისი სიკეთის დასაცავად სხვის ან სხვისი სიკეთის დაზიანებას;

2) სხვის ან სხვისი სიკეთის დაზიანებას უკიდურესი აუცილებლობის მნიშვნელობა ენიჭება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს დაზიანება დასაცავი სიკეთის გადარჩენის ერთადერთ საშუალებას წარმოადგენდა;

3) მიყენებული ზიანი უფრო ნაკლები მნიშვნელობის იყო, ვიდრე გადარჩენილი სიკეთე;

4) დაზიანება შეიძლება იყოს გამოწვეული სს კოდექსით გათვალისწინებული მოქმედებით, მაგრამ ეს მოქმედება უნდა იყოს ჩადენილი ნაკლებად მნიშვნელოვანი სიკეთის დაზიანებით ან სიკეთის ნაკლებად დაზიანებით, უფრო მეტი მნიშვნელობის სიკეთის გადარჩენის მიზნით.

განვიხილავთ ჩამოთვლილ გარემოებებს ცალ-ცალკე.

პირველ პუნქტში, კანონიდან გამომდინარე, მითითებულია სხვა პირის დაზიანების მართლზომიერებაზე. აღნიშნულ შემთხვევაში სხვა პირად ითვლება ის ადამიანი, რომელსაც არა აქვს კავშირი მოსალოდნელ ზიანთან. მოსალოდნელი ზიანის გამოწვევი გარემოება არ ეხება აღნიშნულ სხვა პირს. ზიანის გამოწვევი თუ დანაშაულია, განსახილველ სხვა პირს მის ჩადენასთან არავითარი კავშირი არა აქვს და მხოლოდ ჩადენის შედეგად არ დაზიანებულა. აღნიშნულ პირს ზიანს აყენებს მხოლოდ მოსალოდნელი ზიანის ამცირებელი. ზიანი შეიძლება გამოწვეული იყოს ადამიანის მოქმედებით, მისი უმოქმედობით ან ბუნებრივი მოვლენებით.

სხვისი დაზიანება ამ შემთხვევაში გულისხმობს ზემოთ დახასიათებული სხვა პირის დაზიანებას პირადად, მისთვის ხელის ხლებას, მაგრამ იგი ამავე დროს ნიშნავს სიცოცხლის ზელმეუხლელობას, რადგანაც სხვისი სიკეთის დაცვა სხვისი სიცოცხლის ზარჯზე არ არის დაშვებული, გარდა აუცილებელი მოგერიების შემთხვევისა. რაც შეეხება სხვისი სიკეთის მოსპობას, მასში პირველ რიგში იგულისხმება ქონება.

სხვისი ან სხვისი სიკეთის დაზიანება მართლზომიერია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მისი გამოყენება ხდება დამზიანებლის ან სხვისი სიკეთის დასაცავად და ეს დაზიანება დაცვის ერთადერთ საშუალებას წარმოადგენს დაცვის აღვილას. დაცვის მომენტში ისეთი საშუალების არსებობა, რომლის გამოყენების შესაძლებლობა სიკეთის დამცველს დაცვის პროცესში არ ჰქონდა, ქმედების შეფასებაზე არ მოქმედებს.

კანონი მართლზომიერად მიიჩნევს სიკეთის იმდენად დაზიანებას, რამდენიც არა მარტო არ უდრის გადარჩენილ სიკეთეს, არამედ საგრძნობლად ჩამორჩება მას. უკიდურესი აუცილებლობის აქტის გამოყენების მართლზომიერების მთავარი პრინციპია ნაკლები ზიანით მეტი სიკეთის გადარჩენა.

უკიდურესი აუცილებლობა და აუცილებელი მოგერიება სრულიად სხვადასხვა ცნებებია, მაგრამ არის მათ შორის მსგავსებაც და განსხვავებაც.

მსგავსება იმაშია, რომ ორივე იცავს სამართლებრივ სიკეთეს და ორივე, როგორც წესი, დაკავშირებულია იძულებასთან, ენების მიყენებასთან, მაგრამ განსხვავება მათ შორის მეთია.

1. აუცილებელი მოგერიება დაკავშირებულია მხოლოდ დანაშაულთან, უკიდურესი აუცილებლობა შეიძლება დაკავშირებული იყოს, როგორც დანაშაულთან, ასევე ბუნებრივ და სხვა მოვლენებთან.

2. აუცილებელი მოგერიების დროს ზიანი ადგება მხოლოდ დანაშაულებრივ ხელმოყვას, როგორც წესი, თავდამსხმელს, ხოლო უკიდურესი აუცილებლობის დროს ზიანი ადგება პირს, რომელიც დანაშაულთან არ არის დაკავშირებული.

3. აუცილებელი მოგერიება მოქმედების შედეგით არ არის შეზღუდული, იგი შეიძლება დამთავრდეს სხვისი სიცოცხლის მართლზომიერი მოსპობით, უკიდურესი აუცილებლობისას ასეთი რამ აკრძალულია.

4. აუცილებელი მოგერიების სახით გამოყენებული ღონისძიება არ არის სავალდებულო რომ იყოს არაალტერნატიული, ხოლო უკიდურესი აუცილებლობის სახით გამოყენებული ღონისძიება ერთადერთი მართლზომიერი ღონისძიება უნდა იყოს.

5. აუცილებელი მოგერიება გამოიყენება მხოლოდ ადამიანის მიმართ, ხოლო უკიდურესი აუცილებლობა აგრეთვე ცხოველის მიმართაც.

6. აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები კანონით ორად არის გაყოფილი. მათ შორის ამ პირობათა ერთი ჯგუფი, რომელსაც ითვალისწინებს სსკ 28-ე მუხლის 1-3 ნაწილები მოიცავს მომგერიებლის მართლზომიერ მოქმედებას ნებისმიერი დანაშაულებრივი ხელმოყვას მიმართ, ხოლო ამავე მუხლის მე-4 ნაწილი ითვალისწინებს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას მომგერიებლის მიერ. ასეთ გადაცილებას კანონი უშვებს მხოლოდ თავდამსხმელის მიმართ და არა ყოველგვარი მართლსაწინააღმდეგო ხელმოყვას მიმართ. მართლზომიერების პირობების ასეთ დაყოფას უკიდურესი აუცილებლობის შემთხვევაში კანონი არ ითვალისწინებს.

მართლზომიერი რისკი, როგორც მართლწინააღმდეგობის გაშემოწმებაში ბარამქმება, გათვალისწინებულია სსკ 31-ე მუხლით

თანახმად ამ მუხლისა: „1. მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც საზოგადოებრივად სასარგებლო მიზნის მისაღწევად გამართლებული რისკის პირობებში დააზიანებს სამართლებრივ სიკეთეს.

2. რისკი გამართლებულია, თუ ეს მიზანი არ შეიძლება მიღწეულიყო რისკის გარეშე ქმედებით და თუ პირმა მიიღო ყველა ზომა სამართლებრივი სიკეთის დაზიანების თავიდან ასაცილებლად.

რისკი ფრანგული სიტყვაა და ქართულად ნიშნავს ალალ ბედზე მოქმედებას, ბედის ცდას, სახიფათო მდგომარეობაში ჩადგომას, მაგრამ სსკ 31-ე მუხლი რისკის შინაარსს სისხლისსამართლებრივი კუთხით უფრო აზუსტებს, აკონკრეტებს, განსაზღვრავს მისი მართლზომიერების პირობებს. კერძოდ: 1) რისკი უნდა იყოს გაწეული საზოგადოებრივად სასარგებლო მიზნის-მისაღწევად; 2) რისკის შედეგად სამართლებრივი სიკეთის დაზიანება უნდა იყოს გამართლებული, ე.ი. რისკის გარეშე აღნიშნული მიზნის მიღწევა უნდა იყოს შეუძლებელი; 3) სამართლებრივი სიკეთის დაზიანების თავიდან ასაცილებლად რისკის გამწვევის მიერ მიღებული უნდა იყოს ყველა ზომა, რომლის მიღების შესაძლებლობაც მას ჰქონდა რისკის დაწყების მომენტიდან მის დამთავრებამდე, ე.ი. სიკეთის დაზიანებამდე.

მართლზომიერ რისკზე, ე.ი. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაზე მსჯელობაც არ იქნება სწორი, თუ გაწეული რისკის შედეგად სამართლებრივი სიკეთე არ იქნა დაზიანებული. ასეთ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი წესით რეაგირებისა და მსჯელობის საგანი არ იქნება სახეზე.

მართლზომიერი რისკი არის ისეთი გადაწყვეტილების მიღება და შესრულება, რომლის მიზანია დადებითი შედეგის მიღწევა, ე.ი. სიკეთის შექმნა, მაგრამ იგი მოიცავს ამ მიზნის მიუღწევლობასაც, როგორც წესი, რისკის გამწვევის ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო. რისკი კანონიერად ჩაითვლება, თუკი ის მიზანი, რომელსაც ითვალისწინებდა რისკის გამწვევი, იყო საზოგადოებრივად სასარგებლო და იგი არ შეიძლებოდა მიღწეულიყო სხვა უფრო არასარისკო, ე.ი. უფრო სპიშდო გზით. გარდა ამისა, რისკის მართლზომიერად შეფასებისათვის საჭიროა რისკის გამწვევა გამოიყენოს მის შესაძლებლობაში არსებული ყველა საშუალება რისკის გამართლებისათვის, ე.ი. კანონით დაცული სიკეთის მოსპობისა და დაზიანებისაგან გადარჩენისათვის.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან
გათავისუფლება სხვა მართლზომიერი ქმედების
დროს. (მუხ. 32)ს

სსკ 32-ე მუხლი ჩამოყალიბებულია შემდეგნაირად: „მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ამ კოდექსით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩაიდენს სხვა-ისეთი-გარემოების არსებობისას, რომელიც თუშცა

ამ კოდექსში სახელდებით არ არის მოხსენიებული, მაგრამ სავესები
აკმაყოფილებს ამ ქმედების მართლზომიერების პირობებს.“

ეს მუხლი მიუთითებს იმაზე, რომ სსკ მერვე თავში ჩამოთვლილი
მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებები ამომწურავად
არ არის მოცემული. იგი დაუსრულებელია და ადამიანის სასარგებლოდ
კანონის ანალოგიის პრინციპით გამოყენების უფლებას მოგვაგონებს.
კერძოდ, სსკ 28-31-ე მუხლებით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებ-
ლობის გამომრიცხავ, მართლზომიერ გარემოებად არის ცნობილი აუცი-
ლებელი მოგერიება, დამნაშავეს შეპყრობა, უკიდურესი აუცილებლობა
და მართლზომიერი რისკი. 32-ე მუხლით გათვალისწინებულია აგრეთვე
სხვა ქმედება, რომელიც ჩამოთვლილთაგან არც ერთს არ წარმოადგენს
და სს კოდექსში საერთოდ მოხსენიებული არ არის, მაგრამ მისი სის-
ხლისსამართლებრივი შეფასება ჩამოთვლილ გარემოებათა ანალოგიურა,
რის გამოც გამორიცხავს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას
და იწვევს მისგან განთავისუფლებას. სისხლის სამართლის პასუხისმგებ-
ლობისაგან განთავისუფლების საკითხი შეიძლება დადგეს მხოლოდ
იმ შემთხვევაში, როდესაც კონკრეტული პირის მიერ ჩადენილია სს
კოდექსის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება ისეთ გარე-
მოებაში, რომელიც 28-31-ე მუხლებით გათვალისწინებული გარემოებების
ანალოგიურ იურიდიულ შეფასებას იმსახურებს და გამორიცხავს
სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, მიუხედავად იმისა, რომ
ეს გარემოება თვითონ სისხლისსამართლებრივ კოდექსში არ მოიხსენიება.

ამრიგად, სს კოდექსის მერვე თავში სახელდებით გათვალისწინებული
4 გარემოება მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველია. ესენია: აუცი-
ლებელი მოგერიება (მუხ. 28. 6.1-3); დამნაშავეს შეპყრობა (მუხ. 29.
6.1.); უკიდურესი აუცილებლობა (მუხ. 30) და მართლზომიერი რისკი
(მუხ. 31).

სსკ ამავე თავში ორი გარემოება სახელდებით სისხლისსამართლებ-
რივი პასუხისმგებლობის შემამსუბქებელია. ესენია: აუცილებელი მოგე-
რიების ფარგლების გადაცილება (მუხ. 28-ე 6.4.) და დამნაშავეს შეპ-
ყრობისათვის საჭირო ზომის გადაცილება (მუხ. 29-ე. 6.2.).

რაც შეეხება სხვა გარემოებათა მართლზომიერებას და მათი სისხლის
სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველად
გამოყენების საკითხს, ამის შესახებ მსჯელობა გვაქვს ზემოთ.

ბრალის გადამოპრიცხველი და შეამასუბუშეხველი
გარემოებაანი

იმისათვის, რომ ვიმსჯელოთ ბრალზე, მის გამომპრიცხველ და შემამსუბუქებელ გარემოებებზე. აუცილებელია ვიცოდეთ, თუ რა არის ბრალი. კანონი ბრალის ცნებას არ იძლევა და არც ადრე მოქმედი სს კოდექსი იძლეოდა მას. სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში ამ საკითხზე ერთიანი, ცალსახად ჩამოყალიბებული აზრი არ არსებობს. ცალკეულ ავტორთა აზრები ერთიმეორისაგან განსხვავებულია. ამიტომ უნდა ვიმსჯელოთ ამ საკითხზე.

სისხლისსამართლებრივი გაგებით სსკ მეშვიდე მუხლიდან გამომდინარე ბრალი უშუალოდ დაკავშირებულია დანაშაულთან. იგი დანაშაულის აუცილებელი ელემენტია, ხოლო დანაშაულის მეშვეობით და მასთან ერთად სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველია. სსკ მეცხრე და მეთათე მუხლებიდან გამომდინარე დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნას განზრახ ან გაუფრთხილებლობით. განზრახვა და გაუფრთხილებლობა საკმაოდ საფუძვლიანად ბრალის ფორმებად არის მიჩნეული, როგორც საბჭოურ, ისე სხვა იურიდიულ ლიტერატურაში. ბრალის ეს ორივე ფორმა თავიანთ ორ-ორ სახეებად იყოფა. ბრალის ამ ფორმებსა და მათ სახეებს თავიანთი საკანონმდებლო შინაარსი გააჩნიათ. მაშასადამე, ბრალის მთლიანად განსაზღვრისათვის საჭირო საკანონმდებლო და მეცნიერული ბაზა არსებობს. გარდა ამისა, ცნობილია, რომ ბრალი ყოველთვის დაკავშირებულია ადამიანის ქცევის უარყოფით შეფასებასთან, მაგრამ გარკვეულია ისიც, რომ ბრალის შემადგენლობაში არ შედის არც ქცევა და არც მისი შეფასება. ზოგს ბრალი გასაკიცხ საქმიანობად მიაჩნია, ზოგს უპასუხისმგებლობად, ავტორებს პატივს ვცემ, მაგრამ ასეთ მოსაზრებებს ვერ ვეთანხმები. სსკ მე-9 და მე-10 მუხლებით მოცემული ბრალის ფორმების ცალკეული სახეების შინაარსიდან გამომდინარე, ჩემი აზრით, სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით ბრალი არის დანაშაულის ჩამდენის უსიძიკური დამოუკიდებლობა იმ მართლსაწინააღმდეგო შემთხვევის მიმართ, რომელსაც იგი სჩადის და რომელიც განაპირობებს სისხლისსამართლებრივი ნორმით დადული ობიექტის მოსაოებას ან დაზიანებას.

ბრალის ასეთი განმარტება სისხლის სამართალში მისაღებია მისი ორივე ფორმისათვის. დანაშაულის როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვით ჩადენის შემთხვევაში დანაშაულის ჩამდენის დამოკიდებულება მისი ქმედების მიმართ ერთნაირია. მას გაცნობიერებული

აქვს მისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და პირდაპირი განზრახვით დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში სურს ასეთი შედეგის დადგომა ან ითვალისწინებს მისი დადგომის გარღვევალობას. არაპირდაპირი განზრახვით დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ქმედების მიმართ დამოკიდებულება იგივეა. განსხვავებაა დამოკიდებულებაში შედეგის მიმართ. ამ შემთხვევაში არ არის მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის სურვილი, მაგრამ ადგილი აქვს შეგნებულად მის დაშვებას ან მისი დადგომისადმი გულგრილ დამოკიდებულებას. დანაშაულის გაუფრთხილებლობით ჩადენის შემთხვევაში მისი ჩამდენის დამოკიდებულება ბრალის სახეების მიხედვით ქმედებისა და მისი შედეგის მიმართ ერთიმეორისაგან განსხვავებულია, ერთიმეორის საპირისპიროა. თვითიმედოვნებით დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მის ჩამდენს გაცნობიერებული აქვს მისი ქმედების მართლწინააღმდეგობაც და ასეთივე შედეგის დადგომის შესაძლებლობაც, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებს, რომ შედეგს თავიდან აიცილებს. დაუდევრობით დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მის ჩამდენს არ აქვს გაცნობიერებული თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა და ასეთივე შედეგის დადგომის შესაძლებლობა, მაგრამ ვალდებულია და შეუძლია გაითვალისწინოს ასეთი რამ.

როგორც ზემოთ თქმულიდან და სსკ მე-9, მე-10 მუხლებიდან ჩანს, ქმედებისა და მისი შედეგის მიმართ დანაშაულის ჩამდენის დამოკიდებულების შეცვლის შესაბამისად იცვლება ბრალის კანონით გათვალისწინებული ფორმები და სახეები. ეს კი საფუძველს იძლევა დავასკვნათ, რომ დანაშაულის ჩამდენის დამოკიდებულება მისი ქმედებისა და შედეგის მიმართ განსაზღვრავს ბრალის შინაარსს სისხლის სამართალში. სამართლის სხვა დარგში, სხვა მეცნიერებაში, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ბრალის შინაარსი შეიძლება განსხვავებული იყოს და იმ სფეროში, რომელშიაც ბრალის განსხვავებული ცნება გამოიყენება, სწორიც იყოს, რადგანაც ბრალი შეფასებითია და სხვადასხვა კუთხით მიდგომისას სხვადასხვა შედეგს იძლევა. მაგალითად, პეტრიაშვილს უნდა მოეკლა გიქორაშვილი, რომელსაც ესროლა და სასიკვდილოდ დაჭრა. ეგონა, რომ იგი მოკვდა, მიატოვა და წავიდა. უმაღლეს შემთხვევის ადგილას აღმოჩნდა გიქორაშვილის მეგობარი, რომელმაც სასწრაფოდ მიიყვანა იგი საავადმყოფოში, სადაც ქირურგმა სასწრაფოდ მაღალკვალიფიციურ დონეზე გაუკეთა მას ოპერაცია და იგი სიკვდილს გადაარჩინა. გიქორაშვილის მეგობრისა და ქირურგის მოქმედება აღნიშნულ შემთხვევაში კანონის, საზოგადოებისა და განსაკუთრებით გიქორაშვილის

ნათესაების მხრიდან დიდ დადებით შეფასებას იმსახურებს და მათი პოზიციიდან გამომდინარე, გიქორაშვილის მეგობრისა და ქირურგის მიმართ ყოველგვარ ბრალზე საუბარი გამორიცხულია, მიუხედავად იმისა, რომ მათი მოქმედება პეტრიაშვილის ინტერესების მიმართ იყო მიმართული. პეტრიაშვილის პოზიციიდან გამომდინარე, ეს უაღრესად დასაფასებელი საქციელი უარყოფით შეფასებას იმსახურებს და მისი პოზიციიდან გამომდინარე, გიქორაშვილის მეგობარსა და ქირურგს ბრალი მიუძღვით პეტრიაშვილის წინაშე გიქორაშვილის გადარჩენაში. ანალოგიური მაგალითები არაიშვიათია.

აქედან გამომდინარე, ბრალის, მისი ფორმებისა და სახეების დადგენისას უნდა იქნეს მიღებული მხედველობაში ანალოგიური გარემოებები, მაგრამ საკითხი უნდა გადაწყდეს კანონის პოზიციებიდან გამომდინარე.

სამართმელოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 თავი ბრალის გამომრიცხველ და შემამსუბუქებელ გარემოებებად აცხადებს: შეურაცხაობას ასაკის გამო; შეურაცხაობას ფსიქიკური დაავადების გამო; შეზღუდულ შერაცხადობას; შეცდომასა და ბრძანების ან განკარგულების შესრულებას (მუხ. 33-37). სსკ იგივე თავი (მუხ. 38-ე) ითვალისწინებს აგრეთვე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებას სხვა არაბრალეული ქმედების დროს.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლიდან გამომდინარე, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საფუძველია დანაშაული, ე.ი. სს კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. ამავე კოდექსის მე-9 და მე-10 მუხლების თანახმად დანაშაული შეიძლება ჩადენილი იქნას განზრახ ან გაუფრთხილებლობით. ბრალის სხვა ფორმას კანონი არ ითვალისწინებს. ქმედება, რომელიც სს კოდექსით არ არის გათვალისწინებული, დანაშაულს არ წარმოადგენს. აქედან გამომდინარე, ბრალის გამომრიცხავი გარემოება ისეთი გარემოებაა, რომელიც ვერ თავსდება ვერც განზრახვაში და ვერც გაუფრთხილებლობაში, მიუხედავად იმისა, რომ სს კოდექსით გათვალისწინებულია და დანაშაულს წარმოადგენს იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი ჩადენილია არა იმ გარემოებაში, რომელიც გამორიცხავს მართლსაწინააღმდეგობასა და ბრალს. მაგ. სხვისი სიცოცხლის მოსპობა დანაშაულია და იგი, როგორც დანაშაული, გათვალისწინებულია მკვლელობის სახით. მაგრამ სხვისი სიცოცხლის მოსპობა, ჩადენილი აუცილებელი მოგერიების შედეგად, არამართო არ არის დანაშაული, არამედ ზოგჯერ სასარგებლო ქმედებადაც შეიძლება ჩაითვალოს, როგორც მართლზომიერი ქმედება.

იგი არ არის დანაშაული, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამოძრეცხავი გარემოება. იგივე ქმედება 14 წლის ასაკს მიუღწევად პირს რომ ჩაედინა, სახეზე იქნებოდა საზოგადოებრივად საშიში მოქმედება, რომელიც დანაშაულად ვერ შეფასდებოდა ბრალის არარსებობის გამო. იგი დანაშაული იქნებოდა მხოლოდ მაშინ, თუკი იგი მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამოძრეცხავი გარემოების არარსებობისას ჩაიდინა შერაცხადმა პირმა.

პირი, რომელიც ფსიქიკურად დაავადებული არ არის, შერაცხადია 14 წლის ასაკს მიღწევის მომენტიდან, დაბადების დღის მე-14 წლის 24 საათიდან, ე.ი. მე-15 წლის პირველი დღის პირველი წამიდან. თუ ბავშვი დაბადებულია 29 თებერვალს და მეთოთხმეტე წელს თებერვალი 28 რიცხვით მთავრდება, მას 14 წელი შეუსრულდება მე-14 წლის 28 თებერვლის 24 საათიდან, ე.ი. პირველი მარტის პირველი წამიდან.

სსკ ცნობს შეზღუდულ შერაცხადობასაც, რომელსაც სსრკ-ში მოქმედი კოდექსები არ ცნობდნენ, ხოლო ევროპის სოციალისტური ქვეყნების სს კოდექსებით იყო გათვალისწინებული.

თანახმად საქართველოს მოქმედი სსკ 35-ე მუხლისა, შეზღუდული შერაცხადობის პირის მიმართ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა დაწესებულია, როგორც წესი, 18 წლის ასაკიდან. შეზღუდული შერაცხადობა ადამიანის ისეთი მდგომარეობაა, როგორშიც იგი ფსიქიკურად დაავადების გამო სრულყოფილად ვერ ხელმძღვანელობს და ვერც ანგარიშს უწევს თავის მოქმედებას, მაგრამ შეურაცხადზე გაცილებით უკეთეს მდგომარეობაშია. მიუხედავად ამისა, იგი სრულად ვერ აცნობიერებს თავისი ქმედების ფაქტობრივ ხასიათსა და მართლწინააღმდეგობას. იგი სრულყოფილად ვერ ხელმძღვანელობს, აგრეთვე, თავის მოქმედებას.

არასრულწლოვანი 14-დან 18 წლის ასაკამდე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან შეზღუდული შერაცხადობის გამო, სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენებით. სრულწლოვანის გათავისუფლება შეზღუდული შერაცხადობის მოტივით არ დაიშვება.

ფსიქიკური დაავადების გამო შეურაცხადად ითვლება ის, ვისაც ქმედების ჩადენის დროს ქრონიკული ფსიქიკური ავადმყოფობის, ფსიქიკური მდგომარეობის დროებითი მოშლილობის, ჭკუასუსტობის ან სხვა ფსიქიკური დაავადების გამო არ შეეძლო გაეცნობიერებინა თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა ან შეეძლო გაეცნობიერებინა, მაგრამ არ ჰქონდა უნარი ემოქმედა სხვაგვარად, ე.ი. ისე, როგორც საჭირო იყო იმისათვის, რომ არ დამდგარიყო მართლსაწინააღმდეგო შედეგი.

პირს, რომელმაც შერაცხად მდგომარეობაში ჩაიდინა დანაშაული, მაგრამ ფსიქიკური დაავადების გამო განაჩენის გამოტანამდე გახდა შეურაცხადი, სასამართლოს მიერ შეიძლება დაენიშნოს იძულებითი ხასიათის სამედიცინო ღონისძიება. მაგრამ ასეთი პირი გამოჯანმრთელების შემთხვევაში შეიძლება დაისაჯოს. ასეთ შემთხვევაში მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ყოფნის ვადა, სასჯელის სახე და ზომა, რომელიც გათვალისწინებულია კანონით მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის და სსკ ზოგადი ნაწილით გათვალისწინებული სხვა გარემოებები (ხანდაზმულობის ვადები, აზნისტია, შეწყალება და სხვა).

თანახმად სსკ 34-ე მუხლისა, არ შეიძლება ბრალად შეერაცხოს პირს ამავე კოდექსით გათვალისწინებული არც ერთი ქმედება, თუკი ის ფსიქიკური ავადმყოფობის გამო შეურაცხადია.

შეადლომა არის სურვილის საწინააღმდეგო შედეგის მიღება მსურველის (შემცდარის) ნებისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო. სსკ 36-ე მუხლი შეცდომას ყოფს ორ სახედ. შეცდომა, რომელიც მისატყვევებელია და შეცდომა, რომელიც მისატყვევებელი არ არის. თანახმად ამ მუხლის პირველი ნაწილისა, არ დაისჯება ის, ვინც დაუშვა მისატყვევებელი შეცდომა. ამავე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად შეცდომა მისატყვევებელია, თუ შექმნილ ვითარებაში პირმა (შეცდომის დამშეებმა) არ იცოდა, არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ ჩადიოდა აკრძალულ ქმედებას. კანონში მითითებაა პირზე, რომელმაც არ იცოდა, არც იყო ვალდებული რომ სცოდნოდა და ვალდებულიც რომ ყოფილიყო იმ ვითარებაში, რომელშიაც შეცდომა დაუშვა, არ შეეძლო გაეცნობიერებინა, რომ სჩადიოდა აკრძალულ ქმედებას, მაგ. პირმა იყიდა და სახლში მიიტანა შამპანური, რომელიც ინახებოდა ახალ წლამდე. ახალ წელს შამპანურის მომტანი სხვაგან დარჩა, ხოლო ოჯახის წევრებმა და სტუმრებმა იგი დალიეს. ყველა, ვინც დალია, მოიწამლა. მათ შორის ერთი მოკვდა. დანარჩენი გადარჩა. მართალია, მოწამლული შამპანურის დაღევამ გამოიწვია აღნიშნული მძიმე შედეგი, მაგრამ თუ შამპანურის მყიდველმა არ იცოდა, რომ იგი მოწამლულ შამპანურს ყიდულობდა, ამის შესახებ არავითარი ინფორმაცია არ გააჩნდა და არ შეეძლო სცოდნოდა, რომ საწამლავეს ყიდულობდა შამპანურის სახით, მისი მოქმედება უნდა შეფასდეს, როგორც მისატყვევებელი შეცდომა.

სსკ 36-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, როცა შეცდომა მისატყვევებელი არ არის, პირს შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა მხოლოდ გაუფრთხილებლობისათვის, თუ ამ ქმედების გაუფრთხილებ-

ლობით ჩადენა დასჯადია. მაგალითად, ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება გაუფრთხილებლობით არ ისჯება სისხლისსამართლებრივად. ამიტომ არამისატყვეველი შეცდომის შედეგად ვინმე თუ მსუბუქად დაზიანდა, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი არ დადგება.

შეცდომით განზრახი დანაშაულის ჩადენის შესაძლებლობა გამოირიცხულია.

თანახმად სსკ 37-ე მუხლის პირველი ნაწილისა, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება იმას, ვინც სავალდებულო ბრძანების ან განკარგულების შესრულებისას დააზიანა სამართლებრივი სიკეთე. ასეთი ზიანისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება იმას, ვინც მართლსაწინააღმდეგო ბრძანება ან განკარგულება გასცა.

იმისათვის, რომ ბრძანების ან განკარგულების შესრულება სავალდებულოდ ჩაითვალოს, აუცილებელია მინიმუმ 4 პირობის არსებობა.

1) ბრძანება ან განკარგულება გაცემული უნდა იყოს იმ პირის მიერ, რომელსაც ასეთის გაცემის უფლება აქვს.

2) ბრძანება ან განკარგულება უნდა იყოს გაცემული პირდაპირ კონკრეტულ პირზე, ე.ი. უშუალო შემსრულებელზე.

3) შემსრულებელს სამართლებრივად უნდა ეკისრებოდეს იმ ბრძანების ან განკარგულების შესრულება, რომელმაც შემდგომ შესრულების შედეგად სამართლებრივი სიკეთე დააზიანა.

4) ბრძანების ან განკარგულების შემსრულებლისათვის არ უნდა იყოს ცნობილი, რომ ბრძანება ან განკარგულება არაკანონიერია და შესრულებას არ ექვემდებარება.

იმისათვის, რომ უკანონო ბრძანების ან განკარგულების გამცემმა აგოს პასუხი ამ ქმედებისათვის, აუცილებელია:

1) ბრძანება ან განკარგულება გაცემული იყოს იმის მიერ, ვისაც ამის უფლება ჰქონდა;

2) ბრძანება ან განკარგულება უნდა იყოს გაცემული იმ პირზე, ვისაც სამართლებრივად ევლება მისი შესრულება;

3) ბრძანება ან განკარგულება უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო;

4) ბრძანება ან განკარგულება უნდა იყოს გაცემული განზრახ;

5) ბრძანება ან განკარგულება უნდა იყოს საზიანო და შესრულებადი.

თუ ბრძანება ან განკარგულება საზიანო არ არის ან მისი შესრულება შეუძლებელია, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი, როგორც წესი, არ უნდა დადგეს. მაგ. მეთაურმა გასცა ბრძანება იმ მარშრუტზე და იმ ღროს თვითმფრინავის ჩამოგდების შესახებ, რომელ

მარშრუტზეც თვითმფრინავი იმ დროს საერთოდ არ მოძრაობდა. ან სხვა მაგალითი: მოსამართლემ უსაფუძვლოდ გასცა ბრძანება იმ ბრალდებულის პატიმრობიდან გათავისუფლების შესახებ, რომელიც დაკავებული ან დაპატიმრებული არ იყო.

სსკ 37-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად წინასწარი შეცნობით დანაშაულებრივი ბრძანების ან განკარგულების შესრულებისათვის პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება საერთო წესით. ეს განზრახ იმ დანაშაულის ჩადენაა, რომელსაც მიზნად ისახავდა მართლსაწინააღმდეგო ბრძანების ან განკარგულების გამცემი..

თანახმად სსკ 38-ე მუხლისა, ბრალეულად არ მოქმედებს ის, ვინც სს კოდექსით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩაიდენს სხვა ისეთი გარემოების არსებობისას, რომელიც სს კოდექსში სახელდებით არ არის მოხსენიებული, მაგრამ სავსებით აკმაყოფილებს ამ ქმედების არაბრალეულობის პირობებს. ამ მუხლში მხედველობაშია ისეთი არაბრალეული ქმედება, რომელიც სსკ IX თავში და, საერთოდ, ამ კოდექსში მოხსენიებული არ არის, ე.ი. არ არის შეურაცხადობა, შეზღუდული შერაცხადობა, შეცდომა, ბრძანების ან განკარგულების შესრულება, იგი არის ამათ გარდა სხვა ისეთი ქმედება, რომელიც ანალოგიურად ზემოთ ჩამოთვლილი გარემოებებისა, გამორიცხავს ქმედების ბრალეულობას. თუმცა ძნელი წარმოსადგენია ქმედება, რომელიც არცერთ ზემოთ ჩამოთვლილ გარემოებას, მათ შორის შეცდომას არ მიეკუთვნებოდეს და ბრალის გამომრიცხავ გარემოებად ითვლებოდეს, მაგრამ რადგანაც კანონი ასეთს ითვალისწინებს, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ასეთის არსებობის შესაძლებლობა არის.

სსკ IX თავში სახელდებით გათვალისწინებულია სულ ხუთი ბრალის გამომრიცხავი გარემოება; ესენია: შეურაცხადობა ასაკის გამო (მუხ. 33-ე); შეურაცხადობა ფსიქიკური დაავადების გამო (მუხ. 34-ე); მისატყვეველი შეცდომა (მუხ. 36-ე ნ.მე-2); ბრძანების ან განკარგულების შესრულება (მუხ. 37-ე ნ. პირველი).

ამავე თავში გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი ორი გარემოება. ესენია: შეზღუდული შერაცხადობა (მუხ. 35-ე) და შეცდომა, რომელიც მისატყვეველი არ არის (მუხ. 36-ე ნ.მე-3)

თუმცა სსკ მე-9 თავის დასახელებას (ბრალის გამომრიცხველი და შემამსუბუქებელი გარემოებანი) არ შეესაბამება, მაგრამ სსკ ამავე თავში მოთავსებული 37-ე მუხლის მე-2 ნაწილი იძლევა აგრეთვე საერთოდ ცნობილ განმარტებას იმის შესახებ, რომ წინასწარი შეცნობით მართლსაწინააღმდეგო ბრძანების ან განკარგულების შემსრულებელი ისჯება ჩვეულებრივი წესით.

§1. სასჯელის ცნება, დახასიათება, მიზნები
და სისტემა

სისხლის სამართლის კანონი სისხლის სამართლის სასჯელის შიშით ანუ მუქარით კრძალავს განსაზღვრული ქმედებების ჩადენას. სასჯელი და მისი აღსრულება წარმოადგენს ლოგიკურ და დასასრულ შედეგს, რაც მოყვება პიროვნების მიერ ჩადენილ დანაშაულს. მხოლოდ სასამართლოს პრეროგატივაა პირის დამნაშავედ ცნობისა და მასზე სასჯელის დადება სისხლის სამართლის კოდექსის 53-ე მუხლის „სასჯელის დანიშვნის ზოგადი საწყისების“ საფუძველზე. „დანაშაული და სასჯელი“ – აღნიშნავდა მონტესკიე „უნდა განისაზღვრებოდეს საზოგადოებისათვის ცნობილი კანონებით და არა ცალკეული თანამდებობის პირთა შეხედულებების მიხედვით.“

სასჯელი არის სახელმწიფო იძულებითი სადამსჯელო და პროფილაქტიკური ღონისძიება, რომელიც სახელმწიფოს სახელით გამოიყენება სასამართლოს მიერ დამნაშავე პირთა მიმართ, სისხლის სამართლის კანონით-გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის შესაბამისად. სასჯელის დანიშვნა არის სასამართლო საქმიანობის მეტად საპასუხისმგებლო მომენტი, ვინაიდან ამ ეტაპზე საბოლოოდ უნდა გადაწყდეს არა მარტო ქმედების კვალიფიკაცია, არამედ სასჯელის დანიშვნა ჩადენილი დანაშაულისთვის.

სსკ-ს 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მოცემულია პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებები, რითაც კანონმდებელმა სასამართლოს არ შეუზღუდა, როგორც დამუკიდებლობა, ასევე გაუფართოა თავისუფალი შეხედულების სივრცე: „სასჯელის დანიშვნის დროს სასამართლო ითვალისწინებს დამნაშავეს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს. კერძოდ, დანაშაულის მოტივისა და მიზანს, ქმედებაში გამოვლენილ მართლსაწინააღმდეგო ნებას, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათსა და ზომას, ქმედების განზორციელების სახეს, ზერხსა და მართლსაწინააღმდეგო შედეგს, დამნაშავეს წარსულ ცხოვრებას, პირად და ეკონომიკურ პირობებს, ყოფაქცევას ქმედების შემდეგ, განსაკუთრებით – მის მისწრაფებას, აანაზღაუროს ზიანი, შეურიგდეს დაზარალებულს.“

სასჯელი უნდა იყოს სამართლიანი. ეს ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული სასჯელი უნდა შეესაბამებოდეს ჩადენილი დანაშაულის სოციალური

საშიშროების ხარისხსა და გარემოებებს, გამორიცხავდეს პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციას, რომ სასჯელი იყოს ეფექტიანი და მიაღწიოს თავის მიზანს, კერძოდ, სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ისიც, თუ სასჯელი როგორ იმოქმედებს მსჯავრდებულზე და როგორ შეეგუება სასჯელს მისი მოხდის პერიოდში, რისთვისაც ითვალისწინებს პიროვნებისათვის დამახასიათებელ ნიშნებსაც და ა.შ.

§2. სასჯელის მიზანი.

სსკ-ს 39-ე მუხლით: „სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია. სასჯელის მიზანი ზორციელდება მსჯავრდებულსა და სხვა პირზე ზემოქმედებით, რათა ისინი განიმსჭვალონ მართლწესრიგის დაცვისა და კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობით. მსჯავრდებულზე ასეთი ზემოქმედების ფორმები და საშუალებები გათვალისწინებულია საქართველოს სასჯელაღსრულების კანონმდებლობით. სასჯელის მიზანი არ არის ადამიანის ფიზიკური ტანჯვა ან მისი ღირსების დამცირება.“

ცნობილი იტალიელი მეცნიერ-იურისტი ჩაზარე ბეკარია აღნიშნავდა, რომ: „სასჯელის მიზანია არა ადამიანის წამება და გვემა, არამედ ის, რომ ხელი შეუშალოს დამნაშავეს კვლავ ჩაიდინოს დანაშაული და თავი შეაკავებინოს სხვებსაც ანალოგიური ქმედების ჩადენისაგან.“

სასჯელის მიზანი – სამართლიანობის აღდგენა, ძირითადად გამოიხატება იმაში, რომ დანაშაულის ჩამდენ პირს სასამართლო კანონის შესაბამისად მიუზღავს. სამაგიეროს მაგრამ დღევანდელ პირობებში ძალზედ ძნელია სრული სოციალური და იურიდიული სამართლიანობის აღდგენა.

სასჯელის მიზანი – ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, საპატიმრო სასჯელებთან მიმართებაში გამოიხატება დამნაშავე პიროვნების საზოგადოებისაგან იზოლაციაში, რათა მის მიმართ დაზარალებულმა მხარემ შურისგების მიზნით არ მოახდინოს მასზე რაიმე ხელყოფა, ან მისი მხრიდან გამორიცხოს ახალი დანაშაულის ჩადენა და ა.შ. არა-საპატიმრო სასჯელების გამოყენებისას ახალი დანაშაულის თავიდან აცილების ფაქტორი გამორიცხულია, ვინაიდან ჯერ კიდევ სრულყოფილი არ არის რესოციალიზაციისა და პრობაციის სამსახურები, რომლებიც მაქსიმალური დატვირთვით განახორციელებენ მათზე სოციალურ კონტროლს და ა.შ.

სასჯელს არ შეუძლია დანაშაულობათა ლიკვიდაცია, იგი მხოლოდ ავსებს სხვა სოციალურ ნორმებს, რომელთა დახმარებითაც ხდება და-

ნაშაულობათა პროფილაქტიკა და აღმოფხვრა. როგორც აღნიშნავდა დიდი გერმანელი ფილოსოფოსი ნიცშე: „სასჯელი კი არ ასწორებს, არამედ დროებით აფრთხილებს ადამიანს, რის შემდეგაც იგი უფრო უარესი ხდება.“

სასჯელის მიზანი – დამნაშავეს რესოციალიზაცია, სასჯელის ახალი მიზანია, რომელიც სხვა მნიშვნელობისაა და არასწორადაა ჩართული სასჯელის მიზნებში.

პირველ რიგში აღვნიშნოთ, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 44-ე მუხლის მე-40 პუნქტში მოცემულია „რესოციალიზაციის სამსახურის ორგანიზაცია, რომელიც თავისუფლების აღკვეთის ან სხვა სასჯელის მოხდის ადგილებიდან განთავისუფლებულ პირს ეხმარება შრომით მოწყობაში და ხელს უწყობს მის სოციალურ რეაბილიტაციას.“

ტერმინი „რესოციალიზაცია“ – არის დანაშაულის ჩადენის შედეგად იმ შეზღუდული და ჩამორთმეული კონსტიტუციური და სამოქალაქო უფლება-მოვალეობების აღდგენა, რომლებიც პირს ჰქონდა სასჯელის დადებამდე. რესოციალიზაციის რეალური ეტაპი იწყება სასჯელის მოხდისაგან განთავისუფლების დღიდან, როდესაც განთავისუფლებულ პიროვნებას სასჯელადსრულების ღირებულოვანი უზრუნველყოფის საცხოვრებელ ადგილამდე უფასო მგზავრობით, კვებით, ტანსაცმლით და ა.შ. ეს ღონისძიება მიმართულია იქითკენ, რომ აქედანვე დაიწყოს პიროვნების რესოციალიზაციის პროცესი და ხელი შეუწყოს დანაშაულის რეკიდივის პროფილაქტიკას. დამნაშავეს რესოციალიზაცია საქართველოს სისხლის სამართლის დანაშაულის პროფილაქტიკის ერთ-ერთი მთავარი სტრატეგიული მიმართულებაა. რესოციალიზაციის მიზანი დასრულებამაშინ, როდესაც მოხდება ადრე ნასამართლევი პირის სრული სამართლებრივი და სოციალური რეაბილიტაცია მას შემდეგ, როდესაც მას მოეხსნება ან გაუქმარწყლდება ნასამართლობა. მაშასადამე, დამნაშავეს რესოციალიზაცია არ გულისხმობს დამნაშავეს იზოლაციას და არ არის მხოლოდ რეპრესიის ზომა, არამედ იძლევა, აგრეთვე, დამნაშავეზე იურიდიული და სოციალური დახმარების, ზემოქმედების შესაძლებლობას მისი ნამდვილი სოციალური ადაპტაციისა და რესოციალიზაციის მიმართულებით. ასე, რომ დამნაშავეს რესოციალიზაცია არ შეიძლება იყოს სასჯელის მიზანი მაშინაც კი, როდესაც დამნაშავეს დანიშნული აქვს არასაპატიმრო სახის სასჯელი.

§3. სასჯელთა სისტემა.

სსკ მე-40 მუხლში მოცემულია სასჯელთა სისტემა, რომელიც მოიცავს როგორც ძირითად, ასევე დამატებით სასჯელთა სახეებს:

1. ჯარიმა მუხ. 42.
2. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა-მუხ. 43.
3. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა მუხ. 44.
4. გამასწორებელი სამუშაო მუხ. 45.
5. სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა. მუხ. 46.
6. თავისუფლების შეზღუდვა. მუხ. 47.
7. ტუსალობა. მუხ. 48.
8. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა მუხ. 50.
9. უვადო თავისუფლების აღკვეთა მუხ. 56.
10. დანაშაულის საგნის ან საშუალების ჩამორთმევა მუხ. 52.

კანონმდებელმა სასჯელთა სისტემაში შეიტანა ახალი სახეები: საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა (მუხ. 44), სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა (მუხ. 46), თავისუფლების შეზღუდვა (მუხ. 47) და ტუსალობა (მუხ. 48), რაოდენობის მიხედვით ეს სასჯელები სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლებში მოდის შემდეგნაირად:

1. თავისუფლების შეზღუდვა – 68 შემადგენლობაზე.
 2. ჯარიმა – 184 შემადგენლობაზე.
 3. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა – 32 შემადგენლობაზე.
 4. ტუსალობა – 89 შემადგენლობაზე.
 5. სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა – 15 შემადგენლობაზე.
- განვიხილოთ თვითოეული სასჯელის სახე:

ჯარიმა (მუხ. 42)

1961 წლის კანონმდებლობით, დღევანდელი მოქმედი კანონის ამოქმედებამდე, დაუშვებელი იყო თავისუფლების აღკვეთის ჯარიმით შეცვლა და პირიქით. ამჟამად სასჯელების ერთმანეთთან ურთიერთშენაცვლება შესაძლებელია არა მარტო ნაკლებად მძიმე, არამედ მრავალი მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვისაც. 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად: „ჯარიმა არის ფულადი გადასახადი, რომელიც ინიშნება დღიური ანაზღაურების სისტემით,“ ხოლო მე-4 პუნქტით: „ჯარიმის ოდენობას სამართალი ადგენს ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და მსჯავრდებულის მატერიალური მდგომარეობის გათვალისწინებით, რომელიც განისაზ-

ღვრება მისი ქონებით, შემოსავლითა და სხვა გარემოებით.“ სასამართლო ჯარიმის შეფარდების დროს ეყრდნობა ორ ძირითად საფუძველს: თვით დანაშაულის პიროვნების მონაცემებს — თუ რამდენად შესაძლებელია მასზე ამ ღონისძიების გატარება საზოგადოებისაგან იზოლაციის გარეშე და მეორე — რა წყარო გააჩნია მსჯავრდებულს ჯარიმის გადასახდელად. სწორედ, ეს წყარო არის საინტერესო და მნიშვნელოვანი სოციალურ-სამართლებრივი და კრიმინოლოგიური თვალსაზრისით.

საიდუმლოებას არ წარმოადგენს ის გარემოება, რომ ჯარიმის ამ პრინციპით ცხოვრებაში გატარება, ერთის მხრივ, ააცილებს პიროვნებას სასჯელის აღსრულების დაწესებულებას, რაც ხელს შეუშლის მის შემდგომ კრიმინალიზაციას, ხოლო მეორეს მხრივ, სახელმწიფო მატერიალური თვალსაზრისით მოგებაშია. ბუნებრივია ჯარიმის დადების გავრცელების პრაქტიკა შეამცირებს სასჯელის აღსრულების დაწესებულებებში მსჯავრდებულთა კონტიგენტს და ამით მატერიალურ-ტექნიკური ხარჯებიც შემცირდება. ამასთანავე, შესაძლებელი გახდება მსჯავრდებულთა „შემცირებულ“ კონტიგენტთან სასჯელის მეტად რეალური აღსრულება. ეს კი შესაძლებელს გახდის სასჯელის აღსრულების სუბიექტთა შესაძლო შემცირებას და რაც ნიშანდობლივია, დადებითად გადაწყდება დაზარალებულის მიმართ დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ან ზარალის ანაზღაურება და ა.შ.

აღსანიშნავია 42-ე მუხლის ჯარიმის საკანონმდებლო ხარვეზი. კერძოდ, ამ ნორმის მე-2 პუნქტში მოცემულია, რომ: „ჯარიმის მინიმალური ოდენობა ათი დღიური ანაზღაურებაა, ხოლო მაქსიმალური — სამას სამოცი დღიური ანაზღაურება. სასჯელთა შეკრებისას ჯარიმის ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს შვიდას ოც დღიურ ანაზღაურებას“, ხოლო მე-3 პუნქტით: „ჯარიმის დღიურ მინიმალურ ანაზღაურებას შეესაბამება ორი ლარი, ხოლო მაქსიმალურს — ათი ათასი ლარი.“ მეორე პუნქტში გაურკვეველია და არ ჩანს ჯარიმის მაქსიმალური ანაზღაურება სასჯელთა შეკრებისას, ამიტომ სასურველია მე-2 პუნქტის ბოლო წინადადებაში დაემატოს სიტყვა „მაქსიმალური“ და ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „სასჯელთა შეკრებისას ჯარიმის ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს შვიდას ოც მაქსიმალურ დღიურ ანაზღაურებას.“

ჯარიმა, ისე როგორც სხვა სისხლის სამართლის სასჯელი, იწვევს ნასამართლობას, რომელიც უტოლდება ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის გათვალისწინებულ ნასამართლობის ვადას — სამ წელს. 2001 წლის 19 ივნისის კანონის „არასამართმევო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პროცედურის კანონის“ მე-13 მუხლის თანახმად: „მსჯავრდებუ-

ლი ვალდებულია ჯარიმა სასამართლოს განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლიდან 30 დღის განმავლობაში გადაიხადოს." წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ჯარიმა შეეცვლება თავისუფლების აღკვეთის შესაბამისი ვადით.

თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა. მუხლი 43.

1. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა ნიშნავს იმას, რომ მსჯავრდებულს ეკრძალება ~~გაყვოს~~ დანიშნებითი თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში ან ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოებში, ანდა ეწეოდეს პროფესიულ ან სხვაგვარ საქმიანობას.

2. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა ძირითად სასჯელად ინიშნება ერთიდან ხუთ წლამდე ვადით, ხოლო დამატებით სასჯელად — ექვსი თვიდან სამ წლამდე ვადით.

3. თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის დამატებით სასჯელად დანიშვნა შეიძლება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იგი ჩადენილი დანაშაულისათვის სასჯელად არაა გათვალისწინებული ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით, თუ დანაშაულის სამიშროების ხასიათის, ხარისხისა და დამნაშავის პიროვნების გათვალისწინებით სასამართლო შეუძლებლად მიიჩნევს შეუნარჩუნოს მას თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლება.

4. ძირითად სასჯელად საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ან გამასწორებელი სამუშაოს დანიშვნისას, აგრეთვე პირობითი მსჯავრის დროს დამატებით სასჯელად დანიშნული თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის ვადა გამოიანგარიშება სასამართლოს განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან. ძირითად სასჯელად თავისუფლების შეზღუდვის, ტუსალობის, სადისციპლინო სამხედრო ნაწილში მოთავსების ან თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნის დროს დამატებით სასჯელად დანიშნული თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა ვრცელდება ჩამოთვლილ ძირითად სასჯელთა მოხდის მთელ ვადაზე, ხოლო ეს ვადა გამოიანგარიშება მათი მოხდის მომენტიდან.

საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა. მუხ. 44

ამ სახის სასჯელი ნიშნავს მსჯავრდებულთა თავისუფალ დროს უსასყიდლო შრომას, რომლის სახეს განსაზღვრავს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანო. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის,

როგორც სასჯელის აღსრულების მექანიზმი ჩამოყალიბების პროცესშია. სათანადო და რეალური პირობების შემთხვევაში იგი თავისი შინაარსითა და მნიშვნელობით ხელს შეუწყობს ახალი დანაშაულების თავიდან აცილებას.

3.2 „საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა ინიშნება ოციდან ოთხას საათამდე ვადით, ყოველდღიურად. ასეთი შრომის ხანგრძლივობაა ოთხი საათი. ჯარიმის საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით შეცვლის შემთხვევაში იგი შეიძლება დაინიშნოს უფრო მეტი ვადით.“

3.4. „საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა არ დაენიშნება პირველი და მეორე ჯგუფის ინვალიდებს, ორსულ ქალს, ქალს, რომელსაც ჰყავს შვილ წლამდე შვილი, საპენსიო ასაკის პირს, აგრეთვე გაწვეულ სამხედრო მოსამსახურეს.“

გამასწორებელი სამუშაო. მუხ. 45.

1. გამასწორებელი სამუშაო ინიშნება ერთი თვიდან ორ წლამდე ვადით და მოხდილი უნდა იქნეს მსჯავრდებულის სამუშაო ადგილზე.

2. გამასწორებელი სამუშაოს დანიშნისას მსჯავრდებულის ხელფასიდან სახელმწიფოს შემოსავალში დაიქვითება თანხა განაჩენით დადგენილი ოდენობით არანაკლებ ხუთისა და არა უმეტეს ოცი პროცენტისა.

3. თუ მსჯავრდებული ჯიუტად თავს აარიდებს გამასწორებელ სამუშაოს, ეს სასჯელი შეიცვლება თავისუფლების შეზღუდვით, ტუსალობით ან თავისუფლების აღკვეთით. ამასთან, დრო, რომლის განმავლობაშიც მსჯავრდებული იხდიდა ამ სასჯელს, ჩაითვლება თავისუფლების შეზღუდვის, ტუსალობის ან თავისუფლების აღკვეთის ვადაში შემდეგი გაანგარიშებით: გამასწორებელი სამუშაოს ერთი დღე – თავისუფლების შეზღუდვის ერთი დღე; გამასწორებელი სამუშაოს ორი დღე – ტუსალობის ერთი დღე; გამასწორებელი სამუშაოს სამი დღე – თავისუფლების აღკვეთის ერთი დღე.

სამხედრო პირის სამსახურმოგარიში შემჯავრება. მუხ. 46.

ამ სახის სასჯელი ახალი ნორმაა, რომელიც ენიშნება სამხედრო მოსამსახურეს სამხედრო სამსახურის საწინააღმდეგო დანაშაულის ჩადენისათვის, აგრეთვე სხვა დანაშაულისათვის მსჯავრდებულ სამხედრო მოსამსახურეს ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით გამასწორებელი სამუშაოს ნაცვლად. ამ სასჯელის მოხდის პერიოდში მსჯავრდებული ვალდებულია მეცადინეობისა და სამსახურისაგან თავისუფალ დროს დარჩეს განსაზღვრულ ადგილას დაწესებულ ღროზე მეტ ხანს. უფლება

არ აქვს განახორციელოს რაიმე ფუნქცია, გადაყვანილ იქნეს უფრო მაღალ თანამდებობაზე, დაუშვებელია მისთვის სამხედრო წოდების მიმატება, ვერ ისარგებლებს შვებულებით, სასჯელის ვადა მას არ ჩათვლება ნამსახურობის ვადასი მორიგი სამხედრო წოდების მისანიჭებლად და ა.შ. ყველა შემთხვევაში თავისუფლების აღმკვეთი ელემენტი გაცილებით უფრო დიდ როლს ასრულებს, ხოლო ეკონომიკური შეზღუდვის ელემენტი საეალღებულო არაა. ეს სასჯელის სახე მოიცავს უფრო შიდა (შინაურ) პატიმრობას, ვიდრე გამასწორებელ სამუშაოს. თუმცა კი. არსებობს მსჯავრდებულის ხელფასიდან სახელმწიფო შემოსავალში თანხის დაქვითვა არა უმეტეს ოცი პროცენტისა.

თავისუფლების შეზღუდვა. მუხ. 47.

ეს სასჯელის სახეც სრულიად ახალი ზომაა, რომელიც სისხლის სამართლის კანონით სასამართლო ორგანოებს აძლევს სასჯელთა უფრო სრულყოფილ ინდივიდუალიზაციის შესაძლებლობას. ამ მიზნით კანონმდებელმა მოახდინა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პირობით მოსპობა და სასჯელის სახით თავისუფლების შეზღუდვის გათვალისწინება და ამავე დროს სოციალიზაციის და ადაპტაციის სამსახურის ანუ გამასწორებელი ცენტრის შექმნა პროფილაქტიკური თვალსაზრისით. თავისუფლების შეზღუდვა შემოღებულია არა რეპრესიის გასაძლიერებლად, არამედ მის შესამსუბუქებლად, რომელიც არ გულისხმობს დამნაშავეს იზოლაციას და არ არის მხოლოდ რეპრესიის ფორმა, არამედ იძლევა აგრეთვე დამნაშავეზე ზემოქმედების შესაძლებლობას მისი ნამდვილი რესოციალიზაციის მიმართულებით.

თავისუფლების შეზღუდვის მდიდარი გამოცდილება აქვს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანას, რაც გამოიხატება მსჯავრდებულის პირადი თავისუფლების ოთხგვარ შეზღუდვაში:

1. მსჯავრდებულს უფლება არ აქვს სასამართლოს ნებართვის გარეშე გამოიცვალოს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი.

2. იგი ვალდებულია შეასრულოს სამუშაო, რომელსაც სასამართლო დაუნიშნავს.

3. უფლება არ აქვს შეასრულოს რაიმე ფუნქცია საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში.

4. ვალდებულია ჩააბაროს ანგარიში სასჯელის მოხდის თაობაზე.

ამ შეზღუდვებიდან ყველაზე ეფექტურია პირველი ორი შეზღუდვა. თავისი შინაარსით თავისუფლების შეზღუდვა თითქმის ანალოგიურია 1961 წლის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული სას-

ჯელის სახისა — პირობით თავისუფლების აღკვეთა მსჯავრდებულის შრომაში საეკონომიკურ ჩაბმით (მუხ. 25). ამასთანავე, იგი ითვალისწინებს სოციალურ კონტროლს და გამასწორებელ სამუშაოებსაც. ამ სასჯელს აღასრულებდნენ ე.წ. „სპეცკომუნდატურები“, რომელთა ინსტიტუტი დღეს აღარ არსებობს. ერთი რამ კი ცხადია, რომ ამ სახის (და, საერთოდ, არასაპატიმრო სასჯელების) სასჯელში მნიშვნელოვან და პრინციპულ ადგილს დაიკავეს მსჯავრდებულის შრომითი დასაქმება მხოლოდ, სასამართლოს მიერ მკაცრად განსაზღვრული სამუშაოს ადგილისა და ტიპის მიხედვით და ა.შ. თავისუფლების შეზღუდვა ენიშნება ნასამართლობის არმქონე პირს ერთიდან სამ წლამდე ვადით განზრახვი დანაშაულის ჩადენისათვის, ხოლო ერთიდან ხუთ წლამდე ვადით — გაუფრთხილებლობით დანაშაულის ჩადენისათვის.

ტუსაღობა. მუხ. 48.

ტუსაღობა ნიშნავს მსჯავრდებულის საზოგადოებისაგან მკაცრ იზოლაციას. ეს სასჯელის სრულიად ახალი სახეა კანონში, რომელიც, მართალია დაკავშირებულია მისი მოხდის მცირე ვადებთან, მაგრამ მეტად მკაცრია თავისი შინაარსით. ტუსაღობის მოხდისა და აღსრულების ადგილი საპყრობილეა. დღევანდელი საპყრობილის პირობებში ძალზე მწელოა ამ სასჯელის რეალიზაცია. განსაკუთრებით იგი არასასურველ ეფექტს გამოიღებს არასრულწლოვანთა მიმართ და შესაძლებელია მოკლე დროში მივიღოთ უარყოფითი უკუეფექტი, ანუ დეკრიმინალიზაციის პროცესი შეცვალოს პიროვნების კრიმინალიზაციის პროცესმა. ამიტომაც სასამართლო ორგანოები მაქსიმალურად უნდა შეეცადნონ არ გამოუტანონ განსაკუთრებით არასრულწლოვანებს სასჯელის სახე — ტუსაღობა. იგი უნდა გადაიქცეს როგორც უკანასკნელი ანუ გამონაკლისი სასჯელის სახე მათთან მიმართებაში.

ტუსაღობა ინიშნება ერთიდან ექვს თვემდე ვადით... ტუსაღობა არ დაენიშნება იმას, ვისაც განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია თექვსმეტი წელი, პირველი და მეორე ჯგუფის ინვალიდებს, ორსულ ქალს; აგრეთვე ქალს, რომელსაც ჰყავს შვიდ წლამდე შვილი.

ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა. მუხ. 50.

1. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა ნიშნავს მსჯავრდებულის საზოგადოებისაგან იზოლაციას და კანონით განსაზღვრულ სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მოთავსებას. თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებული, რომელსაც განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია 18

წელი, მოთავსდება არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით დაწესებუ-
ლებაში.

2. ვალიანი თავისუფლების აღკვეთა ინიშნება ექვსი თვიდან — ოც-
წლამდე ვადით.

3. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის, გამასწორებელი სამუ-
შაოს ან თავისუფლების შეზღუდვის ვადიანი თავისუფლების აღკვეთით
შეცვლის შემთხვევაში იგი შეიძლება დაინიშნოს ექვს თვეზე მცირე
ვადით.

4. დანაშაულთა ერთობლიობით სასჯელთა შეჯამებისას თავისუფლე-
ბის აღკვეთის მაქსიმალური ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 25 წელს,
ხოლო განაჩენთა ერთობლიობით სასჯელთა შეჯამებისას — 30 წელს.

მუხ. 51. უმაღლო თავისუფლების აღკვეთა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით უმაღლო თავისუფლების
აღკვეთა გათვალისწინებულია 13 განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულზე:

1. მუხ. 109. განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში;

2. მუხ. 260. ნარკოტიკული ნივთიერებების შეძენა, შენახვა, გადა-
ზიდვა, გადაგზავნა;

3. მუხ. 262. საქართველოში ნარკოტიკული საშუალებების, მისი
ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონოდ შემოტანა ან გატანა;

4. მუხ. 308. საქართველოს ტერიტორიული ხელშეუხლებლობა;

5. მუხ. 318. საბოტაჟი;

6. მუხ. 323. ტერორისტული აქტი;

7. მუხ. 325. საქართველოს პოლიტიკური თანამდებობის პირზე
თავდასხმა;

8. მუხ. 326. საერთაშორისო დაცვით მოსარგებლე პირზე ან დაწესე-
ბულებაზე თავდასხმა;

9. მუხ. 330. სტრატეგიული ან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი
ობიექტების ხელში ჩაგდება და ბლოკირება;

10. მუხ. 404. აგრესიული ომის მომზადება ან წარმოება;

11. მუხ. 407. გენოციდი;

12. მუხ. 408. დანაშაული ადამიანურობის წინააღმდეგ;

13. მუხ. 411. საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების
განზრახ დარღვევა შეიარაღებული კონფლიქტის დროს;

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 51-ე მუხლით: პ.1.
„უმაღლო თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ განსა-
კუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის. პ.2. უმაღლო თავისუფლების აღკვეთა

არ დაენიშნება იმას, ვისაც განაჩენის გამოტანის მომენტი სათვით შეუსრულდა 60 წელი.

აღნიშნული ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, რამდენადაა უკადო თავისუფლების აღკვეთა უკადო?.. ეს შეკითხვა ავხსნათ თანმიმდევრობით სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით:

1. აღნიშნული ნორმის მე-2 პუნქტის შინაარსიდან გამომდინარე, იგი ეწინააღმდეგება ნორმის დასახელებას, ვინაიდან თვითონ სიტყვა „უკადო“ ნიშნავს უკადოს, ვადის არმქონეს – ღროის მიხედვით განუსაზღვრელს, სამუდამოს. მაგალითად, უკადო პასპორტი, სამუდამო კატორღა და ა.შ. უცხოეთში კი მას დიდი ხნის პრაქტიკა აქვს და ცნობილია როგორც სამუდამო პატიმრობა ან თავისუფლების აღკვეთა სიცოცხლის ბოლომდე.

2. 51-ე მუხლის მე-2 პუნქტში პირდაპირ მითითებულია უკადო თავისუფლების აღკვეთის ვადები. მაგალითად, თუ 18 წლის ასაკს მიღწეული პირი ჩაიდენს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულს და სასამართლო გამოუტანს სასჯელის სახედ უკადო თავისუფლების აღკვეთას, შემდგომში შეუსრულდება რა მას სასჯელის მოხდის პერიოდში 60 წელი, ბუნებრივია, სასამართლოს მიერ უკადო თავისუფლების აღკვეთა შეიცვლება ვადიანი თავისუფლების აღკვეთით, რომელმაც არ უნდა გადააჭარბოს 25 წელს. გამოდის, რომ უკადო თავისუფლების აღკვეთას გააჩნია მაქსიმალური თავისუფლების აღკვეთის ვადა – 42 წელი (60 წლის ასაკს მინუს 18 წლის ასაკი, უდრის 42 წელს), შესაბამისად, ეს მაქსიმალური თავისუფლების აღკვეთის ვადა, 18 წლის ასაკთან ერთად, მცირდება და უტოლდება ნულს, მაშინაც კი, როდესაც განსასჯელს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულზე განაჩენის გამოტანის მომენტში (ან სასჯელის მოხდის ნებისმიერ ეტაპზე) შეუსრულდა 60 წელი. მაშასადამე, ამ ელემენტარული მათემატიკური გამოთვლით ნათლად სჩანს, რომ უკადო თავისუფლების აღკვეთას გააჩნია როგორც მაქსიმალური, ასევე მინიმალური ვადა, რომელიც უკადო თავისუფლების აღკვეთას „უკარგავს“ დასჯის მიზნის პრინციპს და ფაქტობრივად აიგივებს ვადიან თავისუფლების აღკვეთასთან.

3. ამავე კოდექსის 72-ე მუხლის – „სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება“ – მე-7 პუნქტის თანახმად: „მსჯავრდებული თავისუფლების აღკვეთის მოხდისაგან შეიძლება გათავისუფლდეს, თუ მან ფაქტობრივად მოიხდა თავისუფლების აღკვეთის 25 წელი და სასამართლო მიიჩნევს, რომ საჭირო აღარ არის მსჯავრდებულმა გააგრძელოს ამ სასჯელის მოხდა.“ მაშასადამე, თეორიულადაც და

პრაქტიკულადაც უვადო თავისუფლების აღკვეთა იდენტიფიცირდება ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალურ ვადასთან. უფრო მეტიც, ამავე კოდექსის მუხ. 60-ის „სასჯელის დანიშვნა განაჩენთა ერთობლიობის დროს“ – პ.3-ის თანახმად: „განაჩენთა ერთობლიობის საბოლოო სასჯელად დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 30 წელს,“ ხოლო მუხ. 50-ის – „ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა“ – პ.4-ის თანახმად: „დანაშაულთა ერთობლიობით თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალური ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 25 წელს, ხოლო განაჩენთა ერთობლიობით სასჯელთა შეჯამებისას – 30 წელს.“

აქედან გამომდინარე, პიროვნებას ფსიქოლოგიურად ეხსნება განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემაფერხებელი და დამბრკოლებელი ფაქტორიც, რომელიც უეჭველად მოგვევლინება დანაშაულის ჩადენის ერთ-ერთ შემამსუბუქებელ გარემოებად.

თემა XI სასჯელის დანიშვნა

მუხლი 53. სასჯელის დანიშვნის ზოგადი საწყისები.

1. სასამართლო დამნაშავეს სამართლიან სასჯელს დაუნიშნავს ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით დადგენილ ფარგლებში და ამავე კოდექსის ზოგადი ნაწილის დებულებათა გათვალისწინებით. სასჯელის უფრო მკაცრი სახე შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ნაკლებად მკაცრი სახის სასჯელი ვერ უზრუნველყოფს სასჯელის მიზნის განხორციელებას.

2. ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულზე უფრო მკაცრი სასჯელი შეიძლება დაინიშნოს დანაშაულთა ერთობლიობით და განაჩენთა ერთობლიობით, ამავე კოდექსის 59-ე და მე-60 მუხლების მიხედვით. კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნის საფუძველი განსაზღვრულია ამ კოდექსის 55-ე მუხლით.

3. სასჯელის დანიშვნის დროს სასამართლო ითვალისწინებს დამნაშავეს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს, კერძოდ, დანაშაულის მოტივსა და მიზანს, ქმედებაში გამოვლენილ მართლსაწინააღმდეგო ნებას, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათსა და ზომას, ქმედების განხორციელების სახეს, ზერხსა და მართლსაწინააღმდეგო შედეგს, დამნაშავეს წარსულ ცხოვრებას, პირად და ეკონომიკურ პირობებს, ყოფაქცევას ქმედების შემდეგ, განსაკუთრებით – მის მისწრაფებას, აანაზღაუროს ზიანი, შეურიგდეს დაზარალებულს.

4. თუ ამ კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლი ან მუხლის ნაწილი დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნად ითვალისწინებს შემამსუბუქებელ ან დამამძიმებელ გარემოებას, იგივე გარემოება სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში არ მიიღება.

მუხლი 54. სასჯელის დანიშვნა შემამსუბუქებელ გარემოებათა არსებობისას.

თუ დანაშაულის ჩადენის შემდეგ დამნაშავე გამოცხადდა ბრალის აღიარებით, აქტიურად შეუწყო ხელი დანაშაულის გახსნას და არ არსებობს დამამძიმებელი გარემოებანი, სასჯელის ვადა ან ზომა არ უნდა აღემატებოდეს ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ყველაზე მკაცრი სახის სასჯელის მაქსიმალური ვადის ან ზომის სამ მეოთხედს.

მუხლი 55. კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა.

თუ არსებობს განსაკუთრებული შემამსუბუქებელი გარემოება, სასამართლოს დამნაშავეს პიროვნების გათვალისწინებით შეუძლია დანიშნოს ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით დაწესებული სასჯელის ზომის უმდბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი ან სხვა, უფრო მსუბუქი სახის სასჯელი.

მუხლი 56. სასჯელის დანიშვნა დაუმთავრებელი დანაშაულისათვის.

1. დაუმთავრებელი დანაშაულისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში მიიღება გარემოებანი, რომელთა გამოც დანაშაული ბოლომდე არ იქნა მიყვანილი.

2. დანაშაულის მომზადებისათვის სასჯელის ვადა ან ზომა არ უნდა აღემატებოდეს დამთავრებული დანაშაულისათვის ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ყველაზე მკაცრი სახის სასჯელის მაქსიმალური ვადის ან ზომის ნახევარს.

3. დანაშაულის მცდელობისათვის სასჯელის ვადა ან ზომა არ უნდა აღემატებოდეს დამთავრებული დანაშაულისათვის ამ კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ყველაზე მკაცრი სახის სასჯელის მაქსიმალური ვადის ან ზომის სამ მეოთხედს.

4. უეადო თავისუფლების აღკვეთა არ შეიძლება დაენიშნოს დანაშაულის მომზადებისათვის ან მცდელობისათვის.

მუხლი 57. სასჯელის დანიშვნა დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის და დანაშაულის ამსრულებლობისათვის

1. დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის და დანაშაულის ამსრულებლობისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში მიიღება პირის ფაქტობრივი მონაწილეობის ხასიათი და ხარისხი, ამ მონაწილეობის მნიშვნელობა დანაშაულის მიზნის მისაღწევად, მისი გავლენა გამოწვეული ან შესაძლებელი ზიანის ხასიათსა და ხარისხზე.

2. შემამსუბუქებელი ან დამამძიმებელი გარემოება, რომელიც ერთ-ერთი თანამონაწილის ან ამსრულებლის პიროვნებას შეეხება, მხედველობაში მიიღება მხოლოდ ამ თანამონაწილისათვის ან ამსრულებლისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს.

მუხლი 58. სასჯელის დანიშვნა დანაშაულის რეციდივის დროს.

1. დანაშაულის რეციდივის, საშიში რეციდივისა და განსაკუთრებით საშიში რეციდივის დროს სასჯელის დანიშვნისას მხედველობაში მიიღება წინათ ჩადენილ დანაშაულთა რაოდენობა და სიმძიმე, გარემოებანი, რომელთა გამოც წინათ დანიშნულ სასჯელთა გამაფრთხილებელი ზემოქმედება არასაკმარისი აღმოჩნდა, აგრეთვე ახლად ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე.

2. სასჯელის ვადა დანაშაულის რეციდივის დროს არ შეიძლება იყოს ჩადენილი დანაშაულისათვის ამ კოდექსის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული ყველაზე მკაცრი სახის სასჯელის მაქსიმალური ვადის ნახევარზე ნაკლები, საშიში რეციდივის დროს – ორ მესამედზე ნაკლები, ხოლო განსაკუთრებით საშიში რეციდივის დროს – სამ მეოთხედზე ნაკლები.

3. თუ ამ კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლში ან მუხლის ნაწილში მითითებულია ნასამართლობაზე, როგორც დანაშაულის მაკვალიფიკირებელ ნიშანზე, აგრეთვე ამ კოდექსის 55-ე მუხლით გათვალისწინებული განსაკუთრებული შემამსუბუქებელი გარემოებების არსებობისას რეციდივის, საშიში რეციდივის ან განსაკუთრებით საშიში რეციდივის დროს სასჯელის დანიშვნისას მხედველობაში არ მიიღება ამ მუხლის მე-2 ნაწილის წესი.

მუხლი 59. სასჯელის დანიშვნა დანაშაულთა ერთობლიობის დროს.

1. დანაშაულთა ერთობლიობის დროს სასჯელი ინიშნება თითოეული დანაშაულისათვის.

2. თუ დანაშაულთა ერთობლიობა შედგება მხოლოდ ნაკლებად მძიმე დანაშაულთაგან, საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას უფრო მკაცრი

სასჯელი შთანთქმავს ნაკლებად მკაცრს ანდა მთლიანად ან ნაწილობრივ შეიკრიბება ამ დანაშაულისათვის განსაზღვრული სასჯელები. ამასთან, ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული საბოლოო სასჯელის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს ხუთ წელს.

3. თუ დანაშაულთა ერთობლიობა შედგება მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთაგან, საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას ნაწილობრივ ან მთლიანად შეიკრიბება ამ დანაშაულისათვის განსაზღვრული სასჯელები. ამასთან, ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული საბოლოო სასჯელის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 25 წელს.

4. თუ დანაშაულთა ერთობლიობა შედგება ნაკლებად მძიმე და მძიმე დანაშაულთაგან, ანდა ნაკლებად მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთაგან, საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას უფრო მკაცრი სასჯელი შთანთქმავს ნაკლებად მკაცრს ანდა ნაწილობრივ ან მთლიანად შეიკრიბება ამ დანაშაულთათვის განსაზღვრული სასჯელები. ამასთან, დანიშნული საბოლოო სასჯელის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს ოც წელს.

5. დანაშაულთა ერთობლიობის დროს ძირითად სასჯელთან ერთად შეიძლება დაინიშნოს დამატებითი სასჯელი. ნაწილობრივ ან მთლიანად შეჯამებისას დანიშნული საბოლოო დამატებითი სასჯელის ვადა ან ზომა არ უნდა აღემატებოდეს ამ კოდექსის ზოგადი ნაწილით სასჯელის მოცემული საზისათვის გათვალისწინებულ მაქსიმალურ ვადას ან ზომას.

6. იმავე წესით დაინიშნება სასჯელი, თუ განაჩენის გამოტანის შემდეგ დადგინდა, რომ მსჯავრდებულს ბრალი მიუძღვის სხვა დანაშაულშიც, რომელიც მან პირველ საქმეზე განაჩენის გამოტანამდე ჩაიდინა. ამ შემთხვევაში საბოლოო სასჯელში ჩაითვლება სასჯელი, რომელიც პირველი განაჩენით მოხდილია მთლიანად ან ნაწილობრივ.

მუხლი 60. სასჯელის დანიშვნა განაჩენითა ერთობლიობის დროს.

1. განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელის დანიშვნისას სასამართლო ბოლო განაჩენით დანიშნულ სასჯელს ნაწილობრივ ან მთლიანად მიუმატებს წინა განაჩენით დანიშნული სასჯელის მოუხდელ ნაწილს.

2. განაჩენთა ერთობლიობით დანიშნული საბოლოო სასჯელის ვადა ან ზომა, თუ იგი თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქია, არ უნდა აღემატებოდეს ამ კოდექსის ზოგადი ნაწილით სასჯელის მოცემული საზისათვის გათვალისწინებულ მაქსიმალურ ვადას ან ზომას.

3. განაჩენთა ერთობლიობით საბოლოო სასჯელად დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს ოცდაათ წელს.

4. განაჩენთა ერთობლიობით დანიშნული საბოლოო სასჯელი უნდა იყოს უფრო მეტი როგორც ახლადჩადენილი დანაშაულისათვის დანიშ-

ნულ სასჯელზე, ისე წინა განაჩენით დანიშნული სასჯელის მოუხდელ ნაწილზე.

5. განაჩენთა ერთობლიობის დროს დამატებით სასჯელთა მიერთება ხორციელდება ამ კოდექსის 61-ე მუხლის მე-2 ნაწილის წესით.

მუხლი 61. სასჯელთა შეჯამება.

1. დანაშაულთა ერთობლიობისა და განაჩენთა ერთობლიობის დროს სასჯელთა მთლიანად ან ნაწილობრივ შეჯამებისას თავისუფლების აღკვეთის ერთ დღეს შეესაბამება:

ა) ტუსაღობის ან სადისციპლინო სამხედრო ნაწილში მოთავსების ერთი დღე;

ბ) თავისუფლების შეზღუდვის ორი დღე;

გ) გამასწორებელი სამუშაოს ან სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის სამი დღე;

დ) საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის რვა საათი.

2. ჯარიმა ანდა თანამდებობის დაკალების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა თავისუფლების შეზღუდვასთან, ტუსაღობასთან, სადისციპლინო სამხედრო ნაწილში მოთავსებასთან ან თავისუფლების აღკვეთასთან მიმატების შემთხვევაში გამოიყენება დამოუკიდებლად.

მუხლი 62. სასჯელის ვადის გამოანგარიშება და სასჯელის ჩათვლა.

1. თანამდებობის დაკალების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის, გამასწორებელი სამუშაოს, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის, თავისუფლების შეზღუდვის, ტუსაღობის, სადისციპლინო სამხედრო ნაწილში მოთავსებისა და თავისუფლების აღკვეთის ვადა გამოიანგარიშება თვეებითა და წლებით, ხოლო საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის ვადა — საათებით.

2. ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ სასჯელთა შეცვლისა და შეჯამების დროს, აგრეთვე სასჯელის ჩათვლისას შეიძლება სასჯელის ვადის გამოანგარიშება დღეებით.

3. სასამართლო განხილვამდე პატიმრობაში ყოფნის დრო ჩათვლება სასჯელის ვადაში, შემდეგი გაანგარიშებით: პატიმრობის ერთი დღე — თავისუფლების აღკვეთის, სადისციპლინო სამხედრო ნაწილში მოთავსების ან ტუსაღობის ერთი დღე; თავისუფლების შეზღუდვის ორი დღე; გამასწორებელი სამუშაოს ან სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის სამი დღე; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის რვა საათი.

4. საზღვარგარეთ ჩადენილი დანაშაულისათვის განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლამდე პატიმრობაში ყოფნის დრო, აგრეთვე განაჩენით დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის მოხდილი დრო ამ კოდექსის მე-6 მუხლის საფუძველზე პირის გადაცემის შემთხვევაში ჩაითვლება ერთი დღე ერთ დღედ.

5. თუ პირს, რომელიც სასამართლო განხილვამდე პატიმრობაში იყო, ძირითად სასჯელად დაენიშნა ჯარიმა ანდა თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა, სასამართლო პატიმრობაში ყოფნის ვადის გათვალისწინებით შეუმსუბუქებს მას დანიშნულ სასჯელს ან მთლიანად გაათავისუფლებს მისი მოხდისაგან.

თემა XII

პირობითი მსჯავრი

მუხლი 63. პირობითი მსჯავრის დანიშვნის საფუძველი.

1. თუ მსჯავრდებულის გამოსწორება შეიძლება სასჯელად დანიშნული გამასწორებელი სამუშაოს, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის, თავისუფლების შეზღუდვის, სადისციპლინო სამხედრო ნაწილში მოთავსების, ტუსადობის ან თავისუფლების აღკვეთის მოხდის გარეშე, სასამართლო დაადგენს, რომ დანიშნული სასჯელი ჩაითვალოს პირობით.

2. პირობითი მსჯავრის დროს სასამართლო ითვალისწინებს სასჯელის დანიშვნის საფუძველს და პირობითი მსჯავრის მოსალოდნელ ეფექტს.

3. პირობითი მსჯავრის დროს შეიძლება დაინიშნოს დამატებითი სასჯელი.

მუხლი 64. გამოსაცდელი ვადა.

ამ კოდექსის 63-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლის არსებობისას სასამართლო ადგენს გამოსაცდელ ვადას, რომლის განმავლობაშიც მსჯავრდებულმა არ უნდა ჩაიდინოს ახალი დანაშაული და უნდა შეასრულოს მისთვის დაკისრებული მოვალეობა. ერთ წლამდე თავისუფლების აღკვეთის ან უფრო მსუბუქი სახის სასჯელის დანიშვნისას გამოსაცდელი ვადა უნდა იყოს არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს სამი წლისა, ხოლო ხუთ წლამდე თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას არანაკლებ ერთი და არაუმეტეს ექვსი წლისა.

მუხლი 65. მოვალეობის დაკისრება.

პირობითი მსჯავრის დროს, თუ არსებობს საამისო საფუძველი, სასამართლოს შეუძლია დააკისროს მსჯავრდებულს განსაზღვრული მოვალეობის შესრულება: პრობაციის სამსახურის ნებართვის გარეშე არ შეიცვალოს მუდმივი ბინადრობის ადგილი, არ დაამყაროს ურთიერთობა იმასთან, ვინც შეიძლება იგი ჩააბას ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში, არ მოინახულოს განსაზღვრული ადგილი, მატერიალურად დაეხმაროს ოჯახს, გაიაროს ალკოჰოლიზმის, ნარკომანიის, ტოქსიკომანიის ან ვენერიული სენის მკურნალობის კურსი. სასამართლოს შეუძლია დააკისროს მსჯავრდებულს სხვა მოვალეობაც, რომელიც ხელს შეუწყობს მის გამოსწორებას.

მუხლი 66. კონტროლი და დახმარება.

1. პირობით მსჯავრდებულის ყოფა-ქცევის კონტროლს და მის დახმარებას ახორციელებს პრობაციის სამსახური. ეს სამსახური თვალყურს ადევნებს პირის მიერ მისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას, ხოლო მისი შეუსრულებლობის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობებს სასამართლოს.

2. ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ ფუნქციას პირობით მსჯავრდებული სამხედრო მოსამსახურის მიმართ ახორციელებს სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა.

3. გამოსაცდელ ვადაში სასამართლოს შეუძლია იმ ორგანოს წარდგინებით, რომელიც ახორციელებს კონტროლსა და დახმარებას პირობით მსჯავრდებულის მიმართ, მთლიანად ან ნაწილობრივ გააუქმოს პირობით მსჯავრდებულისათვის დაკისრებული მოვალეობა ან დააკისროს მას ახალი მოვალეობა.

მუხლი 67. პირობითი მსჯავრის გაუქმება ან გაამოსაცდელი ვადის გაგრძელება.

1. თუ პირობით მსჯავრდებული გამოსაცდელი ვადის არანაკლებ ნახევრის გასვლის შემდეგ ყოფაქცევით დაამტკიცებს თავის გამოსწორებას, სასამართლოს შეუძლია იმ ორგანოს წარდგინებით, რომელიც ახორციელებს კონტროლსა და დახმარებას პირობით მსჯავრდებულის მიმართ, გააუქმოს პირობითი მსჯავრი და მსჯავრდებულს მოუხსნას ნასამართლობა.

2. თუ პირობით მსჯავრდებულმა თავი აარიდა მისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას ან დაარღვია საზოგადოებრივი წესრიგი, რის

გამოც მას შეეფარდა ადმინისტრაციული სახდელი, სასამართლოს შეუძლია ამ მუხლის პირველ ნაწილში აღნიშნული ორგანოს წარდგინებით გააგრძელოს გამოსაცდელი ვადა არაუმეტეს ერთი წლით.

3. თუ პირობით მსჯავრდებული გამოსაცდელ ვადაში სისტემატურად ან ჯიუტად არ ასრულებდა მისთვის დაკისრებულ მოვალეობას, სასამართლოს შეუძლია ამ მუხლის პირველ ნაწილში აღნიშნული ორგანოს წარდგინებით დაადგინოს, რომ გაუქმდეს პირობითი მსჯავრი და აღსრულდეს განაჩენით დანიშნული სასჯელი.

4. თუ პირობით მსჯავრდებულმა გამოსაცდელ ვადაში გაუფრთხილებლობითი დანაშაული ჩაიდინა, პირობითი მსჯავრის გაუქმების ან ძალაში დატოვების საკითხს წყვეტს სასამართლო.

5. თუ პირობით მსჯავრდებულმა გამოსაცდელ ვადაში განზრახი დანაშაული ჩაიდინა, სასამართლო გააუქმებს პირობით მსჯავრს და მსჯავრდებულს დაუნიშნავს სასჯელს ამ კოდექსის 61-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით. იმავე წესით დაინიშნება სასჯელი ამ მუხლის მე-4 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

თემა XIII

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გულისხმობს სახელმწიფოს უფლებამოსილებას დანაშაულის ჩამდენის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემისა და დასჯის შესახებ. ამავე დროს იგი გულისხმობს დანაშაულის ჩამდენის მოვალეობას აგოს პასუხი და მოიხადოს სასჯელი მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის. ეს უფლება და მოვალეობა წარმოიშობა ერთდროულად დანაშაულის ჩადენის შედეგად, მისი ჩადენისთანავე. ამრიგად, დანაშაულის ჩადენა წარმოშობს ურთიერთობას დანაშაულის ჩამდენ პირსა და მეორე მხარეს შორის. ლიტერატურაში მეორე მხარედ, როგორც წესი, მიიჩნევა სახელმწიფო, რომელიც მის უფლებას დანაშაულის ჩამდენის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემისა და დასჯის ნაწილში ასრულებს თავისი სამართალდამცავი ორგანოების მეშვეობით. ეს აზრი სწორია, მაგრამ, ჩემი აზრით, სრული არ არის. აღნიშნულ შემთხვევაში, ჩემი აზრით, მეორე მხარეში შედის არა მარტო სახელმწიფო, არამედ დაზარალებულიც. ასეთი დასკვნა გამოდინარეობს სსკ 69-ე მუხლიდან, რომელიც ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან

გათავისუფლებას დაზარალებულთან შერიგების გამო. თანახმად ამ მუხლისა, ის, ვინც პირველად ჩაიდინა დანაშაული, რომლისთვისაც სს კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება სამი წლით თავისუფლების აღკვეთას, შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, თუ დანაშაულის ჩამდენი შეურიგდა დაზარალებულს. მართალია, სსკ 69-ე მუხლიდან გამომდინარე, გადამწყვეტი მნიშვნელობა სახელმწიფოს უფლებებს აქვს, მაგრამ ამ მუხლში დაფიქსირებულია დაზარალებულის გარკვეული უფლებაც, რომლის იგნორირება არ შეიძლება. ამ საკითხზე არ შეიძლება არ შევეხოთ სისხლის საპროცესო სამართლის კანონმდებლობას, რომელიც განსაზღვრავს სისხლისსამართლებრივი ნორმის გამოყენების წესს. კერძოდ: 1. სსკ 24-ე მუხლის მე-8 ნაწილი მიუთითებს: „... თუ პროკურორი სასამართლოში უარს იტყვის ბრალდებაზე, სასამართლო ვალდებულია შეწყვიტოს სისხლის სამართლის საქმე ან გამოიტანოს გამამართლებელი განაჩენი...“

2. სსკ 25-ე მუხლის მე-2 ნაწილი მიუთითებს: „თუ პროკურორი უარს იტყვის ბრალდებაზე ან შეცვლის ბრალდებას, დაზარალებულს ან მის წარმომადგენელს უფლება აქვს სასამართლოში მხარი დაუჭიროს წინანდელ ბრალდებას. ასეთ შემთხვევაში საქმე არ წყდება...“

3.. თანახმად სსკ 26-ე მუხლისა, სსკ 137-ე და 138-ე მუხლების პირველი ნაწილებით, 139-ე, 153-ე, 157-ე, 167-ე, 175-ე და 189-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულთა შესახებ საქმეები აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, ხოლო იმ შემთხვევაში, როცა ზემოთ ჩამოთვლილი დანაშაულებებიდან, რომელიმეს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს, დაზარალებულის უმწეობის ან ბრალდებულზე დამოკიდებულების გამო არ შეუძლია დაიცვას თავის უფლებები და კანონიერი ინტერესები, პროკურორს თავისი ინიციატივით შეუძლია აღძვრას საქმე, მაგრამ დაზარალებული თუ ქმედუნარიანია, მისი წერილობითი თანხმობის გარეშე პროკურორი ან სხვა თანამდებობის პირი ზემოთ ჩამოთვლილ დანაშაულთა ჩადენის გამო საქმეს ვერ აღძრავს.

4. თანახმად სსკ 27-ე მუხლის პირველი ნაწილისა, სსკ 120-ე, 125-ე და 148-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულთა შესახებ საქმეები აღიძვრება მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით და უნდა შეწყდეს მისი ბრალდებულთან შერიგების გამო.

5. თანახმად სსკ მე-14 მუხლის მე-ნაწილისა, ბრალდებულის უარი ბრალდებაზე ამავე კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში

იწვევს სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტას, ან გამართლების საფუძვლის არსებობისას – გამართლებას. თანახმად ამავე სსსკ 44-ე მუხლის მე-19 პუნქტისა, ბრალდების მხარეს მიეკუთვნება დაზარალებულიც და იგი კერძო ბრალმდებელია.

დაზარალებულის ზემოთ ჩამოთვლილი კანონიერი უფლებები განსაზღვრავენ არა მარტო მის პროცესუალურ ფუნქციებს, არამედ სსკ 69-ე მუხლთან ერთად, ისინი განაპირობებენ აგრეთვე დაზარალებულის მდგომარეობას სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობაში. ნათქვამიდან გამომდინარე, დაზარალებული სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ერთ-ერთი სუბიექტია. იგი კანონით გათვალისწინებულ ფარგლებში ბრალმდებელია, ე.ი. ისეთივე ფუნქციის მატარებელია დანაშაულის მის მიმართ ჩადენის შემთხვევაში, როგორიც მინიჭებული აქვს სახელმწიფოს. ამიტომ დანაშაულის ჩამდენის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის გამოყენების საკითხის კანონიერად გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობა აქვს არა მარტო სახელმწიფო ინტერესებს, არამედ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, პრიორიტეტიც კი აქვს დაზარალებულის ინტერესებს და ამის იგნორირება არ შეიძლება.

სსკ 68-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას ქმედითი მონანიების გამო. მაგრამ ამ შემთხვევაში დაცული უნდა იყოს ხუთი პირობა.

1. დანაშაული უნდა იყოს ჩადენილი პირველად, ე.ი. გასათავისუფლებელ პირს ადრე საერთოდ არ უნდა ჰქონდეს ჩადენილი დანაშაული ან ხელახლა დანაშაულის ჩადენის მომენტი სათვლის ნასამართლევ პირად არ უნდა ითვლებოდეს.

2. ჩადენილი დანაშაულისათვის სს კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელის მაქსიმუმი არ უნდა აღემატებოდეს თავისუფლების აღკვეთას სამი წლის ვადით.

3. დანაშაულის ჩამდენი ნებაყოფლობით უნდა გამოცხადდეს სამართალდამცავ ორგანოში ბრალის აღიარებით.

4. დანაშაულის ჩამდენმა ხელი უნდა შეუწყოს დანაშაულის გახსნას.

5. დანაშაულის ჩამდენმა უნდა აანაზღაუროს ზარალი.

კანონის მითითებიდან გამომდინარე, პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება სავალდებულო არ არის. ის შესაძლებელია სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მაგრამ ზემოთ ჩამოთვლილი ხუთივე პირობა თუ შესრულებულია და საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული წესით პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების შესახებ შუამდგომლობა

აღძრულია, სასამართლომ უნდა დააკმაყოფილოს იგი, თუ სხვა ხელის-
შემშლელი გარემოება არ არსებობს.

სსკ 68-ე მუხლის მეორე ნაწილი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობი-
საგან გათავისუფლებას სხვა კატეგორიის დანაშაულის ჩადენის
შემთხვევაშიც, მაგრამ არა საერთოდ, არამედ კონკრეტულად, როდესაც
ამის შესახებ მითითებულია სსკ კერძო ნაწილის მუხლში. მაგალითად,
პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება სსკ 322-ე მუხლის შესაბამისად.

სსკ 70-ე მუხლი ითვალისწინებს სს პასუხისმგებლობისაგან გათავი-
სუფლებას ვითარების შეცვლის გამო. ვითარების შეცვლა დაკავშირე-
ბულია წყობილების ან ხელისუფლების შეცვლასთან. სისხლისსამართ-
ლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ვითარების შეცვლის
გამო შეიძლება მაშინ, როდესაც მისი გამოყენება უკვე მიზანშეუწონელია,
ე.ი. სსკ მიზანს არ შეესაბამება, ვინაიდან ქმედებამ დაკარგა საშიში ხასიათი.

სსკ 71-ე მუხლი ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი
პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას ხანდაზმულობის ვადის
გასვლის გამო. თანახმად სსკ 71-ე მუხლის პირველი ნაწილისა, პირი
თავისუფლდება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან, თუ გავიდა:

- ორი წელი იმ დანაშაულის ჩადენიდან, რომლისთვისაც სსკ
კერძო ნაწილის მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქ-
სიმალური სასჯელი არ აღემატება ორი წლით თავისუფლების აღკვეთას.

- ექვსი წელი, სხვა ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან;

- ათი წელი მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან;

- ოცდახუთი წელი განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენიდან.

ხანდაზმულობის ვადა გამოიანგარიშება დანაშაულის ჩადენის დღიდან
სს პასუხისმგებაში მიცემამდე, ე.ი. დადგენილების გამოტანამდე სისხლის-
სამართლებრივ პასუხისმგებაში მიცემის შესახებ. სხვადასხვა დროს
სხვადასხვა დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადა
გამოიანგარიშება თითოეული დანაშაულისათვის ცალ-ცალკე. ხანდაზმუ-
ლობის ვადის დინება შეჩერდება, თუ დანაშაულის ჩამდენი დაემალება
გამოძიებას ან სასამართლოს მის დაკავებამდე ან ბრალის აღიარებით
გამოცხადებამდე, ხოლო თუ ამ პირს იცავს იმუნიტეტი, ხანდაზმულობის
ვადა ჩერდება მანამ, სანამ მას იცავს იმუნიტეტი.

ხანდაზმულობის ვადა არ გამოიყენება საქართველოს საერთაშორისო
ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

ხანდაზმულობის ვადის გამოყენების შესახებ საკითხს იმ პირთა
მიმართ, რომელთაც ჩადენილი აქვთ დანაშაული, რომლისთვისაც კანონით
გათვალისწინებულია უვადო თავისუფლების აღკვეთა, წყვეტს სასამარ-

თლო და მან თუ ხანდაზმულობის ვადის გამოყენება შეუძლებლად მიიჩნია, უკადო თავისუფლების აღკვეთა უნდა შეეცვალოს ვადიანით.

თემა XIV

სასჯელისაგან გათავისუფლება

საქართველოს სსკ მე-14 თავი (72-76 მუხ.) ითვალისწინებს სასჯელისაგან გათავისუფლებას, რაც პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას არ ნიშნავს. მაგრამ სასჯელისაგან გათავისუფლებული, თანახმად სსკ 79 მუხლის მე-2 ნაწილისა, ნასამართლობის არმქონედ ითვლება. მხედველობაშია სასჯელისაგან მთლიანად უპირობოდ გათავისუფლება, რაც გათავისუფლებულის მიმართ გამორიცხავს იმ დანაშაულის ჩადენისათვის პასუხისმგებლობას, რომლის ჩადენისათვის იგი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებულ იქნა, იგი გამორიცხავს აგრეთვე ამ დანაშაულის ჩადენის ფაქტის გამოყენებას შემდგომ ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის, ან სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ღონისძიების გამოყენებისას მის მხედველობაში მიღებას.

სსკ მე-14 თავი ითვალისწინებს: სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებას; სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლებას ფსიქიკური ან სხვა მიზეზით დაავადების გამო; სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლებას უკადო თავისუფლების აღკვეთა მისჯილისა, თუ მან ფაქტობრივად მოიხადა 25 წელი და სასამართლოს მიაჩნია, რომ სასჯელის შემდგომი მოხდა საჭირო არ არის; სასჯელისაგან გათავისუფლება გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის გამო;

სასჯელის მოუხდელი ნაწილის შეცვლას უფრო მსუბუქი სასჯელით;

სასჯელის მოხდის გადავადებას ორსული ქალის ან ხუთი წლის ასაკამდე შვილის დედის მიმართ.

სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება ნიშნავს მსჯავრდებულის სასჯელის მოხდისაგან სასამართლოს მიერ გათავისუფლებას გამამტყუნებელი განაჩენით გათვალისწინებულ ვადაზე ადრე. სასამართლოს შეუძლია მოსახდელად დარჩენილ ვადაში, ე.ი. იმ ვადაში, რომელიც სასჯელის მოსახდელად არის განსაზღვრული განაჩენით, პირობით ვადამდე გათავისუფლებულს დააკისროს სსკ 65-ე მუხლით გათვალისწინებული ან სხვა მოვალეობის შესრულება, რომელიც ხელს შეუწყობს მის გამოსწორებას. 65-ე მუხლი არ იძლევა იმ მოვალეობათა სრულ ჩამონათვალს, რომელიც სასამართლომ შეიძლება დააკისროს

პირობით ვადაძლე გათავისუფლებულს, მაგრამ ამ მუხლში ჩამოთვლილია შემდეგი მოვალეობები: სააღსრულებო ბიუროს ნებართვის გარეშე არ შეიცვალოს მუდმივი ბინადრობის ადგილი, არ დაამყაროს ურთიერთობა პირთან, რომელსაც შეუძლია იგი ჩააბას ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში, არ მოინახულოს განსაზღვრული ადგილი, მატერიალურად დაეხმაროს ოჯახს, გაიაროს ალკოჰოლიზმის, ნარკომანიის, ტოქსიკომანიის ან ვენერიული სენისაგან მკურნალობის კურსი.

სასჯელისაგან პირობით ვადაძლე გათავისუფლება შეიძლება იმ მსჯავრდებულისა, რომლებიც სასჯელს იხდიან: გამასწორებელი სამუშაოს, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის, თავისუფლების შეზღუდვის, ტუსალობის ან თავისუფლების აღკვეთის სახით. (მუხ. 72-ე 6. 1.). ამ შემთხვევაში იგულისხმება ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა, რადგანაც ამავე მუხლის მეშვიდე ნაწილით უვადო თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულის გათავისუფლების სხვა წესია გათვალისწინებული. კერძოდ, ამ საკითხის განხილვა უვადოდ თავისუფლების აღკვეთა მისჯილის მიმართ სასამართლოს შეუძლია ფაქტობრივად 25 წელი თავისუფლების აღკვეთის მოხდის შემდეგ. მხედველობაშია სასჯელის მოხდა უვადო თავისუფლების აღკვეთის სახით. თუ მსჯავრდებულს ორი ან მეტი განაჩენით აქვს მისჯილი უვადო თავისუფლების აღკვეთა, აღნიშნული 25 წლის გამოთვლა უნდა დაიწყოს ბოლო განაჩენის აღსრულების დაწყების მომენტიდან. ამ შემთხვევაში გათავისუფლება სავალდებულო არ არის. კანონი სასამართლოს აძლევს გათავისუფლების უფლებას ამ მოვალეობის დაკისრების გარეშე. რაც შეეხება ნებისმიერი სასჯელით მსჯავრდებულს, თუ იგი ფსიქიკურად დაავადების გამო ვერ აცნობიერებს თავისი ქმედების ხასიათს, მის მართლწინააღმდეგობას ან ვერ ხელმძღვანელობს მას, ის სასჯელისაგან უნდა გათავისუფლდეს, მაგრამ მას შეიძლება დაენიშნოს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება, ზოლო გამოჯანმრთელების შემთხვევაში მის მიმართ განახლდეს სასჯელის გამოყენება, მაგრამ შეურაცხაობის მდგომარეობაში ყოფნის პერიოდში იგი თავისუფალი უნდა იყოს სასჯელის მოხდისაგან სასამართლოს განჩინებით, სასჯელის მოხდის განახლება უნდა მოხდეს ხანდაზმულობის ვადების გათვალისწინებით (მუხ. 71, 76).

სასამართლო ვალდებული არ არის, მაგრამ უფლებამოსილია გაათავისუფლოს სასჯელისაგან ის, ვინც დანაშაულის ჩადენამდე ან მის შემდეგ მძიმედ დაავადდა არა ფსიქიკური დაავადებით, რომელიც ზელს უშლის სასჯელის მოხდას (მუხ. 74. 6.2.). ამ შემთხვევაში კანონს

მხედველობაში აქვს ნებისმიერი სასჯელისაგან გათავისუფლება, მაგრამ ეს უკადოდ თავისუფლებააღკვეთილს სსკ 72-ე მუხლის მეშვიდე ნაწილიდან გამომდინარე შეიძლება შეეხოს მხოლოდ ფაქტობრივად 25 წელი თავისუფლების აღკვეთის მოხდის შემდეგ. მაგრამ ეს აზრი 74-ე მუხლში არ არის გამოკვეთილი, რასაც სასამართლო პრაქტიკაში შეიძლება მოყვეს სხვადასხვანაირი გადაწყვეტილებების მიღება. მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ უკადოდ თავისუფლების აღკვეთა სასამართლოში სასჯელის უმაღლესი ზომაა, იგი გამოიყენება მხოლოდ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩამდენთა მიმართ და ამ სასჯელის გამოყენებისადმი მიდგომაც განსხვავებულია.

სხვა სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება შეიძლება, თუ მსჯავრდებულმა ფაქტობრივად მოიხადა:

- ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ნახევარი;

- მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ორი მესამედი;

- განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის არანაკლებ სამი მეოთხედი;

- დანიშნული სასჯელის სამი მეოთხედი პირმა, რომლის მიმართაც პირობით ვადამდე გათავისუფლება გაუქმდა სსკ 72-ე მუხლის მე-6 ნაწილის მოთხოვნათა შესაბამისად.

ვადამდე პირობით გათავისუფლება შეიძლება მსჯავრდებულის მიერ ფაქტობრივად არანაკლებ ექვსი თვე თავისუფლების აღკვეთის მოხდის შემდეგ. პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ქცევას აკონტროლებს სააღსრულებო ბიურო, ხოლო მსჯავრდებული თუ სამხედრო მოსამსახურეა – სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა.

მსჯავრდებულმა სასჯელისაგან განთავისუფლებულ ვადაში თუ ჯიუტად ე.ი. მიუხედავად შესაძლებლობის არსებობისა, თავი აარიდა სასამართლოს მიერ დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას. სააღსრულებო ბიუროს ან სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობის წარდგინებით სასამართლოს შეუძლია გააუქმოს პირობით ვადამდე გათავისუფლება და ვადამდე გათავისუფლებულს დააკისროს სასჯელის მოუხდელი ნაწილის მოხდა.

თუ პირობით ვადამდე გათავისუფლებულმა გაუფრთხილებლობითი დანაშაული ჩაიდინა, სასამართლო წყვეტს მის მიმართ ვადამდე გათავისუფლების გადაწყვეტილების გაუქმების ან ძალაში დატოვების საკითხს. თუ მან განზრახი დანაშაული ჩაიდინა, მას ენიშნება სასჯელი

სსკ მე-60 მუხლის შესაბამისად განაჩენთა ერთობლიობის წესით, ე.ი. დაჯამდება სასჯელი ადრე ჩადენილი და ახლად ჩადენილი დანაშაულები-სათვის, ოღონდ იმ პირობით, რომ ახალ სასჯელს შეიძლება დაემატოს ძველი სასჯელის მხოლოდ მოუხდელი ნაწილი. ანალოგიურად წყდება საკითხი იმ შემთხვევაშიც, როცა სასამართლომ გააუქმა ვადამდე გათავისუფლების გადაწყვეტილება გაუფრთხილებლობითი დანაშაუ-ლისათვის.

სასამართლოს შეუძლია მსჯავრდებულს სასჯელის მოუხდელი ნაწილი შეუცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით (მუხ. 73), რისთვისაც საჭიროა:

- ჩადენილი დანაშაული იყოს ნაკლებად მძიმე და არა მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე;

- სასჯელის სახე უნდა იყოს თავისუფლების აღკვეთა;

- დანიშნული სასჯელის ვადის არა ნაკლებ ერთი მესამედისა უნდა იყოს მოხდილი.

თავისუფლების აღკვეთის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლასთან ერთად სასამართლოს შეუძლია მსჯავრდებული მთლიანად ან ნაწი-ლობრივ გაათავისუფლოს დამატებითი სასჯელისაგან, თუ მას ასეთი ჰქონდა მისჯილი.

თანახმად სსკ 75-ე მუხლისა, სასამართლოს შეუძლია სასჯელის მოხდის გადავადება ორსული ქალისა და იმ ქალის მიმართ, რომელსაც ჰყავს ხუთ წლამდე ასაკის შვილი. ორსულობის ხანგრძლივობას მნიშვნელობა არა აქვს. ორივე კატეგორიის ქალს, ე.ი. იმას, რომელიც განაჩენის გამოტანის მომენტში ორსულადაა და იმას, რომელსაც ხუთ წლამდე ასაკის შვილი ჰყავს, სასჯელის მოხდა შეიძლება გადაუვადდეთ მანამ, სანამ ბავშვი ხუთი წლის გახდება. ამიტომ ორსულის მიმართ სასჯელის აღსრულების გადავადების ხანგრძლივობამ შეიძლება ხუთ წელს გადააცილოს, ხოლო ბავშვიანი ქალის მიმართ ეს ვადა სასჯელის გადავადების მომენტისათვის ბავშვის ასაკის შესაბამისად ნაკლები იქნება. სასამართლოს უფლება არა აქვს გაზარდოს ეს ვადა. კანონით აღნიშნული ვადის მაქსიმუმში განისაზღვრება შვილის ასაკით, რაც ხუთ წელს არ უნდა აღემატებოდეს. თუ ბავშვი ხუთი წლის ასაკამდე გარდაიცვალა, ან თუ ორსულმა ქალმა მკვდარი ბავშვი დაბადა, სასჯელის აღსრულების გადავადების საფუძველი მოისპობა, მაგრამ სასჯელის აღსრულების გადავადების შესახებ გადაწყვეტილება ამის გამო ავტომა-ტურად არ გაუქმდება და განაჩენი აღსასრულებლად არ გადაიცემა. ასეთ შემთხვევაში საჭიროა სასამართლომ ხელახლა განიხილოს ეს საკითხი და მიიღოს ობიექტური გადაწყვეტილება.

მსჯავრდებულმა თუ უარი თქვა შვილზე, თავი აარიდა მის აღზრდას, არ შეასრულა სააღსრულებო ბიუროს მოთხოვნა, აღნიშნული ბიუროს მოთხოვნით სასამართლოს შეუძლია გააუქმოს სასჯელის მოხდის გადავადების გადაწყვეტილება და მსჯავრდებული გაგზავნოს სასამართლოს განაჩენით გათვალისწინებული სასჯელის მოსახდელად.

როდესაც შვილი ხუთ წელს მიაღწევს, სასამართლო ხელახლა იხილავს სასჯელის გადავადების საკითხს და ღებულობს შემდეგიდან ერთ-ერთ გადაწყვეტილებას:

- ათავისუფლებს მსჯავრდებულს სასჯელის მოხდისაგან.
- უცვლის სასჯელს უფრო მსუბუქ სასჯელზე;
- გზავნის მსჯავრდებულს სასჯელის მოსახდელად.

მსჯავრდებულმა სასჯელის მოხდის გადავადების პერიოდში თუ ჩაიდინა დანაშაული, მას სასჯელი დაენიშნება სსკ 61-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით, ე.ი. სასჯელთა შეჯამების წესით.

თანახმად სსკ 76-ე მუხლისა, მსჯავრდებული თავისუფლდება სასჯელის მოხდისაგან, თუ კანონიერ ძალაში შესული განაჩენი არ აღსრულებულა შემდეგ ვადებში:

– ორ წელში იმ დანაშაულის ჩადენიდან, რომლისთვისაც სსკ კერძო ნაწილის მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება ორი წლით თავისუფლების აღკვეთას;

– ექვს წელში სხვა ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდების დროს;

– ათ წელში მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდების დროს;

– თხუთმეტ წელში განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდების დროს.

ხანდაზმულობის ვადის დინება შეჩერდება, თუ მსჯავრდებულმა თავი აარიდა სასჯელის მოხდას. ხანდაზმულობის ვადის დინება განახლდება მსჯავრდებულის დაკავების ან ბრალის აღიარებით მისი გამოცხადების მომენტიდან. ხანდაზმულობის ვადაში ჩაითვლება სასჯელის მოხდისაგან თავის არიდებამდე გასული დრო.

მაგ. ივანიძეს 1992 წლის იანვარში მძიმე დანაშაულისათვის მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა 8 წლით. განაჩენი კანონიერ ძალაში შევიდა იმავე წლის 1 მარტს. ივანიძე, წინასწარი პატიმრობის ვადის ჩათვლით, სასჯელს იხდიდა 1992 წლის 10 იანვრიდან 1998 წლის 20 აპრილამდე, ე.ი. 6 წლის, 3 თვისა და 10 დღის განმავლობაში. ამის შემდეგ იგი გაიქცა, მიიმალა და თავი აარიდა სასჯელის მოხდას. დააკავეს 2002 წლის 15 მაისს. ასეთ შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის დინება

შეჩერდება 1998 წლის 20 აპრილიდან 2002 წლის 15 მაისამდე, ე.ი. ეს დრო 4 წელი და 25 დღე ივანიძეს ხანდაზმულობის ვადაში არ ჩაეთვლება. 2002 წლის 15 მაისს მის მიმართ განაჩენის აღსრულების ხანდაზმულობის ვადა გასული იქნება იმდენივე, რამდენიც იყო გაქცევის დღეს, 1998 წლის 20 აპრილს. მიმალვაში ყოფნის პერიოდი არ ეთვლება ხანდაზმულობაში, ხოლო ხანდაზმულობის ვადის დინება განახლდება 2002 წლის 15 მაისიდან, დაკავების დღიდან.

სსკ 76-ე მუხლის პირველი ნაწილის „გ“ პუნქტის თანახმად, მძიმე დანაშაულისათვის გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა იქნეს აღსრულებული 10 წელში მისი კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან. აღნიშნული მაგალითის მიხედვით, 1992 წლის 1 მარტიდან, ე.ი. 2001 წლის 1 მარტამდე. მაგრამ ივანიძეს გაქცევის გამო არ ეთვლება 4 წელი და 25 დღე. ამიტომ ეს ვადა ემატება 2002 წლის 1 მარტიდან ივანიძის მიმართ განაჩენის აღსრულების ხანდაზმულობის ვადას, და ამ ვადაში მან სასჯელი უნდა მოიხადოს განაჩენის მიხედვით მოხდილი და მოსახდელი სასჯელის გათვალისწინებით. გარდა ამისა, გაქცევისათვის სასჯელი ცალკე უნდა დაენიშნოს და დაჯამდეს იგი ძველ სასჯელთან.

საკითხს იმის შესახებ, უნდა შეეფარდოს თუ არა ხანდაზმულობა უვადო თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულს, წყვეტს სასამართლო. მაგრამ იგი თუ შეუძლებლად მიიჩნევს ხანდაზმულობის გამოყენებას, მსჯავრდებულს უვადო თავისუფლების აღკვეთა უნდა შეუცვალოს ვადიანზე.

ხანდაზმულობა, ე.ი. გამამტყუნებელი განაჩენის სისრულეში მოყვანაზე უარის თქმა, არ გამოიყენება საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში.

ხანდაზმულობის ვადას აჩერებს იმუნიტეტი იმ ვადით, რა ვადითაც იგი იცავს პირს. იმუნიტეტის მოხსნა ან იმუნიტეტის ვადის გასვლა გამამტყუნებელი განაჩენის სისრულეში მოყვანის საფუძველს იძლევა.

თემა XV

ამნისტია, შეფხალება, ნასამართლობა

ამნისტია ბერძნული სიტყვაა და ქართულად ნიშნავს დავიწყებას, პატიებას, მიტევებას, შენდობას. ამნისტია, რომელიც გათვალისწინებულია სსკ 77-ე მუხლით, არის საქართველოს უზენაესი საკანონმდებლო ორგანოს მიერ კანონის სახით მიღებული აქტი, იგი მიიღება მსჯავრდებულთა სასჯელისაგან მთლიანად ან ნაწილობრივ გათავისუფლების,

ბრალდებულთა პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან მთლიანად ან ნაწილობრივ გათავისუფლების, სასჯელისა და პასუხისმგებლობის შემსუბუქების შესახებ. ამნისტიის აქტით შესაძლებელია ნასამართლობის მოხსნაც. ამნისტიის აქტი უნდა იქნეს მიღებული მოულოდნელად, მიღების, ე.ი. გამოცხადების დროის ზუსტად დაფიქსირებით, რაც საჭიროა იმისათვის, რომ გაადვილდეს გარკვევა ამნისტიის გამოცხადებამდე, ე.ი. მისი ძალაში შესვლამდე იქნა ჩადენილი დანაშაული ამნისტიის აქტის მიღების დღეს, თუ მის შემდეგ. ამას ზოგ შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებებაში კონკრეტული პირის მიცემის საკითხისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ამნისტიას აცხადებს პარლამენტი ინდივიდუალურად განუსაზღვრელ პირთა მიმართ, როგორც წესი, ჩადენილი დანაშაულის ან სასჯელის მოხდილი ნაწილის მიხედვით. ამნისტიით სასჯელის ან პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლება შეიძლება მოხდეს პერსონალური ნიშნებითაც (ასაკი, სქესი, შეილების ასაკი და სხვა).

სსკ 77-ე მუხლის მეორე ნაწილი, ჩემი აზრით, დასაზუსტებელია. იგი ჩამოყალიბებულია შემდეგნაირად: „ამნისტიის აქტით დამნაშავე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ხოლო მსჯავრდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელისაგან ანდა მისთვის დანიშნული სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ან შეიცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით.“ კანონის აღნიშნულ ტექსტში სიტყვა „დამნაშავე“, ჩემი აზრით, არასწორად არის გამოყენებული. ამ ტექსტიდან გამომდინარე, დამნაშავე და მსჯავრდებული სხვადასხვა პირია. გამოდის, რომ დამნაშავე შეიძლება იყოს პირი, რომელიც მსჯავრდებული არ არის. სსკ 77-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, ჩემი აზრით, ეწინააღმდეგება საქართველოს მოქმედი კონსტიტუციის მე-40 მუხლის პირველ ნაწილსა და მის შესაბამისობაში მყოფი სსსკ მე-10 მუხლის პირველ ნაწილს.

კონსტიტუციის მე-40 მუხლის პირველი ნაწილი მიუთითებს: „ადამიანი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დამნაშავეობა არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით.“

სსსკ მე-10 მუხლის პირველი ნაწილი ჩამოყალიბებულია შემდეგნაირად: „ბრალდებული უდანაშაულოდ ითვლება მანამ, სანამ მის მიერ დანაშაულის ჩადენა არ დამტკიცდება კანონით გათვალისწინებული წესით და არ დადგინდება კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით.“

როგორც ვხედავთ, კონსტიტუცია მიუთითებს საერთოდ ადამიანის უდანაშაულობაზე, ხოლო სსსკ ბრალდებულის უდანაშაულობაზე მანამ,

სანამ მათ მიერ დანაშაულის ჩადენა არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით. კონსტიტუციის მე-40 და სსსკ მე-10 მუხლების პირველი ნაწილებიდან გამომდინარე, დამნაშავე არის ისეთი მსჯავრდებული, რომლის მიმართაც გამამტყუნებელი განაჩენი კანონიერ ძალაშია შესული. სსსკ 44-ე მუხლის 26-ე პუნქტის განმარტებით მსჯავრდებული არის პირი, რომლის მიმართაც გამოტანილია სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი. ზემოთ თქმულიდან, უფრო სწორად კონსტიტუციისა და სისხლის საპროცესო სამართლის კოდექსის (სსსკ) პოზიციებიდან გამომდინარე, ადამიანს ჯერ შეიძლება ეწოდოს მსჯავრდებული, ხოლო შემდგომ დამნაშავე. იგი მსჯავრდებულია გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანიდან, ხოლო დამნაშავე მოგვიანებით ამ განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან. მართალია, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანისას, სასამართლო ჯერ ცნობს განსასჯელს დამნაშავედ, აზუსტებს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაციას, განსაზღვრავს სასჯელის სახესა და ზომას და ა.შ. მაგრამ ეს არ ცვლის კონსტიტუციისა და სსსკ მითითებებს იმის შესახებ, რომ დამნაშავეა პირი, რომლის მიმართაც გამამტყუნებელი განაჩენი კანონიერ ძალაშია შესული. აქედან გამომდინარე, არ შეიძლება ეწოდოს ადამიანს დამნაშავე, თუ ის მსჯავრდებული არ არის. აქ ლაპარაკია მხოლოდ პროცესუალურ საკითხზე, დამნაშავედ ცნობაზე და სიტყვა „დამნაშავე“ გამოყენებაზე. რეალურად სასამართლო პირს ცნობს დამნაშავედ განაჩენის გამოტანის პროცესში. მაგრამ არა განაჩენის გამოტანის დღიდან, არამედ დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან, ხოლო დამნაშავედ ცნობილს შეიძლება ეწოდოს დამნაშავე გამამტყუნებელი განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ. ამიტომ სსკ 77-ე მუხლის მე-2 ნაწილში სიტყვა „დამნაშავე“ უნდა შეიცვალოს სიტყვით „ბრალდებული“, სანამ ეს ცვლილება არ იქნება შეტანილი აღნიშნულ ნორმაში, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამ მუხლში დამნაშავის ნაცვლად უნდა იყოს ბრალდებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში სსკ 77-ე მუხლის მე-2 ნაწილის სრულად გამოყენება შეუძლებელია.

რაც შეეხება ამ მუხლის მე-3 ნაწილს, იგი ზუსტად და გასაგებად არის ჩამოყალიბებული. იგი ითვალისწინებს სასჯელმოხდოლისათვის ნასამართლობის მოხსნას ამნისტიის აქტით.

შეფხალება არის მსჯავრდებულის სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება, მისთვის სასჯელის შემცირება ან დანიშნულზე უფრო მსუბუქით შეცვლა. შეწყალების უფლება აქვს საქართველოს პრეზი-

დენტს. თანახმად კონსტიტუციის 73-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ო“ პუნქტისა და სსკ 78-ე მუხლისა, პრეზიდენტს უფლება აქვს შეიწყალოს მხოლოდ მსჯავრდებული და არა ბრალდებული ან ეჭვმიტანილი. შეწყალების აქტის გამოყენება შეიძლება მხოლოდ ინდივიდუალურად განსაზღვრული პირის მიმართ და არა გარკვეული კატეგორიის პირთა წრის მიმართ. სსკ 78-ე მუხლის მე-2 ნაწილი მიუთითებს, რომ მსჯავრდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან. ეს მითითება ავიწროებს იმ მსჯავრდებულთა წრეს, რომელთა მიმართაც შეწყალების აქტის გამოყენება შეიძლება. ეს წრე შეზღუდულია იმ მსჯავრდებულთა რიცხვით, რომლებიც სასჯელს იხდიან. სსკ 78-ე მუხლის მე-2 ნაწილის პირდაპირი ანბანური აზრიდან გამომდინარე, მსჯავრდებული, რომელსაც სასჯელის მოხდა არ დაუწყია, შეწყალებას არ ექვემდებარება. შეწყალების აქტის გამოყენება შეიძლება ნებისმიერი სასჯელით მსჯავრდებულის მიმართ, მაგრამ მხოლოდ სასჯელის ნაწილის მოხდის შემდეგ. შეწყალების აქტის გამოყენებისათვის ეს აუცილებელი პირობა გათვალისწინებულია სსკ 78-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, რომელიც მიუთითებს სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლებაზე. სასჯელის შემდგომ მოხდაზე ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი ნაწილობრივ მოხდილია. სსკ 78-ე მუხლის მე-2 ნაწილში სიტყვა „შემდგომი“ რომ არ იყოს გამოყენებული, მაშინ შესაძლებელი იქნებოდა ნებისმიერი მსჯავრდებულის შეწყალება, მოუხდავად იმისა, სასჯელი მას ნაწილობრივ მოხდილი ექნება თუ არა.

სსკ 78-ე მუხლის მე-3 ნაწილის პირდაპირი მითითებიდან გამომდინარე, შეწყალების აქტით ნასამართლობა შეიძლება მოეხსნას მხოლოდ სასჯელმოხდილს. ვისაც სასჯელი არ მოუხდია, იმისათვის ნასამართლობის მოხსნა შეწყალების გზით არ შეიძლება. ასეთი დასკვნა გამომდინარეობს სსკ 78-ე მუხლის მე-3 ნაწილიდან.

ნასამართლობა არის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, დანაშაულის კვალიფიკაციისა და სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ღონისძიების გამოყენების საკითხის გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე ერთ-ერთი პერსონალური ნიშანი. ნასამართლობის მქონედ ითვლება მსჯავრდებული მის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან, ე.ი. ამ დღის 24 საათიდან ნასამართლობის გაქარწყლების ან მოხსნის მომენტამდე. ნასამართლობის გაქარწყლების ვადა გამოითვლება, კონკრეტული მდგომარეობიდან გამომდინარე, სსკ 79-ე მუხლის მე-3 ან მე-4 ნაწილის მოთხოვნათა შესაბამისად. თანახმად

ამ მუხლის მე-2 ნაწილისა, სასჯელისაგან გათავისუფლებული ითვლება ნასამართლობის არმქონედ. ამ შემთხვევაში მხედველობაში ნებისმიერი სასჯელისაგან (თავისუფლების აღკვეთა, გამასწორებელი სამუშაო, ტუსადობა და სხვა მუხ. 40). ნებისმიერი კანონიერი საფუძველით გათავისუფლება. ეს არ ეხება სასჯელის მოხდისაგან ვადამდე გათავისუფლებულსა და იმ პირს, ვისაც მოსახდელი სასჯელი შეეცვალა უფრო მსუბუქი სასჯელით. ასეთ მსჯავრდებულთა მიმართ გამოიყენება სსკ 79-ე მუხლის მე-4 ნაწილით დადგენილი წესი. თანახმად ამ მუხლის მე-3 ნაწილისა, ნასამართლობის გაქარწყლება ხდება შემდეგი ვადების გასვლის შემდეგ:

- პირობით მსჯავრდებულისა – გამოსაცდელი ვადის გასვლის შემდეგ;
- თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მსუბუქი სასჯელით მსჯავრდებულისა – სასჯელის მოხდიდან ერთი წლის შემდეგ;
- ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულისა – სასჯელის მოხდიდან სამი წლის შემდეგ;
- მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულისა – სასჯელის მოხდიდან ექვსი წლის შემდეგ;
- განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულისა – სასჯელის მოხდიდან 8 წლის შემდეგ.

ყველა ეს ვადები გამოითვლება სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლების დღის 24 საათიდან და მთავრდება კანონით გათვალისწინებული ვადის ბოლო დღის 24 საათზე.

ნასამართლობის არმქონედ ითვლება პირი:

- რომლის მიმართაც გამამტყუნებელი განაჩენი საერთოდ არ ყოფილა გამოტანილი;
- რომლის მიმართაც გამამტყუნებელი განაჩენი იყო გამოტანილი, მაგრამ იგი გაუქმდა საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნათა დაცვით;
- რომლის მიმართაც ნასამართლობა გაქარწყლებულია;
- რომელსაც მოეხსნა ნასამართლობა ნასამართლოს გადაწყვეტილებით; ამნისტიის ან შეწყალების აქტით.

გაქარწყლებულ ან მოხსნილ ნასამართლობას არავითარი სისხლის-სამართლებრივი მნიშვნელობა არ აქვს, იგი არარსებულად ითვლება.

დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის ნასამართლობას მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ნასამართლობაზე, როგორც დანაშაულის მაკვალიფიცირებელ ნიშანზე, პირდაპირ მითითებულია სსკ კერძო ნაწილის მუხლში, მის ნაწილში ან პუნქტში.

არასრულწლოვანის სისხლისსამართლებრივი
პასუხისმგებლობა

1. არასრულწლოვანის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებანი.

არასრულწლოვანის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებაზე მსჯელობა უსაგნო იქნებოდა არასრულწლოვანის ცნების განსაზღვრის გარეშე. ამიტომ სსკ მე-5 კარში და მე-16 თავში მოთავსებული მე-80 და 89-ე მუხლებიდან, რომლებიც ითვალისწინებენ არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებებს, პირველი, მაგრამ რიგით მე-80 მუხლი განმარტავს ამ ცნებას. თანახმად სსკ მე-80 მუხლისა, არასრულწლოვანი არის პირი, რომელსაც დაბადებიდან შეუსრულდა 14, მაგრამ არ შესრულებია 18 წელი. ეს ასაკი დადგენილია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების, მისგან გათავისუფლებისა და სასჯელის სახისა და ზომის გამოყენების საკითხის ამ კატეგორიის პირთა მიმართ, სრულწლოვანებისაგან განსხვავებულად გადაწყვეტის მიზნით. ამ ასაკს დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც სსკ კერძო ნაწილის მუხლის დისპოზიციაში ამის შესახებ პირდაპირ არის მითითებული. მაგ. სსკ 140 მუხლის დისპოზიცია მიუთითებს: „სრულწლოვანის სქესობრივი კავშირი, მამათმავლობა, ლესბიანობა ან სხვაგვარი სქესობრივი კონტაქტი გაუქუღმართებული ფორმით დამნაშავისათვის წინასწარ შეცნობით თექვსმეტი წლის ასაკს მიუღწეველთან.“

ცხადია, ამ დანაშაულის სუბიექტი არასრულწლოვანი არ შეიძლება იყოს, რადგანაც კანონში პირდაპირ მითითებულია, რომ აღნიშნული მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ სრულწლოვანი, ე.ი. პირი, რომელსაც დანაშაულის ჩადენის მომენტში შესრულებული ჰქონდა თვრამეტი წელი დაბადებიდან. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, მისგან გათავისუფლებისა და სრულწლოვანებისაგან განსხვავებული სასჯელის დანიშვნისათვის არასრულწლოვნობის ასაკი (14-18 წელი) ერთნაირად არის განსაზღვრული ყველა ადამიანის მიმართ მიუხედავად სქესისა, მოქალაქეობისა, ნებისმიერი ცენზისა, მდგომარეობისა და სხვა განმასხვავებელი ნიშნებისა. რაც შეეხება დანაშაულის კვალიფიკაციას სსკ კერძო ნაწილის იმ მუხლების დისპოზიციის მიხედვით, რომლებიც უშუალოდ არ მიუთი-

თებენ ქმედების ჩამდენის სრულწლოვნებაზე, საკითხისადმი მიდგომა ერთნაირია, ე.ი. ერთნაირი მოთხოვნებია ქმედების სისხლისსამართლებრივი შეფასებისადმი, მიუხედავად იმისა, სრულწლოვანმა ჩაიდინა იგი თუ არასრულწლოვანმა. მკვლელობა სხვისი სიცოცხლის მართლსაწინააღმდეგო მოსპობაა, თაღლითობა სხვისი ქონების დაუფლება მოტყუებით მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, ძარცვა სხვისი ქონების აშკარა დაუფლებაა მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, მიუხედავად იმისა, სრულწლოვანმა ჩაიდინა იგი თუ არასრულწლოვანმა. თუ ქმედება ჩადენილია 14 წლის ასაკს მიუღწეველი ან ფსიქიკური დაავადების გამო შეურაცხადი პირის მიერ, იგი არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს დანაშაულად ბრალის არარსებობის გამო.

არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან განსხვავდება შემდეგით:

1. სრულწლოვანის მიმართ შეიძლება დაინიშნოს და აღსრულდეს კანონით გათვალისწინებული სასჯელი ან იგი გათავისუფლდეს მისი მოხდისაგან. არასრულწლოვანის მიმართ შეიძლება დაინიშნოს კანონით გათვალისწინებული სასჯელი ან აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიება ან გათავისუფლდეს მათგან.

2. სრულწლოვანთა მიმართ გამოიყენება ათი სახის სასჯელი (სსკ მუხ. მე-40) არასრულწლოვანის მიმართ გამოიყენება შვიდი სახის სასჯელი (სსკ მუხ. 82-ე). სრულწლოვანებისაგან განსხვავებით მათ მიმართ მათი მდგომარეობიდან გამომდინარე, არ გამოიყენება თანამდებობის დაკავების უფლების ჩამორთმევა, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვა და უკუადო თავისუფლების აღკვეთა.

3. სასჯელის ზომები არასრულწლოვანთა მიმართ სრულწლოვანთა მიმართ გათვალისწინებულ ზომებთან შედარებით შემცირებულია.

4. სასჯელი-ტუსალობა გამოიყენება ორივე სქესის სრულწლოვანის მიმართ. იგი არ გამოიყენება პირველი და მეორე ჯგუფის ინვალიდის, ორსული ქალისა და შვიდ წლამდე ასაკის ბავშვის დედის მიმართ (სსკ მუხ. 48). არასრულწლოვან მღვდრობითი სქესის პირთა მიმართ ტუსალობა საერთოდ არ გამოიყენება, ხოლო მამრობითი სქესის პირთა მიმართ გამოიყენება 16 წლის ასაკიდან.

5. სრულწლოვანთა მიმართ გამოიყენება ძირითადი და დამატებითი სასჯელი. არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელთა ამგვარი დაყოფა კანონით საერთოდ არ არის გათვალისწინებული და გამოიყენება ან სასჯელი ან აღმზრდელობითი, იძულებითი ზემოქმედების ღონისძიება.

6. არასრულწლოვნობის პერიოდში ჩადენილ დანაშაულს სრულწლოვნობაში რეციდივისტად, საშიშ რეციდივისტად ან განსაკუთრებით სასიშ რეციდივისტად ცნობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. სრულწლოვნობის პერიოდში ჩადენილს კი ამისათვის მნიშვნელობა აქვს.

7. არასრულწლოვანისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს სსკ 53-ე მუხლით გათვალისწინებულ გარემოებებთან ერთად მხედველობაში მიიღება მისი ცხოვრებისა და აღზრდის პირობები, ფსიქიკური განვითარების დონე, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, სხვა პიროვნული თავისებურებანი და მასზე ასაკით უფროსის ზეგავლენა (სსკ მუხ. 89).

8. არასრულწლოვანს, სრულწლოვანისაგან განსხვავებით, ჯარიმა ენიშნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მას აქვს დამოუკიდებელი ხელფასი ან ქონება, რომელზეც შეიძლება მოქცეული იქნეს გადახდევინება. დიდი განსხვავებაა ჯარიმის ოდენობებში.

9. არასრულწლოვანთა ასაკი (15 წლამდე და 15-18 წლამდე) დიფერენცირებულია საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის სასჯელის სახით დანიშვნისას. 15 წლამდე ასაკის პირის მიმართ ეს შრომა არ უნდა აღემატებოდეს ორ, ხოლო 15-18 წლის ასაკის პირის მიმართ სამ საათს დღეში. სრულწლოვნების მიმართ ასეთ დიფერენციაციას კანონი არ ითვალისწინებს.

10. სისხლისამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გამამტყუნებელი განაჩენი სასჯელის მოხდისაგან, სსკ 71-ე და 76-ე მუხლებით სრულწლოვანთა მიმართ დადგენილი გათავისუფლების ვადები, არასრულწლოვანთა მიმართ განსხვავებულია. (მუხ. 99).

11. არასრულწლოვანთა მიმართ გათვალისწინებულია ნასამართლობის გაქარწყლების მხოლოდ ორი ვადა. ერთი წელი ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთის მოხდიდან და 3 წელი მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთის მოხდიდან (მუხ. 100). სრულწლოვანთა მიმართ ნასამართლობის გაქარწყლების უფრო დიფერენცირებული და უფრო ზანგრძლივი ვადებია გათვალისწინებული სსკ 79-ე მუხლით. ამავე მუხლით გათვალისწინებულია, აგრეთვე, ნასამართლობის მოხსნა სასამართლოს მიერ გაქარწყლების ვადის გასვლამდე. ასეთი არასრულწლოვანთა მიმართ კანონით არ არის გათვალისწინებული.

არასრულწლოვანთა მიმართ დაწესებულია, სრულწლოვანთა მიმართ დაწესებულთან შედარებით შემსუბუქებული სასჯელები, რომლებიც გათვალისწინებულია სსკ 83-88-ე მუხლებით.

თემა XVII
არასრულწლოვანის ბატონისუფლება
სისხლისსამართლებრივი
პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან

1. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის ცნება.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არის დანაშაულის ჩამდენი პირის მოვალეობა სახელმწიფოს წინაშე აგოს პასუხი მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის. ეს მოვალეობა წარმოიშობა დანაშაულის ჩადენის შედეგად დანაშაულის ჩადენისთანავე. ამ მოვალეობის წარმოშობისას ერთდროულად, არც უფრო ადრე და არც უფრო გვიან, წარმოიშობა სახელმწიფოს უფლება – მისცეს სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში დანაშაულის ჩამდენი და აგებინოს მას პასუხი მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის. შემდგომ კი დასაჯოს იგი კანონით გათვალისწინებული წესით, კანონით გათვალისწინებულ ფარგლებში სასამართლოს მეშვეობით. სახელმწიფო უფლებამოსილია განახორციელოს თავისი უფლება დანაშაულის ჩამდენის მიმართ თავისი სამართალდამცავი ორგანოების მეშვეობით, მაგრამ მას უფლება აქვს სასჯელი გამოიყენოს დიფერენცირებულად. კონკრეტულ გარემოებათა შესაბამისად სახელმწიფოს სამართალდამცავი ორგანოების მეშვეობით შეუძლია მოქმედი კანონის გამოყენებით ნაწილობრივ ან მთლიანად გაანთავისუფლოს დანაშაულის ჩამდენი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა უფრო ვრცელი ცნებაა, ვიდრე სასჯელი და პირველი მოიცავს მეორესაც. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ყოველთვის წინ მიუძღვის, ე.ი. უსწრებს სასჯელს და მთავრდება უფრო გვიან. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება არ ნიშნავს და არც იწვევს პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას. სასჯელი მოქმედებს მხოლოდ მისი აღსრულების დაწყების მომენტიდან მისგან გათავისუფლებამდე. სხვა დროს იგი ფაქტობრივად არ არსებობს. მისი გამოყენების (აღსრულების) პერიოდის გარდა იგი მხოლოდ გათვალისწინებულია კანონით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ფარგლებში გამოყენების მიზნით. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების სუბიექტია გამომძიებელი და პროკურორი. როგორც წესი, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ხდება წინასწარი გამოძიე-

ბის სტადიაზე, ხოლო სასჯელისაგან გათავისუფლება შეუძლია მხოლოდ სასამართლოს. მოხდილი სასჯელის განმეორებით მოხდა ან მისი გამოყენება არაერთგზის დანაშაულის ჩადენისა და დანაშაულის რეციდივის შემთხვევაში აკრძალულია, ხოლო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სსკ კერძო ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევებში გრძელდება დანაშაულის რეციდივის, არაერთგზის ან სისტემატურად ჩადენის შემთხვევებში. დანაშაულის რეციდივის, არაერთგზის ან სისტემატურად ჩადენის შემთხვევებში ადრე დანაშაულის ჩადენა მომდევნო დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის გამძლიერებელ მაკვალიფიკირებელ გარემოებას წარმოადგენს. ადრე დანაშაულის ჩადენა ან ზოგჯერ ნასამართლობა აძლიერებს პასუხისმგებლობას, რაც იწვევს სასჯელის გამკაცრებისა. მაგრამ ეს გამკაცრება მომდევნო დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობის გაძლიერების შედეგია და არა მოხდილი სასჯელის გაზრდა ან გამკაცრება. ამიტომ ყოველთვის ყოველნაირ სასჯელს, მისი კანონიერად გამოყენების შემთხვევებში, პასუხისმგებლობა განაპირობებს, ხოლო პირიქით არ ხდება. სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას იწვევს სს კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით, მისი ნაწილით ან პუნქტით გათვალისწინებული ქმედების, მართლსაწინააღმდეგო მოქმედების ან უმოქმედობის ბრალეულად ჩადენა, ე.ი. დანაშაული. ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის შინაარსი გამოხატულია მისი ჩადენის აკრძალვით, დანაშაულის ჩადენის აკრძალვა კი გამოხატულია სასჯელის გამოყენების მუქარით. აქედან გამომდინარე უნდა ითქვას, რომ სასჯელის გამოყენებას განაპირობებს დანაშაულის ჩადენა. სასამართლოს სასჯელის გამოყენება შეუძლია მხოლოდ დამნაშავის მიმართ, ხოლო დამნაშავედ შეუძლია ცნოს მხოლოდ განსასჯელი, ე.ი. სამართალში მიცემული ბრალდებული. ბრალდებული არის კონკრეტული დანაშაულის ჩადენისათვის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებებაში მიცემული პირი, ე.ი. ის პირი, რომლის მიმართაც სისხლის საპროცესო სამართლის კანონმდებლობის მოთხოვნათა დაცვით გამოტანილია დადგენილება ბრალდებულის სახით მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებებაში მიცემის შესახებ.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, გასაგებად მიგვაჩნია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის არსი, მათი ურთიერთდამოკიდებულება, მსგავსება და განსხვავება მათ შორის. რის შემდეგ შესაძლებლად ეთელი კონკრეტული საკითხების განხილვას არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან გათავისუფლების შესახებ.

2. არასრულწლოვანის გათავისუფლება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან

თანახმად სსკ 90-ე მუხლისა, არასრულწლოვანი, ე. ი. 14-18 წლამდე ასაკის პირი შეიძლება სასამართლომ გაათავისუფლოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ მისი გამოსწორება მიზანშეწონილია აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიების გამოყენებით. აღნიშნული მუხლით გათვალისწინებული ნორმა ნებადამრთველია, უფლებით აღმჭურველია. იგი სასამართლოს კი არ ავალდებულებს, არ მოითხოვს მისგან არასრულწლოვანის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას, არამედ ამ საკითხის გადაწყვეტის უფლებას აძლევს სასამართლოს, რომელსაც კანონის საერთო მოთხოვნებიდან და საკუთარი შიდარწმენიდან გამომდინარე, შეუძლია გამოიყენოს ან არ გამოიყენოს ეს უფლება. სასამართლო თუ გაათავისუფლებს არასრულწლოვანს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, მან ამავე დროს კანონის მოთხოვნებიც უნდა დააკმაყოფილოს. კერძოდ, არასრულწლოვანს, რომელსაც იგი ათავისუფლებს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, დანაშაული ჩადენილი უნდა ჰქონდეს პირველად და იგი ნაკლებად მძიმე კატეგორიას არ უნდა აღემატებოდეს. ეს ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაული განზრახ იქნება ჩადენილი თუ გაუფრთხილებლობით, ამას აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. საკმარისია, რომ ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით გათვალისწინებული სასჯელის მაქსიმუმი არ აღემატებოდეს ხუთი წლით თავისუფლების აღკვეთას.

რაც შეეხება დანაშაულის პირველად ჩადენას, იგი პირველად ჩადენილად უნდა ჩაითვალოს განსახილველი საკითხის გადაწყვეტისას, თუკი არასრულწლოვანს ადრე აქვს დანაშაული ჩადენილი, მაგრამ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ვადის გასვლის გამო ადრე ჩადენილი დანაშაულისათვის მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა უკვე არ შეიძლება, ანდა ადრე ჩადენილი დანაშაულისათვის ნასამართლობა გაქარწყლებული, ამნისტიით ან შეწყალებით მოხსნილი აქვს.

სსკ 91-ე მუხლის თანახმად, არასრულწლოვანი განსასჯელის მიმართ სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს შემდეგი სახის აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიება:

გაფრთხილება;

საზედამხედველოდ გადაცემა;

ზიანის ანაზღაურების მოვალეობის დაკისრება;

ქცევის შეზღუდვა;

სპეციალურ აღმზრდელობით ან სამკურნალო აღმზრდელობით დაწესებულებაში მოთავსება.

შეიძლება არასრულწლოვანი სათვისტომოს ერთდროულად აღმზრდელობითი ზემოქმედების რამდენიმე იძულებითი ღონისძიების დანიშვნა.

აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიებით გათვალისწინებული პირობების სისტემატური დარღვევისათვის, ეს ღონისძიება სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს წარდგინებით უქმდება და მასალები გადაიგზავნება არასრულწლოვანის სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მისაცემად.

სასჯელისაგან საერთოდ გათავისუფლების შემთხვევაში, რასაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენისას, სასამართლომ უნდა გამოიყენოს სსკ 91-ე მუხლით გათვალისწინებული ზემოთ ჩამოთვლილი აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიებებიდან ერთ-ერთი ან რამდენიმე.

სასამართლოს უფლება აქვს, აგრეთვე, სასჯელის მოხდისაგან პირობით ევაძდეს გაათავისუფლოს გამასწორებელი სამუშაოთი ან თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებული არასრულწლოვანი, თუ მან ფაქტობრივად მოიხდა: ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ერთი მესამედისა, მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ნახევრისა და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის ორი მესამედისა (მუხ. 98).

ახლა განვიხილავთ აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიებებს ცალ-ცალკე.

ბაჟრთხილვა არის არასრულწლოვანი სათვისტომოს იმის განმარტება, თუ რა ზიანი გამოიწვია მისმა ქმედებამ და რა შედეგი მოჰყვება სს კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულის განმეორებით ჩადენას (მუხ. 92).

საზღვრისაგან გამაღწეოდ ბადაცემა არის მშობლისათვის, მისი შემცველისათვის ან სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოსათვის მოვალეობის დაკისრება, რომ მან აღმზრდელობითი ზეგავლენა მოახდინოს არასრულწლოვანზე და კონტროლი გაუწიოს მის ყოფაქცევას (მუხ. 93).

ზიანის ანაზღაურების მოვალეობის დაკისრება. არასრულწლოვანი სათვისტომოს ხდება ქონებრივი მფლობელობისა და შრომითი ჩვევების გათვალისწინებით. ამ მოვალეობის შესრულების ხანგრძლივობის ვადა კანონით არ არის განსაზღვრული. მას ადგენს ამ ღონისძიების გამოყენებული ორგანო, ე.ი. სასამართლო (მუხ. 91-94).

ძვერის შუგლუდვა ნიშნავს სასამართლოს მიერ არასრულწლოვანის მიმართ უფლების შეზღუდვას ან აკრძალვის გამოყენებას. მას შვიძლმბა ამაკრძალოს:

განსაზღვრული ადგილის მონახულება;

დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში შინიდან გასვლა;

სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს ნებართვის გარეშე სადმე წასვლა;

თავისუფალი დროის განსაზღვრული ფორმით გამოყენება.

არასრულწლოვანს შვიძლმბა დამავალოს:

საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სწავლის განახლება;

სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს დახმარებით მუშაობის დაწყება.

გარდა ზემოთ ჩამოთვლილისა, სასამართლოს შეუძლია არასრულწლოვანის მიმართ გამოიყენოს სხვა, კანონით გაუთვალისწინებული შეზღუდვა (მუხ. 95).

სამეციალურ აღმზრდელობით ან სამკურნალო აღმზრდელობით დაფმსებულმბაში სასამართლოს შეუძლია მოათავსოს არასრულწლოვანი, რომელსაც ჩადენილი აქვს ნაკლებად მძიმე დანაშაული და გაათავისუფლოს იგი სასჯელისაგან, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ სასჯელის მიზანი შეიძლება მიღწეული იქნეს ამ დაწესებულებაში მოთავსებით. ამ დაწესებულებაში არასრულწლოვანის ყოფნის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის სს კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელის მაქსიმალურ ვადას.

თუ არასრულწლოვანი გამოსწორდა და სპეციალიზებული სახელმწიფო ორგანოს დასკვნით მისი ყოფნა აღნიშნულ დაწესებულებაში საჭირო არ არის, შეიძლება მისი გათავისუფლება დანიშნულ დროზე ადრე. არასრულწლოვანის დატოვება აღნიშნულ დაწესებულებაში მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით გათვალისწინებულ მაქსიმალურ ვადაზე მეტი დროის განმავლობაში შეიძლება მხოლოდ ზოგადსაგანმანათლებლო ან პროფესიული მომზადების დამთავრებასთან დაკავშირებით. მაგრამ ამაზე თანახმა უნდა იყოს არასრულწლოვანი. წინააღმდეგ შემთხვევაში თავისუფლების შეზღუდვის ადგილას კანონით გათვალისწინებულზე მეტი ხნით მოთავსება არ შეიძლება.

გარდა ზემოთ ჩამოთვლილი ღონისძიებისა, თანახმაჲ სსკ 95-ე მუხლისა, სასამართლოს თავისი შეზღუდულებისამებრ შეუძლია: გამოიყენოს აგრეთვე სხვა ისეთი ღონისძიება, რომელიც კანონით არ არის გათვალისწინებული. მაგრამ ასეთი ღონისძიება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ადამიანის უფლებათა განმსაზღვრელ არც ერთ ეროვნულ კანონს, შესაბამის საერთაშორისო აქტებსა და საერთოდ აღიარებულ ტრადიციებს.

სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება სასჯელს არ წარმოადგენს და ამიტომ იგი მოთავსებულია სსკ არა მე-3 კარში და მე-10 თავში, სადაც მოთავსებულია სასჯელის ყველა სახე, მისი მიზანი და გამოყენების წესი, არამედ მას სსკ ზოგად ნაწილში ადგილი გამოყოფილი აქვს ცალკე. იგი მოთავსებულია სსკ ზოგადი ნაწილის სულ ბოლოს მე-6 კარში, მე-18 თავში. ამ ღონისძიებათა სახეები, დანიშვნის საფუძველი, მისი გაგრძელების, შეცვლის ან შეწყვეტის წესები და სასჯელის აღსრულებასთან დაკავშირებული გარემოებები გათვალისწინებულია 101, 107 მუხლებით. სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების მიზნით საქმის წარმოების წესები სისხლის საპროცესო სამართლის კოდექსში გამოყოფილია ცალკე. ეს წესები გათვალისწინებულია სსსკ მე-12 კარში, 64-ე თავში, 660-679 მუხლებში.

მიუხედავად იმისა, რომ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება სასჯელთა რიცხვს არ მიეკუთვნება, თანახმად სსკ 106-ე მუხლისა, დრო, რომლის განმავლობაშიც პირს დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ფსიქიკური დაავადების გამო დანიშნული ჰქონდა იძულებითი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, სასჯელის დანიშვნისას ან მისი აღსრულების განახლების შემთხვევაში, ჩათვლება სასჯელის ვადაში, გაანგარიშებით: ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ყოფნის ერთი დღე — თავისუფლების აღკვეთის ერთი დღე.

მსჯავრდებული, რომელიც სასჯელს იხდიდა არა თავისუფლების აღკვეთის ადგილას, მაგრამ ფსიქიკურად დაავადების გამო, იძულებითი მკურნალობის მიზნით მოათავსეს ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ან სხვა სამკურნალო დაწესებულებაში, ჯანმრთელობის დაცვის კანონმდებლობით გათვალისწინებული საფუძვლითა და წესით, მას ამ დაწესებულებაში ყოფნის დრო ჩათვლება სასჯელის მოხდის დროში, ანგარიშით: ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ყოფნის ერთი დღე — თავისუფლების აღკვეთის ერთი დღე (სსკ მუხ. 107 6.2,3.).

სსკ 162-ე მუხლის მეხუთე ნაწილის თანახმად, ბრალდებულის პატიმრობის ვადაში ითვლება შინაპატიმრობისა და სამედიცინო დაწესებულებაში სტაციონარულ ექსპერტიზაზე ყოფნის დროც, ხოლო სსკ 62-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, საქმის სასამართლო განხილვამდე პატიმრობაში ყოფნის დრო ჩათვლება სასჯელის ვადაში გაანგარიშებით: პატიმრობის ერთი დღე — თავისუფლების აღკვეთის

ან ტუსალობის ერთი დღე; თავისუფლების შეზღუდვის ორი დღე; გამასწორებელი საბუშაოს ან სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის სამი დღე; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის რვა საათი. გამოძღინარე თქმულიდან ბრალდებულსა და განსასჯელს ან მსჯავრდებულს სასჯელის მოხდის ვადაში ეთვლებათ, როგორც იძულებითი მკურნალობის სახით, ასევე წინასწარი გამოძიების დროს, ექსპერტიზის ჩატარებასთან დაკავშირებით სამედიცინო დაწესებულებაში გატარებული დრო.

სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სასამართლოს მიერ იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს სსკ 101 მუხლში ჩამოთვლილი საფუძვლებიდან ერთ-ერთი. ამ საფუძვლებს წარმოადგენენ:

1. სსკ კერძო ნაწილის რომელიმე მუხლით, მუხლის ნაწილით ან პუნქტით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენა შეურაცხაობის მდგომარეობაში;

2. დანაშაულის ჩადენა შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობაში;

3. დანაშაულის ჩადენის შემდეგ პირის ფსიქიკურად ისეთი დაავადება, რომელიც შეუძლებელს ხდის მის მიმართ სასჯელის დანიშვნას ან აღსრულებას.

ზემოთ ჩამოთვლილ პირებს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება ენიშნებათ მხოლოდ მაშინ, როდესაც მათი ფსიქიკური მდგომარეობა საფრთხეს უქმნის თვითონ მათ ან სხვას, ანდა შეიცავს სხვაგვარი არსებითი ზიანის საშიშროებას.

საზოგადოებრივად საშიში ქმედების შერაცხადობის დროს ჩამდენი, დანაშაულის შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობაში ჩამდენი და დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ფსიქიკურად დაავადებული პირები თავიანთი ფსიქიკური მდგომარეობის მიხედვით თუ საშიშროებას არ წარმოადგენენ, სასამართლოს შეუძლია მათ მიმართ მასალები გადასცეს შესაბამის ჯანმრთელობის დაცვის ორგანოს, რომელმაც ჯანმრთელობის დაცვის კანონმდებლობის შესაბამისად უნდა გადაწყვიტოს საკითხი აღნიშნულ პირთა მკურნალობის ან ფსიქონერვოლოგიურ დაწესებულებაში გაგზავნის შესახებ.

თანახმად სსკ 102-ე მუხლისა, სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებათა სახეებია:

1. დისპანსერული ფსიქიატრიული მკურნალობა;

2. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება ჩვეულებრივი მეთვალყურეობით;

3. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება გაძლიერებული მეთვალყურეობით;

4. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება მკაცრი მეთვალყურეობით;

5. სპეციალიზებულ ნარკოლოგიურ სამედიცინო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში მოთავსება გაძლიერებული მეთვალყურეობით.

კონკრეტულად, თუ რომელი პირის მიმართ რომელი ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული, ეს განისაზღვრება სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის მეშვეობით, თითოეული პირის ფსიქიკური მდგომარეობის, მისი ავადმყოფობის ხასიათისა და თვისების მიხედვით. თუ პირს, ფსიქიკური მდგომარეობის გამო, არ ესაჭიროება ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსება, მას დაენიშნება დისპანსერული ფსიქიატრიული მკურნალობა.

ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იძულებითი მკურნალობა შეიძლება დაენიშნოს პირს თუ არსებობს ამის საფუძველი და ფსიქიკური დაავადების ხასიათი და სიმძიმე, თუ მოითხოვს მკურნალობის, მოვლის, ყოფა-ცხოვრებისა და მეთვალყურეობის ისეთ პირობებს, რომელთა განხორციელება შეიძლება მხოლოდ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში.

სსკ 104-ე მუხლი ითვალისწინებს ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მკურნალობის სამ სახეს.

— იძულებითი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ჩვეულებრივი მეთვალყურეობით ენიშნება იმას, ვისაც ესაჭიროება მკურნალობა ასეთ საავადმყოფოში მეთვალყურეობის ქვეშ, მაგრამ მის მიმართ გაძლიერებული მეთვალყურეობის გამოყენება, მისი ფსიქიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, საჭირო არ არის.

— გაძლიერებული მეთვალყურეობით იძულებითი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში შეიძლება დაენიშნოს იმას, ვისაც მისი ფსიქიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, მუდმივი მეთვალყურეობა ესაჭიროება.

— მკაცრი მეთვალყურეობით იძულებითი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში შეიძლება დაენიშნოს იმას, ვისი ფსიქიკური მდგომარეობაც საფრთხეს უქმნის თვითონ მას ან სხვას და ამავე დროს, ესაჭიროება მუდმივი ინტენსიური მეთვალყურეობა.

სპეციალიზებულ ნარკოლოგიურ სამედიცინო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში მოთავსება გაძლიერებული მეთვალყურეობით ენიშნება პირს, რომლის მიმართაც არსებობს იძულებითი სამედიცინო ხასიათის ღონისძიების გამოყენების საფუძველი.

შერაცხად მდგომარეობაში დანაშაულის ჩადენისათვის მსჯავრდებულს, რომელსაც ესაჭიროება ალკოჰოლიზმის, ნარკომანიის ან ისეთი ფსიქიკური დაავადებისაგან განკურნება, რომელიც არ გამოირიცხავს შერაცხადობას, სასამართლოს შეუძლია სასჯელთან ერთად დაუნიშნოს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება.

სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება თავისუფლებააღკვეთილ მსჯავრდებულთა მიმართ უნდა აღსრულდეს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში, ხოლო სხვა მსჯავრდებულთა მიმართ, ფსიქიატრიული დახმარების გამწევ ჯანმრთელობის დამცავ დაწესებულებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

– პ. დაუთაშვილი – სასჯელის მიზნის – რესოციალიზაციის სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები. ჟურნალი „სამართალი“, № 6-7. თბ., 2000 წ.

– პ. დაუთაშვილი – დანაშაულის რეციდივი ახალი სისხლის სამართლის კოდექსით. ჟურნალი „სამართალი“, № 8-9. თბ. 2000 წ.

– პ. დაუთაშვილი – ეროვნული თანხმობა – შემორიგების ზოგადი სოციალურ-სამართლებრივი პრობლემები და კრიმინოლოგიური ასპექტები. ჟურნალი „სამართალი“, № 10-11-12. თბ. 2000 წ.

– პ. დაუთაშვილი – უვადო თავისუფლების აღკვეთა – რამდენადაა იგი უვადო? – ჟურნალი „სამართალი“ № 5. თბ. 2001 წ.

– პ. დაუთაშვილი – არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესი და პრობაციის კანონი სტიგმათა და ზოგიერთი თეორიის კრილში. ჟურნალი „სამართალი“ № 1-2 თბ. 2003 წ.

– პ. დაუთაშვილი – დანაშაულის სუბიექტის შესწავლის ზოგადი მეთოდური წინაპირობა საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით. ჟურნალი „სამართალი“ № 3-4 თბ. 2003 წ.

– ი. გოძიაშვილი და პ. დაუთაშვილი – საზოგადოებრივი აზრი ორგანიზებული დანაშაულის შესახებ. პარლამენტის მრჩეველთა საბჭოს უწყებანი – სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი № 2. ქ. თბილისი. 1997 წ.

– პ. დაუთაშვილი და ნ. თეთრაძე – სასჯელთა სისტემა ახალი სისხლის სამართლის კოდექსით. შსს აკადემიის სამეცნიერო შრომათა კრებული. თბ. 1999 წ.

– პ. დაუთაშვილი – აუცილებელი მოგერიების სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ვიქტიმოლოგიური ფაქტორები და მათი მნიშვნელობა დანაშაულის პროფილაქტიკისათვის. შსს აკადემიის სამეცნიერო შრომათა კრებული, თბ. 1999 წ.

– ლ. სურგულაძე – სისხლის სამართალი. დანაშაული. თბ. 1997 წ.

– თ. წერეთელი, გ. ტყეშელაძე – მოძღვრება დანაშაულზე. თბილისი 1969 წ.

- ბ. ფურცხვანიძე – საბჭოთა სისხლის სამართალი. თბილისი 1971 წ.
- თ. შავგულიძე. ლ. სურგულაძე – საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხავი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში. თბ. 1988 წ.
- ო. გამყრელიძე – დანაშაულში თანამონაწილეობა და ამსრულებლის საკანონმდებლო რეგლამენტირების ზოგიერთი საკითხი. ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“ № 1. 1980 წ.
- გ. ლობჯანიძე – სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია (პრობლემები). ქუთაისი 2000 წ.
- მ. ნაჭყებია – ქმედების დანაშაულებრივი კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია. თბ. 2000 წ.
- ო. მინდაძე – საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებები და მათი სამართლებრივი ბუნება. „იურიდიული აზრი“ თბ. 2000 წ.
- Г. Аванесов-криминология и профилактика преступлений. М. 1984г
- ი. გომიაშვილი – კრიმინოლოგია. თბ. 1995 წ.
- Уголовное право Российской Федерации М. 2001г.
- ა. კ. კვაშილავა, დანაშაული და მისი შემაღგენლობა, ჟურნალი „სამართალი,“ № 12, თბილისი, 1992 წ.
- ა.კ. კვაშილავა, საკითხების დაცვის სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური პრობლემები, თბილისი, 1997 წ. 'მესხეთი,' გვ. 169-248.
- ა.კ. კვაშილავა, დანაშაულის კვალიფიკაციის პრობლემები, თბილისი, „მოლოდინი,“ 1997 წ.
- ა.კ. კვაშილავა, სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი) თბილისი, „იურიდიული აზრი“ 2001 წ.
- ა.კ. კვაშილავა, დანაშაულის კვალიფიკაციის თეორიული პრობლემები და სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის მიმოხილვა, თბილისი, „იურიდიული აზრი,“ 2002 წ.
- ა.კ. კვაშილავა, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი ახალი სს კოდექსის მიხედვით, თბილისი, ჟურნალი „სამართალი“ 2001 წ. № 11.
- ა.კ. კვაშილავა, სისხლისსამართლებრივი ნორმა კონსტიტუციას უნდა შეესაბამებოდეს. თბილისი, ჟურნალი „სამართალი“ 2002 წ. № 5-6.
- გ. ლობჯანიძე, საერთაშორისო ორგანიზებული დამნაშავეობის ზოგიერთი პრობლემა, საგამომცემლო ცენტრი, ქუთაისი, 2002 წ.

- გ. ნაჭყებია სისხლის სამართლის საგანი, თბილისი, თსუ, 1997 წ.
- გ. ნაჭყებია, სისხლის სამართლის მეცნიერების საგანი, თბილისი, პერიდიანი, 1998 წ.
- გ. ტყეშელიაძე, პასუხისმგებლობა დანაშაულთა ერთობლიობისათვის, თბილისი, მეცნიერება, 1965 წ.
- თ. წერეთელი, გ. ტყეშელიაძე, მოძღვრება დანაშაულზე, მეცნიერება, თბილისი, 1969 წ.
- თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, მეცნიერება, 1965 წ.
- ჰ. ჭიჭაშვილი. დიპლომატიის ანბანი. თბ. 1993 წ.

შესავალი	3
თემა I	
საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა	5
§1. სისხლის სამართლის ცნება, საგანი, და სისტემა	5
§2. სისხლის სამართლის პრინციპები	8
§3. სისხლის სამართლის პოლიტიკა და სისხლის სამართლის მეცნიერება	11
თემა II	
სისხლის სამართლის კანონის მოქმედების ფარგლები	15
§1. სისხლის სამართლის კანონის ცნება და შინაარსი	15
§2. სისხლის სამართლის ნორმის (კანონის) ცნება და სტრუქტურა	17
§3. სისხლის სამართლის კანონის ახსნა-განმარტება	20
§4. სისხლის სამართლის კანონის მიღების წესი და მოქმედების ფარგლები: დროში, სივრცეში და პირთა წრის მიმართ	22
§5. სისხლის სამართლის კანონის მოქმედება სივრცეში	28
თემა III	
სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი. დანაშაულის კატეგორიები	33
§1. სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძვლის ცნება, არსი და ნიშნები	33
§2. სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა. გადაულახავი ძალის, ფიზიკური და ფსიქიკური ზემოქმედების ქვეშ ჩადენილ დანაშაულზე	38
§3. დანაშაულის კატეგორიები	40
§4. დანაშაულის შემადგენლობის ცნება და ელემენტები. მნიშვნელობა და სახეები	42
§5. დანაშაულის პიროვნება და დანაშაულის სუბიექტი	47
§6. დანაშაულის სუბიექტი	49
§7. დანაშაულის ობიექტი	60
§8. დანაშაულის საგანი	62
§9. დანაშაულის იარაღი	63
§10. დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარის ცნება, მნიშვნელობა და ნიშნები	63
§11. გაუფრთხილებლობითი ბრალის ფორმა და მისი სახეები	65
§12. კაზუსი	66
§13. დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარის ფაქულტატური ნიშნები: მოტივი, მიზანი, და ემოცია	68
§14. დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტური მხარის ცნება და ნიშნები	71
§15. ქმედება	71
§16. დანაშაულებრივი შედეგი	73

§17. მიზეზობრივი კავშირი დანაშაულებრივ ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის	75
§18. დანაშაულის ჩადენის ადგილი, დრო, ვითარება, ხერხი და საშუალება	76
§19. დანაშაულის შემადგენლობის მნიშვნელობა	78
§20. დანაშაულის შემადგენლობის სახეები	79
თემა IV	
ერთიანი სახეები: დენადი და განგრძობადი	79
§1. დენადი დანაშაული მუხ.13	80
§2. განგრძობადი დანაშაული. მუხ.14	81
თემა V	
დანაშაულის სიმრავლე	82
§1. დანაშაულის სიმრავლის ცნება და სახეები	82
§2. დანაშაულის რეციდივი. მუხ. 17	83
თემა VI	
დაუშთავრებელი დანაშაული	88
§1. მუხ.18. დანაშაულის მომზადება	89
§2. მუხ.19. დანაშაულის მცდელობა	89
§3. დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება(მუხ.21.)	91
თემა VII	
დანაშაულის ამსრულებლობა და დანაშაულში თანამონაწილეობა	94
§1. ცნება, ფორმები და სახეები	94
§2. ორგანიზებული ჯგუფი	96
§3. დანაშაულებრივი ბანდა	97
§4. დანაშაულებრივი თანასაზოგადოება	98
§5. თანამონაწილეთა სახეები	98
§6. დანაშაულის ამსრულებლობა	99
ამსრულებლის ექსცესი	100
§7. შუალობითი ამსრულებელი	101
§8. დანაშაულთან შემხებლობა	101
დაფარვა	102
შეუტყობინებლობა	102
მიმნებლობა	102
თემა VIII	
მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებანი	103
მუხ.29. დამნაშაის შეპყრობა	112
მართლზომიერი რისკი, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოება, გათვალისწინებულია სსკ 31-ე მუხლით	116
სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება სხვა სხვა მართლზომიერი ქმედების დროს(მუხ.32)ს	117

თემა IX	
ბრალის გამოძიების წესები და შემსუბუქებელი გარემოებანი	119
თემა X	
სასჯელის მიზნები და სახეები	126
§1. სასჯელის ცნება, დახასიათება, მიზნები და სისტემა	126
§2. სასჯელის მიზანი	127
§3. სასჯელთა სისტემა	129
თემა XI	
სასჯელის დანიშვნა	137
თემა XII	
პირობითი მსჯავრი	142
თემა XIII	
სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება	144
თემა XIV	
სასჯელისაგან გათავისუფლება	148
თემა XV	
აშენიანება, შეწყობა, ნასამართლობა	153
თემა XVI	
არასრულწლოვანის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა	158
თემა XVII	
არასრულწლოვანის გათავისუფლება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან	161
თემა XVIII	
სამედიცინო ზასიანის იძულებითი ღონისძიება	166
გამოყენებული ლიტერატურა	170

Петр Зурабович Дауташвили

**Александр Константинович
Квашилава**

**Уголовное право
(Общая часть)**

გადაეცა წარმოებას 01-2003 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 13-03-2003 წ.
ქაღალდის ზომა 60X80 1/16. ქაღალდი ოფსეტური
სააღრიცხვო საგამომცემლო თაბახი 22,0

ტირაჟი 600

შეკვეთა №12

ფასი სახელშეკრულებო

შ.პ.ს. „კაბადონი“

გამომცემლობა „იურიდიული აზრი“
თბილისი 2003 წ.